

Wegwijs doorheen de
steunpunten

Steunpuntenforum | 13 november 2012

Vlaamse overheid

Colofon

Vlaamse overheid

Departement Economie, Wetenschap en Innovatie

Afdeling Strategie en Coördinatie

Ellipsgebouw

Koning Albert II-laan 35, bus 10

1030 Brussel

info@ewi.vlaanderen.be

<http://www.ewi-vlaanderen.be/>

Samenstelling “Wegwijs doorheen de Steunpunten”:

- Akyel Namik
- De Prêtre Rita
- Tindemans Emmelie
- Verdoodt Pierre
- Willems Tim
- Winderickx Wim

Programma Steunpunten voor Beleidsrelevant Onderzoek

<http://www.vlaanderen.be/steunpunten>

Versie

- 13 november 2012 – Steunpuntenforum

De meest recente versie kan u downloaden op de website.

Inleiding

Net als voor de eerste twee generaties van het Programma Steunpunten voor Beleidsrelevant Onderzoek stelt het departement Economie, Wetenschap en Innovatie dit overzicht over het programma heen op. Deze “wegwijs” is bedoeld om geïnteresseerden, zonder voorkennis van het programma, een overzicht te bieden van het onderzoek van de verschillende steunpunten. Informatie die anders bij elk steunpunt afzonderlijk moet worden gezocht.

Deze informatiebundel start met een voorstelling van de nieuwe generatie van het Programma Steunpunten voor Beleidsrelevant Onderzoek (2012-2015). Hierbij worden de basisdoelstellingen van het programma en de veranderingen in vergelijking met de eerdere generaties geschetst.

Vervolgens wordt elk steunpunt voorgesteld aan de hand van eenzelfde driedelige structuur: “Onderzoek”, “Werking van het Steunpunt” en “Overheid en Stuurgroep”.

Het hoofdstuk “Onderzoek” omvat alles over het onderzoek en de onderzoeksmethodes van het steunpunt.

Het hoofdstuk “Werking van het Steunpunt” behandelt de samenstelling en de interne organisatie.

Het hoofdstuk “Overheid en Stuurgroep” geeft een overzicht van de samenstelling van de stuurgroep, de functioneel bevoegde ministers en de beleidsdomeinen die bij het steunpunt betrokken zijn.

Dit overzicht is samengesteld aan de hand van meerjarenplannen, de jaarplannen, de websites ... van de verschillende steunpunten. De opgenomen informatie werd voor goedkeuring aan de steunpunten voorgelegd. Deze informatie is echter een momentopname van een dynamisch geheel. Meer diepgaande informatie over elk steunpunt of de laatste stand van zaken van hun onderzoek is te vinden op de websites van de steunpunten.

Het is tevens de bedoeling dat deze “Wegwijs doorheen de Steunpunten” evolueert tijdens een erkenningstermijn, en recente informatie omvat. Wij willen hierbij alvast de lezers die in het steunpuntenprogramma betrokken zijn – vragen om wijzigingen, zoals veranderingen van contactgegevens, van vertegenwoordiging in de stuurgroep of in het onderzoeksteam, door te geven aan ons departement (zie colofon). We kunnen deze informatie zo snel opnemen in de elektronische versie van deze bundel.

Inhoud

Inleiding	3
Inhoud	5
Steunpunten voor Beleidsrelevant Onderzoek.....	7
Steunpunt Armoede	9
Onderzoek.....	9
Werking van het Steunpunt.....	11
Overheid en Stuurgroep.....	12
Steunpunt Bestuurlijke Organisatie, Slagkrachtige overheid	13
Onderzoek.....	13
Werking van het Steunpunt.....	24
Overheid en Stuurgroep.....	25
Steunpunt Buitenlands Beleid, Internationaal Ondernemen en Ontwikkelingssamenwerking.....	27
Onderzoek.....	27
Werking van het Steunpunt.....	30
Overheid en Stuurgroep.....	32
Steunpunt Cultuur	33
Onderzoek.....	33
Werking van het Steunpunt.....	39
Overheid en Stuurgroep.....	40
Steunpunt Duurzaam Materialenbeheer	41
Onderzoek.....	41
Werking van het Steunpunt.....	43
Overheid en Stuurgroep.....	44
Steunpunt Fiscaliteit en Begroting.....	45
Onderzoek.....	45
Werking van het Steunpunt.....	49
Overheid en Stuurgroep.....	50
Steunpunt Gelijkekansenbeleid.....	51
Onderzoek.....	51
Werking van het Steunpunt.....	56
Overheid en Stuurgroep.....	58
Steunpunt Goederen- en Personenvervoer	59
Onderzoek.....	59
Werking van het Steunpunt.....	67
Overheid en Stuurgroep.....	68
Steunpunt Inburgering en Integratie	69
Onderzoek.....	69
Werking van het Steunpunt.....	71
Overheid en Stuurgroep.....	72
Steunpunt Jeugdonderzoeksplatform	73
Onderzoek.....	73
Werking van het Steunpunt.....	75
Overheid en Stuurgroep.....	76
Steunpunt Media.....	77
Onderzoek.....	77
Werking van het Steunpunt.....	80
Overheid en Stuurgroep.....	81

Steunpunt Milieu en Gezondheid	83
Onderzoek	83
Werking van het Steunpunt	86
Overheid en Stuurgroep	87
Steunpunt Ondernemen en Regionale Economie.....	89
Onderzoek	89
Werking van het Steunpunt	94
Overheid en Stuurgroep	95
Steunpunt Ruimte	97
Onderzoek	97
Werking van het Steunpunt	104
Overheid en Stuurgroep	105
Steunpunt Sport	107
Onderzoek	107
Werking van het Steunpunt	115
Overheid en Stuurgroep	116
Steunpunt Studie- en Schoolloopbanen	117
Onderzoek	117
Werking van het Steunpunt	121
Overheid en Stuurgroep	122
Steunpunt Transities voor Duurzame Ontwikkeling	123
Onderzoek	123
Werking van het Steunpunt	126
Overheid en Stuurgroep	127
Steunpunt Verkeersveiligheid.....	129
Onderzoek	129
Werking van het Steunpunt	134
Overheid en Stuurgroep	135
Steunpunt Welzijn, Volksgezondheid en Gezin.....	137
Onderzoek	137
Werking van het Steunpunt	141
Overheid en Stuurgroep	143
Steunpunt Werk en Sociale Economie	145
Onderzoek	145
Werking van het Steunpunt	147
Overheid en Stuurgroep	148
Steunpunt Wonen.....	149
Onderzoek	149
Werking van het Steunpunt	152
Overheid en Stuurgroep	153

Steunpunten voor Beleidsrelevant Onderzoek

HISTORIEK

Het Programma Steunpunten voor Beleidsrelevant Onderzoek werd in 2001 opgestart om wetenschappelijke ondersteuning te bieden aan het beleid. Om snel en proactief te kunnen inspelen op maatschappelijke ontwikkelingen en uitdagingen heeft de Vlaamse overheid immers nood aan deze ondersteuning. Het steunpuntenprogramma is een hervorming van het eerder Programma Beleidsgericht Onderzoek waarbij op projectmatige basis werd gewerkt. Bij de steunpunten wordt de nadruk gelegd op structurele financiering.

De erkenning van de tweede Steunpuntengeneratie liep eind 2011 af. Aan het begin van dit laatste erkenningsjaar doorliepen alle steunpunten en ook het programma in zijn geheel een evaluatieprocedure. Deze evaluatie resulteerde in heel wat leerpunten die bij de voorbereiding van derde Steunpuntengeneratie volop werden benut.

De oproep tot kandidaatstelling als steunpunt werd op 1 juli 2011 gelanceerd. Na een selectieprocedure vanuit een zowel beleidsrelevant als wetenschappelijk perspectief, besliste de Vlaamse Regering op 10 november 2011 over de erkenning van de steunpunten. De erkenningsprocedure werd voltooid met het afsluiten van de beheersovereenkomsten. De erkenningstermijn van de derde Steunpuntengeneratie ging in op 1 januari 2012 en loopt eind 2015 af. In tegenstelling tot de eerste twee generaties kent deze derde generatie immers – uitzonderlijk – een vierjarige erkenningstermijn. Deze eenmalige kortere erkennings-termijn is bedoeld om toekomstige (vijfjarige) steunpuntengeneratie beter af te stemmen op de beleidscyclus.

DOELSTELLING

De taak van de steunpunten blijft bestaan uit zowel probleemgericht kortetermijnonderzoek als uit fundamenteel langlopend basisonderzoek rond thema's die de Vlaamse overheid beschouwt als prioritair en relevant voor haar beleid. Daarnaast omvat de opdracht ook kennisoverdracht en wetenschappelijke dienstverlening, naast het opbouwen van dataverzamelingen, analyse en ontsluiting van gegevens.

Met de erkenning en de financiering van de steunpunten voor beleidsrelevant onderzoek streeft de Vlaamse Regering naar:

- een structurele onderzoeksfinanciering rond prioritaire beleidsthema's;
- stabiliteit in het onderzoek, binnen een duidelijk vastgelegd contractueel kader;
- een wetenschappelijke beleidsontwikkeling door het structureel inpassen van het onderzoek in de beleids- en beheerscyclus;
- bevordering van het multidisciplinaire facet binnen het beleidsrelevant onderzoek;
- toegankelijkheid van de beschikbare kennis en de overdracht van deze kennis naar de Vlaamse overheid.

Door dit initiatief kan een aantal hoogstaande Vlaamse onderzoeksgroepen ook een kritische kennismassa uitbouwen. Tevens beschikken deze groepen voor het eerst over een voldoende langlopende en structurele financiering om jonge onderzoekers in staat te stellen een doctoraatsproefschrift voor te bereiden. Het Programma Steunpunten voor Beleidsrelevant Onderzoek is niet enkel op onderzoeksfinanciering gericht. De overheid verwacht als opdrachtgever een duidelijke, bruikbare return. Het steunpuntenprogramma ligt aan de basis voor een wisselwerking waarbij het beleid onderzoek steunt en tegelijk onderzoek het beleid steunt.

De basis van het steunpunt wordt gevormd door een consortium van één of meerdere onderzoeksgroepen van één of meerdere Vlaamse hogescholen en/of universiteiten die onderling een initiator aanduiden. Deze consortia kunnen samenwerken met hogescholen en universiteiten uit de Franse Gemeenschap en het buitenland, met de Vlaamse Instelling voor Technologisch Onderzoek of buitenlandse openbare onderzoeksinstellingen. Het samenwerkingsverband wordt gevormd om een zo goed mogelijke antwoord te kunnen bieden op de geformuleerde beleidsvragen.

De thema's worden door de Vlaamse overheid geselecteerd op basis van de beleidsprioriteiten. Via de selectieprocedure wordt er per thema één steunpunt geselecteerd. Voor de derde generatie Steunpunten voor Beleidsrelevant Onderzoek werden voor eenentwintig thema's steunpunten erkend.

DE ROL VAN EWI

Het besluit van de Vlaamse Regering betreffende de Steunpunten voor Beleidsrelevant Onderzoek¹ stelt dat de Vlaamse minister die bevoegd is voor het wetenschappelijk onderzoek instaat voor de uitvoering van het besluit. Voor de huidige legislatuur (2009-2014) valt het wetenschappelijk onderzoek onder het bevoegdhedenpakket van de Viceminister-president van de Vlaamse Regering, en Vlaams minister van Innovatie, Overheidsinvesteringen, Media en Armoedebestrijding.

De coördinatie van het Steunpuntprogramma valt binnen het beleidsdomein Economie, Wetenschap en Innovatie. Het departement EWI staat onder andere in voor het begeleiden van de selectie- en erkenningsprocedure, de basisfinanciering – die ieder steunpunt ontvangt, het opvolgen van het programma als geheel en de evaluatieprocedure op het einde van de erkenningstermijn. Als coördinerend departement gaat EWI niet in op de inhoud van het onderzoek van de steunpunten. Behalve dan natuurlijk voor de specifieke steunpunten die werken rond onderwerpen waarvoor het departement ook functioneel bevoegd is.

Vanuit dit perspectief is er voor gekozen om in de beheersovereenkomst te verduidelijken dat de vertegenwoordiging van het departement EWI in de stuurgroepen gebeurt vanuit het waken over het bestuurlijke kader van het programma. Zo neemt het departement EWI ook niet langer het secretariaat van de stuurgroepen waar. Tijdens voorbije generatie bleek immers dat dit een rol is die net zeer nauw aansluit op de inhoudelijke opvolging van de steunpunten.

WIJZIGINGEN BINNEN HET PROGRAMMA

Aan de hand van de leerpunten die resulteerden uit de evaluatie van de tweede Steunpuntengeneratie werden het kader voor de derde generatie op een aantal punten gewijzigd. Het Steunpuntenprogramma evolueert immers, daarom wordt er ook over “Steunpuntengeneraties” gesproken.

Om het wetenschappelijk onderzoek binnen het programma voortaan beter op de beleidscyclus af te stemmen werd ervoor geopteerd om de beleidsraden nauwer bij de steunpunten te betrekken en om de erkenningstermijn van de steunpunten beter op het legislatuurverloop van de Vlaamse overheid te laten aansluiten door middel van een éénmalige vierjarige erkenningstermijn.

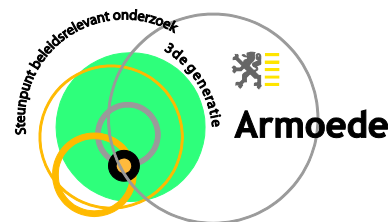
De beleidsraden - die uit het project "Beter Bestuurlijk Beleid" voortvloeiden - vormen het forum waarop het politieke en administratieve niveau debatten voeren die mee leiden tot de beleidsbepaling. In de beleidsraad voert de minister in een open dialoog direct overleg met alle topmanagers die behoren tot het beleidsdomein waarvoor de minister bevoegd is: niet alleen die van de departementen maar ook die van de IVA's (intern verzelfstandigde agentschappen, met of zonder rechtspersoonlijkheid) en de EVA's (extern verzelfstandigde agentschappen). In deze zin vormen de beleidsraden de logische schakel om onderzoeksresultaten direct te laten doorstromen naar het beleid.

¹ Voor een overzicht van de wetgeving omtrent het Programma Steunpunten voor Beleidsrelevant Onderzoek kan u terecht op de koepsite (<http://www.vlaanderen.be/steunpunten>) onder de rubriek “Wetgeving”.

Steunpunt Armoede

Steunpunt Armoede
Universiteit Antwerpen
'De Meerninne', Stadscampus
Sint Jacobstraat 2
2000 Antwerpen

www.vlaamsarmoedesteunpunt.be

ONDERZOEK

Het Steunpunt Armoede onderzoekt armoede en sociale uitsluiting in Vlaanderen: o.a. het ontstaan, het voortbestaan en de kenmerken ervan. Het multidimensionale karakter van armoede en sociale uitsluiting zorgt voor een waaier aan onderzoeksthema's. Het gaat over aantallen, over overlevingsstrategieën, over mechanismen die uitsluiting veroorzaken en over armoedebestrijding en -beleid. Kwalitatief en kwantitatief onderzoek versterken elkaar. Fundamenteel en toegepast onderzoek wisselen af.

Referentiebudgetten

Om vast te stellen hoeveel inkomen een gezin minimaal nodig heeft om op een menswaardige manier te kunnen deelnemen aan de samenleving, worden sinds enkele jaren referentiebudgetten vastgelegd. Een referentiebudget bestaat uit verschillende korven van noodzakelijk geachte goederen. Per item in een korf wordt een prijs vastgesteld en de optelling van deze bedragen vormen dan het totaalbudget. Rekening houdend met het type huishouden wordt zo een minimaal inkomen vastgesteld. De korven in de analyses bestaan uit het voedingsbudget, het kledingsbudget, het gezondheidsbudget, het budget huisvesting en veiligheid, het budget veilige kindertijd, het budget rust en ontspanning, het budget voor het onderhouden van sociale relaties en het mobiliteitsbudget.

Zowel in het wetenschappelijk onderzoek naar de meting van armoede, als in het onderzoek naar de doeltreffendheid van het minimabeleid zijn referentiebudgetten waardevolle vergelijkingsmaatstaven. Het onderzoek dat zal plaatsvinden binnen het steunpunt rond referentiebudgetten heeft als doel gerichte uitspraken te doen over de doeltreffendheid van het inkomensbeschermings- en armoedebestrijdingsbeleid.

Kinderarmoede

Het steunpunt onderzoekt kinderarmoede op vier manieren. Enerzijds wordt aangesloten bij een bestaande longitudinale dataverzameling (de JOnG!-data). Deze dataverzameling wordt uitgebreid met een sample van kansarme gezinnen. Het JOnG!-onderzoek is een longitudinaal onderzoek naar ontwikkeling, opvoeding, gezondheid en gedrag bij 0-, 6- en 12-jarigen en hun gezin. Een tweede deel gaat dieper in op de dynamische theorie over de menselijke vaardigheidsontwikkelingen. Op basis van de SIBO-data wil het steunpunt de vraag beantwoorden wat de respectievelijke rol is van investeringen op school en ouderlijke hulpbronnen op de cognitieve en socio-emotionele ontwikkeling van kinderen. In een derde deel worden interventieprogramma's onder de loep genomen. In de opvolging van de rondetafel kinderarmoede is beslist om een uitrol te doen van projecten 'gezinsondersteuning met brug naar onderwijs en activering'. Het steunpunt wil bijdragen tot een succesvolle uitrol van deze projecten. Het vierde deel onderzoekt de trajecten die ouders en kinderen volgen, vooraleer ze terechtkomen in een Centrum voor Kinderzorg en Gezinsondersteuning (CKG).

Sociale innovatie

Dit onderzoek analyseert sociaal innovatieve acties en beleidsinterventies die gericht zijn op arme en sociaal uitgesloten groepen in de samenleving. De onderzoekers maken een participatorische beoordeling van uitdagingen op het vlak van multilevel governance en van de beleidsmix. De beleidsmix verwijst naar de mix van beleidsdoelstellingen en instrumenten die in een bepaalde beleidsinterventie gecombineerd worden en de uitdagingen om die samen te laten sporen. Sociaal innovatieve acties en beleidsinterventies worden bekeken als een bron van inspiratie om de welvaartstaat aan te passen aan hedendaagse uitdagingen zoals migratie en de multidimensionaliteit van armoede.

Empowerment en participatie

De overkoepelende doelstelling van dit onderzoeksthema is het empowermentperspectief integreren in het sociaal beleid en sociale interventiebenaderingen. Het steunpunt maakt een inventaris van bestaande instrumenten voor het meten van empowerment. De recent ontwikkelde 'Psychologische Empowerment Schaal' wordt uitgetest op gebruiksvriendelijkheid en validiteit. De tweede fase omvat een actieonderzoek waarin een belangrijke rol is weggelegd voor onderzoekers, praktijkwerkers en cliënten. Dit actieonderzoek neemt de vorm aan van een 'Empowerende Academische Werkplaats'.

Jaarboek Armoede en Sociale Uitsluiting

Het Jaarboek Armoede en Sociale Uitsluiting biedt een overzicht van evoluties, onderzoeksbevindingen, praktische ontwikkelingen en beleid over armoede en sociale uitsluiting. Het eerste deel van het Jaarboek presenteert recente inzichten op diverse domeinen van armoede en sociale uitsluiting, zoals inkomen, werk, onderwijs en wonen. Daarbij komen de belangrijkste beleidsontwikkelingen op Vlaams, federaal en Europees niveau aan bod. Deel twee bundelt expertise omtrent een prangende uitdaging. Vorige edities behandelden armoede bij personen van buitenlandse herkomst of activering. Diverse experts bundelen hun inzichten over de moeilijkheden, mogelijkheden en beleidsopties op dat terrein. Het laatste deel bestaat uit de meest recente cijfers en statistieken.

Armoede in Europa en Vlaanderen

In het kader van Europa 2020 verschuift het accent in het armoedebeluid geleidelijk van een specifiek sociaal doelgroepenbeleid naar een inclusief economisch beleid. Nieuwe spanningsvelden tekenen zich af: tussen liberalisering van collectieve diensten en basisrechten, tussen monetaire en budgettaire orthodoxie en stijgende armoede, tussen de sociale investeringsstaat en het neoliberale beleid. In deze onderzoekslijn worden trends op EU-niveau opgevolgd en geduid vanuit de invalshoek van sociale inclusie. De onderzoekers maken daarvoor gebruik van internationale literatuur, EU-beleidsdocumenten, netwerken op EU-niveau en lopende internationale onderzoeksprojecten.

Langetermijnanalyse

De langetermijnontwikkelingen die een impact hebben op armoede en sociale uitsluiting worden hier bekeken. Deze ontwikkelingen worden gevolgd in hun multidisciplinariteit: zowel het sociodemografisch, economisch, als het sociaal beleidsperspectief komen aan bod. Het gaat om een verouderende bevolking, immigratie en uitsluiting op de arbeidsmarkt, de verkleining van de huishoudens, de financiële crisis en haar gevolgen en de veranderende visies op sociale bescherming en herverdeling binnen de welvaartsstaat.

Armoede-effectrapportering

Het steunpunt biedt aan de Vlaamse overheid en andere stakeholders ondersteuning inzake armoede-effectmeting en stelt eveneens een methodologische gids en vorming ter beschikking.

Armoede en Migratie

Armoede, migratie en de welvaartsstaat staan centraal in internationaal onderzoek. Het steunpunt brengt dit onderzoek ook in Vlaanderen in een stroomversnelling. Op microniveau beogen het steunpunt inzicht te verkrijgen in de overlevingsstrategieën en hulpvraagtrajecten van personen van buitenlandse herkomst in armoede in België/Vlaanderen. Op mesoniveau wordt de aandacht gericht op formele hulpverlening: de rol van middenveldorganisaties in armoedebestrijding en de interactie met personen van buitenlandse herkomst in armoede. Het macroniveau bekijkt onder andere welke impact globalisering en neoliberalisering hebben in dit onderzoeksveld en hoe overheidsbeleid hierop kan inspelen.

WERKING VAN HET STEUNPUNT

Samenstelling

Het steunpunt wordt gevormd door een consortium van:

- Universiteit Antwerpen, die als initiator optreedt,
 - Centrum Ongelijkheid, Armoede, Sociale uitsluiting en de Stad (OASeS)
 - Centrum voor Sociaal Beleid Herman Deleeck (CSB)
- KU Leuven,
 - Onderzoeksinstituut voor Arbeid en Samenleving (HIVA)
- Karel de Grote-Hogeschool
 - Departement Sociaal-Agogisch Werk

Promotor-coördinator

- Prof. Dr. Danielle Dierckx, Universiteit Antwerpen

Verantwoordelijken

- Prof. dr. Danielle Dierckx, Universiteit Antwerpen
- Prof. dr. Bea Cantillon, Universiteit Antwerpen
- Prof. dr. Tine Van Regenmortel, KU Leuven
- Prof. dr. Kristel Driessens, Karel de Grote-Hogeschool

Promotoren

- Bea Cantillon, Referentiebudgetten
- Danielle Dierckx, Armoedebeleid, armoedetoets, migratie, Jaarboek Armoede en Sociale Uitsluiting, multidimensionele armoedemeting
- Kristel Driessens, Empowerment, migratie
- Steven Groenez, Longitudinale databank, kinderarmoede
- Ides Nicaise, Armoede in Vlaanderen en Europa
- Stijn Oosterlynck, Sociale Innovatie
- Griet Roets, Trajecten van gezinnen in armoede in relatie tot sociaal werkpraktijken
- Natascha Van Mechelen, Referentiebudgetten
- Tine Van Regenmortel, Empowerment en participatie
- Michel Vandenbroeck, Trajecten van gezinnen in armoede in relatie tot sociaal werkpraktijken

Medewerkers

- Jill Coene, Jaarboek Armoede en Sociale Uitsluiting
- Jan Depauw, Empowerment en participatie
- Lieve Eeman, Longitudinale databank, kinderarmoede
- Tuur Ghys, Sociale innovatie
- Peter Raeymaeckers, Lid dagelijks bestuur
- Tineke Schiettecat, Trajecten van gezinnen in armoede in relatie tot sociaal werkpraktijken
- Wouter Schepers, Armoede in Vlaanderen en Europa
- Katrien Steenssens, Empowerment en participatie
- Bérénice Storms, Referentiebudgetten
- Sylvie Van Dam, Migratie en armoede
- An Van Haarlem, Jaarboek Armoede en Sociale Uitsluiting, multidimensionele armoedemeting
- Bea Van Robaey, Migratie en armoede

OVERHEID EN STUURGROEP

Stuurgroep

VOORZITTER

- Mevr. Magda De Meyer, Kabinet van de Vlaamse minister van Innovatie, Overheidsinvesteringen, Media en Armoedebestrijding

LEDEN

- Mevr. Bea Cantillon, Centrum voor Sociaal Beleid Herman Deleeck
- Mevr. Rita De Prêtre, Departement Economie, Wetenschap en Innovatie
- Dhr. Koen De Vroey, Departement Welzijn, Volksgezondheid en Gezin
- Dhr. Michel Dethée, Sociaal Economische Raad Vlaanderen
- Mevr. Danielle Dierckx, Universiteit Antwerpen
- Mevr. Kristel Driessens, Karel de Grote-Hogeschool, Katholieke Hogeschool Antwerpen vzw
- Dhr. Steven Groenez, KU Leuven
- Dhr. Ides Nicaise, KU Leuven
- Dhr. Jo Noppe, Departement Diensten van het Algemeen Regeringsbeleid
- Dhr. Stijn Oosterlynck, Universiteit Antwerpen
- Mevr. Griet Roets, Universiteit Gent
- Dhr. Henk Van Hootegem, Centrum voor Gelijkheid van Kansen en voor Racisme Bestrijding
- Mevr. Natascha Van Mechelen, Centrum voor Sociaal Beleid Herman Deleeck
- Mevr. Tine Van Regenmortel, KU Leuven
- Dhr. Michel Vandenbroeck, Universiteit Gent

SECRETARIS

- Dhr. Youssef El Boutaibe, Kabinet van de Vlaamse minister van Innovatie, Overheidsinvesteringen, Media en Armoedebestrijding

Functioneel bevoegde ministers

- Viceminister-president van de Vlaamse Regering, en Vlaams minister van Innovatie, Overheidsinvesteringen, Media en Armoedebestrijding – de functioneel aansturende minister

Cofinancierende beleidsdomeinen

- Departement Welzijn, Volksgezondheid en Gezin

Steunpunt Bestuurlijke Organisatie, Slagkrachtige overheid

Steunpunt Bestuurlijke Organisatie,
Slagkrachtige overheid
Instituut voor de Overheid
Parkstraat 45 bus 3609
3000 Leuven

www.steunpuntbov.be

ONDERZOEK

SBOV III in opvolging van SBOV II (2007-2011) en SBOV I (2001-2006) staat voor continuïteit, capaciteit, cumulativiteit en synergie. Op basis van een veelheid aan wetenschappelijke inzichten, reeds opgebouwde kennis en nationale en internationale netwerking, staat een multidisciplinair team van junior- en senior- onderzoekers klaar om ook tijdens de volgende jaren een slagkrachtige overheid en bijhorend effectief en efficiënt overheidsbeleid te ondersteunen. Met betrekking tot het thema 'Slagkrachtige Overheid' heeft SBOV, conform de beheersovereenkomst, volgende opdrachten:

- het verzamelen, analyseren en ontsluiten van beleidsrelevante gegevens;
- het uitvoeren van beleidsrelevant wetenschappelijk onderzoek, en dit zowel op lange als op korte termijn, met aandacht voor de strategie voor Vlaanderen zoals uitgewerkt in Vlaanderen In Actie (VIA) en PACT2020;
- het verlenen van wetenschappelijke dienstverlening.

SBOV III zal hierbij:

- optreden als partner voor de Vlaamse overheid in de context van de huidige hervormingen op Vlaams niveau, lokaal niveau en de interbestuurlijke relaties in Vlaanderen
- een maatschappelijke hefboom zijn door bij te dragen aan het debat over deze hervormingen
- een academisch platform zijn zowel op nationaal als internationaal vlak om bestuurskunde als discipline verder te ontwikkelen

Verschillende wetenschappelijke, bestuurskundige en maatschappelijke evoluties hebben de keuzes in het onderzoeksprogramma gestuurd. Hierbij is een clustering gemaakt in drie onderdelen:

- transparante en democratische structuren (in het kort: structuur);
- performante inter-governmentele processen (in het kort: processen);
- organisatiecultuur, gebaseerd op vertrouwen en verantwoordelijkheid (in het kort: cultuur).

Cluster Structuur

GOVERNANCE VAN TRANSVERSAAL EN HORIZONTAAL BELEID IN DE VLAAMSE OVERHEID

Sinds de jaren tachtig van de vorige eeuw hebben de meeste OESO-landen hun administratief apparaat drastisch hervormd. Hierbij werd onder invloed van het NPM ingezet op meer specialisatie en differentiatie, door middel van de verzelfstandiging van de beleidsuitvoering in verschillende soorten verzelfstandigde agentschappen en contractualisering aan de private sector. Echter, sinds de tweede helft van de jaren negentig van de vorige eeuw worden deze overheden steeds meer geconfronteerd met een toenemende complexiteit van beleidsproblematieken en crisissen, die hun oorsprong vinden in maatschappelijke evoluties en globalisering. Deze beleidsproblematieken en crisissen, of zogen. 'wicked issues', kunnen enkel worden aangepakt via een gecoördineerde actie over beleidsdomeinen heen, door een samenspel van departementen en agentschappen.

Ook de Vlaamse overheid kent deze evolutie. In een context van verzelfstandiging en homogene beleidsdomeinen, wordt de Vlaamse overheid steeds meer geconfronteerd met beleidsproblematieken die horizontaal en transversaal moeten worden aangepakt. Belangrijke beleidsdomeinoverschrijdende beleidsprogramma's zoals 'Vlaanderen in Actie' - ViA, het Meerjarenprogramma Slagkrachtige Overheid en de Vlaamse Strategie Duurzame Ontwikkeling, alsook meer thematische transversale programma's op

het vlak van armoede of jeugd, wijzen op het belang van samenwerking en afstemming over de grenzen van beleidsdomeinen en entiteiten heen.

Op basis van binnenlands en buitenlands vergelijkend onderzoek, stelt dit onderzoeksproject de vraag naar de optimale vorm van governance van horizontale en transversale beleidsproblematieken:

- Hoe is de governance georganiseerd voor entiteits- en beleidsdomeinoverschrijdend beleid in overheden met een aanzienlijke mate van verzelfstandiging, en hoe verandert dat doorheen de tijd?
- Via welke governance mechanismen en met welke mate van succes worden horizontale en transversale beleidsopties vertaald in objectieven en acties van de verschillende entiteiten, en hoe wordt de beleidsuitvoering van deze beleidsopties gemonitord door centrale departementen?
- Hoe integreren entiteiten horizontale en transversale beleidsthema's in hun eigen organisationele planning en hoe prioriteren ze deze ten aanzien van het reguliere beleidsdomeinspecifieke beleid?
- Worden horizontale/transversale beleidsopties met verschillende kenmerken (niveau van politieke gevoeligheid, 'wickedness' en hoogdringendheid) anders aangepakt inzake governance en met welke resultaten?
- Wat verklaart de keuze en effectiviteiten van governance mechanismen voor horizontaal en transversaal beleid in verschillende landen (bv. politico-administratieve cultuur en traditie, beleidskenmerken, structurele kenmerken...)?
- Welke set van governance mechanismen is meest geschikt voor beleidsopties met bepaalde kenmerken en voor bepaalde contexten?

Vanuit verschillende theoretische kaders (open systeem- en contingentietheorieën, alsook neo-institutionele theorieën), een uitgebreide typologie van mogelijke governance mechanismen, en verschillende methodologiën van datagaring (mapping, survey, interviews en documentanalyse), zal het onderzoeksproject de governance van geselecteerde horizontale en transversale beleidsopties vergelijken tussen Vlaanderen en verschillende landen en deze trachten te verklaren.

EX ANTE BELEIDSEVALUATIE VOOR EEN EFFECTIEVE EN EFFICIËNTE BELEIDS-INSTRUMENTENKEUZE

Dit onderzoeksproject onderzoekt methoden van ex ante evaluatie ter ondersteuning van de beleidsinstrumentenkeuze binnen de Vlaamse overheid. De overheid heeft een heel arsenaal aan beleidsinstrumenten ter beschikking. Deze zijn verdeeld over regulerende, economische en communicatieve categoriën en omvatten instrumenten zoals onder meer gebods- en verbodsbepalingen, subsidies of informatiecampagnes. Elk van de beleidsinstrumenten waarover de overheid beschikt heeft een reeks voor- en nadelen, waardoor het belangrijk is deze ten opzichte van elkaar af te wegen. Dit kan gebeuren via mechanismen van ex ante beleidsevaluatie. In de bestaande beleidspraktijk worden er reeds verschillende vormen van ex ante evaluatie toegepast. Deze zijn enerzijds formeel ingebed in het besluitvormingsproces, zoals de RIA waarrond reeds evaluaties bestaan en bijsturingen in het systeem werden ingevoerd. Anderzijds kan ex ante evaluatie ook op meer informele wijze verlopen en deel uitmaken van vaste of ad hoc werkprocessen. Daarnaast zijn er ook recente evoluties in het Vlaamse besluitvormingsproces, zoals het toenemend gebruik van conceptnota's, en groen- en witboeken die in rekening kunnen worden gebracht. Deze verschillende vormen van ex ante beleidsevaluatie ondersteunen de beleidsinstrumentenkeuze door beleidsmakers.

Een efficiënte en effectieve keuze van beleidsinstrumenten via ex ante evaluatie staat evenwel onder druk vanuit verschillende hoeken. Zo worden beleidsmakers geconfronteerd met steeds complexer wordende en in kaart te brengen beleidsproblemen, worden langetermijneffecten en de financiële impact van keuzes vaak onvoldoende bekeken, of bestaat de kans op een gebrek aan maatschappelijk steun wat kan leiden tot falende implementatie. Daarnaast kan er sprake zijn van onvoldoende coördinatie over beleidsdomeinen heen of tussen beleidskeuzes onderling, of kan er een sturende of beperkende invloed zijn vanuit supranationale beleidsniveaus voor de keuzes die dienen te worden gemaakt. Tot slot bestaat de kans dat politiek-strategische overwegingen domineren op rationele argumenten in de beleidsinstrumentenkeuze.

Om Vlaanderen te doen excelleren als topregio in het Europese peloton, zoals de Vlaamse regering voorziet in het strategische kader Vlaanderen in Actie en in haar Regeerakkoord, kan de beleidsinstrumentenkeuze dus nog verder worden geoptimaliseerd via een proces van ex ante evaluatie.

De doelstelling van dit onderzoeksproject is daarom tweeledig:

- Nagaan welke de rol is van ex ante evaluaties bij de beleidsinstrumentenkeuze (fundamenteel)
- Adviseren hoe deze rol beter kan worden ingevuld (praktijkgericht)

De onderzoeksvragen in verband met de rol van ex ante evaluaties, hebben betrekking op de verschillende methoden die worden gehanteerd, de processen die hier worden doorlopen en de inhoudelijke aandachtspunten tijdens die processen (draagvlak, financiële impact, coördinatie met andere beleidsdomeinen en bestaande instrumenten, Europese dimensie, politieke invloed,...). Om te komen tot concrete aanbevelingen over het gebruik van ex ante evaluatie als ondersteunend mechanisme voor een efficiënte en effectieve beleidsinstrumentenkeuze moet ook gefocust worden op de verschillende instrumenten die de overheid ter beschikking heeft. De richtinggevende onderzoeksvragen hier, zijn over welke instrumenten het precies gaat, wat de karakteristieken van deze instrumenten zijn en welke hun voor- en nadelen zijn. Daarnaast wordt bekeken welke alternatieve instrumenten er voor één specifiek instrument bestaan, en welke alternatieven er binnen één groep van instrumenten bestaan.

DE DEMOCRATISCHE VERANKERING VAN LOKALE NETWERKVERBANDEN

Dit onderzoek vertrekt vanuit de gangbare veronderstelling dat lokale netwerkverbanden (interbestuurlijk, intergemeentelijk, met lokale stakeholders, e.d.) een goed middel kunnen zijn om een meer effectief en efficiënt beleid te voeren, maar tekort schieten in termen van democratie. In dat discours verwijst men vaak naar de klassieke liberale en representatieve opvattingen over democratie die als onverzoenbaar worden beschouwd met de praktijk van deze netwerken. Vandaag is het democratisch repertorium uitgebreid met zogenaamde postliberale opvattingen en worden netwerkverbanden niet langer weggezet als per definitie ondemocratisch. Met de ontwikkeling van empirisch onderzoek in dit veld komt bovendien een meer genuanceerd en contingent beeld naar voren.

In dat verband wordt vaak beweerd dat de bijdrage van netwerkverbanden aan de democratische besluitvorming afhankelijk is van hun democratische verankering en in het bijzonder van de mate waarin bepaalde mechanismen toelaten netwerkverbanden te verzoenen met de representatieve democratie. Lokale politici bevinden zich vaak op het kruispunt van beide stromen en worden gelet op hun unieke positie in de lokale democratie vaak als de sleutel beschouwd voor die verankering. Dit project wil dus de rol van lokale politici bestuderen in de democratische verankering van lokale netwerkverbanden. Dit houdt verband met het toenemend gebruik van dat soort verbanden in de Vlaamse context, het debat over de rol van het lokaal bestuur in de meerlagige beleidsruimte en de discussie over de democratische legitimiteit van verschillende vormen van bestuurlijke samenwerking.

Het onderzoek is ingebed in de zogenaamde tweede generatie netwerkstudies die de dynamiek en de hervormingen van netwerken in de tijd bekijkt, de bronnen voor het succes en/of het falen van bepaalde netwerken en het vraagstuk van de democratische performantie en verankering van die netwerken. Dit onderzoek richt zich duidelijk op die laatste component. In de literatuur hebben zich intussen verschillende tradities ontwikkeld die proberen vragen te beantwoorden die verband houden met het democratisch potentieel en de overeenkomstige problemen van netwerkverbanden. Het onderzoek neemt inzichten mee uit de Scandinavische en Britse hoofdstromen die zich hierin aftekenen.

De fundamentele vragen van dit onderzoek zijn: welke rol spelen lokale politici in de democratische verankering van lokale netwerkverbanden (beschrijvend)? En welke kenmerken kunnen gelijkenissen en/of verschillen in deze rol verklaren (verklarend)? Deze fundamentele vragen kunnen worden opgedeeld in drie, meer toegepaste, tegenhangers:

1. Welke rol spelen lokale politici in het kaderen, ontwerpen, beheren en participeren in netwerkverbanden m.b.t. de gemeenten, d.i. in metagovernance?
2. Welke rol spelen lokale politici in de vertegenwoordiging van de gemeente in het netwerk en de daarbij horende verantwoording?
3. Welke rol spelen lokale politici in de belangenbehartiging en besluitvorming m.b.t. hun gemeente in het netwerk?

Het theoretisch kader voor dit onderzoek ligt op het snijpunt van de Scandinavische literatuur rond democratische netwerkbesluitvorming en haar Britse tegenhanger die zich binnen de tweede generatie netwerkstudies hebben ontwikkeld. De eerste groep levert het conceptueel kader voor de discussie over de democratische performantie van netwerkverbanden gevoed door normatieve politieke theorie en de

literatuur over de postliberale democratie. De tweede groep reikt ons meer empirische criteria en methoden aan die moeten toelaten om het democratisch gehalte van netwerkverbanden te beoordelen. De theoretische kaders rond metagovernance, vertegenwoordiging en verantwoording en belangenbehartiging en besluitvorming in netwerkverbanden (zie toegepaste onderzoeksvragen) zullen gebruikt worden om meer specifieke aspecten van het onderzoek in te vullen.

Waar het hierboven beschreven onderzoek in essentie multidisciplinair en meerlagig is, zal onze focus liggen op lokale netwerkverbanden in die zin dat lokale besturen ze uitmaken of er deel van uitmaken. Het onderzoek situeert zich op het snijpunt van politieke wetenschappen, bestuurskunde en beleidsanalyse. Gebaseerd op een grondige studie van de literatuur lijkt een empirische studie in de context van het lokale bestuur bijzonder onderzoekswaardig mede gelet op de weinig ontwikkelde literatuur voor dit veld in Vlaanderen.

Gelet op onze focus en in het licht van het exploratieve karakter van dit onderzoek lijkt een vergelijkende gevalstudie het meest gepaste onderzoeksdesign. Het combineert met name de gevoeligheid voor de specifieke context met het overstijgende wetenschappelijke perspectief. De vergelijking berust voornamelijk op variatie in de aard van het netwerk als specifieke variabele en beleidsdomein als bredere contextvariabele. Voor de selectie van specifieke gevallen zal het onderzoek bogen op eerder werk in de Vlaamse context (d.i. screenings van lokale netwerkverbanden, aflopend onderzoek in SBOV, e.d.). Twee gevallen worden bekeken in een pilootstudie en zullen de basis vormen voor diepteonderzoek en vergelijking in een aantal bijkomende gevalstudies.

De studie van deze gevallen zal voornamelijk steunen op kwalitatieve methoden. Naast secundaire analyse van bestaande bronnen, zal het onderzoek primaire data verzamelen door middel van diepte-interviews met sleutelactoren. Het kan worden uitgebreid met meer innovatieve methoden zoals (participerende) observatie en/of het bijhouden van dag- of logboeken. Het is onze expliciete bedoeling om relevante netwerkactoren te betrekken in de verschillende stadia van het onderzoek.

BELEIDSVOERING EN BESLUITVORMING OP REGIONALE SCHALEN. ANALYSE VAN REGIONALE ARRANGEMENTEN EN REGIMES

Dit project bouwt verder op het inventariserende werk dat in het B - project van de regioscreening is uitgewerkt (2011) en op eerdere studies over interbestuurlijke en stadsregionale samenwerking in het kader van SBOV I en SBOV II. Het regionaal bestuursprobleem is een complex probleem: op verschillende regionale schalen en rond verschillende beleidsmateries komen interacties tot stand tussen publieke en private actoren. Vaak leidt een klassieke institutionele probleemperceptie tot klassieke discussies over de formele (re)organisatie van het intermediair bestuur in ons land. Met dit project wil het steunpunt de kennis van wat er gebeurt op regionale schalen verdiepen omdat dit ook een ander licht kan werpen op de zogenaamde oplossingen.

Dit project focust op regionale arrangementen op bovenlokale schalen. Daarmee worden geïnstitutionaliseerde clusters van regelgeving, beleidsinstrumenten, netwerken tussen publieke en private actoren en financieringsstromen bedoeld. De onderzoekers willen vooreerst de types van deze arrangementen vanuit beleidsmatig oogpunt inventariseren: welke clusters van actoren zijn betrokken (eerder publiek, eerder privaat, een combinatie van beide); wat zijn de formele functies van deze arrangementen: coördinerend, beleidsuitvoering, beleidsvormend? Het steunpunt wil vervolgens nagaan of er in deze regionale arrangementen sprake is van een 'regionaal regime': ontwikkelt zich binnen arrangementen zoals zorg- en ziekenhuisregio's, regionale landschappen, toeristische regio's, waterbekkens,... beleidsvorming en welke impact heeft deze op de besluitvorming? Zijn er verschillen in deze regimes tussen deze regionale arrangementen en hoe zijn die te verklaren? Kunnen de prestaties van deze arrangementen gemeten en vergeleken worden? Het project focust in het bijzonder op de positie, de rol en de manier van werken van publieke managers die in deze arrangementen een leidende rol spelen: wie zijn deze managers; vanuit welke functie opereren zij; hoe kan hun werk worden beschreven?

Voor de theoretische onderbouw steunt het project op theorieën over 'multi-level governance', interorganisatorische netwerken en 'collaborative management'. Voor de praktische uitwerking wordt gebruik gemaakt van een keuzes van types van regio's (van grote stadsregio's tot de kleinere) en van types arrangementen op een beperkte set van beleidsdomeinen, dit alles af te bakenen in overleg met de opdrachtgevers.

HOE KUNNEN LOKALE BESTUREN EEN IMPACT HEBBEN OP DE EUROPESE BESLUITVORMING? DE EUROPEANISERING VAN LOKALE BESTUREN IN VLAANDEREN IN EEN COMPARATIEF PERSPECTIEF

Het Europese integratieproces kan zonder enige twijfel als één van de belangrijkste politieke evoluties van de voorbije decennia worden beschouwd. De eenmaking van het Europese continent is de afgelopen 50 jaar dan ook met rasse schreden vooruitgegaan. Deze ontwikkeling werd gekenmerkt door steeds nieuwe verdragswijzigingen die zorgden voor een toenemende samenwerking tussen de lidstaten (verdieping) enerzijds en door opeenvolgende toetredingen van nieuwe lidstaten (uitbreiding) anderzijds.

Ook de lokale besturen kregen in toenemende mate te maken met Europa. Ondanks dit stijgende belang van Europa voor de lokale besturen stond het wetenschappelijk onderzoek naar de zogenaamde Europeanisering van lokale besturen lange tijd op een laag pitje. De meeste onderzoeken die het begrip 'Europeanisering' behandelden, focusten immers op de impact die Europa op het nationale en/of regionale niveau had. Indien er al onderzoek werd verricht naar de relatie tussen Europa en de lokale besturen, bleef dit meestal beperkt tot de zogenaamde 'top-down' traditie. Daarbij wordt vaak verondersteld dat lokale besturen de invloed van Europa vrij passief ondergaan en dat ze dus als het ware 'geleid' worden door Europa. Er zijn echter ook aanwijzingen dat Europa naast beperkingen ook kansen meebrengt voor lokale besturen, waardoor zij kunnen evolueren tot actieve spelers in het Europese besluitvormingsproces en dit onder meer via het beïnvloeden van het Europees beleid, lobbyen, etc.

Het is op deze 'bottom-up' dimensie van Europeanisering dat het steunpunt in dit project wil focussen. De centrale onderzoeksvraag is hierbij: Hoe kunnen lokale besturen (of organisaties die hen vertegenwoordigen) een impact hebben op de Europese besluitvorming? Daarbij is het ook de bedoeling deze onderzoeksvraag in een breder, comparatief kader te plaatsen door na te gaan hoe lokale besturen in andere lidstaten het Europese beleid trachten te beïnvloeden en hun belangen kenbaar trachten te maken via zowel formele als informele wegen. Hiertoe zullen zowel steden in Vlaanderen, Nederland, Frankrijk als Duitsland worden geanalyseerd. Daarbij zal vooral worden onderzocht of er (ondanks het feit dat de steden van gelijkaardige grootte zijn en er gekeken wordt naar dezelfde beleidsdomeinen) verschillen kunnen worden waargenomen (en zo ja welke) in de mate van bottom-up Europeanisering in deze verschillende landen en hoe deze verschillen kunnen worden verklaard. Daarbij zal het steunpunt vooral kwalitatief te werk gaan door onder meer te werken met diepte-interviews met voor ons onderzoek relevante personen.

IMPACT VAN EU ECONOMISCH BELEID OP DE VLAAMSE OVERHEID

De centrale doelstelling van dit project bestaat erin om de impact in kaart te brengen van het sociaal-economische beleid van de EU op de Vlaamse governance structuren. Het betreft meer concreet een analyse van hoe de Vlaamse overheid zich organiseert om om te gaan met EU2020 (en gerelateerde dossiers zoals het Meerjarig Financieel Kader en de hervorming van het Regionaal Beleid). Met name EU 2020 wordt de volgende jaren een cruciaal EU beleidskader dat niet alleen ingrijpt op het niveau van de lidstaten, maar ook op regio's die substantiële bevoegdheden hebben op het gebied van economisch beleid.

Deze doelstelling wordt benaderd vanuit twee fundamentele vragen en twee daarvan afgeleide toegepaste beleidsrelevante vragen.

De eerste beschrijvende fundamentele vraag luidt welke governance structuren regionale entiteiten hebben opgezet om deel te nemen aan het EU2002 beleidsproces. Welke actoren worden gemobiliseerd in welke fase, op welke manier, met welke instrumenten.

Een hieruit volgende tweede fundamentele vraag is verklarend van aard. Is er variatie tussen de regionale entiteiten en wat zijn de oorzaken van verschillen en gelijkenissen?

De antwoorden op deze vragen leggen niet alleen de basis voor een doctoraal proefschrift, maar zijn tevens onontbeerlijk om de achterliggende beleidsrelevante vragen te beantwoorden.

De eerste hiervan betreft de vraag hoe Vlaanderen zich in vergelijking met andere regio's en kleine lidstaten organiseert en hoe het reageert op het EU 2020 beleid, en of Vlaanderen kan leren van de aanpak van anderen. In welke mate kan Vlaanderen instrumenten en procedures overnemen die bij anderen succesvol blijken te zijn?

Een tweede vraag gaat over de posities die Vlaanderen inneemt en de maatregelen die het neemt ter uitvoering van het Europese beleid. Hier wordt opnieuw een internationale vergelijking gemaakt in functie van het bestuderen van best practices.

Het project wordt ingebed in politicologische en bestuurskundige literatuur, zowel theoretisch als empirisch. Het opzet is internationaal comparatief van aard. Door een vergelijking met andere regio's en kleine lidstaten wordt het mogelijk om de variatie in respons te verklaren en om best practices te identificeren op basis waarvan aanbevelingen voor Vlaanderen kunnen geformuleerd worden.

Cluster Processen

IMPLEMENTATIE VAN DE BELEIDS- EN BEHEERSCYCLUS IN LOKALE BESTUREN

De invoering van de Beleids- en BeheersCyclus (BBC) zal de opzet van het beleids- en beheersinstrumentarium van de Vlaamse gemeenten en OCMW's grondig wijzigen. De besluitvormer laat het aan de individuele besturen om bepaalde keuzes met betrekking tot de opzet van hun beleids- en beheersinstrumentarium zelf te maken. De Vlaamse gemeenten en OCMW's beschikken met andere woorden over heel wat vrijheidsgraden om het beleids- en beheerssysteem te enten op de eigen organisatie en behoeften.

Een implementatie- en doorwerkingstoets dringt zich op. Het SBOV-onderzoek heeft ten eerste als doel onderstaande fundamentele onderzoeksvragen van een antwoord te voorzien:

- Welke keuzes maken besturen wat betreft de opzet van hun beleids- en beheerssysteem en welke (patronen van) variaties zijn terug te vinden?
- Hoe kunnen op een systematische wijze de keuzes die besturen maken m.b.t. de invulling van hun beleids- en beheersinstrumentarium, in kaart worden gebracht?
- In welke mate en op welke wijze beïnvloeden deze keuzes het veranderingsproces dat binnen een bestuur naar aanleiding van BBC plaatsvindt?
- In welke mate en op welke wijze beïnvloedt het veranderingsproces binnen het bestuur de met betrekking tot BBC te maken keuzes?

Ten tweede wil het SBOV-onderzoek een antwoord bieden op de volgende toegepaste onderzoeksvragen:

- Hoe vertalen besturen de theoretische kapstok voor planning en budgettering die in de BBC-regelgeving vervat zit, in de praktijk en op welke moeilijkheden/dilemma's stoten ze daarbij?
- Welke gevolgen hebben de gemaakte keuzes m.b.t. het BBC-systeem voor de structuur en informatiewaarde van de beleids- en beheersrapporten die uit het beleids- en beheerssysteem voortvloeien?
- In welke mate beïnvloeden de gemaakte keuzes het gebruik van de door dit systeem aangereikte beleids- en beheersinformatie door de verschillende actoren binnen het bestuur?
- Welke invloed oefenen de gemaakte keuzes wat betreft de opzet van het beleids- en beheerssysteem uit op de verdere doorwerking van BBC binnen de lokale organisatie, bijvoorbeeld wat de organisatiestructuur en -cultuur, de verdere automatisering, de samenwerking tussen gemeente en OCMW, etc. betreft?
- (Hoe) beïnvloedt BBC de processen van planning en budgettering binnen de Vlaamse gemeenten en OCMW's (bijvoorbeeld al dan niet decentralisatie van budgetopmaak, aandacht voor gewone dienst/exploitatie, ...)?
- Welke voorwaarden moeten vervuld zijn opdat besturen BBC minimalistisch vs. maximalistisch kunnen implementeren?
- Hoe evolueert de 'range' tussen de BBC-'voorlopers' en '-achterblijvers' en hoe kan de Vlaamse overheid deze 'range' bewaken?
- Verschillen de ontwikkelingstrajecten van de BBC-piloten van die van de niet-BBC-piloten? Zijn er verschillen tussen de verscheidene generaties piloten? Hoe evolueren gemeenten vs. OCMW's wat betreft hun mate van professionalisering/modernisering?

OPTIMALISERING VAN MANAGEMENT VAN INTERBESTUURLIJKE INFORMATIEPROCESSEN IN VLAANDEREN

Overheden zijn vandaag meer dan ooit afhankelijk van efficiënte en effectieve beleids- en beheersprocessen, gesteund door geavanceerde informatiesystemen. Informatie is immers één van de basisbouwstenen voor goed beleid en dienstverlening. Informatiemanagement is dan ook essentieel voor innovatie in de publieke sector. De verzameling en uitwisseling van informatie verbeteren zal dan ook bijdragen tot een meer slagkrachtige overheid. Tal van informatiestromen overschrijden administratieve grenzen en niveaus – ze zijn interbestuurlijk van aard. Het toenemend belang van informatie, informatiemanagement en de groeiende technologische mogelijkheden brengen echter ook uitdagingen met zich mee. Die uitdagingen zijn niet alleen technologisch, maar ook organisatorisch (bv. hoe informatieketens organiseren?), managementvraagstukken (bv. wie regisseert en stuurt de informatiestromen aan?), eigenaarschap (bv. wie ontwikkelt welke databanken?), financieel (bv. wie betaalt wie voor welke data?), enz. Deze vraagstukken ontmoeten elkaar in een netwerksetting: actoren zijn wederzijds afhankelijk van elkaars hulpbronnen (waarbij hier informatie centraal staat) en moeten dus onderling samenwerken om de informatieketens te bouwen en te versterken.

Dit onderzoek wil vanuit een multidisciplinaire invalshoek de informatieketens in kaart brengen en in typologieën onderbrengen, kritische succes- en faalfactoren identificeren en zoeken naar zogenaamde ketenoptimalisatie. Het steunpunt vertrekt daarbij vanuit de informatieketens zelf en hun kenmerken (aard van informatie, betrokken actoren, ...). Het onderzoek tracht concreet de volgende vragen te beantwoorden.

Wat zijn de huidige ontwikkelingen in management van informatieketens, toegepast op de publieke sector.

- Welke zijn de belangrijkste interbestuurlijke informatieketens in Vlaanderen?
 - Wat zijn hun ketenkenmerken op het vlak van governance en organisatie, management, technische, economische en juridische aspecten?
 - Hoe zijn deze ketens opgebouwd en rond welke actoren?
- Welke types van ketens zijn te onderscheiden en in hoeverre vragen ze aangepaste ketenregie?
- Hoe kan de performantie van ketens gemeten en gemonitord worden?
- Wat zijn de belangrijkste prestatiecriteria?
- Wat zijn de bouwstenen voor management van informatieketens?
- Welke zijn de kritische succes- en faalfactoren (KSF's) of randvoorwaarden voor optimale ketens, vanuit keten- en stakeholderperspectief?
 - Welke zijn de optimale informatieketens?
 - Wat impliceren deze optimale informatieketens voor de betrokken stakeholders?
- Hoe zijn de KSF's van toepassing op de overheden in Vlaanderen betrokken in de interbestuurlijke informatieketens?
- Hoe kan ketenoptimalisatie worden bereikt en varieert dit naargelang het type informatieketen? Wat zijn sleutelcriteria voor ketenoptimalisatie?
- Wat zijn de leidende principes die gehanteerd kunnen worden bij informatiemanagement van ketens in Vlaanderen?

MANAGEMENT VAN INFORMATIEPROCESSEN IN VLAAMSE LOKALE BESTUREN

Dit project focust op het management van organisatiebrede ICT-veranderingsprocessen in Vlaamse lokale besturen. Steeds meer gemeentelijke administraties spreken het potentieel van informatie en communicatietechnologieën (ICT's) aan om de lokale dienstverlening efficiënter, effectiever en klantvriendelijker te organiseren. Het doel is de realisatie van performante en geïntegreerde dienstverleningsketens.

Een voorbeeld is de implementatie van customer relationship management systemen (CRM's) als een toepassing voor de coördinatie van datastromen ter ondersteuning van dienstverleningsprocessen. Sommige van deze ketens (bijvoorbeeld de toekenning van een stedelijke bouwvergunning) overschrijden de grenzen van de gemeentelijke administratie. Het herontwerpen en transformeren van de publieke dienstverlening vindt dus plaats in intra- en interbestuurlijke netwerken waarin verschillende publieke en private actoren samenwerken.

Ten eerste wil het steunpunt deze trend beschrijven. Welke organisatiebrede dienstverleningsketens zijn al geïmplementeerd? Welke types van processen zijn het object van deze veranderingsprocessen? Wie initieert en orchestreert deze veranderingsprocessen?

Ten tweede voorziet het steunpunt een verklarende onderzoekscomponent. Waarom zijn sommige gemeenten meer succesvol in het ontwikkelen van organisatiebrede ketens? Welke succes- en faalfactoren bepalen de uitkomst? Wat verklaart dat sommige lokale besturen succesvol zijn en kan dit succes worden gerelateerd aan verschillende types van gemeenten? Bijvoorbeeld: leidt de betrokkenheid van klanten tot andere outcomes in vergelijking met het niet betrekken van eindgebruikers?

Ten derde wil het steunpunt deze veranderingsprocessen evalueren. Lossen deze door ICT ondersteunde ketens de verwachtingen in termen van efficiëntie en effectiviteit in? Zijn de verwachtingen van gebruikers, klanten, dienstenaanbieders, lokale en andere overheden ingelost? Wat zijn de directe en indirecte, de verwachte en onverwachte en de positieve en negatieve (neven)effecten? Wat is het effect op de organisatiestructuur en -cultuur van lokale overheden? Is er een veranderende cultuur waar te nemen over hoe burgers als klanten moeten behandeld worden? Wordt het dominerend “eilanddenken” ingeruild voor een organisatiebrede gecoördineerde dienstverlening? Voor de theoretische omkadering doen de onderzoekers beroep op verschillende theorieën over organisatie- en veranderingsmanagement, netwerken en inter- en intrabestuurlijke samenwerking.

REGIONALE BENCHMARKING VAN OVERHEIDSPERFORMANTIE

Dit project onderzoekt de prestaties op het vlak van bestuur voor een selectie van regio's en indicatoren in Europa. Het project onderzoekt dus niet de inputzijde, maar de outputs en outcomes van de bestuurlijke organisatie. In een tweede fase wil het project ook de verschillen verklaren.

De doelstelling van het project is dubbel. Ten eerste bouwt het steunpunt een originele dataset om prestaties van de bestuursfuncties in een overheid te beoordelen in Europese regio's. Prestaties van het bestuur, in tegenstelling tot de prestaties van beleidssectoren (bv. Onderwijs, gezondheidszorg), zijn slechts in beperkte mate internationaal vergelijkend onderzocht. Government at a glance van de OECD is de belangrijkste uitzondering hierop. Het meerjarenplan slagkrachtige overheid (VIA) van de Vlaamse overheid legt een sterke nadruk op internationaal vergelijkende metingen. Het definieert de ontwikkeling van een barometer in dit veld als een belangrijke sleutelproject. Ten tweede zullen de onderzoekers ook de geobserveerde verschillen tussen regio's proberen te verklaren. Deze analyse zal voornamelijk gebeuren op basis van een literatuurstudie van bestaand onderzoek over de cultuur, cultuur en hervormingen in de case regio's.

De case selectie zal gebaseerd zijn op de benchmarking regio's die in het project slagkrachtige overheid aan bod komen. Cases kunnen zowel regio's zijn als kleine landen met een vergelijkbare omvang van Vlaanderen zoals Denemarken en Finland. Het steunpunt sluit zo veel mogelijk aan bij de bestaande indicatoren uit de barometer slagkrachtige overheid. Aangezien dit project op relatief onverkend terrein komt, wil het steunpunt eerst een aantal methodologieën en dataverzamelingstechnieken testen in een pilot. Daarna bekijken de onderzoekers in welke mate de dataverzameling kunnen uitrollen naar een bredere set regio's.

Cluster Cultuur

FLEXICURITY IN DE VLAAMSE PUBLIEKE SECTOR

Zowel de Vlaamse overheid als de Vlaamse lokale besturen weten zich op het vlak van het personeelsmanagement geconfronteerd met een reeks uitdagingen die goeddeels ook stuiten op juridische belemmeringen. Deze situatie wordt bovendien nog bemoeilijkt door het actuele tweesporenbeleid voor ambtenaren en contractanten. Om de talloze aanbevelingen voor een (meer) resultaatgericht HRM ook daadwerkelijk implementeerbaar te maken, komt het erop aan deze hindernissen vooraf weg te werken.

Een kritische doorlichting van de bestaande regelgeving en een creatieve oplossing om te komen tot meer eenvormigheid in het momenteel complexe regulerend kader in de Vlaamse publieke sector op het centrale en het lokale bestuursniveau is een absolute voorwaarde voor een cultuuromslag van een regelgeoriënteerde cultuur naar een cultuur waarin samenwerking en people management in combinatie met resultaat- en oplossingsgerichtheid centraal staan.

De hierboven beschreven uitdagingen willen de onderzoekers met elkaar combineren en laten samenvallen onder de titel “flexicurity” in de Vlaamse publieke sector. De doelstelling van het onderzoeksproject bestaat erin om aan dit proces bij te dragen door concrete voorstellen te ontwikkelen die de beleidsmakers kunnen gebruiken om de vastgestelde hindernissen weg te werken en zo de weg vrij te maken voor een resultaatgericht HR-beleid. Het onderzochte bestuursniveau betreft zowel dit van de Vlaamse overheid als van de Vlaamse lokale besturen.

De centrale onderzoeksvraag (“Hoe kan flexicurity bijdragen tot de realisatie van HR-visie van de Vlaamse overheid?”) valt uiteen in verschillende subvragen.

Een eerste en tegelijk zeer cruciale deelvraag betreft de mogelijkheden en beperkingen van de kant van de overheidswerkgever om eenzijdig bepaalde wijzigingen aan te brengen aan de bedongen arbeidsvoorwaarden van een overheidscontractant.

Daarnaast rijst de vraag naar flexicurity in de context van de secundaire en tertiaire arbeidsvoorwaarden. Aan de hand van drie cases zal het steunpunt voorstellen ontwikkelen om hierop een afdoend antwoord te bieden.

- Een eerste case betreft de diverse verlofmogelijkheden. Hoe kan op dit punt een zo vergaand mogelijke gelijkenschakeling worden bewerkstelligd tussen ambtenaren en contractanten? Hoe kunnen de bestaande regelingen zo veel mogelijk in lijn worden gebracht met de idee van flexicurity?
- Een tweede case heeft betrekking op de optimalisatie van de arbeidsorganisatie. Hoe kunnen personeelsleden zo efficiënt mogelijk worden ingezet? Welke mogelijkheden bestaan er bijvoorbeeld om piekperiodes op te vangen? Dit alles met ruime aandacht voor de nodige stabiliteit en zekerheid voor de betrokken personeelsleden.
- In een derde case worden de mogelijkheden om secundaire beloningscomponenten meer af te stemmen op de individuele noden van het personeelslid onderzocht, rekening houdend met het flexicurity evenwichtdenken.

TALENT MANAGEMENT

De Vlaamse overheid staat op het vlak van HRM voor grote uitdagingen als gevolg van de vergrijzing, de toenemende krapte op de arbeidsmarkt en de financieel-economische situatie. In deze context zal de Vlaamse overheid zich moeten profileren als een aantrekkelijke werkgever. Er zullen strategische keuzes moeten gemaakt worden over de inzet van menselijk kapitaal.

Uit verschillende beleidsdocumenten blijkt dat de Vlaamse overheid zich bewust is van dit probleem. In de visienota “Modern HR-beleid binnen de Vlaamse overheid” (dd. 07/04/2011) formuleert het CAG de uitdaging als volgt: “De Vlaamse overheid voert een geïntegreerd en duurzaam HR-beleid dat gericht is op de realisatie van haar strategische doelstellingen en waarin het aantrekken, ontwikkelen en behouden van het (schaarse) talent centraal staat. Hierbij wordt aandacht geschonken aan maatschappelijke verantwoordelijkheid, maar ook aan kostenbewustzijn en inzetbaarheid”.

In deze visie staat het concept ‘talent’ centraal. Hiermee sluit men aan bij een nieuwe trend in het HR-denken, namelijk talentmanagement. Talentmanagement kan worden omschreven als: “het beste halen uit mensen door hen in te zetten op hun sterkten en interesses en door de context zodanig in te richten en te organiseren dat die talenten ruimte krijgen voor ontwikkeling” (Van Beirendonk, 2010: 71). Traditioneel onderscheidt men in talentmanagement twee benaderingen: een ‘elite’ benadering die vooral focust op high potentials in de organisatie en een ‘diversiteits’ benadering die ervan uit gaat dat elke werknemer bepaalde talenten heeft. De organisatie moet dan in dialoog met de werknemers op zoek gaan naar loopbaantrajecten die hen de kans geven om hun talenten optimaal te ontplooien.

Hoe talentmanagement concreet kan ingevuld worden in een (Vlaamse) overheidscontext is op dit ogenblik nog niet duidelijk. Het onderzoeksproject wil daarom een bijdrage leveren tot het wetenschappelijk onderbouwen van deze nieuwe benaderingswijze. De algemene onderzoeksvraag is: In welke mate kan talentmanagement bijdragen tot de realisatie van de visie op HR, zoals geformuleerd door de Vlaamse overheid.

Deze algemene onderzoeksvraag kan verder als volgt gespecificeerd worden:

- Wat betekent talentmanagement in een overheidscontext?
- Welke praktijken bestaan er inzake talentmanagement in de Vlaamse overheid?
- Welke best practices zijn er in het buitenland te vinden op het vlak van talentmanagement?

- Met welke randvoorwaarden moet men in de Vlaamse context rekening houden om talentmanagement te implementeren?
- Wat is de impact van talentmanagement op de realisatie van de visie van HR in de Vlaamse overheid?

De onderzoeksmethodologie om deze onderzoeksvragen te beantwoorden bestaat uit een combinatie van: documentenanalyse, internationaal vergelijkend onderzoek, survey, stakeholderanalyse, en veldexperiment.

- Analyse van beleidsdocumenten: om na te gaan welke visie op talentmanagement hierin tot uiting komt
- Internationaal vergelijkend onderzoek: om op zoek te gaan naar best practices in het buitenland
- Survey: om de huidige situatie ('as is') inzake talentmanagement in kaart te brengen - Stakeholderanalyse: om de wenselijke situatie ('to be') te analyseren
- Veldexperiment: proefproject waarbij nagegaan wordt wat de impact van talentmanagement is op de organisatie en op de medewerkers.

BESTUURLIJK VERTROUWEN

De brede doelstelling in termen van het 'maatschappelijk effect' van dit onderzoek ligt in lijn met het witboek interne staatshervorming: Met dit onderzoek wenst het steunpunt bij te dragen aan een beheersbare verschuiving van een bestuurlijke situatie die gekarakteriseerd wordt door wantrouwen, centrale sturing en controle naar een situatie van interbestuurlijk vertrouwen en autonomie. Een hoge mate van vertrouwen kan, mits optimale inbedding in de organisatiestructuren, immers leiden tot minder nood aan een sterke controlebureaucratie en dus een lagere kostprijs voor interbestuurlijke samenwerking. Anderzijds speelt dit onderzoek in op de doelstelling uit het meerjarenprogramma slagkrachtige overheid om het vertrouwen van burgers, organisaties en bedrijven in de Vlaamse overheid te vergroten, vanuit het oogpunt dat de overheid daarvoor eerst moet tonen dat ze zichzelf vertrouwt.

De algemene doelstelling van dit onderzoek is met andere woorden input te leveren voor de versterking van het bestuurlijk vertrouwen

- binnen administratieve entiteiten van de Vlaamse overheid (intrabestuurlijk);
- tussen administratieve entiteiten van de Vlaamse overheid (interbestuurlijk; horizontaal);
- tussen administratieve entiteiten in Vlaanderen (interbestuurlijk; verticaal).

Om deze maatschappelijke doelstelling te bereiken moet dit onderzoek drie specifieke doelstellingen bereiken, die gericht zijn op het:

- definiëren en signaleren van het bestuurlijk vertrouwen;
- begrijpen van de mechanismen van oorzaak en gevolg van bestuurlijk vertrouwen;
- remediëren van het bestuurlijk vertrouwen in Vlaanderen.

Deze doelstellingen worden geoperationaliseerd in vier onderzoeksvragen die het steunpunt door empirisch en conceptueel werk zal beantwoorden:

1. Hoe kan (inter)bestuurlijk vertrouwen worden beschreven en in kaart brengen?
2. Wat zijn de drijfveren van (inter)bestuurlijk vertrouwen in Vlaanderen?
3. Wat is de impact van (inter)bestuurlijk vertrouwen op transacties tussen bestuurlijke organisaties?
4. Welke lessen kunnen worden geleerd om (inter)bestuurlijk vertrouwen te versterken in Vlaanderen?

Bovenstaande vragen kunnen gesitueerd worden binnen de hoofdvraag: 'Welke rol speelt interbestuurlijk vertrouwen in Vlaanderen?'

Dit onderzoek is daarom enerzijds een toepassing van bestaand onderzoek naar organisationeel vertrouwen (zowel in de publieke als de private sector), terwijl het anderzijds een fundamenteel karakter heeft omdat het de specificiteit van de publieke sector als vernieuwend element in het bestaande vertrouwensonderzoek brengt. Bestuurlijke structuren en processen worden bestudeerd met bijzondere aandacht voor transacties tussen bestuurlijke organisaties. De specifieke transacties en organisationele cases worden in een latere fase gespecificeerd en onderbouwd door de verzamelde voorlopige onderzoeksresultaten.

The State of the State

Naast de verticale onderzoekslijnen zal SBOV III ook een horizontale onderzoekslijn ontwikkelen onder de titel "The future state of the state". Deze onderzoekslijn kan beschouwd worden als een horizontaal project dat de verschillende onderzoekslijnen en projecten overkoepelt. De bedoeling van dit project is om een fundamentele bijdrage te leveren aan het debat over de toekomstige rol en positie van overheden in onze samenleving.

B-Projecten 2012-2013

Overzicht van het kortetermijnonderzoek:

- Lokale benchmarking (2012-2015)
- Vlaamse en lokale PPS (2012-2015)
- Doet de grootte ertoe? Een vergelijkend onderzoek naar de factoren voor succes en/of falen van hervormingen aan de lokale schaal (2012)
- Naar een meer proactieve en probleemoplossende communicatie met burgers (2012)
- Proeve van Code voor democratisch lokaal bestuur (2012)
- Detectie en ontwikkeling van potentieel leidinggevend in de Vlaamse overheid (2012)
- Monitoring van de implementatie van het gemeentedecreet (2013)
- Vermindering van lokale planlast: een comparatieve studie van de implementatie van het planlastendecreet (2013)
- Stadsprojecten in 2035. Exploratieve scenario's voor Vlaamse steden (2013)
- Naar een performante beleidsadvisering (2013)

WERKING VAN HET STEUNPUNT

Samenstelling

Het steunpunt wordt gevormd door een consortium van:

- KU Leuven, die als initiator optreedt,
 - Instituut voor de Overheid
- Universiteit Gent,
 - Centrum voor Lokale Politiek, Faculteit Politieke en Sociale Wetenschappen
- Universiteit Antwerpen,
 - Onderzoeksgroep Management en Bestuur
- Universiteit Hasselt
 - Centrum voor Overheid en Recht
- Hogeschool Gent
 - Geassocieerde Faculteit Handelswetenschappen en Bestuurskunde

Promotor-coördinator

- Prof. dr. Geert Bouckaert, KU Leuven

Verantwoordelijken

- Prof. dr. Annie Hondeghem, KU Leuven
- Prof. dr. Ria Janvier, Universiteit Antwerpen
- Prof. dr. Filip De Rynck, Hogeschool Gent
- Prof. dr. Herwig Reynaert, Universiteit Gent
- Prof. dr. Johan Ackaert, Universiteit Hasselt

Het Secretariaat

ALGEMEEN SECRETARIAAT

- Maaike Vandenhoute

ADMINISTRATIEVE EN ORGANISATORISCHE ONDERSTEUNING

- Anita Van Gils

Doctors-coördinator

- Dr. Jan Van Damme

Wetenschappelijke aansturing

- Prof. dr. Annie Hondeghem, KU Leuven
- Prof. dr. Ria Janvier, Universiteit Antwerpen
- Prof. dr. Filip De Rynck, Hogeschool Gent
- Prof. dr. Herwig Reynaert, Universiteit Gent
- Prof. dr. Johan Ackaert, Universiteit Hasselt
- Prof. dr. Marleen Brans, Instituut voor de Overheid
- Dr. Thomas Block (U.Gent)
- Prof. dr. Peter Bursens, U.Antwerpen
- Prof. dr. Kristof Steyvers, U.Gent
- Prof. dr. Wouter Van Dooren, U.Antwerpen
- Prof. dr. Koen Verhoest, U.Antwerpen
- Prof. dr. Ellen Wayenberg, Hogeschool Gent

OVERHEID EN STUURGROEP

Stuurgroep

VOORZITTER

- Dhr. Jeroen Windey, Kabinet van de Vlaamse minister van Bestuurszaken, Binnenlands Bestuur, Inburgering, Toerisme en Vlaamse Rand

LEDEN

- Dhr. Johan Ackaert, Universiteit Hasselt
- Dhr. Geert Bouckaert, KU Leuven
- Dhr. Filip De Rynck, Hogeschool Gent
- Dhr. Guido Decoster, Agentschap voor Binnenlands Bestuur
- Mevr. Annie Hondeghe, KU Leuven
- Dhr. Bart Huybrechts, Kabinet van de Vlaamse minister van Bestuurszaken, Binnenlands Bestuur, Inburgering, Toerisme en Vlaamse Rand
- Mevr. Josée Lemaître, Studiedienst Vlaamse Regering
- Dhr. Herwig Reynaert, Universiteit Antwerpen
- Dhr. Jürgen Spanhove, Departement Bestuurszaken
- Dhr. Dirk Temmerman, Kabinet van de Vlaamse minister van Energie, Wonen, Steden en Sociale Economie
- Dhr. Jan Van Damme, KU Leuven
- Dhr. Wouter Van Dooren, Universiteit Antwerpen
- Dhr. Johan Van Win, vertegenwoordiger van de coördinerende minister
- Dhr. Jeroen Vervloessem, Kabinet van de Minister-president van de Vlaamse Regering
- Dhr. Wim Winderickx, Departement Economie, Wetenschap en Innovatie

SECRETARIS

- Mevr. Ann François, Agentschap voor Binnenlands Bestuur

Functioneel bevoegde ministers

- Viceminister-president van de Vlaamse Regering en Vlaams minister van Bestuurszaken, Binnenlands Bestuur, Inburgering, Toerisme en Vlaamse Rand – de functioneel aansturende minister,
- Minister-president van de Vlaamse Regering en Vlaams minister van Economie, Buitenlands Beleid, Landbouw en Plattelandsbeleid,
- Vlaams minister van Energie, Wonen, Steden en Sociale Economie

Cofinancierende beleidsdomeinen

- Departement Diensten voor het Algemeen Regeringsbeleid
- Departement Bestuurszaken
- Agentschap voor Binnenlands Bestuur

Steunpunt Buitenlands Beleid, Internationaal Ondernemen en Ontwikkelingssamenwerking

Steunpunt Buitenlands Beleid,
Internationaal Ondernemen en
ontwikkelingssamenwerking
Deberiotstraat 34
3000 Leuven

www.steunpuntiv.eu

ONDERZOEK

Internationaal en Europees Recht

Binnen de pijler Internationaal en Europees Recht wordt onderzoek gevoerd naar multi-level en private governance, subsidiariteit, internationaal en Europees handelsrecht, mensenrechten, algemeen internationaal publiekrecht en de juridische aspecten van ontwikkelingssamenwerking.

In het kader van deze juridische pijler lopen twee doctoraatsonderzoeken:

DOORWERKING VAN NIET-TRADITIONELE VORMEN VAN INTERNATIONAAL RECHT BINNEN DE VLAAMSE BEVOEGDHEIDSDOMEINEN

De totstandkoming en het gebruik van soft law, richtlijnen, normen en standaarden in het internationale recht is het voorwerp van dit doctoraatstraject: Hoe (wijzen van normcreatie), binnen welke fora, en door wie (betrokken actoren) worden internationale normen - andere dan verdragen en internationaal gewoonterecht - gegenereerd? Daarnaast wordt de doorwerking van deze normen en standaarden binnen de Belgische rechtsorde en in het bijzonder de concrete impact op Vlaamse regelgeving en praktijk onderzocht. Ten slotte wordt nagegaan hoe de Vlaamse invloed in internationale niet-traditionele normerende activiteiten gemaximaliseerd kan worden.

HET OPTIMALISEREN VAN DE LIBERALISERING VAN DE HANDEL IN DIENSTEN - BEGRENZING VAN DE AUTONOME NATIONALE REGELGEVING?

Dit doctoraatsproject onderzoekt hoe de handel in diensten op internationaal vlak gereguleerd is. Het project behandelt zowel de multilaterale regelgeving die uitgaat van de Wereldhandelsorganisatie, als de bilaterale en regionale regelgeving die het gevolg is van vrijhandelsakkoorden tussen de Europese Unie en derde landen of regio's. Daarnaast wordt geanalyseerd hoeveel beleidsruimte een overheid, bijvoorbeeld de Vlaamse regering, overhoudt als gevolg van al deze regelgeving. Deze laatste legt immers rechtstreeks en onrechtstreeks verplichtingen op aan overheden, maar het is onduidelijk wat deze zijn en in welke mate ze de beleidsmarge van een overheid beperken.

Internationaal en Europees Beleid

Onderzoek binnen deze pijler zal zich toeleggen op vragen met betrekking tot de Europese Unie en de Europese integratie. Er werden drie onderzoekslijnen geïdentificeerd: politicologische aspecten van (i) multi-level governance, (ii) regionale belangenbehartiging en (iii) regelgeving en justitie.

Het onderzoek is verdeeld in twee doctoraatsprojecten:

HET VERKLAREN VAN VARIATIE IN INVLOED VAN REGIONALE OVERHEDEN IN EU-WETGEVING EN HET IDENTIFICEREN VAN 'BEST PRACTICES'

Dit onderzoek heeft als doel de verschillen in invloed tussen regio's, beleidsdomeinen en strategieën van belangenbehartiging te verklaren. Invloed wordt gemeten door de toenadering van de preferentie van het wetsvoorstel tot de preferentie van de verschillende actoren doorheen het beleidsproces te kwantificeren. Daarnaast worden interviews met experts en regionale vertegenwoordigingen in Brussel afgenomen. Volgende beleidsprocessen zullen onderzocht worden: de hervorming van het landbouwbeleid, regionaal

beleid, transportbeleid, leefmilieu, en wetenschapsbeleid. De resultaten van dit onderzoek zullen leiden tot concrete aanbevelingen voor Vlaanderen om meer te wegen op Europese besluitvorming.

OP ZOEK NAAR VERKLARINGEN VOOR DE ROL VAN REGIO'S IN EXTERNE BELEIDSDOMEINEN VAN DE EUROPESE UNIE

De vertegenwoordiging van nationale en regionale overheden in de externe beleidsdomeinen van de Europese Unie is het onderwerp van dit doctoraatsonderzoek. Het extern beleid van de EU omvat de domeinen waarvoor de Unie als één actor haar lidstaten internationaal vertegenwoordigt. Twee aspecten waar variatie waar ten nemen is, zullen vergeleken worden. In eerste instantie worden de verschillen tussen de externe beleidsdomeinen van de EU (handel in goederen, handel in diensten, investeringen, intellectuele eigendom,...) geëvalueerd. In tweede instantie wordt onderzocht en vergeleken hoe die vertegenwoordiging in verschillende federale landen gebeurt.

Internationaal Ondernemen

De onderzoekspijler Internationaal Ondernemen heeft tot doel om, vanuit een economisch en politiek economisch perspectief, een aantal van de belangrijkste uitdagingen waarmee Vlaamse bedrijven worden geconfronteerd in een geglobaliseerde wereld, te bestuderen.

De pijler bestaat uit drie lange-termijn onderzoeksprojecten:

DE INTERNATIONALISERING VAN DE VLAAMSE DIENSTENSECTOR

Dit onderzoeksproject wil de structurering en het potentieel evalueren van de dienstenbedrijven gevestigd in Vlaanderen. Aan de hand van data van de Nationale Bank wordt onderzocht welke strategische belangen de Vlaamse dienstensectoren hebben bij internationale handelsakkoorden.

DE EXPORTBESLISSING: ONDERNEMING- EN BEDRIJFSTAKDETERMINANTEN

In het kader van een analyse van de evolutie van nieuw exporterende bedrijven in Vlaanderen, worden twee onderzoeksvragen gesteld. Ten eerste wil dit project nagaan wat de beslissing om te starten met export bepaalt. Ten tweede wordt onderzocht in hoeverre beleidsinstrumenten kunnen helpen bij het stimuleren van export door KMO's. Het onderzoek zal bijdragen aan het voornemen van de Vlaamse overheid om het aantal exporterende KMO's te verdubbelen tegen 2020.

DE IMPACT VAN EUROPESE HANDELSAKKOORDEN OP VLAAMSE ONDERNEMINGEN

Dit onderzoeksproject situeert zich in het domein van internationale handel. De laatste jaren is het aantal vrijhandelsakkoorden dat Europa met andere landen afsluit, sterk toegenomen. In het onderzoek wordt vooreerst nagegaan wat de impact is van deze Europese vrijhandelsakkoorden op de Vlaamse economie. Daarnaast spitst het zich toe op de vraag welke sectoren positieve of negatieve effecten ondervinden van de vrijhandelsakkoorden. In een volgende fase wordt in detail nagekeken hoe deze akkoorden het gedrag en de prestaties van Vlaamse ondernemingen beïnvloeden.

Ontwikkelingssamenwerking

De vierde pijler van het Steunpunt, Ontwikkelingssamenwerking, bestudeert de gevolgen van de groeiende internationale samenwerking tussen de opkomende economieën en ontwikkelingslanden en kijkt daarnaast naar het evoluerende beleid, praktijk en wetgeving inzake mensenrechten, good governance, en de private sector.

De onderzoekspijler is opgebouwd rond een lange termijn onderzoek, dat zal leiden tot een doctoraatsthesis, en twee middellange-termijn onderzoeksactiviteiten:

EEN UITDAGING VOOR DE STATUS-QUO? DE IMPACT VAN DE OPKOMENDE ECONOMIEËN OP DE ONTWIKKELINGSSECTOR

Dit onderzoek wil effecten van de groeiende aanwezigheid van de opkomende economieën op ontwikkelingssamenwerking nagaan. Belangrijk daarbij is hoe deze nieuwe actoren hun samenwerking tot stand brengen, vorm geven, en implementeren, en in welke mate dit verschilt van traditionele ontwikkelingssamenwerking. Daarnaast wordt onderzocht of ze al dan niet internationaal samenwerken met traditionele, westerse donoren (inclusief kleinere donoren) en wat hun plaats is in 'global

governance'. Het doctoraatsonderzoek focust zich op de beleidskeuzes in en onderliggende principes en waarden en de praktijk van de ontwikkelingshulp.

DE ROL VAN DE PRIVATE SECTOR IN ONTWIKKELINGSSAMENWERKING

Dit onderzoek peilt naar de belangrijkste evoluties, modaliteiten en 'goede praktijken' met betrekking tot de rol en de betrokkenheid van de private sector in ontwikkelingssamenwerking. De belangrijkste strategieën van donoren in hun interactie met de private sector worden in kaart gebracht. Bijkomend zal het onderzoekstraject specifiek inzichten aanleveren omtrent de impact van de opkomende economieën in ontwikkelingssamenwerking en hun respectievelijke relaties met private donoren.

DE INTEGRATIE VAN MENSENRECHTEN IN ONTWIKKELINGSSAMENWERKING. EEN VERGELIJKENDE STUDIE VAN DE STRATEGIEËN EN PRAKTIJKEN VAN KLEINE DONOREN

In toenemende mate worden mensenrechten gezien als de juridische basis van en een praktische leidraad voor het ontwikkelingsbeleid van internationale donoren. Ontwikkelingsactoren hebben op verschillende manieren mensenrechten geïntegreerd in hun werk inzake armoedebestrijding, maar ook bij het uitvoeren van hun doelstellingen om economische groei te stimuleren en bij te dragen tot goed bestuur. Het onderzoek heeft tot doel werkbare beleidsstrategieën voor de integratie van mensenrechten in het Vlaams ontwikkelingssamenwerkingsbeleid te identificeren. Case studies peilen naar de praktische ervaringen van vijf vooraanstaande Europese ontwikkelingsdonoren. De evaluatie van concrete praktijkervaringen zal toelaten beleidsaanbevelingen te formuleren die de integratie van mensenrechten in het Vlaams ontwikkelingsbeleid kunnen faciliteren.

WERKING VAN HET STEUNPUNT

Samenstelling

Het steunpunt wordt gevormd door een consortium van:

- KU Leuven, die als initiator optreedt,
 - Leuven Centre for Global Governance Studies (GGS)
 - Centre for Economic Studies (CES)
 - Onderzoeksinstituut voor Arbeid en Samenleving (HIVA)
 - Instituut voor Internationaal en Europees Beleid (IIEB)
- Universiteit Antwerpen,
 - Antwerp Centre for the Study of Institutions and Multi-Level Politics (ACIM)
- Vlerick Leuven Gent Management School,
- Hogeschool-Universiteit Brussel,
 - Center for Research on Economic Markets and their Environments

Promotor-coördinator

- Prof. dr. Jan Wouters, KU Leuven

Manager-Coördinator

- dr. Axel Marx, KU Leuven

Verantwoordelijken

- Prof. dr. Hans Bruyninckx, KU Leuven
- Prof. dr. Filip Abraham, KU Leuven
- Prof. dr. Rene Belderbos, KU Leuven
- Prof. dr. Bart Kerremans, KU Leuven
- Prof. dr. Peter Bursens, Universiteit Antwerpen
- Prof. dr. Leo Sleuwaegen, Vlerick Leuven Gent Management School
- Prof. dr. Jan Van Hove, Hogeschool-Universiteit Brussel

Junior onderzoekers

- Priscilla Boiardi
- Tom De Bruyn
- David D'Hollander
- Sanderijn Duquet
- Margaux Kersschot
- Niels Morsink
- Bregt Natens
- Tomas Roggeman
- Sophie Soete
- Zuzanna Studnicka

Senior onderzoekers

- Prof. Dr. Filip Abraham
- Prof. Dr. Rene Belderbos
- Prof. Dr. Jan Beyers
- Prof. Dr. Hans Bruyninckx
- Prof. Dr. Peter Bursens
- Prof. Dr. Kristien Coucke
- Prof. Dr. Geert De Baere
- Prof. Dr. Dirk De Bièvre
- Dr. Huib Huyse
- Prof. Dr. Bart Kerremans
- Prof. Dr. Joep Konings
- Dr. Axel Marx
- Prof. Dr. Cedric Ryngaert
- Prof. Dr. Leo Sleuwaegen
- Prof. Dr. Geert Van Calster
- Prof. Dr. Jan Van Hove
- Prof. Dr. Jan Wouters

OVERHEID EN STUURGROEP

Stuurgroep

VOORZITTER,

- Dhr. Koen Jongbloet, Departement internationaal Vlaanderen

LEDEN,

- Dhr. Willem Vuylsteke, Kabinet van de Vlaamse minister van Economie, Buitenlands Beleid, Landbouw en Plattelandsbeleid
- Mevr. Sarah Tak, Kabinet van de Viceminister-president Lieten van de Vlaamse Regering
- Dhr. Wim Winderickx, Departement Economie, Wetenschap en Innovatie
- Dhr. Jan Wouters, KU Leuven
- Dhr. Peter Bursens, Universiteit Antwerpen
- Dhr. Leo Sleuwaegen, KU Leuven
- Dhr. Hans Bruyninckx, KU Leuven
- Dhr. Axel Marx, KU Leuven
- Mevr. Sanderijn Duquet, KU Leuven
- Dhr. Freddy Evens, Strategische Adviesraad Internationaal Vlaanderen (SARiV)
- Dhr. Sam Van den Abeele, Vlaams Agentschap voor Internationale Samenwerking (VAIS)
- Mevr. Caroline Ampe, Vlaams Agentschap voor Internationaal Ondernemen (Flanders Investment & Trade)
- Dhr. Thierry Vergeynst, Studiedienst van de Vlaamse Regering
- Mevr. Ria Van Peer, Sociaal-Economische Raad van Vlaanderen (SERV)

SECRETARIS,

- Mevr. Karoline Van den Brande, Departement internationaal Vlaanderen

Functioneel bevoegde ministers

- Minister-president van de Vlaamse Regering en Vlaams minister van Economie, Buitenlands Beleid, Landbouw en Plattelandsbeleid – de functioneel aansturende minister

Cofinancierende beleidsdomeinen

- Departement internationaal Vlaanderen

Steunpunt Cultuur

Steunpunt Cultuur
Korte Meer 5
9000 Gent

www.steunpuntcultuur.be

ONDERZOEK

Het Steunpunt Cultuur verricht in opdracht van de Vlaamse Overheid toegepast beleidsrelevant en fundamenteel wetenschappelijk onderzoek naar cultuur, met specifieke klemtonen op cultuurparticipatie, cultuurbeleving, cultuureducatie, sociale participatie, participatie van kansengroepen, lokaal sociaal-cultureel werk, digitale media en sociale netwerken, en de interactie tussen de vraag naar en het aanbod van cultuur.

Zoals in de vorige generaties steunpunten voor beleidsrelevant onderzoek zal ook in de derde generatie een brede maar fijnmazige participatiesurvey de basisdataset zijn voor vele analyses en inzichten. De participatiesurvey betreft in de huidige constellatie een samenwerking tussen de vier afzonderlijke steunpunten Cultuur, Sport, Jeugd en Media, die elk instaan voor een deel van de vragen. Daarnaast worden in het Steunpunt Cultuur drie bijkomende grootschalige dataverzamelingen georganiseerd om meer gedetailleerd te kunnen ingaan op specifieke thema's: cultuureducatie, cultuurbeleving en participatie van kansengroepen.

Participatiesurvey

De participatiesurvey beoogt een vervolgmeting op de eerdere participatiesurveys (2003-2004 en 2009) en moet toelaten tijdsreeksen op te stellen om de belangrijkste evoluties m.b.t. participatie te monitoren. Daarnaast moet het toelaten om nieuwe en meer diepgravende elementen m.b.t. participatie te meten. De participatiesurvey wordt in samenwerking met de steunpunten voor beleidsrelevant onderzoek Sport, Jeugd en Media uitgevoerd. De vier steunpunten zijn gezamenlijk verantwoordelijk voor de onderlinge afstemming van de vragen. De vragen worden opgesteld in samenspraak met de centrale surveycoördinatie (UGent-Sociologie) en de centrale surveystuurgroep (overlegplatform tussen de steunpunten en met het beleid). Elk steunpunt is verantwoordelijk voor het eigen deel van de vragen en staat in voor het nodige overleg in het eigen domein, tussen onderzoekers en met het Vlaamse beleid en - waar relevant - de sector. Door de verdere uitbreiding van de betrokken domeinen t.o.v. de participatiesurvey 2009 zal de bevragingstijd voor cultuur noodgedwongen beperkter zijn, maar zijn de mogelijkheden uitgebreider om linken te leggen met participatie in de andere domeinen en ook meer diepgaand aandacht te hebben voor nieuwe ICT-gemedieerde participatievormen.

Algemeen gesteld, moet de survey toelaten volgende vragen te beantwoorden:

- Hoe staat het met de participatie ?
- Wie participeert en wie niet? Waarom participeren bepaalde groepen meer of minder dan andere?
- Welke participatiepatronen bestaan er en hoe sporen die met leefstijlen ?
- Wat zijn de belangrijkste drempels voor verhoogde participatie ?
- Met welke verwachtingen en motieven wordt geparticipeerd ?
- Hoe hangt participatie samen met maatschappelijke oriëntatie ?
- Hoe staan Vlamingen tegenover het beleid in de betreffende sectoren ?
- In welke sociale en recreatieve context wordt geparticipeerd ?
- Hoe staat het met de participatie aan lokale voorzieningen ?
- Hoe verhoudt de participatie in Vlaanderen zich ten opzichte van Europa ?
- Hoe evolueert de participatie ?

Vele van deze vragen werden reeds beantwoord op basis van de participatiesurvey 2009 (tenminste voor de situatie toen). De focus van de nieuwe participatiesurvey zal dan vooral liggen op het blootleggen van trends, het uitdiepen van met participatie samenhangende factoren en het relateren van cultuurparticipatie aan andere vrijetijd domeinen die in de participatiesurvey zullen worden opgenomen.

Alle betrokken onderzoeksgroepen van het Steunpunt Cultuur zullen, elk vanuit hun eigen expertise, actief meewerken aan het opstellen van de vragenlijst in 2013 en aan de valorisatie van de resultaten in 2015. De dataverzameling zal in 2014 plaatsvinden en volgens dezelfde principes verlopen als de participatiesurvey 2009: een face-to-face bevraging bij een toevalssteekproef van een 3.000 respondenten. De volgende editie van de participatiesurvey belooft dan, net als de voorgaande, een unieke databron te worden voor input in de Vlaamse beleids- en beheercyclus, alsook voor wetenschappelijk onderzoek.

Cultuureducatie

De algemene doelstelling van de onderzoekslijn rond cultuureducatie is het inschatten van het verband tussen het volgen van kunst- en cultuureducatie en de bredere cultuurparticipatie en interesse van jongeren. Daarbij worden expliciet zowel de formele, gestructureerde vormen van kunst- en cultuureducatie als de meer informele vormen van cultureel leren beschouwd, en dit zowel op school als buitenschools. Gezien de focus op jongeren zal de bevraging praktisch georganiseerd worden via een scholenonderzoek. Deze dataverzamelmethode laat toe op een kostenefficiënte manier een representatief staal van jongeren te bevragen. Daarnaast worden ook bevestigingen voorzien voor leerkrachten, directies en ouders. Een scholenonderzoek biedt bovendien de extra mogelijkheid om ook school- en leerkrachtenkenmerken, naast die van leerlingen en hun ouders in rekening te brengen. De dataverzameling is in 2013 gepland.

Deze onderzoekslijn valt uiteen in zes clusters van doelstellingen:

1. Een eerste specifieke doelstelling is het gedetailleerd in kaart brengen van de verschillende vormen van kunst- en cultuureducatie in Vlaanderen. In welk aandeel van de Vlaamse scholen wordt kunst- en cultuureducatie aangeboden? Welke vormen van cultuureducatie komen aan bod en in welke mate zijn die facultatief dan wel verplicht van aard? Zijn er verschillen in het aanbod die samengaan met bepaalde schoolkenmerken zoals de grootte van de school, het onderwijsnet, de samenstelling van de school naar onderwijsvormen, de socio-economische en etnische compositie van de school, etc.
2. In een tweede onderzoekscluster gaan de onderzoekers dieper in op het culturele klimaat van de school. Het steunpunt gaat na of en hoe de percepties die in een bepaalde school heersen omtrent cultuureducatie en cultuurparticipatie een invloed hebben op het aanbod aan cultuureducatie, op de aard van de cultuureducatie, maar ook op de samenhang van de cultuureducatie op school en cultuureducatie en -participatie buiten school.
3. Aangezien leerkrachten een belangrijke rol spelen zowel in de vorming als in de evaluatie van leerlingen zoomen de onderzoekers in de derde onderzoekscluster in op de culturele percepties en participatiepatronen van leerkrachten. Hierbij wordt de vraag gesteld of en in welke mate leraars die een bredere smaak hebben of culturele openheid vertonen mogelijk een ander klimaat scheppen voor de leerlingen en hoe dit gerelateerd kan zijn aan de bredere cultuurparticipatie van de jongeren.
4. In de vierde onderzoekscluster focust het steunpunt op de link tussen cultuureducatie op school en buitenschoolse vormen van cultuureducatie en -participatie. De bevraging via de school laat hier toe om de rol in te schatten van kenmerken van de schoolcontext, naast die van leerlingen en hun ouders.
5. In de vijfde onderzoekscluster wordt gefocust op de samenhang van cultuureducatie/cultureel klimaat met specifieke schoolgerelateerde kenmerken zoals het (school)welbevinden van leerlingen, schoolbetrokkenheid, studie-aspiraties en schoolloopbaan. Terug worden zowel kenmerken van leerlingen, ouders en de school in rekening gebracht.
6. In de zesde onderzoekscluster gaan de onderzoekers na welke factoren de deelname aan cultuureducatie op school (wanneer deze niet verplicht is) en buiten school beïnvloeden? Ook hier wordt nagegaan of naast (of in interactie met) individuele kenmerken van de jongeren en hun ouders ook schoolkenmerken een rol spelen.

Cultuurbeleving

Deze onderzoekslijn richt zich op cultuurpercepties en de betekenis die aan cultuur wordt gegeven in het alledaagse leven. Met cultuurpercepties worden de subjectieve kennis, beeldvorming, associaties, stereotypen en vooroordelen die met bepaalde culturele activiteiten geassocieerd worden bedoeld. Het

aspect cultuurbetekenis verwijst naar opinies, motieven, (esthetische) verwachtingen, genre voorkeuren en intrinsieke eigenschappen die aan bepaalde culturele activiteiten worden toegekend. De focus ligt hier op de subjectieve belevingsaspecten van cultuur. Op basis van cultuurpercepties en attitudes tracht het steunpunt verschillende culturele profielen te onderscheiden. Hierbij kijken de onderzoekers naar zowel participanten als niet-participanten. Verder wordt de link gelegd met individuele achtergrondkenmerken en kenmerken van het sociale netwerk. Concreet richten het steunpunt zich op vier onderzoeksdoelstellingen.

CULTUURPERCEPTIES VAN NIET-PARTICIPANTEN

In dit onderdeel komen de niet-participanten centraal te staan. Het steunpunt gaan na welke houdingen en percepties niet-participanten hebben ten aanzien van bepaalde cultuuruitingen en het cultuurbeleid in het algemeen. Verder wordt de link gelegd met andere vormen van vrijetijdsbeleving en de manier waarop cultuur gepercipieerd wordt ten aanzien van andere ontspanningsactiviteiten. In het kader van deze onderzoeksdoelstelling wordt een aparte module over culturele barrières, attitudes en percepties voor niet-participanten opgenomen in de participatiesurvey 2014.

CULTUURERVARINGEN EN PERCEPTIES VAN PARTICIPANTEN

Hier ligt de focus op de manier waarop verschillende cultuurvormen beleefd worden en de esthetische verwachtingen van participanten. Er worden verschillende vragen rond dit thema in de participatiesurvey 2014 opgenomen. Gegeven de beperkingen van een participatiesurvey zal in 2013 ook een afzonderlijke publieksbevraging worden georganiseerd om meer diepgaand te peilen naar diverse aspecten van cultuurdeelname en -beleving, alsook naar samenhangen daarin.

CULTUURERVARINGEN, PERCEPTIES EN SMAAKVOORKEUREN

In dit onderdeel probeert het steunpunt zicht te krijgen op hoe er wordt omgegaan met genreclassificaties en het ontstaan van culturele smaakvoorkeuren. De nadruk komt hier op de esthetische ervaringen van participanten en niet-participanten te liggen. Het steunpunt hanteert hier een experimenteel design waarmee nagaan wordt welke betekenissen er gegeven worden aan kunstwerken en culturele objecten uit verschillende cultuurvormen, stijlen en genres.

DE SOCIALE DIMENSIE VAN CULTUURERVARINGEN.

Om een zicht te krijgen op de wederzijdse invloed tussen cultuurbeleving en het sociale netwerk wordt er binnen de participatiesurvey een module opgenomen waarin wordt ingegaan op het sociale netwerk van de respondenten. Hierbij wordt er aan de respondent gevraagd om een aantal sociale en culturele kenmerken op te geven van de belangrijkste personen in hun sociaal netwerk. Op basis daarvan kijken de onderzoekers enerzijds naar hoe het sociale netwerk smaakvoorkeuren en cultuurpercepties beïnvloedt, en anderzijds naar de mate waarin smaakvoorkeuren bepalend zijn voor de vorming van sociale relaties.

Kansengroepen en sociale participatie

Deze onderzoekslijn focust op de participatie aan het sociale en culturele aanbod van kansengroepen, de band tussen cultuur en maatschappelijke waardenvorming en de cultuureducatie van kansengroepen. Hierbij besteedt het steunpunt bijzondere aandacht aan de participatie in Brussel en in andere stedelijke gebieden. Onder het sociale en culturele aanbod wordt het deelnemen en deelhebben aan het sociaal-cultureel werk (sociaal-culturele verenigingen, vormingsinstellingen, bewegingen, volkshogescholen), het lokale cultuurgebeuren (bibliotheken, cultuur- en gemeenschapscentra en algemeen gemeentelijk cultuurbeleid), de amateurkunsten en de professionele kunsten verstaan.

Uit zowat alle onderzoek dat tot nu toe is gebeurd in verband met participatie aan het sociale en culturele leven, blijkt dat de cultuurparticipatie en de deelname aan het verenigingsleven ongelijk gespreid zijn over de bevolking. Het verenigingsleven als geheel mag dan wel een democratische functie vervullen, dat betekent nog niet dat dit in gelijke mate geldt voor alle bevolkingsgroepen. De vaststelling dat het verenigingsleven een belangrijke socialiserende functie heeft en bijdraagt tot democratische houdingen heeft de belangstelling van het beleid voor sociale participatie aangezwengeld. Zowel in de beleidsnota's Cultuur 2000-2004, 2004-2009 en 2010-2014, als in het Pact van Vilvoorde 2001 en het Vlaanderen in Actie Pact wordt nadruk gelegd op de functies van het maatschappelijk middenveld. De verwachtingen

ten aanzien van het maatschappelijk middenveld zijn hoog gespannen. In de beleidsnota Cultuur 2000-2004 van de Vlaamse Regering wordt onder andere van het verenigingsleven verwacht dat het inburgerd, emancipeert, zin geeft, bijdraagt tot actieve participatie, democratische discussie en de versterking van het sociale weefsel (Anciaux, 2000). In het pact 2020 stelt men in doelstelling 2 voorop dat *“in 2020 Vlaanderen een solidaire open verdraagzame samenleving is waarin het sociaal kapitaal minstens op het niveau ligt van de top vijf van Europese landen. Alle inwoners van Vlaanderen kunnen in 2020 worden bereikt door een vereniging, een buurtwerking, een vrijwilligersorganisatie of door samenlevingsopbouw. De Vlamingen hebben in 2020 intense sociale contacten, meer vertrouwen in de medemens en in de samenleving. Discriminatie is in 2020 uitgebannen, de evenredige arbeidsdeelname is verzekerd en de deelname van alle kansengroepen aan de andere domeinen van de maatschappij is proportioneel aan hun aandeel in de bevolking.”*

In de huidige beleidsnota Cultuur 2010-2014 legt men de nadruk op de versterking en het verder uitbouwen van de participatie aan het sociale en culturele aanbod, met bijzonder aandacht voor specifieke kansengroepen (personen met een handicap, gedetineerden, personen in armoede, personen met een diverse etnisch-culturele achtergrond, gezinnen met kinderen). Het sociaal-cultureel volwassenenwerk zou onder druk staan (vooral in de stedelijke context) onder invloed van maatschappelijke ontwikkelingen als de vergrijzing, digitalisering, multiculturaliteit, dualisering, ... Men verwacht van het sociaal-cultureel volwassenenwerk dat het inspeelt op deze maatschappelijke veranderingen om een zgn. tweedeling in de samenleving te vermijden. Met dit onderzoek gaat het steunpunt daarom na in hoeverre de deelname aan het verenigingsleven en culturele activiteiten ongelijk verdeeld is en welke factoren, waarvan in de internationale literatuur reeds eerder werd vastgesteld dat ze een invloed hebben op participatie, ook in Vlaanderen hun invloed laten gelden. Deze onderzoekslijn omvat het in kaart brengen en verklaren van participatie aan de diverse kanalen van het sociale en culturele leven en het expliciteren van de effecten van participatie (cfr. relatie tussen cultuur en maatschappelijke waardevorming). Daarbij worden een aantal belangrijke aandachtspunten vooropgesteld.

- Vooreerst wordt de participatie aan het sociale en culturele leven bekeken vanuit een minderhedenperspectief, met name wordt de toegang tot de deelname aan sociale en culturele activiteiten en de samenhang met burgerschapshoudingen van kansengroepen (mensen van etnisch-cultureel diverse afkomst, personen in armoede, ...) Onderzocht.
- Ten tweede plaatst het steunpunt de deelname aan het verenigingsleven in een levenslooperspectief, met nadruk op ouders met kinderen en senioren.
- Ten derde komt de grootstedelijke problematiek voldoende aan bod (Brussel, andere grootstedelijke gebieden).

Het steunpunt wil dit onderzoek realiseren door het verzamelen van nieuw onderzoeksmateriaal (een scholenonderzoek in steden met een bevraging van leerlingen en hun ouders, een nieuwe ronde van de participatiesurvey) en door het in kaart brengen en analyseren van bestaand Vlaams en internationaal onderzoeksmateriaal.

Lokaal sociaal-cultureel werk

De focus van deze onderzoekslijn ligt op de studie van de participatie aan lokaal sociaal-cultureel werk. Binnen het sociaal-cultureel werk is participatie in openbare bibliotheken en culturele centra een belangrijk onderdeel.

Het steunpunt bestudeert de twee zijden van culturele participatie: het stimuleren van de vraag naar en de variatie in het aanbod. Het eerste betreft de studie van de participant en de niet-participant, de variaties en veranderingen in de participatiegraad en de redenen waarom al dan niet geparticipeerd wordt. Wanneer we via sociale participatie willen bijdragen aan integratie, gemeenschapsopbouw en de overdracht van culturele vaardigheden moeten de aanbieders binnen het lokaal sociaal-culturele werk ook aangespoord worden om de toegang tot de bibliotheken en de culturele en gemeenschapscentra te verruimen door de inhoud van de programmering aan te passen of te verruimen. Binnen de looptijd van het huidig Steunpunt Cultuur worden voor deze onderzoekslijn vijf grote onderzoekspakketten voorgesteld.

- Een eerste pakket bestudeert de participatie aan culturele activiteiten over de levensloop. Hierbij wordt nagegaan hoe veranderingen over de levensloop samenhangen met veranderingen in culturele participatie. De onderzoekers kijken naar de invloed van generatie-gerelateerde kenmerken, hoe

partners elkaars culturele participatie beïnvloeden alsook naar hoe andere activiteiten in combinatie/competitie treden met (lokale sociaal-)culturele activiteiten.

- Het tweede pakket zal zich focussen op de specifieke bijdrage van culturele participatie aan gemeenschapsvorming. Het steunpunt gaat tevens in op de rol die aanbieders van culturele activiteiten spelen in de gemeenschapsvorming en proberen in een tweede fase te komen tot een set van bruikbare kenmerken/eigenschappen van (succesvolle) aanbieders.
- Pakket drie richt zich op het in kaart brengen van de sociale groeperingen die ondervertegenwoordigd zijn in het lokaal sociaal-cultureel werk. Het steunpunt richt zich op de 65- en 75-plussers als een specifieke doelgroep. Uit studies blijkt dat ze frequent deelnemen aan activiteiten georganiseerd door culturele centra, maar ondervertegenwoordigd zijn in de openbare bibliotheken. Binnen dit derde pakket inventariseren het steunpunt ook hoe en in welke mate sociaal gedepriveerde groepen participeren aan culturele centra, gemeenschapscentra en bibliotheken.
- Pakket vier focust op de variatie van het aanbod aan culturele activiteiten als een factor van culturele participatie. Het steunpunt probeert de variatie in het aanbod van het lokaal sociaal-cultureel werk en de variatie in het gebruik ervan (geografisch) in kaart te brengen. Het steunpunt maakt hiertoe gebruik van externe databanken zoals 'de gegevensregistratie van openbare bibliotheken en culturele centra' en de recurrente verzameling van gebruikersinformatie via bibliotheken en cultuurcentra die het mogelijk maakt evoluties te onderkennen.
- Het vijfde onderzoekspakket stelt voorop om opnieuw (zoals in het voorgaande Steunpunt) alle onderzoeksbevindingen te bundelen in een makkelijk hanteerbaar en leesbaar boek en zo deze gegevens beschikbaar te maken voor mensen uit het sociaal-cultureel veld en beleidsmakers.

Deze onderzoekspakketten steunen op de participatiesurveys 2003-2004 en 2009 en op databanken verzameld door de Onderzoeksgroep TOR (databank culturele- en gemeenschapscentra; publieke bibliotheken; kenmerken publieke bibliotheken; tijdsbestedingsonderzoeken). Zodra de gegevens van de participatiesurvey 2014 beschikbaar zijn, zullen ook deze data gebruikt worden voor de onderscheiden onderzoekspakketten.

Digitale media en sociale netwerken

De onderzoekslijn van IBBT-SMIT, Vrije Universiteit Brussel binnen het Steunpunt Cultuur stelt digitale cultuurparticipatie centraal. SMIT heeft jarenlange expertise in onderzoek naar e-cultuur en digitale participatie, zowel binnen het Steunpunt Re-Creatief Vlaanderen en het Steunpunt Cultuur, Jeugd en Sport als daarbuiten. Binnen het nieuwe Steunpunt Cultuur zal bij het onderzoek naar digitale participatie ook worden gekeken naar de impact van digitale media in ruimere zin, met inbegrip van sociale netwerksites. Het doel van deze onderzoekslijn is om beleidsscenario's uit te werken die een stimulerende context voor de ontwikkeling van digitale cultuur en de verhoging van (digitale) participatie mogelijk maken. De invraagstelling van traditionele definities van culturele content en participatie heeft tot doel om beleidsmakers aan te sporen de bestaande beleidskaders te herdenken.

Verscheidene onderzoeksvragen, zowel van fundamentele als van meer toegepaste aard, staan centraal. Deze kunnen gebundeld worden in vier hoofdvragen.

- Verandert digitale cultuur de manier waarop participanten culturele content beleven?
- Hoe verandert de voortdurende verwevenheid tussen offline en online cultuur hedendaagse culturele praktijken?
- Wat is de impact van sociale media en sociale netwerksites op cultuurparticipatie?
- Is het domein van de digitale cultuur een weerspiegeling van de analoge wereld, of is het een (gedeeltelijk of volledig) nieuwe sfeer, waar nieuwe actoren een rol spelen?

Deze vragen zullen in onderscheiden werkpakketten worden onderzocht, gebruik makend van verschillende kwantitatieve en kwalitatieve sociaal-wetenschappelijke methoden. De participatiesurvey staat centraal in het beantwoorden van vragen over digitale cultuurparticipatie. De verwevenheid van offline en online participatie wordt exploratief onderzocht aan de hand van de (online) dagboekmethode en kwalitatieve interviews. Wat de impact van sociale media betreft, worden eveneens zowel de gebruiker en producent van content belicht, de eerste aan de hand van de participatiesurvey en dagboekmethode, de tweede aan de hand van een mapping van de aanwezigheid en communicatie- en contentstrategieën van Vlaamse culturele instellingen op Facebook. Om na te gaan of digitale culturele spelers in Vlaanderen het analoge landschap weerspiegelen, wordt een mapping uitgevoerd van culturele actoren

online en wordt tot slot de methodologische uitdaging aangegaan om een tool uit te werken om binnen de survey na te gaan van welke bronnen geraadpleegde content afkomstig is.

De interactie tussen de vraag naar en het aanbod van cultuur

Een groter publieksbereik voor het cultuuraanbod staat bovenaan de agenda van de Vlaamse cultuuroverheid. Cultuurparticipatie is een sleutelbegrip in het huidige cultuurbeleid. Voorbij wetenschappelijke steunpunten voor beleidsrelevant onderzoek naar cultuur hebben dan ook voornamelijk de deelnemende burger onderzocht, los van het aanbod. Vanuit het beleid en vanuit de culturele sector is er nochtans ook de behoefte naar meer informatie over het aanbod. Deze onderzoekslijn brengt de geografische en kwalitatieve spreiding van het aanbod, zowel van de culturele activiteiten als van de infrastructuur in Vlaanderen, in kaart. Door de aanbods informatie weer te geven in verschillende regio's wordt duidelijk welke verschillen bestaan in kwaliteit en kwantiteit van het aanbod naargelang de regio. Vindt iedere inwoner in Vlaanderen een aanbod binnen een bepaalde straal? Vervullen centrumgemeenten de taak die we van hen verwachten? Welke prijsverschillen zijn er tussen de verschillende regio's en de verschillende soorten cultuuractiviteiten? Het antwoord op deze vragen zal de beleidsmakers en de sector helpen om het gevoerde beleid te evalueren en bij te sturen. De beleidswaarde van deze aanbodsgegevens verhoogt bovendien door dezelfde nomenclatuur te gebruiken als in de Participatiesurvey. Daardoor kunnen participatie- en aanbodsgegevens voor verschillende regio's met elkaar worden vergeleken.

Deze indicatoren over het cultuuraanbod dienen als input voor een economische vraagstudie. Slechts weinig studies zijn gericht op het effect dat het aanbod heeft op vraag en participatie. Nochtans kan men verwachten dat inwoners van gemeenten met een sterk cultuuraanbod meer participeren omwille van het uitgebreide aanbod waarvoor men zich niet ver moet verplaatsen. Een economische vraagstudie die de aanbodsindicatoren mee opneemt, zal het effect van het aanbod op vraag en participatie duidelijk maken. Door de elasticiteit van de participatie ten opzichte van verschillende aanbodsindicatoren te berekenen, wordt het mogelijk om veranderingen in participatie ten gevolge van veranderingen in aanbod te voorspellen. Wat gebeurt er met de participatie aan podiumkunsten als het aantal podiumkunsten toeneemt (of afneemt) in de regio? Wat gebeurt er met de participatie aan podiumkunsten als het filmaanbod toeneemt? Hoe verandert de participatie aan film als het aanbod podiumkunsten duurder wordt voor de bezoekers? Deze effecten tonen op macroniveau of het cultuuraanbod in overeenstemming is met de voorkeuren van de bevolking.

Naast een aanbod- en vraagstudie op macroniveau wordt in deze onderzoekslijn ook het microniveau (niveau van individuele instellingen) onderzocht. Door een economisch beleid te voeren waarbij vraag en aanbod in overeenstemming is, kunnen culturele instellingen nieuwe bezoekers aantrekken en een groter deel van het consumentensurplus afromen. Hierdoor is het mogelijk om door het verhogen van de eigen inkomsten de subsidieafhankelijkheid te verminderen. Doel van dit onderzoek is om uit het aanbod van nader te bepalen cases (van openbare bibliotheken) een aantal relevante karakteristieken te halen en daarvoor de intensiteit van de voorkeuren in kaart te brengen. De subsidieafhankelijkheid kan naast een verhoging van de eigen inkomsten ook verminderen door een verlaging van de productiekosten van het aanbod. Hierover is echter weinig gekend. Hoe variëren de kosten bij een verandering in de bezoekersaantallen? Is het mogelijk om schaalvoordelen te benutten? Deze onderzoekslijn bevat een studie naar de productiekosten bij een aantal nader te bepalen cases. Die studie zal bovenstaande effecten in kaart brengen en uitwijzen of er aan productiezijde mogelijkheden zijn om de subsidieafhankelijkheid te verminderen en welk overheidsbeleid ter zake opportuun is.

WERKING VAN HET STEUNPUNT

Samenstelling

Het steunpunt wordt gevormd door een consortium van:

- Universiteit Gent, die als initiator optreedt,
 - Vakgroep Sociologie (CuDOS)
- Vrije Universiteit Brussel,
 - Vakgroep Sociologie (TOR)
 - Vakgroep Communicatiewetenschappen (SMIT)
- Hogeschool-Universiteit Brussel
 - Centrum voor Modelleren en Simulatie

Promotor-coördinator

- Prof. dr. Hans Waeye, Universiteit Gent

Verantwoordelijken

- Prof. dr. Hans Waeye, Universiteit Gent
- Prof. dr. John Lievens, Universiteit Gent
- Prof. dr. Mark Elchardus/ Prof. Dr. Bram Spruyt, Vrije Universiteit Brussel
- Prof. dr. Ignace Glorieux, Vrije Universiteit Brussel
- Prof. dr. Caroline Pauwels, Vrije Universiteit Brussel
- Prof. dr. Jan Colpaert, Hogeschool-Universiteit Brussel
- Prof. dr. Alain Praet, Hogeschool-Universiteit Brussel

Coördinatie

- Dr. Jessy Siongers, Universiteit Gent

Onderzoekers

- Dries Vanherwegen, Universiteit Gent
- Mart Willekens, Universiteit Gent
- Dr. Wendy Smits, Vrije Universiteit Brussel
- Dieter Vandebroeck, Vrije Universiteit Brussel
- Alexander Deweppe, Vrije Universiteit Brussel
- Andy Vekeman, Hogeschool-Universiteit Brussel

OVERHEID EN STUURGROEP

Stuurgroep

VOORZITTER

- Mevr. Christine Claus, Departement Cultuur, Jeugd, Sport en Media

SECRETARIS

- Dhr. Raf Burm, vertegenwoordiger van de coördinerende minister
- Mevr. Rita De Prêtre, Departement Economie, Wetenschap en Innovatie
- Dhr. Luc Delrue, M - Museum Leuven
- Dhr. Bart Dierick, Agentschap Kunsten en Erfgoed
- Dhr. John Lievens, Universiteit Gent
- Mevr. Caroline Pauwels, Vrije Universiteit Brussel
- Mevr. Jessy Siongers, Vrije Universiteit Brussel
- Dhr. Bram Spruyt, Vrije Universiteit Brussel
- Mevr. Gerda Van der Plas, Kabinet van de Vlaamse minister van Leefmilieu, Natuur en Cultuur
- Dhr. Dirk Verbist, Strategische Adviesraad Cultuur, Jeugd, Sport en Media
- Mevr. An Vrancken, Agentschap Sociaal-Cultureel Werk voor Jeugd en Volwassenen
- Dhr. Hans Waeye, Universiteit Gent

LEDEN

- Mevr. Carolien Coenen, Departement Cultuur, Jeugd, Sport en Media

Functioneel bevoegde ministers

- Vlaams minister van Leefmilieu, Natuur en Cultuur – de functioneel aansturende minister

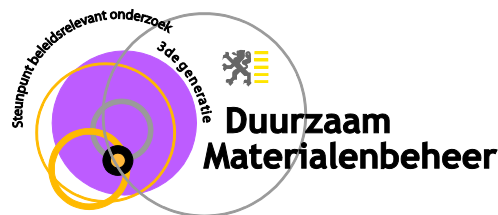
Cofinancierende beleidsdomeinen

- Departement Cultuur, Jeugd, Sport en Media

Steunpunt Duurzaam Materialenbeheer

Steunpunt Duurzaam Materialenbeheer
Departement Materiaalkunde en
Toegepaste Materiaalkunde
Kasteelpark Arenberg 44 bus 2450
3001 Leuven

www.steunpuntsumma.be

ONDERZOEK

Doelstellingen

Duurzaam beheer van materialen is een hoeksteen in de transitie naar een meer duurzame samenleving. Het Steunpunt Duurzaam Materialenbeheer (SuMMA) onderzoekt hoe de transitie naar Duurzaam Materialenbeheer tot stand gebracht kan worden. Hoe kan het gedrag in de maatschappij bijgestuurd worden zodat hedendaagse materiaalnoden vervuld kunnen worden zonder het natuurlijk systeem te ontwrichten of toekomstige belangen in het gedrang te brengen? Hoe kan het natuurlijk kapitaal behouden worden en hoe kunnen de milieu effecten van materialen over de hele levenscyclus beperkt worden?

et Steunpunt onderzoekt de rol die het beleid kan en moet spelen in de transitie naar Duurzaam Materialenbeheer. De missie kan in drie punten samengevat worden:

- Verschaffen van wetenschappelijke inzichten over beleidsrelevante uitdagingen voor Duurzaam Materialenbeheer
- Vanuit een interdisciplinaire werking ondersteuning geven aan stakeholders zoals Vlaamse beleidsmakers, middenveldorganisaties en industrie
- Bruggen bouwen tussen stakeholders zodat kennis beter doorstroomt en samenwerkingsverbanden tot stand kunnen komen

Binnen het brede veld van duurzame materialen richt het steunpunt zich naar vier belangrijke materiaal thema's: 'Urban Mining van kritieke metalen', 'Duurzaam Materialenbeheer in bouwtoepassingen', 'Enhanced Landfill Mining' en 'Duurzaam gebruik van plastic materialen'.

Interdisciplinaire clusters

Het wetenschappelijk onderzoek is georganiseerd in een matrix van vijf clusters die op verschillende interdisciplinaire 'cases' samenwerken. Elke cluster bestudeert een essentieel deelaspect van de transitie naar Duurzaam Materialenbeheer.

SYSTEEM ANALYSE

Deze Cluster draagt bij tot het verduidelijken van de onderliggende maatschappelijke en politieke mechanismen die het transitieproces aansturen. De transitie wordt vanuit twee kernvragen benaderd. De eerste kernvraag gaat over het bepalen en het afperken van het duurzaam materialen systeem. Wat bedoelen actoren als ze spreken over Duurzaam Materialenbeheer? Wat zijn de verschillen tussen de verschillende stakeholders? Wat is de rol van de overheid in deze transitie? De tweede kernvraag gaat over het internationaal en Europees niveau. Wat zijn de thema's die op Europees vlak naar voren komen over Duurzaam Materialenbeheer en hoe positioneert Vlaanderen zich in dit internationaal netwerk?

MONITORING EN EVALUATIE

Een startpunt om goed beleid te voeren is informatie. Cluster 2 draagt zowel op macro als op micro niveau bij tot de kennisopbouw over Duurzaam Materialenbeheer. Op macro schaal wordt onderzocht hoe fysieke Input Output tabellen kunnen opgebouwd worden om de materiaalstromen tussen economische sectoren in Vlaanderen in kaart te brengen. Op micro schaal wordt geëvalueerd welke indicatoren gebruikt kunnen worden om 'resource efficiency' te meten en op te volgen. De gedefinieerde indicatoren zullen toegepast worden op verschillende voorbeelden.

SOCIO-ECONOMISCHE ASPECTEN

Duurzaamheid behelst zowel een milieukundig als een economisch perspectief. In deze Cluster wordt de milieukundige analyse uitgebreid met economische aspecten. Hoe kunnen de milieubaten afgewogen tegenover de economische kosten? Om inzichten in Duurzaam Materialenbeheer om te zetten tot gedragsveranderingen zijn ook economische prikkels nodig. Cluster 3 onderzoekt en ontwikkelt economische instrumenten die stimulansen geven om de transitie verder te zetten. Naast de efficiëntie en de effectiviteit van beleidsinstrumenten focust de cluster ook op de interactie en de afstemming van verschillende instrumenten.

JURIDISCHE VOORWAARDEN

Wetgeving is zowel een stimulans als een hindernis in de transitie naar Duurzaam Materialenbeheer. Enerzijds kunnen beleidsmakers via wetgeving de maatschappij op pad zetten voor een duurzame transitie. Kleinschalige innoverende processen kunnen bijvoorbeeld door wetgeving de ondersteuning krijgen die nodig is om de opstap naar een kritische schaalgrootte te maken. Anderzijds zorgt wetgeving ook voor heel wat hinderpalen. Doordat de huidige wetgeving sterk versnipperd is, wordt ze ondoorzichtig. De tegenstrijdige signalen vervat in wetgeving beperken de effectiviteit van maatregelen die de overgang naar Duurzaam Materialenbeheer ondersteunen. Doordat wetgeving typisch op de feiten achterloopt vormt ze vaak ook een hinderpaal voor innoverende processen om door te breken in de maatschappij. Deze cluster onderzoekt welke wetgevende hinderpalen voor transitie aanwezig zijn. Welke wetgeving is van toepassing in de verschillende stadia van de levenscyclus van materialen? Kan een meer samenhangende wetgeving deze hinderpalen omzeilen? Waar ligt de grens tussen afval en materialen?

MULTI-ACTOR GOVERNANCE

De 'governance' uitdagingen voor de transitie naar Duurzaam Materialenbeheer zijn groot. Om materiaalcycli te sluiten moeten volledige productie en consumptie patronen wijzigen. Lineaire materiaalstromen moeten omgebogen worden tot circulaire stromen. Om deze ingrijpende wijzigingen tot stand te brengen is Multi-actor governance als samenwerking tussen de verschillende maatschappelijke actoren nodig. Doelstellingen en acties moeten afgestemd worden over de grenzen heen van individuele actoren of groepen zoals overheid, designers, industrie, retailers, NGO's, consumenten en kennisinstellingen. Deze Cluster onderzoekt hoe het vertrouwen tussen actoren dat nodig is om samenwerking te realiseren kan opgebouwd worden. Wat zijn noodzakelijke factoren om de Multi-actor samenwerking naar een succes te leiden? Hoe zou het overleg best georganiseerd worden? Deze Cluster doet niet enkel beschrijvend onderzoek, maar zal zelf als actor in het kader van actie-onderzoek deelnemen aan de Multi-actor processen.

WERKING VAN HET STEUNPUNT

Samenstelling

Het steunpunt wordt gevormd door een consortium van:

- KU Leuven, die als initiator optreedt,
 - Departement Metaalkunde en Toegepaste Materiaalkunde
 - Onderzoeksinstituut voor Arbeid en Samenleving (HIVA)
 - Instituut voor Europees recht
- Universiteit Antwerpen,
 - Faculteit Politieke en Sociale Wetenschappen
- Universiteit Gent
 - Research Group ENVOC FBW
- Universiteit Hasselt
 - Centrum voor Milieukunde
- Hogeschool-Universiteit Brussel
 - Centrum voor Economie en duurzaam Ondernemen (CEDON)
- Vlaamse Instelling voor Technologisch Onderzoek (VITO)

Promotor-coördinator

- Prof. dr. Karel Van Acker, KU Leuven

Manager

- Maarten Dubois, KU Leuven

Verantwoordelijken

- Prof. dr. Karel Van Acker, KU Leuven
- Prof. dr. Hans Bruyninckx, KU Leuven
- Prof. dr. Geert van Calster, KU Leuven
- Dr. Anne Bergmans, Universiteit Antwerpen
- Dr. Ann Crabbé, Universiteit Antwerpen
- Prof. dr. ir. Jo Dewulf, Universiteit Gent
- Prof. dr. Steven Van Passel, Universiteit Hasselt
- Prof. dr. Johan Eyckmans, Hogeschool-Universiteit Brussel
- Prof. dr. Marc Craps, Hogeschool-Universiteit Brussel

OVERHEID EN STUURGROEP

Stuurgroep

VOORZITTER,

- Dhr. Hugo Geerts, Kabinet van de Vlaamse minister van Leefmilieu, Natuur en Cultuur

LEDEN,

- Mevr. Anne Bergmans, Universiteit Antwerpen
- Dhr. Hans Bruyninckx, KU Leuven
- Dhr. Marc Craps, Hogeschool-Universiteit Brussel
- Dhr. Arne Daneels, Departement Leefmilieu, Natuur en Energie
- Mevr. Rita De Prêtre, Departement Economie, Wetenschap en Innovatie
- Dhr. Johan Dewulf, Universiteit Gent
- Mevr. Ilse Dries, Departement Diensten van het Algemeen Regeringsbeleid
- Dhr. Maarten Dubois, KU Leuven
- Dhr. Johan Eyckmans, Hogeschool - Universiteit Brussel
- Dhr. Luc Goeteyn, vertegenwoordiger van de coördinerende minister
- Mevr. Annick Lamote, Milieu- en Natuurraad van Vlaanderen
- Dhr. Lieven Top, Departement Economie, Wetenschap en Innovatie
- Dhr. Dirk Uyttendale, Milieu- en Natuurraad van Vlaanderen
- Dhr. Karel Van Acker, KU Leuven
- Dhr. Geert Van Calster, KU Leuven
- Dhr. Steven Van Passel, Universiteit Hasselt
- Dhr. Bernard Vanheusden, Universiteit Hasselt
- Dhr. Karl Vrancken, VITO
- Dhr. John Wante, Openbare Vlaamse Afvalstoffenmaatschappij

SECRETARIS,

- Mevr. An Eijkelenburg, Openbare Vlaamse Afvalstoffenmaatschappij

Functioneel bevoegde ministers

- Vlaams minister van Leefmilieu, Natuur en Cultuur – de functioneel aansturende minister,
- Viceministerpresident van de Vlaamse Regering en Vlaams minister van Innovatie, Overheidsinvesteringen, Media en Armoedebestrijding

Cofinancierende beleidsdomeinen

- Openbare Vlaamse Afvalstoffenmaatschappij

Steunpunt Fiscaliteit en Begroting

Steunpunt Fiscaliteit en Begroting
Geassocieerde faculteit HABE
Campus Mercator
Gebouw G - G4.04
Henleykaai 84
9000 Gent

T 09 243 29 40
F 09 243 29 09

www.steunpuntfb.be

ONDERZOEK

Het Steunpunt fiscaliteit en begroting stelt volgende doelstellingen voorop:

- de ontwikkeling van evidence based onderzoek dat moet leiden tot bruikbare instrumenten voor beleidsevaluatie en beleidsvoorbereiding;
- het aanbrengen van duidelijke beleidsaanbevelingen inzake de invoering van nieuwe belastingen of de uitwerking van de nieuwe bevoegdheden in het kader van de 6de Staatshervorming;
- het ontwikkelen van nieuwe en het up-to-date houden van bestaande databanken;
- het geven van ad hoc advies;
- het dissemineren van kennis aansluitend bij de onderzoekssporen;
- het opzetten van nationale en internationale netwerken.

Fiscal federalism in de Belgische context

In dit traject staan 3 onderzoeksvragen centraal:

Hoe werken solidariteitsmechanismen in federale staten? Hoe scoren dergelijke vereveningsmechanismen in termen van ex-post welvaartsverdeling, efficiëntie, stabiliteit en acceptatiegraad door de bevolking? In dit onderzoek wordt vertrokken van een politiek model dat toelaat de interacties tussen de intraregionale en de interregionale verdelingsmechanismen te bestuderen.

Kunnen de fiscale bevoegdheden in een federatie verdeeld worden op basis van de marginale kosten van publieke fondsen? De literatuur beveelt aan om de belastingbevoegdheden aan dat niveau toe te kennen dat de laagste marginale kost kent van het verzamelen van de belastingontvangsten (=MCPF). Het minimaliseren van de MCPF leidt tot een 'fiscal gap', wat problematischer is in een wereld met niet-benevolente overheden. In dit onderzoek wordt de magnitude van de MCPF voor diverse belastingen geraamd, vertrekkende van bestaande micro-simulatiemodellen voor Vlaanderen.

Hoe kan het huidige Belgische institutionele systeem van de allocatie van de belastingbevoegdheden over de federale staat en de regio's geëvalueerd worden? Wat is het theoretisch optimale verdelingsmodel en hoe ver wijkt het Belgische bestel hiervan af? Vandaag beschikken we nog niet over een geïntegreerde evaluatie (uitgaven en ontvangsten) van het allocatiemodel binnen de Belgische federatie. In dit luik van het project wordt dit modelmatig onderzocht.

Regionale belastingen als beleidsinstrument

In deze cluster bestudeert het steunpunt de regionale belastingen die relevant zijn voor het woonbeleid enerzijds, en de successierechten anderzijds. De focus ligt hier voornamelijk op de beleidseffecten die kunnen gegenereerd worden met deze heffingen. De cluster bevat 2 deelprojecten. In het eerste deelproject worden bestaande belastingen als instrument van woonbeleid geëvalueerd met behulp van micro-data. In het tweede traject worden verschillende hervormingsvoorstellen geformuleerd voor de successierechten waarvoor de te verwachten effecten op het gedrag van de belastingplichtige worden ingeschat.

REGIONALE BELASTINGEN, WOONBELEID EN DUURZAME GROEI

In dit traject ligt de focus op de effecten van regionale belastingen op eigenaarschap. Het project wil een antwoord geven op volgende onderzoeksvragen:

- Kan men langs fiscale weg eigenaarschap stimuleren?
- Welke belastingen zijn daar het best geschikt voor?
- Hoe reageren belastingplichtigen op wijzigingen in dergelijke heffingen?
- Kan de mobiliteit van oudere inwoners verhoogd worden via fiscale prikkels?
- Wat is het effect geweest van de woonbonus op eigenaarschap?
- Wat zijn de effecten geweest van de leegstandsheffing?
- Wat zijn de effecten geweest van de vermindering van de OOV voor energiezuinige woningen?

In 2012 zal het onderzoek leiden tot een literatuuroverzicht van de studies die de effecten van belastingen op eigenaarschap evalueren. Ook zal nagegaan worden wat de 6de staatshervorming aan nieuwe opportuniteiten/uitgaven met zich brengt voor wat betreft het woonbeleid. Tevens zal de studie aangevat worden die tot doel heeft de woonbonus te evalueren. Dit onderzoek naar mutaties van huurders naar eigenaars is gebaseerd op microdata afkomstig uit de SILC-enquête. Tijdens het tweede en derde jaar zal tevens nagegaan worden of de meeneembaarheid geleid heeft tot meer mobiliteit voor het cohort van 25-35-jarigen en voor de oudere eigenaars. Tenslotte zal tijdens het laatste jaar een evaluatie opgezet worden van de leegstandsheffing en van de vermindering van de OOV voor energiezuinige woningen. Behalve het bereik van de maatregel zal de aandacht verder uitgaan naar de administratieve kosten en de aanvaardbaarheid van de 2 maatregelen.

VOORSTELLEN VOOR EEN HERVORMING VAN DE SUCCESSIERECHTEN

Dit traject heeft tot doel concrete hervormingsvoorstellen te genereren voor de successierechten. Het onderzoek zal vertrekken van een evaluatie van de wetgeving inzake de erfenisoverdrachten in een representatieve steekproef van tenminste 4 EU-landen. In dit kader zal de wetgeving voor verschillende tariefgroepen (bvb. rechte lijn versus zijlijn) worden bestudeerd. Tevens zal een overzicht gegeven worden van de tarieven, vrijstellingen en fiscale aftrekken. De hervormingsvoorstellen zullen zich toespitsen op de impact van de familiestructuur, op de effecten van de regels voorzien in het Burgerlijk Recht m.b.t. de verdeling van een erfenis (bvb. reservataire erfgenamen) en op de interactie tussen schenkingsrechten en successierechten. De voorstellen kunnen verder aansluiten bij vaststellingen in het kader van de werkzaamheden van de bijzondere commissie Gewestbelastingen van het Vlaams Parlement. Bijzondere aandacht zal daarbij uitgaan naar de transparantie, de complexiteit, de administratiekosten, de nagestreefde doelstellingen en de legitimiteit van het fiscaal systeem. Vervolgens zullen een aantal hervormingsvoorstellen voorgelegd worden die ingebed zijn in het Belgische/Europese constitutionele bestel. De onderzoekers zullen tenslotte nagaan hoe deze voorstellen geapprecieerd worden door stakeholders.

Het modelleren van de impact van belastingen

Deze cluster van onderzoeken wil instrumenten aanreiken die de overheid moeten toelaten de socio-economische en budgettaire effecten van de fiscaliteit beter te bestuderen. Track A3 groepeert in volgende studies.

VOORSPELLINGSMODELLEN VOOR DE ONTVANGSTEN UIT DE REGISTRATIERECHTEN EN DE SUCCESSIERECHTEN

Dit 2-jarig traject bouwt verder op de resultaten van het onderzoek in het Steunpunt 2006-2011 rond de forecasting models voor registratierechten en successierechten. In het voorgaande onderzoek werden de onderliggende componenten van deze ontvangsten voorspeld (bvb. de woningprijzen voor de registratierechten). In deze vervolgstudie zullen modellen getoetst worden die de ontvangsten uit de registratierechten zelf voorspellen. Naast AR-en ADL-modellen zal ook geëvalueerd worden wat de meerwaarde kan zijn van combinatie-forecasts of van voorspellingen die meer rekening houden met de heterogeniteit op de woningmarkt. Tenslotte zal worden nagegaan hoe andere fiscale administraties dergelijke fiscale ontvangsten ramen.

MODELLERING VAN DE EFFECTEN VAN DE HERVORMING VAN DE VERKEERSBELASTING

In dit onderzoek gaat de aandacht uit naar de geplande hervorming van de verkeersbelasting met het oog op de vergroening van de autofiscaliteit. Om de impact hiervan te kunnen simuleren, zal een gedesaggreerd model ontworpen worden voor gezinnen dat de effecten in termen van belastingontvangsten, in termen van aanschaf van wagens en afgelegde kilometers kan inschatten. Flankerend kunnen dan uitspraken gedaan worden over de aanwending van energie, over de effecten in termen van emissies en over de wisselwerking met andere (ev. federale) fiscale maatregelen. Het model zal gebruik maken van data van de DIV en tevens van OVG-cijfers. Het zal vnl. focussen op conventionele technologieën. Het onderzoek zal in nauw overleg met de opdrachtgever vorm gegeven worden, om de hervormingsvoorstellen zo volledig en correct mogelijk mee te nemen in de simulaties. Voor hybride en elektrische wagens zullen de reeds beschikbare inzichten samengevat worden in een literatuurstudie.

MICRO SIMULATION MODELS: INCOME TAX

De doelstelling van dit tweede project is tweeledig:

- Het ontwikkelen van een statisch microsimulatiemodel (MSM) m.b.t. de personenbelasting met het oog op het kunnen analyseren van de budgettaire impact en de verdelingseffecten van parametrische wijzigingen in de geregionaliseerde personenbelasting.
- Het koppelen van dit model en de eerder ontwikkelde FLEMOSI-modellen aan het begrotingsmodel uit track A4.

MSM-modellen gaan uit van micro-data die verzameld worden voor representatieve steekproeven of panels van fiscale data. Een MSM impliceert vervolgens dat de belastingwetgeving wordt geprogrammeerd. Beleidswijzigingen kunnen dan in het programma ingebracht worden en de effecten hiervan op het individueel beschikbaar inkomen van een gezin kunnen worden berekend met behulp van de paneldata. Dergelijke MSM laten verder toe de verdelingseffecten te bekijken, de effecten op het armoederisico in te schatten en leiden verder tot eerste ronde netto-budgettaire effecten van een hervorming.

In dit project ligt de focus op de personenbelasting. Het traject bouwt voort op het lopende IWT-project dat tot doel heeft een MSM voor Vlaanderen te bouwen tegen 2014. Dit model is ingebed in EUROMOD, zijnde het Europese referentiemodel en wordt uitgetest met data van de EU-SILC survey, wat internationale vergelijkingen toelaat. In dit traject wordt echter gewerkt met de zgn. IPCAL-data, die afkomstig zijn van de federale overheidsdienst Financiën. Het betreft hier fiscale data die veel meer detail bevatten over fiscale aftrekken en verminderingen. Als dusdanig biedt dit meer mogelijkheden voor beleidsevaluatie en beleidsvoorbereiding.

In een eerste fase (2012) zal de onderzoeker het model valideren en een user interface ontwikkelen voor toepassingen op de IPCAL-dataset. In een tweede fase (2013) worden dan simulaties uitgevoerd met behulp van de IPCAL-data. In deze fase wordt een uitgebreide beschrijving van de verdeling van de belastinguitgaven voorzien. Aanvullend wordt een beschrijvende analyse van de effectieve gemiddelde en marginale belastingvoeten ter beschikking gesteld. Het project wil in 2013 ook een verklaring bieden voor regionale verschillen in belastbaar inkomen in de SILC-survey. Tevens zal het model uitgebreid worden met scenario's waarin split rates voorzien worden, opcentiemen op de federale inkomstenbelasting en specifieke regionale fiscale bevoegdheden vorm gegeven zullen worden (bvb. Aftrekken voor renovaties die de energiezuinigheid bevorderen, jobkortingen etc.). De onderzoekers zullen de verdelingseffecten en de budgettaire eerste ronde effecten simuleren. 2014 en 2015 worden dan voorbehouden voor het koppelen van dit model en het FLEMOSI-model aan het begrotingsmodel van onderzoeksspoor "Begrotingsmodellen en begrotingsnormen".

MICRO SIMULATION MODELLEN VOOR DE SUCCESSIERECHTEN

Dit project bevat 3 luiken:

Het project wil meer inzicht geven in de profielen van erfslaters. Hiertoe zal een representatief panel van belastingbetalers worden samengesteld op basis van administratieve dossiers. Het panel zal zo samengesteld worden dat het representatief is voor gezinnen met en zonder kinderen, voor eigenaars en huurders, voor verschillende leeftijdsgroepen, etc. Doelstelling is inzicht te verwerven in wie, wat aan wie nalaat om beter de effecten van wijzigingen van de wetgeving te kunnen inschatten. Tevens zullen data

verzameld worden voor een langere tijdsperiode om na te kunnen gaan hoe de belastingbasis wijzigt onder invloed van de conjunctuur, de rentevoeten en de fiscaliteit.

Het project wil een zicht geven op de motieven om te testamenteren of een vermogen na te laten. Empirische analyses zullen gebaseerd worden op de eerste en tweede golf van the Survey of Health, Ageing and Retirement in Europe (SHARE) (Borsch-Supan, & Winter, 2001). Het betreft hier een longitudinale, multidisciplinaire en internationale survey die representatief is voor de burgers van 50 jaar of ouder in Europa. SHARE bevat gedetailleerde informatie van 3827 Belgische respondenten over intergenerationele financiële transfers. Specifiek zullen de onderzoekers de data exploreren die betrekking hebben op de motieven die aanwezig is voor 428 respondenten. De motieven kunnen gerelateerd worden tot inkomen, vermogen, opleiding, leeftijd, gezondheidsstatus en familiale situatie. De data laat toe vergelijkingen te maken tussen de regio's die een verschillende fiscaliteit kennen op het vlak van de successie- en/of schenkingsrechten.

Het project zal ten slotte simulaties aanleveren voor hervormingsvoorstellen. De micro data laten toe op een meer betrouwbare manier gedragseffecten te voorspellen, dan vandaag het geval is op basis van macrodata.

Begrotingsmodellen en begrotingsnormen

Dit spoor focust op begrotingsmodellen en begrotingsnormen. Het onderzoek zal in eerste instantie aansluiten bij de studie van het Steunpunt fiscaliteit en begroting 2006-2011 rond de vorm en de effectiviteit van begrotingsnormen. Ook de inzichten van de studie rond het succes en de faalkansen van saneringsinspanningen vormt een vertrekbasis van dit spoor. De centrale onderzoeksvragen rond het luik begrotingsnormen zijn:

- in de huidige situatie waarin er door de EU een begrotingskader wordt opgelegd, hoe kan dit geïmplementeerd worden op het niveau van de Gewesten en Gemeenschappen? Wat impliceert dit voor de regionale efficiëntie en equity? Hoe moet er in de interregionale onderhandelingen omgegaan worden met tijdelijke begrotingstekorten? Hoe kunnen deze gealloceerd worden over de regio's en hoe kan verzekerd worden dat de regio's de aangegane engagementen nakomen?
- wat zijn de gevolgen van te grote deficitten? (Weitzman prices versus quantity approach)

In het luik rond het begrotingsmodel wordt gestreefd naar een geïntegreerd model dat de belangrijkste uitgavengroepen en ontvangstencategorieën modelleert en voortbouwt op de inzichten uit de overige sporen voor wat betreft de marginale belastingvoeten en de te hanteren elasticiteiten. Verder dient dit model voldoende rekening te houden met het stochastisch karakter van de inkomsten en uitgaven en de achterliggende aggregaten die een impact hebben op de belastingsgrondslag. Het SERV-begrotingsmodel wordt gehanteerd als vertrekpunt. Het zal worden aangepast aan de 6de staatshervorming. Voor het model zal een gebruiksvriendelijke user-interface ontwikkeld worden. Doelstelling hiervan is een tool aan te bieden aan de opdrachtgever die bij de begrotingsopstelling en controle op een efficiënte manier kan worden ingezet.

WERKING VAN HET STEUNPUNT

Samenstelling

Het steunpunt wordt gevormd door een consortium van:

- Hogeschool Gent, die als initiator optreedt,
 - Geassocieerde Faculteit Handelswetenschappen en Bestuurskunde
- Universiteit Gent,
 - Faculteit Economie en Bedrijfskunde
- KU Leuven
 - Faculteit Economie en Bedrijfswetenschappen
 - Faculteit Rechtsgeleerdheid
- Vlaamse Instelling voor Technologisch Onderzoek (VITO)

Promotor-coördinator

- Prof. dr. Carine Smolders, Hogeschool Gent

Verantwoordelijken en promotoren

- Prof.dr. Stef Proost, KU Leuven
- Prof. dr. Andre Decoster, KU Leuven
- Prof. dr. Axel Haelterman, KU Leuven
- Prof.dr. Joep Konings, KU Leuven
- Prof.dr. Tom Van Puyenbroeck, KU Leuven
- Prof. dr. Bertel De Groote, Hogeschool Gent
- Prof. dr. Koen Ingelbrecht, Hogeschool Gent
- Prof.dr. Frank Naert
- Prof.dr. Stijn Goeminne
- Prof. dr. Freddy Heylen, Universiteit Gent
- Prof. dr. Gerdie Everaert, Universiteit Gent
- Dr. Inge Mayeres, VITO

Secretariaat

- Vanessa Bombeeck

OVERHEID EN STUURGROEP

Stuurgroep

VOORZITTER

- Dhr. Hedwig Van der Borgh, Departement Financiën en Begroting

LEDEN

- Dhr. Koen Algoed, Kabinet van de Vlaamse minister van Financiën, Begroting, Werk, Ruimtelijke Ordening en Sport
- Mevr. Rita De Prêtre, Departement Economie, Wetenschap en Innovatie
- Dhr. André Decoster, KU Leuven
- Dhr. Hugues Famerée, Nationale Bank van België
- Dhr. Axel Haelterman, KU Leuven
- Dhr. Geert Langenus, Nationale Bank van België
- Dhr. Axel Mathot, Sociaal Economische Raad Vlaanderen
- Dhr. Henk Nijboer, Ministerie van Financiën - NL
- Mevr. Nicole Plets, Universiteit Antwerpen
- Dhr. Stef Proost, KU Leuven
- Dhr. Herman Rombauts, vertegenwoordiger van de coördinerende minister
- Mevr. Carine Smolders, Hogeschool Gent
- Dhr. Georges Stienlet, Kabinet van de Vlaamse minister van Financiën, Begroting, Werk, Ruimtelijke Ordening en Sport
- Mevr. JG (Jolanda) Timmermans, Ministerie van Financiën - NL
- Dhr. Christian Valenduc, Belgisch Instituut voor Openbare Financien
- Dhr. David Van Herreweghe, Departement Financiën en Begroting
- Mevr. Birgitt Van Nerum, Departement Financiën en Begroting
- Mevr. Manuela Vervoort, Departement Financiën en Begroting

SECRETARIS

- Mevr. Vanessa Bombeeck, Hogeschool Gent

Functioneel bevoegde ministers

- Vlaams minister van Financiën, Begroting, Werk, Ruimtelijke Ordening en Sport – de functioneel aansturende minister

Cofinancierende beleidsdomeinen

- Departement Financiën en Begroting

Steunpunt Gelijkekansenbeleid

Steunpunt Gelijkekansenbeleid
Universiteit Antwerpen
Prinssstraat 13
2000 Antwerpen

www.steunpuntgelijkekansen.be

ONDERZOEK

Anti-discriminatie

(ON)GELIJKHEID IN (ON)GELIJKHEID. UITBREIDING, DIVERSITEIT EN SPANNINGEN IN HET DISCRIMINATIERECHT

Discriminatierecht is een dynamische rechtstak. Die dynamiek komt tot uiting in aantal samenhangende ontwikkelingen, waaronder een gestage toename in het aantal beschermde gronden en een parallelle uitbreiding doorheen de tijd van het toepassingsgebied van de wetgeving. Daarbij was het traditioneel zo dat sommige gronden, ras/ethniciteit en geslacht in het bijzonder, sterker beschermd werden dan sommige andere, en dat weer andere criteria helemaal niet voor wettelijke bescherming in aanmerking kwamen. Dit wordt aangeduid als de zogenaamde 'hiërarchie der gelijkheid' of 'gelijkheidshiërarchie'.

Deze situatie staat onder druk komen te staan ten gevolge van actuele ontwikkelingen, waarin een uniform beschermingsniveau en een uitbreiding tot meer en meer gronden als 'natuurlijk' voorkomt. In dit werkpakket wil het steunpunt die ontwikkelingen aan een kritische analyse onderwerpen, alsook stilstaan bij de spanningen die zij opleveren met andere wetgeving, die juist onderscheid organiseert en specifieke rechten toekent.

RELIGIEUZE DISCRIMINATIE IN PRIVATE RELATIES

De horizontalisering van het discriminatieverbod op grond van godsdienst en overtuiging roept tal van vragen op, die centraal staan in werkpakket 2 inzake discriminatierecht.

Een verschil in behandeling op grond van religie wordt typisch als gerechtvaardigd beschouwd als er een 'objectieve en redelijke rechtvaardiging' voor voorhanden is. Dit vereist het bestaan van een legitiem doel en evenredigheid tussen middelen en doel. Deze rechtvaardigingstoets biedt een grote appreciatiemarge. Dit is vooral zo in private relaties: in verticale relaties is veel rechtsleer en rechtspraak voorhanden die verduidelijkt wat kan gelden als een legitiem doel en hoe de rechtvaardigingstoets ingevuld moet worden. In horizontale relaties bestaat veel minder duidelijkheid.

Binnen dit werkpakket wil het steunpunt dan ook ten eerste richtlijnen ontwikkelen voor oordelende instanties in deze materie (gelijkheidsorganen, rechters, etc.). Daarbij zal ook worden gezien of het nuttig zou zijn als de Vlaamse of Belgische wetgever optreedt in deze materie. Meer specifiek is de onderzoeksvraag van dit werkpakket welke rechtvaardigingen (zowel op het niveau van legitieme doelen en in relaties tot proportionaliteit en noodzakelijkheid) en uitzonderingen kunnen of moeten gelden voor private actoren in relatie tot ongelijke behandeling op grond van godsdienst/overtuiging.

GELIJKHEID VERWEZENLIJKE. HANDHAVINGSMECHANISMEN EN –METHODEN IN HET DISCRIMINATIERECHT

België en Vlaanderen behoren tot de Europese landen waarin het (traditionele) discriminatierecht zeer goed ontwikkeld is. De bescherming tegen discriminatie in zowel horizontale als verticale relaties is hier in veel opzichten – bijvoorbeeld zowel qua toepassingsgebied als beschermde kenmerken – hoger dan in vrijwel alle andere Europese landen.

In de praktijk blijkt de impact en werking ervan echter beperkt. Dit lijkt te maken te hebben met een verwaarlozing van effectieve handhavingsmechanismen en –methoden. In het algemeen geldt dat deze door wetgevers niet zelden beschouwd worden als minder belangrijk dan het toekennen van inhoudelijke

rechten. Aangezien het discriminatierecht, in de afwezigheid van een effectieve handhaving, echter riskeert gereduceerd te worden tot loutere symboolwetgeving, willen de onderzoekers in werkpakket 3 inzake discriminatierecht nagaan wat ter zake de meeste effectieve handhavingsmechanismen en – methoden zijn.

Het project zal zich daarbij concentreren op twee (gerelateerde) handhavingsissues. Het eerste betreft welke concrete wijze(n) van conflictresolutie tot de beste resultaten leiden voor het realiseren van de materiële rechten uit het discriminatierecht. Het tweede issue heeft betrekking op de wijze waarop de voorgaande optie(s) het best institutioneel geïmplementeerd kunnen worden.

Handicap

INCLUSIE EN PARTICIPATIE VAN PERSONEN MET EEN FUNCTIEBEPERKING

Personen met een functiebeperking vormen de grootste minderheidsgroep ter wereld: 15% (World Report on Disability, 2011). Ondanks de omvang van de groep blijken ze onzichtbaar op de meeste beleidsdomeinen en voor wat betreft participatie in de maatschappij.

Dit project wil – samen met de betrokkenen – ondersteuning bieden bij het mainstreamen van ‘handicap’ in de verschillende beleidsdomeinen, bij de correcte representatie van personen met een beperking in de media en bij de politieke participatie van mensen met verstandelijke beperking.

TEWERKSTELLINGSKANSEN VAN WERKNEMERS MET EEN HANDICAP IN VLAANDEREN: DE ROL VAN WERKORGANISATIES EN INSTITUTIONELE ACTOREN

Het project verricht explorerend onderzoek rond de ervaringen van werknemers met een handicap in Vlaamse bedrijven. Op basis van een kwalitatieve meervoudige gevalstudie in drie organisaties:

- Bestudeert het steunpunt de ervaringen van werknemers met een handicap binnen de werkorganisatie en in interactie met externe, ondersteunende derde partijen;
- Wordt nagegaan welke organisatiepraktijken en -processen deze ervaringen alsook de loopbaankansen en ervaringen van deze werknemers beïnvloeden;
- Brengen de onderzoekers de interacties in kaart tussen de tewerkstellende organisatie en externe, ondersteunende derde partijen, alsook hoe deze interacties de loopbaankansen en ervaringen van werknemers met een handicap beïnvloeden.

IN WELKE MATE BEVORDERT HET VLAAMSE BELEID DE INCLUSIE VAN PERSONEN MET EEN BEPERKING?

Dit werkpakket bestudeert hoe het Vlaamse beleid zich verhoudt tot het VN-verdrag inzake de Rechten van Personen met een Handicap (2006). Het bestudeert Vlaams beleid op de mate waarin het de inclusie van personen met een beperking bevordert of tegenwerkt, en meer bepaald de juridische aspecten ervan, waarbij het VN-verdrag de toetssteen vormt. Het legt zo de blinde vlekken voor personen met een beperking bloot in Vlaanderen, en reikt daarmee elementen aan voor de toekomstige beleidsagenda.

De volgende vragen staan centraal in het onderzoek:

- Welke situaties die personen met een beperking aanbelangen vallen onder de Vlaamse bevoegdheden?
- In welke mate is hier sprake van overlap met federale bevoegdheden dienaangaande?
- Welke onderdelen van het VN-verdrag inzake de Rechten van Personen met een Handicap vallen onder de Vlaamse bevoegdheden?
- Wat is het effect van de juridische aspecten van dit beleid op de positieve van personen met een beperking?
- Welke onderdelen van het VN-verdrag inzake de Rechten van Personen met een Handicap vormen een Vlaamse bevoegdheid maar een blinde vlek in het Vlaamse beleid?
- Hoe verhoudt zich het voorgaande tot het Vlaamse Gelijke Kansendecreet: wat wordt afgedekt, wat niet en wat zou afgedekt moeten zijn?

DE MODELLEN ACHTER HET VLAAMSE BELEID VOOR PERSONEN MET BEPERKINGEN EN HUN VERHOUDING TOT GELIJKHEID EN INTERSECTIONALITEIT

Dit project bestudeert de normatieve principes of modellen die aan de basis van het Vlaamse beleid voor personen met een beperking liggen en hun gevolgen voor de volledige inclusie en participatie van personen met een beperking. Specifieke aandacht gaat daarbij uit naar de mate waarin dit model of deze modellen botsen met diegene waarop het Vlaamse gelijke kansenbeleid gebaseerd is. Daartoe wordt een case van het Vlaamse beleid voor personen met een beperking bestudeerd en in verband gebracht met het Vlaamse gelijke kansenbeleid. De case selectie wordt bepaald door de bevindingen van de drie andere werkpakketten binnen de onderzoekslijn “handicap” op het moment van het aanvangen van dit vierde werkpakket.

Gender

OCM MONITOR (THEMA GENDER): INDICATOREN EN STATISTIEKEN TER OPVOLGING VAN DE GENDERDOELSTELLINGEN OPGEMAAKT AAN DE HAND VAN DE OPEN COÖRDINATIEMETHODE.

De Vlaamse overheid hanteert de open coördinatiemethode om het gelijkekansenperspectief horizontaal te integreren in alle Vlaamse beleidsdomeinen. De OCM is een cyclisch proces. De eerste cyclus voor het opmaken van strategische en operationele doelstellingen op het vlak van gender zal eind 2014 afgerond zijn. In het kader van deze eerste cyclus ontwikkelde het Steunpunt Gelijkekansenbeleid in 2010-2011 reeds een nulmeting die moet toelaten om de realisatie van de doelstellingen te monitoren. Tijdens het huidige project zal deze nulmeting bij het afronden van de OCM-cyclus geüpdate worden (2014). Bij het begin van de volgende OCM-cyclus zal het Steunpunt advies verlenen over de strategische en operationele doelstellingen op het vlak van gender en zal ze de bijbehorende indicatorenset ontwikkelen (2015).

GEENDERDE STUDIEKEUZES IN HET TECHNISCH EN BEROEPSSECUNDAIR ONDERWIJS IN VLAANDEREN

In de meeste EU-landen, waaronder België, weerspiegelt de leerlingensamenstelling in het secundair (en hoger) onderwijs de traditionele rolpatronen. Er is nog steeds een grote kloof tussen jongens en meisjes in de keuze van studiegebieden en –onderwerpen. Meisjes maken vooral studiekeuzes die leiden naar 'vrouwelijke' beroepen, jongens kiezen voor opleidingen die leiden naar 'mannelijke' beroepen. Deze seksesegregatie is bijzonder uitgesproken in beroeps- en technische programma's en scholen.

Seksesegregatie in het onderwijs is in twee opzichten zeer problematisch. Allereerst, op individueel niveau, beperkt segregatie de studie- en carrièremogelijkheden van jonge mensen tot deze die sociaal aanvaardbaar geacht worden voor hun geslacht/gender. Ten tweede, belemmert deze segregatie de optimale allocatie van menselijk potentieel en talent op het niveau van de arbeidsmarkt.

De onderzoeksvraag is: wat is de rol van de (geïnternaliseerde) genderbeelden en -stereotypen inzake studierichtingen en beroepen, in het proces van studiekeuze van leerlingen? Het steunpunt zal de besluitvorming inzake studiekeuzes retrospectief onderzoeken. Hiervoor wordt de schoolbevolking van het 1e jaar van de 2e graad van een steekproef van technische en beroepssecundaire scholen bevraagd via een schriftelijke vragenlijst.

OPENING THE BLACK BOX. EEN VERKENNING VAN HET FUNCTIONEREN VAN RADEN VAN BESTUUR VANUIT HET PERSPECTIEF VAN DE MANNELIJKE EN VROUWELIJKE BESTUURDERS.

Vrouwen zijn sterk ondervertegenwoordigd in de raden van bestuur van beursgenoteerde bedrijven. In 2008 werden slechts 6,9% vrouwen onder de bestuurders van bedrijven op Euronext Brussels geteld. Deze ondervertegenwoordiging staat vandaag hoog op de politieke agenda van verschillende Europese landen: in België werd bijvoorbeeld in 2011 een quotaregeling van kracht. Het pleidooi voor meer vrouwelijke aanwezigheid in de raden van bestuur wordt zowel gevoerd vanuit een gelijkekansenperspectief als vanuit een economisch perspectief. Daarbij heeft men het over mogelijk positieve effecten van genderdiversiteit op het functioneren van de raad van bestuur. Wetenschappelijk onderzoek over het functioneren van raden van bestuur is echter schaars. Dit project wil hieraan tegemoet komen via interviews met mannelijke en vrouwelijke bestuursleden van bedrijven genoteerd op Euronext Brussels.

DE INVLOED VAN INTERSECTIONALITEIT: DE STUDIE VAN ACCUMULATIE VAN SOCIALE ACHTERSTAND IN DE LEVENSLIOP BIJ JONGVOLWASSENEN

Dit project wil nagaan hoe intersectionaliteit zelf een factor is in de accumulatie van achterstand die leidt tot een toename in ongelijkheid. Op die manier wordt het mogelijk beleid te voeren tegen deze intersecties en de accumulerende effecten die ze teweegbrengen. Dit doctoraatsproject draagt bij tot de ontwikkeling van methodologische benaderingen om intersectionaliteit te bestuderen en hen in concreet beleid te vertalen. Meer concreet zal het project de accumulatie van achterstand bestuderen in de levensloop van jongvolwassenen. De focus ligt op deze levensfase omdat hier heel veel beslissende transities worden gemaakt waar het effect van intersecties bekeken kan worden.

De sociale categorieën die bestudeerd worden, zijn gender, ethniciteit en klasse. In tweede orde komen ook handicap en seksualiteit aan bod. Sociale achterstand wordt gemeten aan de hand van het hoogste opleidingsniveau en de datum van afstuderen, de eerste job en de transitie uit huis. Indien mogelijk wordt ook gekeken naar gezondheidstoestand en inkomen. De kwantitatieve analyses maken gebruik van de Belgische dataset van de Generations and Gender Survey (GGS), een panelstudie van een representatieve steekproef van 18-jarigen. Gegeven het lage aantal respondenten met een handicap en uit een seksuele minderheidsgroep (LGBT) zal ook een kwalitatieve fase uitgevoerd worden met semi-structureerde interviews ter aanvulling van de kwantitatieve analyses.

LGBT

GEWELD TEGENOVER HOLEBI'S

De focus van dit werkpakket zijn de verschillende vormen van agressie en geweld waar holebi's mee te maken krijgen. Het is concreet de bedoeling het verhaal achter de cijfers te schetsen. Door middel van focusgroepen met holebi's – die al dan niet het slachtoffer van geweld zijn geweest – zal in eerste instantie worden gepeild wat leeft rond dit thema in de holebigemeenschap. Via interviews met slachtoffers zal meer nauwkeurig geschetst worden wat de ervaringen zijn met geweld, de contexten waarin verbale en fysieke agressie ervaren wordt, de betekenis die slachtoffers eraan geven en de impact die agressie heeft op het persoonlijke leven. Omdat de registratie van geweld tegen holebi's zijn beperkingen heeft (slachtoffers dienen niet altijd een klacht in, milde vormen worden weinig of niet geregistreerd ...), wordt een grootschalige kwantitatieve bevraging van holebi's gepland om een globaal beeld krijgen. In deze bevraging zullen alle vormen van geweld aan bod komen, dus ook eerder 'milde' vormen, zoals nageroepen worden. Deze worden immers door holebi's even goed als een bedreiging ervaren. Bovendien kunnen deze milde vormen een opstap zijn naar zwaardere vormen van geweld. Een kwantitatieve bevraging moet inzicht bieden in de prevalentie van verschillende vormen van geweld tegen holebi's en de omstandigheden waarin het gebeurt. Er kan tevens gepeild worden naar onveiligheidsgevoelens bij holebi's als gevolg ervan. Het kwalitatieve onderzoek zal topics aanreiken die in de kwantitatieve bevraging aan bod moeten komen. In de mate van het mogelijke zal dit onderzoek ook aandacht hebben voor de profielen en motivatie van daders van geweld op holebi's.

EEN VERKENNING VAN GEWELDDYNAMIEKEN IN LGB ATTRACTIEPOLEN BINNEN DE PUBLIEKE GROOTSTEDELIJKE RUIMTE'

Dit onderzoek wil inzicht krijgen in grootstedelijke, wijkspecifieke en interpersoonlijke dynamieken die aanleiding geven tot en ontstaan naar aanleiding van incidenten van gendergerelateerd geweld in het Brusselse stadscentrum. Deze vorm van psychisch, verbaal, fysiek, seksueel of materieel geweld tegen holebi's en vrouwen worden (mede) gemotiveerd doordat het slachtoffer niet of net wel beantwoordt aan heersende genderverwachtingen. Het opzet van dit onderzoek is een case-study van de als 'homoseksueel' of 'gay friendly' gelabelde Sint-Jacobswijk in Brussel, waar 40% van de antihomoseksuele incidenten in Brussel plaatsvinden. Door middel van participerende observatie wordt de context van gendergerelateerd geweld in deze wijk in beeld gebracht, rekening houdende met de specifieke geografie en demografie van de Sint-Jacobswijk en omgeving.

GEWELD OP BASIS VAN TRANSGENDERISME

Internationaal onderzoek geeft aan dat een groot aantal transgender personen te maken krijgt met geweldervaringen (psychisch, verbaal, fysiek, seksueel of materieel) Dit onderzoek focust op geweldervaringen van transgender personen, met het doel dit fenomeen voor het eerst in kaart te

brengen.. De vragenlijst focust op onderwerpen als het type van geweld (verbaal, fysisch, seksueel), de context waarbinnen het geweld plaatsvond (privaat, werk/school, publieke plaatsen), profiel van de dader, profiel van het slachtoffer, soort coping mechanismen (vermijdingsgedrag, aangiften ...) enzovoort. Het steunpunt gebruikt een online survey om de onzichtbare doelgroep te bereiken en tevens om het gevoelige onderwerp zo goed mogelijk te meten. Er worden tevens gedrukte enquêtes verspreid om die trans personen die geen toegang tot het internet hebben te bereiken. Respondenten worden geworven met behulp van transgender organisaties en (online) netwerken, en behandelaars, maar tevens via het brede publiek en sociale media.

HET EFFECT VAN EEN TRANSGENDER OUDER OP DE GENDERIDENTITEIT, SEKSUELE ORIENTATIE EN EN ALGEMEEN WELZIJN VAN HET KIND

Dit onderzoek focust op kinderen of jongeren (11-18 jaar) die een vader of moeder hebben die een transitie doormaken van vrouw naar man of man naar vrouw. Onderzoek naar het effect van een trans ouder op kinderen is erg schaars, al zijn er heel wat assumpties over de invloed ervan op de gender- en seksuele ontwikkeling van het kind zelf, en op zijn/haar algemeen welzijn. Met dit exploratieve onderzoek wil het steunpunt de invloed van de transitie van één van de ouders op deze aspecten onderzoeken d.m.v. diepte-interviews met het kind, de ouder(s), de omgeving en vrienden. Deze multi-actor methode laat toe om een goed inzicht te verkrijgen in de leefwereld van het kind. Het is de bedoeling minstens 10 kinderen met een trans ouder te bereiken.

ONDERZOEKSPROJECT NAAR DE WERKSITUATIE VAN TRANS PERSONEN

Internationaal kwantitatief onderzoek suggereert dat transgender personen vaak het slachtoffer zijn van pesterijen op het werk, moeilijkheden hebben om een job of te behouden, en problemen ervaren met diensthoofden, collega's, klanten of leerlingen door een (geforceerde) coming out. Deze studie wil de vergaarde kwantitatieve kennis van de situatie van transgender personen op de werkvloer verder verdiepen door een kwalitatieve methodologie om de ervaringen van trans personen in al zijn complexiteit beter te vatten. Het steunpunt hanteert hierbij een intersectionele aanpak om de relatie te duiden tussen de individuele genderbeleving, sociale klasse en ervaringen op het werk.

We voorzien diepte-interviews met enerzijds trans individuen , en anderzijds vertegenwoordigers van institutionele actoren die door de transgender personen worden aanzien als relevant (we denken hierbij aan vakbonden, ombudspersonen, artsen, VDAB, diversiteitsconsulenten, enzovoort). De inclusie van deze laatste groep van respondenten laat toe om verschillende perspectieven omtrent de positie van trans individuen aan bod te laten komen, wat noodzakelijk is om een effectief beleid te kunnen ontwikkelen.

Transversaal

INTERSECTIONALITEIT: MOGELIJKHEDEN VOOR GELIJEKANSENBELEID

Het doel van dit project is een evaluatie van het potentieel van een intersectioneel perspectief voor het Vlaamse Gelijkekansenbeleid. Het behelst een verkenning van het theoretisch concept, de manieren waarop het door verscheiden gelijkekansenactoren wordt gebruikt en de implicaties voor de toekomstige beleidspraktijk. Het project wil dit realiseren door experts inzake intersectionaliteit in gesprek te brengen met de onderzoekers en beleidsactoren van het Steunpunt Gelijkekansenbeleid om zodoende een reflectie op gang te brengen over wat intersectionaliteit kan betekenen voor de betrokken sector van het gelijkekansenbeleid, en voor de toekomst van dat beleid in het algemeen.

WERKING VAN HET STEUNPUNT

Samenstelling

Het steunpunt wordt gevormd door een consortium van:

- Universiteit Antwerpen, die als initiator optreedt,
 - Citizenship, Equality & Diversity (CE&D)
 - Research Centre on Longitudinal and Life Course Studies (CELLO)
 - Social Competition and the Law (SCL)
- Universiteit Hasselt,
 - Identity, Diversity & Inequality Research (SEIN)
- Universiteit Gent
 - Cultural Diversity: Opportunities & Socialisation (CuDOS)
 - Centre for Sexuology and Gender Problems (CSGP)
 - Research group Remedial Education (RE)
- KU Leuven
 - Institute for Constitutional Law (ICL)
- Vrije Universiteit Brussel
 - Research Center for Gender and Diversity (RHEA)

Promotor-coördinator

- Prof. dr. Petra Meier, Universiteit Antwerpen

Academic board en supervisors (verantwoordelijken)

- Prof. dr. Petra Meier, Universiteit Antwerpen
- Prof. dr. Karen Celis, Vrije Universiteit Brussel
- Prof. dr. Daniël Cuypers, Universiteit Antwerpen
- Prof. dr. Dimitri Mortelmans, Universiteit Antwerpen
- Prof. dr. Stefan Sottiaux, KU Leuven
- Prof. dr. Guy T'Sjoen, Universiteit Gent
- Prof. dr. Mieke Van Houtte, Universiteit Gent
- Prof. dr. Geert Van Hove, Universiteit Gent
- Prof. dr. Alison Woodward, Vrije Universiteit Brussel
- Prof. dr. Patrizia Zanoni, Universiteit Hasselt

Aanvullende supervisors

- Dr. Alexis Dewaele, Universiteit Gent
- Dr. Stefan Hardonk, Universiteit Hasselt

Algemene coördinatie

WETENSCHAPPELIJKE COÖRDINATIE

- Eline Severs, Universiteit Antwerpen

OPERATIONELE COÖRDINATIE

- Nico Steegmans, Universiteit Hasselt

Coördinatoren onderzoekslijnen

- Anti-discriminatie – dr. Jogchum Vrielink, KU Leuven
- Handicap – dr. Stefan Hardonk, Universiteit Hasselt
- Gender – dr. Elke Valgaeren, Universiteit Hasselt
- LGBT – dr. Joz Motmans, Universiteit Antwerpen
- Transversaal – Eline Severs, Universiteit Antwerpen

Onderzoekers

- Christine Defever, Universiteit Antwerpen
- Lies D'haese, Universiteit Gent
- Tina Goethals, Universiteit Gent
- Heleen Huysentruyt, Universiteit Antwerpen
- Eline Jammaers, Universiteit Hasselt
- Dr. Joz Motmans, Universiteit Antwerpen
- Nico Steegmans, Universiteit Hasselt
- Dr. Elke Valgaeren, Universiteit Hasselt
- Dr. Jogchum Vrielink, KU Leuven

OVERHEID EN STUURGROEP

Stuurgroep

VOORZITTER

- Dhr. Bob Van den Broeck, Kabinet van de Vlaamse minister van Onderwijs, Jeugd, Gelijke Kansen en Brussel

LEDEN

- Mevr. Karen Celis, Universiteit Gent
- Mevr. Helga Coppen, vertegenwoordiger van de coördinerende minister
- Dhr. Daniël Cuypers, Universiteit Antwerpen
- Dhr. Han de Bruijn, Departement Diensten van het Algemeen Regeringsbeleid
- Dhr. Dirk Jacobs, Université Libre de Bruxelles
- Mevr. Petra Meier, Universiteit Antwerpen
- Dhr. Dimitri Mortelmans, Universiteit Antwerpen
- Dhr. Jo Noppe, Departement Diensten van het Algemeen Regeringsbeleid
- Mevr. Eline Severs, Universiteit Antwerpen
- Dhr. Stefan Sottiaux, Universiteit Gent
- Mevr. Nico Steegmans, Universiteit Hasselt
- Dhr. Guy T'Sjoen, Universiteit Gent
- Mevr. Mieke Van Houtte, Universiteit Gent
- Dhr. Geert Van Hove, Universiteit Gent
- Mevr. Heidi Vander Poorten, Departement Diensten van het Algemeen Regeringsbeleid
- Mevr. Katrijn Vanderweyden, Sociaal Economische Raad Vlaanderen
- Dhr. Wim Winderickx, Departement Economie, Wetenschap en Innovatie
- Mevr. Alison Woodward, Vrije Universiteit Brussel
- Mevr. Patrizia Zanoni, Universiteit Hasselt

SECRETARIS

- Mevr. Sabine Van de gaer, Departement Diensten van het Algemeen Regeringsbeleid, team Gelijke Kansen in Vlaanderen

Functioneel bevoegde ministers

- Vlaams minister van Onderwijs, Jeugd, Gelijke Kansen en Brussel – de functioneel aansturende minister

Cofinancierende beleidsdomeinen

- Departement Diensten voor het Algemeen Regeringsbeleid

Steunpunt Goederen- en Personenvervoer

Steunpunt Goederen- en Personenvervoer
Universiteit Antwerpen
Prinsstraat 13
2000 Antwerpen

www.steunpuntmobilo.be

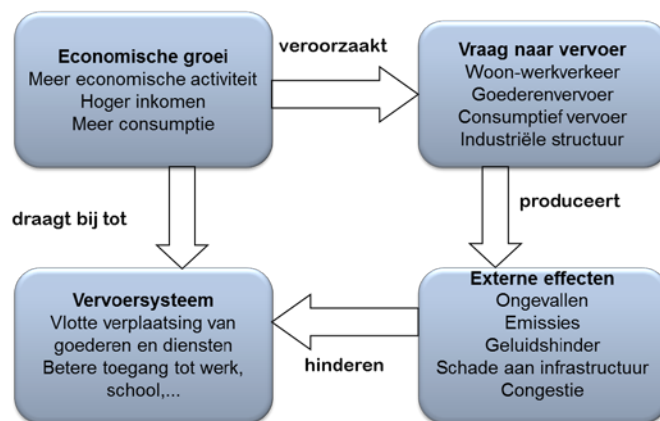

ONDERZOEK

Vlaanderen met een bevolking van ongeveer zes miljoen en een bevolkingsdichtheid van 445 inwoners/km² wordt geconfronteerd met een sterke stijging van het goederen- en personenvervoer. Het grootste deel van dit vervoer gaat nog steeds over de weg. De inspanningen van de Vlaamse overheid om deze trend om te buigen hebben geleid tot een stabilisatie van de reizigerskilometers afgelegd met de auto, maar kon het goederenvervoer per vrachtwagen niet vertragen. Over de periode 1995-2007 steeg het goederenvervoer gemeten in tonkilometers met 70%, zelfs aanzienlijk sneller dan de groei van het BBP. Zou er geen financiële crisis zijn geweest; dan zou het wegvervoer in de periode 1995-2009 bijna verdubbeld zijn.

Deze sterke groei veroorzaakt bijna onvermijdelijk problemen op het vlak van mobiliteit, bereikbaarheid, veiligheid en leefbaarheid. Echter, de activiteiten van de transport- en logistieke sector genereren zowel direct als indirect een aanzienlijke hoeveelheid van de toegevoegde waarde en de werkgelegenheid in Vlaanderen. De productie- en dienstensector zijn afhankelijk van een betrouwbaar transportsysteem voor hun werknemers en hun goederen. Bovendien is een kleine open economie als Vlaanderen afhankelijk van een efficiënte transport- en logistieke sector voor de vlotte afhandeling van de in- en uitvoer. Deze dualiteit tussen de negatieve externe effecten met betrekking tot meer vervoer en de groeibevorderende rol van het vervoer, ligt in het hart van de duurzaamheid uitdaging.

Figuur 1: De uitdaging van een duurzaam mobiliteitsbeleid

Bron: Eigen bewerking van Molina & Molina, 2002, p. 214²

Het past dus om binnen het Steunpunt MOBILO niet alleen stil te staan bij de economische betekenis van de sector van het goederen- en personenvervoer, maar ook bij de negatieve elementen die ermee gepaard gaan. Uiteindelijk komt het erop neer een beleid te onderbouwen dat streeft naar 'duurzame logistiek'. Toegepast op transport houdt duurzaamheid in dat de verplaatsing van personen en goederen op een wijze gebeurt die de hinder voor het milieu, de samenleving en de economie zo laag mogelijk houdt. Ook al klinkt dit eenvoudig, de realisatie van duurzame logistiek is geen geringe opgave. Dit wordt schematisch voorgesteld op Figuur 1.

² Molina, L.T., Molina, M.J. (2002). Air Quality in the Mexico Megacity: An Integrated Assessment, Dordrecht, Kluwer Academic Publishers, 103 p.

Economische groei leidt tot meer economische activiteit, hogere inkomens, meer consumptie en meer vraag naar vervoer. Deze toename is vooral merkbaar bij het wegvervoer en brengt een aantal negatieve externe effecten mee. Deze effecten, zoals congestie en schade aan de infrastructuur kunnen ertoe leiden dat het vervoersysteem minder vlot functioneert met negatieve gevolgen voor bereikbaarheid, economische activiteiten en economische groei. Met andere woorden, vervoer draagt dus niet enkel bij tot economische groei, ontwikkeling en welvaart, maar genereert ook negatieve effecten die hinderlijk zijn voor welvaart en welzijn. Het is deze dualiteit die de uitdaging vormt van een beleid inzake duurzame logistiek, en waarvan de richting, grootteorde en bepalende parameters via het onderzoek binnen het Steunpunt MOBILO duidelijker onderbouwd worden.

Opgdrachten van het steunpunt

De belangrijkste onderzoeksdoelstelling van het Steunpunt MOBILO is de kennis en expertise die in de onderzoeksgroepen aanwezig is te bundelen. Hiermee komt het Steunpunt dan tegemoet aan de behoefte aan wetenschappelijk onderzoek te ondersteuning van het mobiliteitsbeleid. Dat doet het steunpunt via volgende acties.

- Het geven van korte termijn adviezen, op vraag van de functioneel bevoegde Vlaamse minister.
- Het verder opbouwen en bundelen van wetenschappelijke kennis en expertise met het oog op het ondersteunen en richten van beleidsvorming en planning.
- De organisatie van info- en discussiebijeenkomsten met relevante partijen.
- Het ontwikkelen en publiceren van synthetische (duurzaamheids-)indicatoren.
- Het opzetten van een gespecialiseerde gegevensbank.
- Het opzetten van expertenbijeenkomsten voor het ontwerp van toekomstige beleidslijnen.
- Het betrekken van en de interactie met de internationale wetenschappelijke gemeenschap om nieuwe bevindingen en ontwikkelingen te testen.

Om die acties te realiseren wordt het Steunpunt MOBILO thematisch georganiseerd rond vijf grote onderzoeksstromen: haven, luchthaven, integratie van logistieke ketens, stedelijke distributie en woon/werk. De onderzoekthema's staan uiteraard niet volledig los van elkaar. Zo is het niet ondenkbaar dat bevindingen uit het ene thema input kunnen zijn voor een ander thema of dat meerdere thema's betrokken zijn bij het zoeken naar een antwoord op een bepaalde beleidsvraag. Hierbij wordt telkens aandacht besteed aan de volgende factoren, (1) de omgeving (uitputting van middelen en pollutie), (2) de economische dimensie, en (3) de sociale dimensie. De dimensies van duurzaamheid (People-Planet-Profit) vormen tevens de missie van het Steunpunt MOBILO.

Havens

De Vlaamse havens zijn samen met de luchthavens de economische poorten van Vlaanderen. Ze vormen samen met de daar gevestigde bedrijven een directe bron van inkomen en werkgelegenheid. De concurrentiekracht en concurrentiepositie van deze vrachtpoorten moet behouden en liefst versterkt worden.

HAVENCONCURRENTIE

Binnen transporteconomie blijft havenconcurrentie een belangrijk onderzoeksonderwerp. Het begrip havenconcurrentie zelf is echter sterk geëvolueerd. In het verleden werden havens in de literatuur vaak aanzien als homogene entiteiten. Vandaag wordt aanvaard dat havens veel complexer en heterogener van aard zijn dan in het verleden werd aangenomen. Bovendien speelt de concurrentie niet enkel meer op het niveau van havens, maar steeds meer op het niveau van logistieke ketens. In de werkperiode van het Steunpunt Goederenstromen werd de basis voor een conceptueel model van beslissingsname van de verschillende actoren in de keten uitgewerkt. Bedoeling is om nu dit model binnen het Steunpunt MOBILO te kwantificeren, en zo inzicht te krijgen in welke actor in de keten waarom welke beslissingen neemt, en hoe die worden genomen.

Het basisinstrument dat hiervoor zal uitgewerkt worden is een kostenmodel, dat in staat is op elk ogenblik een inschatting te geven van de gegeneraliseerde kosten, i.e. naast de tarieven en tijdskosten wordt ook rekening gehouden met zgn. 'kwalitatieve' elementen zoals betrouwbaarheid en schaderisico's. Zulk kostenmodel moet toelaten de concurrentiekracht van onze Vlaamse zeehavens te kaderen in een bredere context van externe ontwikkelingen op het vlak van internationaal goederenvervoer, de concurrerende initiatieven van omringende zeehavens, de schaalvergroting van rederijen en het ingezette

vervoermateriaal, de vorming van internationale (logistieke) netwerken, en diverse integratie- en consolidatiebewegingen. Daarbij zal bijzondere aandacht uitgaan naar de rol en de interrelaties tussen de diverse spelers op de markt.

BESLUITVORMINGSCRITERIA VOOR DE CONTAINERVAART ALS EEN BELANGRIJKE DETERMINANT VAN DE BEDRIJFSLOCATIE EN HANDELSSTROMEN

Het Steunpunt MOBILO onderzoekt de samenstelling van het containervervoersysteem, met de haven als centraal knooppunt. Binnen die haven zijn uiteraard de haveninterne operaties van belang, evenals de aansluitingen op de zee kant en op de landmodi. Binnen dit onderzoekslijn wordt bekeken hoe de beslissingen binnen de verschillende schakels van het systeem impact hebben op de economie. Meer bepaald wordt gekeken hoe de karakteristieken van het systeem de keuze van de haven als aanlooplocatie beïnvloeden, en hoe er dus impact is op de handel, en verder ook hoe de hinterlandregio als locatie van economische activiteiten wordt beïnvloed door de karakteristieken van het systeem. De analyse bouwt voort op werk in het Steunpunt Goederenstromen tot en met 2011, en kwantificeert meer bepaald de systeemanalyse a.h.v. Analytical Network Processes (ANP) en Analytical Hierarchy Processes (AHP).

FINANCIERINGSMOGELIJKHEDEN VOOR ONDERHOUD EN UITBREIDING HAVENINFRASTRUCTUUR

De meeste havens worden vandaag enerzijds geconfronteerd met toenemende noden aan extra capaciteit, zowel aan maritieme als aan terminalkant, en anderzijds met afnemende hoeveelheden aan middelen aan publieke kant. Dus moeten havens op zoek naar andere financieringsmodellen. Een eerste stap daarin is de maatschappelijke waarde van investeringsprojecten definiëren. Klassieke beoordelingsschema's, zoals kosten-batenanalyse, voldoen daarbij niet langer. Ze houden namelijk geen rekening met de volatiliteit van marktomstandigheden doorheen de tijd, ze negeren de mogelijke impact van management-opties, en ze beschouwen projecten als alles-of-niets-beslissingen. Daarom wordt hier de techniek van reële opties gekozen.

Het Steunpunt MOBILO zal eerst nagaan hoe reële opties naar een Vlaamse havencontext kunnen worden vertaald, en in welke mate de techniek toelaat om uitspraken te doen over havenprojecten. Ten tweede zullen ook specifieke financieringstechnieken voor de geselecteerde projecten worden bekeken, en nagegaan in welke mate ze een oplossing bieden voor het bestaande financieringsprobleem.

HET POTENTIEEL VAN DE INTER-HAVEN SAMENWERKING

Binnen het spoor rond havensamenwerking, wordt specifiek gekeken naar welke vormen van samenwerking van toepassing kunnen zijn in een haven, en welke tot relevante resultaten kunnen leiden. In het Steunpunt Goederenstromen werden op conceptuele manier 7 thema's van samenwerking worden onderscheiden, op het gebied van marketing, hinterlandverbindingen, regulering, technologische innovatie, investeringsplanning en ruimtegebruik. In dit onderzoek zal voor een geselecteerd aantal concrete vormen van samenwerking, een doorrekening worden gemaakt van de impact, zowel bedrijfseconomisch als maatschappelijk.

Voor de kwantificering van de bedrijfseconomische impact wordt gebruik gemaakt van de techniek die wordt ontwikkeld in het lang termijn-onderzoek binnen het spoor 'havens'. Voor de welvaart economische impact worden de resultaten gebruikt van het eerste korte termijn-spoor van het havenonderzoek binnen het Steunpunt MOBILO. In een eerste fase worden daartoe voor beide benaderingen de nodige data verzameld. Daarmee worden in de tweede fase concrete doorrekeningen gemaakt voor specifieke vormen van samenwerking.

Luchthavens

DE OPTIMALE BALANS TUSSEN VRACHT- EN PASSAGIERSACTIVITEITEN VAN LUCHTHAVENS

Luchthavens staan meer en meer met elkaar in concurrentie. Deze uit zich op 2 vlakken. Ten eerste is er concurrentie op het vlak van het aanbod nl. het aantrekken van luchtvaartmaatschappijen. Ten tweede op het vlak van de vraag om zowel passagiers als vracht aan te trekken. Luchthavens kiezen daarom vaak voor een mix van passagier- en vrachtvervoer om hun winstgevendheid te maximaliseren. Voor overheden is vooral het genereren van toegevoegde waarde en van werkgelegenheid van belang, zowel direct als indirect. Om deze toegevoegde waarde en de werkgelegenheid te behouden en te verhogen is het doel van dit onderzoek om de optimale balans tussen passagiers en vrachtactiviteiten van een luchthaven te bepalen met als toepassing Brussels Airport en de Vlaamse regionale luchthavens. Dit moet leiden tot een beleidsondersteunend instrument ontwikkeld worden, waarbij niet enkel rekening zal worden gehouden met de bedrijfseconomische resultaten van de luchthavens, maar ook met de maatschappelijke en economische relevantie voor de regio, in casu Vlaanderen.

ECONOMISCHE EFFECTEN EN KOSTEN VAN EEN TIJDELIJKE SLUITING VAN EEN LUCHTHAVEN

Luchthavens zijn belangrijke knooppunten in de logistieke keten en ondersteunen de economische activiteit in een regio. Indien deze knooppunten echter plotseling tot stilstand komen, kan ook een deel van de logistieke keten van een regio worden onderbroken. Dit kan vooral op korte termijn een negatieve invloed hebben op de regio, maar ook op lange termijn indien de onderbreking in de keten aanhoudt of frequenter gebeurt. Een onderbreking van de dienstverlening op een luchthaven kan verschillende oorzaken hebben, bijvoorbeeld extreme weersomstandigheden, terrorisme, vulkaanuitbarstingen of stakingen van het personeel op de luchthaven.

Het doel van dit onderzoek is een overzicht te maken van alle stakeholders die direct en indirect beïnvloed worden door een tijdelijke sluiting van een luchthaven. Verder worden de directe en indirecte economische effecten die hiervan het gevolg zijn gekwantificeerd. Concrete beleidsaanbevelingen zullen geformuleerd worden om te zorgen dat de effecten van een onderbreking geminimaliseerd worden.

HET SPOORVERVOER VAN LUCHTVRACHT ALS ALTERNATIEF VOOR HET WEGVERVOER: DE LUCHTHAVEN VAN BRUSSEL ALS CASE STUDY

In dit onderzoeksspoor zal bestudeerd worden of spoorvervoer een aanvaardbaar alternatief is voor wegvervoer in de context van het transport van luchtvracht. In het bijzonder wordt onderzocht in welke mate vrachtvervoer via het spoor een competitief voordeel kan bieden aan Brussels Airport. Tot slot wordt geanalyseerd of het aanbieden van een spoorverbinding voor het transport van luchtvracht een verschuiving van de modus met zich zal meebrengen.

In de eerste fase van het onderzoek zal een typologie gemaakt worden van de huidige inkomende en uitgaande stromen van Brussels Airport. Vervolgens wordt een overzicht gemaakt van succesverhalen en mislukkingen van het spoorvervoer van luchtvracht. In een derde fase worden de vrachtcategorieën opgesomd die in aanmerking komen voor gecombineerd spoor-lucht vervoer. Verder zullen alle relevante partijen worden bevraagd over de mogelijkheden van spoorvervoer van luchtvracht. Ook worden de noodzakelijke infrastructuurinvesteringen bepaald, die nodig zijn voor het aanbieden van dit spoorvervoer. Tot slot wordt een gevalstudie uitgewerkt.

Integratie van logistieke ketens

LOCATIE/ANALYSE MODEL VOOR INTERMODAAL TRANSPORT

De distributie van goederen gebeurt vandaag de dag in Vlaanderen voornamelijk via de weg. De vele, geassocieerde vrachtwagenbewegingen hebben daarbij niet alleen een belangrijke impact op het milieu, zij dragen ook bij tot het structureel congestieprobleem. Een innovatieve oplossing voor dit probleem is het bundelen van deze transportstromen over de binnenvaart of het spoor en het mogelijk voor -/natransport te organiseren via een netwerk van intermodale overslagterminals. Intermodaal transport is daarbij de combinatie van twee verschillende transportmodi in een enkele transportketen, zonder verandering in de laadeenheid van de goederen. Het langste deel van de verplaatsing gebeurt via spoor, binnenvaart of zeeschip, met eventueel voor- en natransport via de weg. Zodoende kan men het

transport met de vrachtwagen reduceren tot een absoluut minimum. Aangezien de binnenvaart en het spoor significant lagere externe kosten (congestie, ongevallen, emissies en geluidsoverlast) veroorzaken dan het wegvervoer, zou dit een welgekomen verademing kunnen bieden aan het wegennet en de maatschappij in zijn geheel.

Binnen het steunpunt MOBILO zal de focus liggen op twee type laadeenheden. Het eerste type is de container. Voor het transport hiervan zijn er recent in Vlaanderen verscheidene intermodale terminals gebouwd. Het doel van dit onderzoek is aan de hand van verschillende scenario's en simulaties te analyseren wat de Vlaamse Overheid kan doen om intermodaal transport verder te stimuleren. Het LAMBIT-model (Locatie Analyse Model voor Belgische Intermodale Terminals (Macharis, 2000)) zal hiervoor gebruikt en verder uitgebreid worden. LAMBIT is een op GIS (Geografisch Informatie Systeem) - gebaseerd locatie-analysemodel dat het marktgebied van terminals kan simuleren.

PALLETVERVOER VIA DE BINNENVAART

Ook voor het tweede type laadeenheid, de pallets, wordt er gebruikgemaakt van een GIS-model. Pallets worden tot op heden haast uitsluitend over de weg vervoerd. Om Vlaanderen letterlijk in beweging te houden, richt de Vlaamse Overheid haar beleid al jaren op intermodaal transport van verschillende type goederen. Binnen dit kader, trok het recent nog anderhalf miljoen euro uit om de modal shift van gepalletiseerde goederen naar de binnenvaart te stimuleren. Een vast netwerk van overslagpunten – zoals voor de containers – bestaat in Vlaanderen echter nog niet. De locaties van deze overslagpunten, of zogeheten Regionaal Watergebonden Distributie Centra (RWDC), zijn nochtans cruciaal voor de verdere ontwikkeling van het concept. Daarom werd er binnen het steunpunt een locatie-analyse model (LAMBTOP) ontwikkeld. Het model bepaalt de meest optimale RWDC locaties op basis van de ruimtelijk distributie van de gepalletiseerde goederenstromen. Daarenboven berekent het model de meest optimale transportroutes voor zowel het unimodale wegvervoer als voor het intermodale transport. Zo is men in staat om de transport gerelateerde financiële kosten en CO₂-emissies te becijferen.

ANALYSEREN EN KWANTIFICEREN VAN DE TRANSPORTKETEN VIA DE WEG

Daarnaast zal het Steunpunt MOBILO ook de transportketen via de weg analyseren en kwantificeren. De tijd is voorbij dat goederenvervoer werd geanalyseerd in zijn afzonderlijke elementen, i.e. vervoermodi, havens, stockageplaatsen enz. Op dit ogenblik draait het concurrentiële proces immers rond de concurrentiekracht van logistieke ketens. Het doel van dit kortlopend onderzoek is dan ook inzicht krijgen in de besluitvorming, op basis van kostenfuncties, binnen het land-based logistieke ketens. In grote lijnen kan een soortgelijke methode als toegepast in het lange-termijn onderzoek omtrent havenconcurrentie ook voor dit thema worden toegepast en ontwikkeld, maar hier dan uitsluitend voor vervoer over land.

Stedelijke distributie

DE BREDERE CONTEXT VAN STEDELIJKE DISTRIBUTIE EN DE DAARBIJ HORENDE VERANDERENDE STRATEGIEËN VAN LEVERANCIERS EN VRAAGPATRONEN

De distributieproblematiek in steden wordt elke dag meer en meer duidelijk in Vlaanderen. In de grotere steden van de ons omringende landen hebben ze al geruime tijd problemen met het beleveren van de steden, maar sinds kort krijgen een aantal belangrijke Vlaamse steden ook met deze problematiek te maken.

Er zijn meerdere oorzaken van stedelijke distributieproblemen. Zo is er het veranderende vraagpatroon van consumenten naar meer e-commerce bestellingen, wat vooral in steden leidt tot zeer veel extra voertuigbewegingen met meestal kleine bestelwagens. Verder kunnen beleveringen aan detailhandelaars voor veel voertuigbewegingen zorgen, omdat deze detailhandelaars zeer vaak "less-than-truckload" ladingen bestellen en dus vaak iedere dag van verschillende leveranciers een beperkt aantal pakketten ontvangen. Daarnaast hebben sommige steden lengte- en volumebeperkingen ingevoerd voor grotere vrachtwagens. Dit houdt echter wel in dat winkels die normaal kunnen beleverd worden met volle truck zullen moeten opgesplitst worden in meerdere kleine trucks, wat significante efficiëntie- en milieu-implicaties inhoudt. Ook de dagelijkse verse leveringen van de horeca sector in de steden impliceren een groot aantal logistieke bewegingen per dag.

Al de bovenstaande problemen hebben er voor gezorgd dat er sinds het begin van het vorige decennium een gegroeide interesse is voor het bestuderen van de stedelijke distributiebeleid vanuit academisch oogpunt. Het is dan ook de bedoeling om zo veel mogelijk aspecten van stedelijke distributie in kaart te brengen. Hierbij wordt rekening gehouden met de wijzigende strategieën van leveranciers en veranderende vraagpatronen. Een voorbeeld van zo een veranderd vraagpatroon is het stijgend aantal online aankopen (e-commerce). De vraag is in welke mate oplossingen in buitenlandse grootsteden kunnen geïmplementeerd worden op de Vlaamse situatie en waar aanpassingen of nieuwe benaderingen nodig zijn.

Binnen het Steunpunt MOBILO worden daarom alle mogelijke (innovatieve) technologische ontwikkelingen geïnventariseerd en in een typologie gekanaliseerd, richting mogelijke inzetbaarheid voor het oplossen van problemen stedelijke distributie. Daarnaast wordt er gewerkt aan de uitwerking van een geïntegreerd beleid voor stedelijke distributie in Vlaanderen (in kader van Flanders Logistics).

EVALUATIEKADER VOOR MAATREGELEN AANGAANDE STEDELIJKE GOEDERENDISTRIBUTIE

De distributie van goederen in en rond steden is een belangrijke factor binnen de duurzame ontwikkeling van deze stedelijke gebieden. De stadsdistributie of stadsbevoorrading, draagt immers bij tot de competitiviteit van de stad, zo het de industriële en commerciële activiteiten als de urbane levensstijl onderhoudt. Terzelfdertijd conflicteren de distributie activiteiten ook met deze en andere stedelijke activiteiten. Bijgevolg creëren zij negatieve impacts voor maatschappij, economie en milieu. Voor steden is het dan ook een grote uitdaging om duurzaamheid, mobiliteit en een goede levenskwaliteit te combineren met een stedelijke goederendistributie die op een efficiënte manier aan de noden beantwoordt. Er bestaan al verschillende maatregelen en initiatieven die betrekking hebben op een verbetering van de goederendistributie en een reductie van de negatieve socio-economische en ecologische effecten van stedelijk goederentransport. Om deze negatieve bijwerkingen zoveel mogelijk te vermijden dient er met alle stakeholders rekening gehouden te worden.

Binnen dit steunpunt zal er daarom een evaluatiekader ontwikkeld worden dat verschillende maatregelen aangaande stedelijke goederendistributie zal testen. Dit zal gebeuren aan de hand van een MAMCA-model (Multi Actor, Multi Criteria Analysis), dewelke zal toelaten om verschillende actoren in het beslissingsproces op te nemen. Hun specifieke doelstellingen worden met andere woorden geïntegreerd in het evaluatiemodel, waarbij de gepaste set aan maatregelen zal afhangen van enerzijds de stadskenmerken en anderzijds van de doelstellingen van de stakeholders. De impactanalyse die hieruit resulteert zal getest worden op een grote en een kleine Vlaamse stad.

LEEFBAARHEID IN DE STAD

Steden zijn een knooppunt van allerlei economische activiteiten. Dit zorgt ervoor dat er in steden vaak een grote afgeleide vraag is naar logistieke en transportdiensten. Het is dan ook een feit dat logistiek in steden vaak inefficiënt en daardoor soms voor overlast en negatieve externe effecten zorgt. Denken we maar aan files, emissies, ongevallen, enz. We kunnen dus stellen dat wanneer er optimaal met logistiek in steden wordt omgegaan, dat dit ten goede komt aan de leefbaarheid en de leefkwaliteit in deze steden.

Het Steunpunt MOBILO onderzoekt in dit specifieke deelluk binnen stedelijke distributie de effecten van logistiek en transport op leefbaarheid van en in de steden. Zo leggen meer en meer steden regels en wetten op m.b.t. venstertijden, lengtes van vrachtwagens, enz. om de leefbaarheid te verhogen. Een vraag die echter moet gesteld worden is of dit soort van maatregelen die opgelegd worden door een lokale overheid altijd het gewenste effect hebben en dus de leefbaarheid van een stad verhogen of dat er ook perverse effecten kunnen verbonden zijn aan dit soort van maatregel. Voorbeelden van perverse effecten kunnen bijvoorbeeld zijn dat een lengtebeperking er voor zorgt dat een volle truck opgesplitst wordt in een aantal bestelwagens, wat het aantal voertuigbewegingen significant de hoogte kan injagen.

NIEUWE TECHNOLOGIEËN EN PROCESSEN

Steden krijgen meer en meer te maken met een aantal wijzigende shopping trends die grote impact hebben op o.a. de logistiek in steden. Zo is er een trend in steden dat consumenten terug meer goederen aankopen in lokale buurtwinkels en groeit het aantal internetbestelling ook zienderogen. Dit zorgt o.a. voor een stijgend aantal bestelwagens die de stad in moeten om deze kleine winkels te gaan beleveren of de consument rechtstreeks aan huis te gaan beleveren. Door het stijgende milieubewustzijn en de constant stijgende congestieproblematiek in steden proberen deze echter meer en meer het

goederenvervoer te weren uit de (binnen-)stad. Dit zorgt voor de logistieke sector, de handelaars in de steden en voor de consumenten voor een belangrijke impact op de bedrijfsvoering. (Peignard, 2007)

Om op dit probleem een antwoord te bieden worden, naast procesinnovaties, ook meer en meer innovatieve technologieën ontwikkeld om op een groene en duurzame manier aan stadsdistributie te doen. Voorbeelden van zo een ontwikkelingen zijn o.a. het invoeren van collectiepunten/packstations (waar pakketten van consumenten worden afgeleverd, om zo te voorkomen dat een bestelwagen in een stad teveel moet rondrijden), het gebruik maken van nieuwe groene voertuigen zoals de CargoHopper in Nederland om de detailhandel in Utrecht te beleveren, het inzetten van fietskoeriers i.p.v. het gebruik van bestelwagens om detailhandel en consumenten te gaan beleveren, enz.

Het Steunpunt MOBILO besteedt binnen dit onderzoek aandacht aan nieuwe innovatieve technologieën en concepten die ervoor kunnen zorgen dat steden nog steeds op een optimale manier kunnen beleverd worden, maar door te focussen op een duurzame en milieuvriendelijke aanpak.

Woon/werk verkeer

JOBS BEREIKBAAR HOUDEN

Het is in het belang van zowel de publieke als de private sector dat jobs toegankelijk zijn voor medewerkers. Aangezien de arbeidskosten toenemen met afnemende niveaus van toegankelijkheid, is het van groot belang voor het concurrentievermogen van een economie om werkplekken gemakkelijk te bereiken. Hoewel aanleg en onderhoud van infrastructuur nodig is, ligt de focus binnen dit onderzoek vooral op mobiliteitsmanagement en modale keuze.

Doel van dit onderzoek is om meer kennis te verwerven over verschillende mogelijke beleidsinitiatieven, hun logica, hun impact en de effectiviteit. De hoofdfocus ligt op de modale keuze van pendelaars. Vandaar dat het verklaren van de huidige pendel-modal split één van de doelstellingen is. Bijzondere aandacht gaat daarbij naar de rol van de werkplaats omdat heel wat maatregelen in binnen- en buitenland daar initiatieven ontwikkelen (denk bv. aan het Pendelfonds in het Vlaams gewest en aan het platform slim reizen-slim werken in Nederland). De twee andere deelthema's verwerven inzicht in de beleidsinstrumenten die uitgaan van inter- of comodaliteit, maatregelen die het idee in vraag stellen dat een pendelaar iedere dag en voor de hele rit dezelfde modus kiest. Het idee achter het eerste inter/comodale concept, Park and Ride, is dat een pendelaar, vooraleer zich in de stad te begeven, overschakelt van de personenwagen op openbaar vervoer. Het tweede inter/comodale concept is het mobiliteitsbudget. Daarbij worden financiële (en organisatorische) barrières weggenomen die reizigers dwingen om telkens dezelfde modus te kiezen (met als belangrijkste voorbeeld de bedrijfswagen). Bedoeling van het mobiliteitsbudget is dat voor elke trip(-chain) de meest rationele modus(sen) worden gekozen. Het luik personenmobiliteit in het steunpunt MOBILO zal dus kennis opbouwen over de rol van de werkplaats in het woon-werkverkeer en over maatregelen die pendelaars helpen om niet telkens en voor de hele trip de auto te kiezen.

Het doctoraatsonderzoek is een synthese van de drie voornoemde deelprojecten, nl. mobiliteitsmanagement met focus op werkgevers, mobiliteitsbudget, en poorten en niet-stedelijke gebieden bereikbaar houden door overstappunten.

MOBILITEITSMANAGEMENT

In dit thema wordt gekeken naar mobiliteitsmanagementinitiatieven van bedrijven en naar de instrumenten die overheden inzetten om bedrijven aan te moedigen om maatregelen te nemen die het (woon-)werkverkeer van hun werknemers kunnen verduurzamen. Het gaat dus enerzijds om de initiatieven die werkgevers nemen (bv. een fietsvergoeding geven) en anderzijds om het beleid dat deze initiatieven aanmoedigt (bv. Pendelfonds).

MOBILITEITSBUDGET

Het mobiliteitsbudget houdt in dat een werknemer niet steeds de zelfde modus kiest om zich te verplaatsen omdat hij/zij bv. over een bedrijfswagen beschikt, maar voor elke trip(keten) de meest rationele modus kiest. Dit idee staat steeds meer en meer in de belangstelling (zie bv. het project 'Mobiliteitsmanagement werkt' met BBLV, VOKA Halle-Vilvoorde, Mobiel 21), maar er blijken heel wat juridische, financiële, fiscale en gedragsmatige belemmeringen te bestaan.

Deze onderzoekslijn start met het bestuderen van enkele werkgevers die het concept 'mobiliteitsbudget' geïmplementeerd hebben (bv. Belgacom; project 'mobiliteitsbudget werkt'). Op die manier wordt nagegaan wat er zoal onder de noemer 'mobiliteitsbudget' kan vallen. Ook wordt nagegaan met welke barrières bedrijven en werknemers geconfronteerd worden bij het toepassen van mobiliteitsbudget.

POORTEN EN NIET-STEDELIJKE GEBIEDEN BEREIKBAAR HOUDEN DOOR OVERSTAPPUNTEN

De in het Ruimtelijk Structuurplan Vlaanderen (RSV) geselecteerde poorten (havens, luchthavens, HST-station) zijn cruciaal voor de Vlaamse economie, maar zowel de luchthavenregio als de havengebieden zijn moeilijk bereikbaar per openbaar vervoer of fiets. Daarnaast wonen ook heel wat werknemers buiten de stedelijke kernen. Om de personen zo efficiënt mogelijk op hun werk te krijgen, kunnen overstappunten een oplossing bieden. Werknemers kunnen dan naar een park en ride parking rijden en daar overstappen op collectief vervoer. Deze overstapplaatsen moeten echter op de juiste locatie ingeplant worden willen ze succes kennen en ongewenste verplaatsingen niet aanmoedigen.

Gezien de focus van het Steunpunt op werkgerelateerde mobiliteit, zal ook rekening gehouden worden met het onderscheid tussen leisure and werkgerelateerd gebruik.

WERKING VAN HET STEUNPUNT

Samenstelling

Het steunpunt wordt gevormd door een consortium van:

- Universiteit Antwerpen, die als initiator optreedt,
 - Departement Transport en Ruimtelijke Economie
- Vrije Universiteit Brussel,
 - Onderzoeksgroep Mobility and Automotive Research (MOBI)

Promotor-coördinator

- Prof. dr. Hilde Meersman, Universiteit Antwerpen

Wetenschappelijk directeur

- Christa Sys, Universiteit Antwerpen

Verantwoordelijken

- Prof. dr. Hilde Meersman, Universiteit Antwerpen
- Prof. dr. Eddy Van de Voorde, Universiteit Antwerpen
- Prof. dr. Thierry Vanellander, Universiteit Antwerpen
- Prof. dr. Ann Verhetsel, Universiteit Antwerpen
- Prof. dr. Cathy Macharis, Vrije Universiteit Brussel

Onderzoekers

- Onderzoeksstroom Havens:
 - Marzieh Nazemzadeh, Universiteit Antwerpen
- Onderzoeksstroom Luchthavens
 - Katrien De Langhe, Universiteit Antwerpen
- Onderzoeksstroom Integratie van logistieke ketens:
 - Ethem Pekin, Vrije Universiteit Brussel
 - Koen Mommens, Vrije Universiteit Brussel
 - Dries Meers, Vrije Universiteit Brussel
- Onderzoeksstroom Stedelijke distributie:
 - Roel Gevaers, Universiteit Antwerpen
 - Jochen Maes, Universiteit Antwerpen
- Onderzoeksstroom Woon/werk verkeer:
 - Thomas Vanoutrive, Universiteit Antwerpen
 - Toon Zijlstra, Universiteit Antwerpen

Administratief coördinator

- Anne Arekens, Universiteit Antwerpen

Administratief medewerker

- Henriette Horoba, Universiteit Antwerpen

OVERHEID EN STUURGROEP

Stuurgroep

VOORZITTER,

- Dhr. Filip Boelaert, Kabinet van de Vlaamse minister van Mobiliteit en Openbare Werken

LEDEN

- Dhr. Fernand Desmyter, Departement Mobiliteit en Openbare Werken
- Dhr. Ief Janssens, vertegenwoordiger van de coördinerende minister
- Mevr. Cathy Macharis, Vrije Universiteit Brussel
- Mevr. Hilde Meersman, Universiteit Antwerpen
- Mevr. Christa Sys, Universiteit Antwerpen
- Dhr. Dominique Van Hecke, Kabinet van de Vlaamse minister van Mobiliteit en Openbare Werken
- Dhr. Eddy Van de Voorde, Universiteit Antwerpen
- Dhr. Thierry Vanelslander, Universiteit Antwerpen
- Mevr. Ann Verhetsel, Universiteit Antwerpen
- Dhr. Wim Winderickx, Departement Economie, Wetenschap en Innovatie
- Mevr. Ann Wuyts, Mobiliteitsraad van Vlaanderen

SECRETARIS

- Mevr. Ilse Hoet, Departement Mobiliteit en Openbare Werken

Functioneel bevoegde ministers

- Vlaams minister van Mobiliteit en Openbare Werken – de functioneel aansturende minister

Cofinancierende beleidsdomeinen

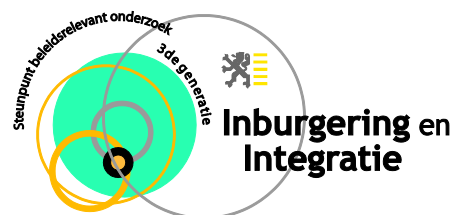
- Departement Mobiliteit en Openbare Werken

Steunpunt Inburgering en Integratie

Steunpunt Inburgering en Integratie
Universiteit Antwerpen
Bezoekadres: Lange Nieuwstraat 55
Postadres: Prinsstraat 13
BE-2000 Antwerpen

T +32 (0) 3 265 59 63

steunpuntieni@ua.ac.be
<http://www.steunpuntieni.be>

ONDERZOEK

Monitoring en Impact

Deze onderzoekslijn focust op monitoring en analyse van migratietrends en hun mogelijke impact op het integratiebeleid. Dit werkpakket heeft een looptijd van vier jaar en bevat twee deeltaken:

- Monitoring van migratietrends (migratiestromen, migratiestock, migratieprocessen)
- Analyse van de samenhang tussen migratietrends enerzijds en (nieuwe) beleidsmaatregelen en de veranderende algemene context anderzijds.

MONITORING

Monitoring impliceert een systematische opvolging van data. Dit is georganiseerd op diverse manieren, op meerdere (beleids)niveaus en op verschillende analyseniveaus. De verscheiden beleidsniveaus worden op een systematische manier opgevolgd en de beschikbare cijfergegevens worden samengebracht. De kwantitatieve opvolging impliceert eveneens de opvolging van verschillende buitenlandse en internationale gegevensbronnen.

De kwalitatieve monitoring houdt een systematische opvolging in van zaken die niet gekwantificeerd kunnen worden zoals wetsveranderingen, ook in buurstaten, en veranderingen binnen bijvoorbeeld de economische context. De monitoring gebeurt waar mogelijk in samenwerking met de betrokken overheidsdiensten.

Omdat zowel migratie- als integratiegerelateerde beleidsuitdagingen multi-dimensioneel zijn en vertakkingen hebben naar verschillende andere beleidsdomeinen en naar evoluties en gebeurtenissen over de grenzen heen, impliceert dit dat bij monitoring en analyse van migratietrends een breed aantal gegevens opgevolgd worden.

IMPACTANALYSE

In een tweede onderdeel van deze onderzoekslijn wordt gezocht naar een antwoord op de vraag naar van de maatschappelijke veranderingen die veroorzaakt worden door de instroom van nieuwe Vlamingen. De hier gepresenteerde, vrij beperkte "impactanalyse" van nieuwe beleidsmaatregelen focust op de effecten van de instroom van nieuwe Vlamingen op verschillende beleidsniveaus in Vlaanderen/België en vice versa. De resultaten van dit onderdeel moeten het beleid kunnen ondersteunen. Aan de hand van systematische kwantitatieve en kwalitatieve dataverzameling en – analyse, worden migratietrends en – patronen in kaart gebracht die een evidence-based beleid moeten kunnen faciliteren.

Transversaliteit en Grondrechten

Deze onderzoekslijn focust op de effectuering van fundamentele rechten in immigratie en inburgering met specifieke aandacht voor transversale thema's.

De projecten in deze onderzoekslijn zijn verdeeld in twee werkpakketten, één met focus op inburgeringskwesties in onderwijs en arbeid, het andere met focus op inburgeringskwesties in identiteitsconstructies en identiteitsrechten in een wettelijk kader.

BELGIË EN VLAANDEREN DIVERSIFIËREN DANKZIJ OUDE EN NIEUWE MIGRATIES.

Migranten komen (en kwamen) met bepaalde vormen van cultureel, sociaal, economisch en symbolisch kapitaal naar dit land, maar slagen (en slaagden) er niet altijd in om hun ervaringen, competenties en talenten te valoriseren.

Enkele van de meest urgente maatschappelijke domeinen waar duidelijke verschillen tussen sociale groepen identificeerbaar zijn betreffen het onderwijs en de arbeidsmarkt. Deze twee kanalen zijn vaak cruciaal in het participatieproces van individuen en groepen en kunnen verregaande invloed hebben op onder andere hun sociaal-economische status, hun welbevinden en hun gezondheidsstatus. Om deze processen evenwel diepgaand te begrijpen is onderzoek nodig dat zowel op de 'nieuw-' of 'oudkomers' focust als op de rol van de Vlaamse samenleving en de rol van de dominante meerderheid hierin.

Vertrekkend van de bestaande bevindingen en ervaringen kiest het steunpunt ervoor om specifieke doelgroepen die hun weg zoeken in de domeinen van het onderwijs en de arbeidsmarkt te bestuderen. Zo focust een project zich op de ervaringen en ambities van ouders met schoolgaande kinderen zoals ROMA-families en andere nieuwkomers. Met het oog op de arbeidsmarkt wordt specifiek gekeken naar de ervaringen en ambities van Bulgaarse, Poolse en Roemeense zelfstandigen.

DE ROL VAN IDENTITEITSCONSTRUCTIES EN DE RELEVANTIE VAN DE FUNDAMENTELE RECHTEN DAARIN, BINNEN EEN REGIONAAL, NATIONAAL EN EUROPEES JURIDISCH KADER.

De etnische diversifiëring van de samenleving gaat gepaard met een diversifiëring van een geliberaliseerd burgerschap en een toenemend belang van de rechten van migranten, de rechten van minderheden en de rechten op gelijke behandeling. De 'immigratie-landen' reageren op deze diversifiëring met campagnes voor eenheid en integratie. Dit antwoord moet echter voldoen aan de eisen van een liberale staat en de eerbiediging van de fundamentele rechten en vrijheden daarin.

Efficiëntie en Effectiviteit

Deze onderzoekslijn legt zich toe op het onderzoek naar de (uitvoerings)efficiëntie en effectiviteit van het inburgerings- en integratiebeleid, door middel van een literatuuroverzicht, de analyse van administratieve data en kwalitatief onderzoek bij inburgeraars en uitvoerders van het beleid.

Bijzondere aandacht gaat in deze onderzoekslijn uit naar de overgang tussen primair en secundair traject, NT2-trajecten en de trajecten naar werk.

Ad-hoconderzoek

Binnen de ad-hocruimte worden (sterk) afgebakende expertopdrachten opgenomen die inspelen op de beleidsactualiteit. De opdrachten kunnen gaan om beleidsvoorbereiding en -evaluatie, visie-ontwikkeling en monitoring. Ze worden opgenomen door een team van ervaren onderzoekers.

WERKING VAN HET STEUNPUNT

Samenstelling

Het steunpunt wordt gevormd door een consortium van:

- Universiteit Antwerpen, die als initiator optreedt,
 - Centrum voor Migratie en Interculturele Studies (CeMIS)
- Universiteit Gent,
 - Steunpunt Diversiteit en Leren (SDL)
- KU Leuven
 - Onderzoeksinstituut voor Arbeid en Samenleving (HIVA)
- Universiteit Hasselt
 - Identity, Diversity & Inequality Research (SEIN)

Promotor-coördinator

- Prof. dr. Dirk Vanheule, Universiteit Antwerpen

Verantwoordelijken

- Prof. dr. Dirk Venheule, Universiteit Antwerpen
- Prof. dr. Christiane Timmerman, Universiteit Antwerpen
- Dr. Johan Wets, KU Leuven
- Prof. dr. Piet Van Avermaet, Universiteit Gent
- Prof. dr. Patrizia Zanoni, Universiteit Hasselt

Coördinatoren

- Algemeen coördinator: dr. Noel Clycq, Universiteit Antwerpen
- Onderzoekslijn Monitoring en Impact: dr. Johan Wets, KU Leuven
- Onderzoekslijn Transversaliteit en Grondrechten: dr. Noel Clycq, Universiteit Antwerpen
- Onderzoekslijn Efficiëntie en effectiviteit: Peter De Cuyper, KU Leuven
- Administratief coördinator: Ingeborg Jongbloet, Universiteit Antwerpen

Onderzoekers

- Zeynep Balci, Universiteit Antwerpen
- Dr. Noel Clycq, Universiteit Antwerpen
- Peter De Cuyper, KU Leuven
- Dr. Montserrat González Garibay, KU Leuven
- Dr. Jelle Mampaey, Universiteit Hasselt
- Sanne van de Pol, Universiteit Antwerpen
- Lieselot Vanduynslager, KU Leuven
- Joris Wauters, Universiteit Antwerpen
- Dr. Johan Wets, KU Leuven

OVERHEID EN STUURGROEP

Stuurgroep

VOORZITTER

- Mevr. Leen Verraest, Kabinet van de Vlaamse minister van Bestuurszaken, Binnenlands Bestuur, Inburgering, Toerisme en Vlaamse Rand

LEDEN

- Dhr. Luc Bral, Studiedienst Vlaamse Regering
- Dhr. Noel Clycq, Universiteit Antwerpen
- Mevr. Helga Coppen, vertegenwoordiger van de coördinerende minister
- Dhr. Peter De Cuyper, KU Leuven
- Mevr. Lucienne (Luus) Heyligen, Departement Bestuurszaken
- Dhr. Jo Noppe, Departement Diensten van het Algemeen Regeringsbeleid
- Dhr. Sami Souguir, Agentschap voor Binnenlands Bestuur
- Mevr. Chris Timmerman, Universiteit Antwerpen
- Dhr. Piet Van Avermaet, Universiteit Gent
- Dhr. Dave Van Oosterwyck, Kabinet van de Vlaamse minister van Bestuurszaken, Binnenlands Bestuur, Inburgering, Toerisme en Vlaamse Rand
- Mevr. Katrijn Vanderweyden, Sociaal Economische Raad Vlaanderen
- Dhr. Dirk Vanheule, Universiteit Antwerpen
- Dhr. Johan Wets, KU Leuven
- Dhr. Wim Winderickx, Departement Economie, Wetenschap en Innovatie
- Mevr. Patrizia Zanoni, Universiteit Hasselt

SECRETARIS

- Mevr. Inge Hellemans, Departement Bestuurszaken

Functioneel bevoegde ministers

- Viceminister-president van de Vlaamse Regering en Vlaams minister van Bestuurszaken, Binnenlands Bestuur, Inburgering, Toerisme en Vlaamse Rand – de functioneel aansturende minister

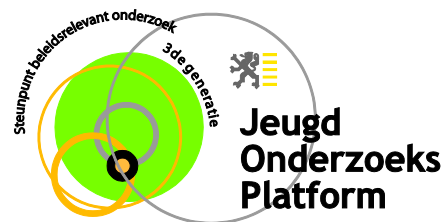
Cofinancierende beleidsdomeinen

- Agentschap voor Binnenlands Bestuur

Steunpunt Jeugdonderzoeksplatform

Steunpunt Jeugdonderzoeksplatform
H. Dunantlaan 2
9000 Gent

www.jeugdonderzoeksplatform.be

ONDERZOEK

Het Steunpunt voor Beleidsrelevant Onderzoek Jeugd of het Jeugdonderzoeksplatform (JOP) is een interdisciplinair en interuniversitair samenwerkingsverband tussen de Vakgroep Sociale Agogiek (UGent), het Leuvens Instituut voor Criminologie - Onderzoekslijn Jeugdcriminologie (KU Leuven) en de onderzoeksgroep Tempus Omnia Revelat (TOR, Vrije Universiteit Brussel). Het JOP werd, vanuit een aangevoelde nood aan meer structurele aandacht voor jeugdonderzoek, opgericht in 2003 op initiatief van de toenmalig Vlaamse minister van Jeugd. Onder de vorige generatie van Steunpunten Beleidsrelevant Onderzoek maakte het JOP deel uit van het Steunpunt Cultuur, Jeugd en Sport. Vandaag is het JOP terug een zelfstandig steunpunt. De huidige output van het JOP omvat een uitbreiding van de oorspronkelijke onderzoeksoopdracht en van de jeugdonderzoeksactiviteiten die verricht werden binnen het voormalige Steunpunt Cultuur, Jeugd en Sport.

De doelstellingen van het JOP situeren zich hoofdzakelijk op drie dimensies, nl. (1) kennisopbouw via ontsluiting van bestaand jeugdonderzoek, (2) de realisatie van recurrente metingen om de leefwereld van jongeren en evoluties hierbinnen in beeld te brengen ('de JOP-monitor') en (3) de realisatie van een internationale inbedding en kennisopbouw (als horizontale dimensie).

Ontsluiting van jeugdonderzoek

Binnen het JOP vormt het inventariseren en synthetiseren van Vlaams jeugdonderzoek een continue opdracht. Permanent worden recente onderzoekspublicaties (gepubliceerd in 2000 of later) opgezocht en ingezameld. Vervolgens wordt voor elk afgerond onderzoek een gedetailleerde onderzoeksfiche opgemaakt die relevante informatie overzichtelijk weergeeft. Deze fiches worden online ter beschikking gesteld aan derden via de website van het JOP (<http://www.jeugdonderzoeksplatform.be>) en vormen de basis voor thematische syntheses waarbinnen onderzoeksbevindingen uit de JOP-monitors gesitueerd kunnen worden.

De JOP-monitor

Een tweede kerntaak van het JOP is het monitoren van de leefwereld van jongeren. De bedoeling is beleidsmakers, praktijkwerkers en onderzoekers een breed inzicht te geven in de leefwereld, de leefomstandigheden en het gedrag van jongeren en hoe hun leefsituatie evolueert door de tijd. De eerste afname van de JOP-monitor, in de vorm van een postenquête, werd uitgevoerd bij een representatieve steekproef van 2.503 jongeren uit Vlaanderen in de periode van augustus 2005 tot mei 2006. Het was de bedoeling dat deze 'Vlaamse JOP-monitor' minstens om de vijf jaar zou herhaald worden. Eind 2008 was er een tweede afname en de derde Vlaamse JOP-monitor is gepland voor 2013. In 2010 kwam er ook een 'grootstedelijke JOP-monitor' in de vorm van een survey-onderzoek in Brusselse secundaire scholen. Deze monitor kwam er enerzijds als een antwoord op vragen vanuit de hoek van het grootstedelijk beleid en anderzijds vanuit de vastgestelde ondervertegenwoordiging van jongeren met een lagere sociaal-economische status en allochtone jongeren in de postenquête. In 2012 werd deze 'grootstedelijke JOP-monitor' ook afgenomen in Gentse en Antwerpse secundaire scholen. In 2013 – tegelijk met de Vlaamse JOP-monitor – zal de 'grootstedelijke JOP-monitor' afgenomen worden in Antwerpse, Brusselse en Gentse secundaire scholen. Bovendien zal er in de komende jaren geïnvesteerd worden in het gebruik van kwalitatief (leefwereld)onderzoek als aanvulling op de kwantitatieve onderzoeksdata en ter uitdieping van de thematiek van diversiteit en ongelijkheid.

Internationale inbedding en kennisopbouw

Sinds enkele jaren wordt er binnen het JOP expliciete aandacht besteed aan internationalisering. Het JOP is in eerste instantie meer op de voorgrond getreden inzake kennisopbouw en –uitwisseling op Europees niveau. De deelname van het JOP in het European Knowledge Centre for Youth Policy (EKCYP) verkreeg een formeel karakter en in toenemende mate worden opportuniteiten aangegrepen om deel te nemen aan Europese fora (o.a. lidmaatschap in de kernredactie van de seriepublicatie van het European Youth Partnership 'Perspective on Youth'). In tweede instantie – en in overeenstemming met het gevoerde beleid binnen de betrokken universiteiten – worden onderzoekers van het JOP aangemoedigd om hun onderzoek op het internationale forum te brengen (niet alleen als bijdrage tot kennis en discussie, maar ook met het oog op kwaliteitsverbetering). Dit kan door deelname aan internationale studiedagen, workshops en congressen, maar ook door publicaties in internationale tijdschriften. Tot slot wordt in het nieuwe steunpunt 2012-2015, naast Vlaams/Belgisch jeugdonderzoek, internationaal onderzoek geïnventariseerd en toegankelijk gemaakt via de JOP-website.

WERKING VAN HET STEUNPUNT

Samenstelling

Het steunpunt wordt gevormd door een consortium van:

- Universiteit Gent, die als initiator optreedt,
 - Vakgroep Sociale Agogiek
- Vrije Universiteit Brussel,
 - Vakgroep Sociologie (TOR)
- KU Leuven
 - Leuvens Instituut voor Criminologie

Promotor-coördinator

- Prof. dr. Maria De Bie, Universiteit Gent

Verantwoordelijken

- Prof. dr. Maria De Bie, Universiteit Gent
- dr. Lieve Bradt, Universiteit Gent
- Prof. dr. Bram Spruyt, Vrije Universiteit Brussel
- dr. Jessy Siongers, Vrije Universiteit Brussel/Universiteit Gent
- dr. Lilith Roggemans, Vrije Universiteit Brussel
- Prof. dr. Stefaan Pleysier, KU Leuven
- Prof. dr. Johan Put, KU Leuven

OVERHEID EN STUURGROEP

Stuurgroep

VOORZITTER;

- Mevr. Suzy Bleys, Kabinet van de Vlaamse minister van Onderwijs, Jeugd, Gelijke Kansen en Brussel

LEDEN,

- Mevr. Lieve Bradt, Universiteit Gent
- Mevr. Maria De Bie, Universiteit Gent
- Dhr. Stefaan Pleysier, KU Leuven
- Mevr. Barbara Poppe, Vlaamse Jeugdraad vzw
- Dhr. Johan Put, KU Leuven
- Mevr. Marieke Roels, Strategische Adviesraad Cultuur, Jeugd, Sport en Media
- Mevr. Lilith Roggemans, Vrije Universiteit Brussel
- Mevr. Jessy Siongers, Vrije Universiteit Brussel
- Dhr. Bram Spruyt, Vrije Universiteit Brussel
- Dhr. Johan Van Gaens, Agentschap Sociaal-Cultureel Werk voor Jeugd en Volwassenen
- Dhr. Dominique Verté, vertegenwoordiger van de coördinerende minister
- Dhr. Wim Winderickx, Departement Economie, Wetenschap en Innovatie

SECRETARIS,

- Mevr. Trees De Bruycker, Agentschap Sociaal-Cultureel Werk voor Jeugd en Volwassenen

Functioneel bevoegde ministers

- Vlaams minister van Onderwijs, Jeugd, Gelijke Kansen en Brussel – de functioneel aansturende minister

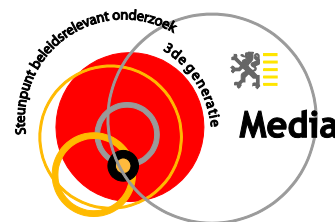
Cofinancierende beleidsdomeinen

- Agentschap Sociaal-Cultureel Werk voor Jeugd en Volwassenen

Steunpunt Media

Steunpunt Media
Universiteit Antwerpen
Faculteit PSW
Sint-Jacobstraat 2
2000 Antwerpen

www.steunpuntmedia.be

ONDERZOEK

Doelstelling

DEBAT OVER DE NIEUWSINHOUD

Het steunpunt Media heeft als doel om het politieke en publieke debat over de inhoud van de Vlaamse nieuwsberichtgeving te verrijken en te verbeteren. Dit gebeurt op basis van de data die het steunpunt verzamelt. Informatie en nieuws zijn essentieel in een democratische maatschappij. Voor de meeste mensen zijn televisienieuws en kranten de belangrijkste bronnen van informatie over wat er in de wereld gebeurt. Echter, steeds meer wordt er bezorgdheid geuit over de inhoud van het nieuws. Zowel binnen als buiten de wetenschappelijke wereld heerst er pessimisme over de inhoud, productie en het gebruik van nieuws. Die pessimistische stemmen spreken over een daling van de kwaliteit en diversiteit van het nieuws. Bovendien zouden journalisten geconfronteerd worden met beperkingen in budget, tijd en specialisatie. Steeds minder mensen zouden geïnteresseerd zijn in het nieuws. Worden deze ontwikkelingen ook waargenomen in de Vlaamse nieuwsberichtgeving? Is het zo dat de inhoud oppervlakkiger wordt, dat journalisten hun kritische rol kwijtraken, en dat het publiek zijn hoofd afwendt van het nieuws?

DEBAT OVER MEDIAWIJSHEID

Het steunpunt Media heeft als doel om het politieke en publieke debat over de mediawijsheid van Vlaamse mediagebruikers te verrijken en te verbeteren. Dit gebeurt op basis van de data die het steunpunt verzamelt. Mediawijsheid verwijst naar de kennis, vaardigheden en attitudes die burgers nodig hebben om media op een kritische, actieve en bewuste manier te gebruiken. Media zijn omnipresent, zowel inhoudelijk als technologisch. Traditionele media blijven prominent, maar onze informatiemaatschappij is op snelle wijze aan het digitaliseren. 'Oude' media worden niet zomaar vervangen, maar traditionele en nieuwe media worden geïntegreerd in een complexe mediaomgeving. In deze complexiteit is mediawijsheid steeds belangrijker. Beschikken we over de noodzakelijke vaardigheden om het hoofd te bieden aan de overvloed aan informatie die beschikbaar is via online en traditionele media?

INFORMEREN VAN HET MEDIABELEID

Het steunpunt Media informeert het mediabeleid van de Vlaamse Overheid. Het steunpunt is een expertisecentrum met een uitgebreide data-infrastructuur dat wetenschappelijk onderzoek uitvoert. De expertise van de verschillende partners en hun onderzoeksprojecten omvatten de volledige nieuwscyclus (productie, inhoud en gebruik) zodat het steunpunt een uitgebreid aanbod van kennis kan aanbieden. Die expertise kan door het mediabeleid van de Vlaamse Overheid aangewend worden om bijvoorbeeld beleidsinitiatieven te nemen.

Het fundamentele onderzoek van het steunpunt Media focust op drie aspecten die de volledige nieuwscyclus omvatten:

- de nieuwsproductie - hoe wordt het nieuws geselecteerd en geproduceerd?
- de nieuwsinhoud - waarover en hoe berichten de media?
- het nieuwsgebruik - hoe gebruikt het publiek de nieuwsmedia?

Op basis van deze wetenschappelijke inzichten en bevindingen worden beleidsadviezen geformuleerd om het mediabeleid van de Vlaamse overheid te informeren.

Naast het fundamentele onderzoek (lange termijnonderzoek) voert het steunpunt Media ook adhoc onderzoek (korte termijnonderzoek) uit. Het steunpunt Media laat ruimte open om in te spelen op actuele en acute beleidsrelevante vragen en problemen. Via adhoc onderzoek zoekt men een antwoord op vragen die gesteld worden door de Vlaamse overheid en de mediasector.

Nieuwsproductie

Hoe wordt het nieuws door de journalist geselecteerd en geproduceerd? Welke bronnen gebruikt de journalist? In dit deel van het onderzoek gaat het over de rol die de media spelen als 'gatekeeper': de media bepalen welke informatie het nieuws haalt en welke niet. Dit onderzoek heeft als doel om de brug te slaan tussen nieuwsmakers en nieuwsgebruikers door het brede publiek te informeren over de journalistieke praktijken en gewoontes. Op deze manier kan het publiek een beter gefundeerde mening vormen over de dagelijkse nieuwsinhoud.

NEWS SOURCING PRACTICES

Welke bronnen worden door journalisten gebruikt om nieuws te maken? Is er een evolutie naar een desk-based nieuwsverzameling door de digitalisering van informatie? Wat is de impact van het internet? Hoe worden de nieuwsbronnen verwerkt?

ALTERNATIEVE BRONNEN IN INTERNATIONAAL EN BUITENLANDS NIEUWS

In welke mate maken de traditionele media gebruik van alternatieve bronnen binnen de context van internationale en buitenlandse nieuwsberichtgeving? En hoe slagen deze alternatieve nieuwsactoren er in om toegang te krijgen tot het mainstream nieuwsaanbod?

Nieuwsinhoud

JOURNALISTIEKE PROFESSIONALITEIT

Waarover en hoe berichten de Vlaamse nieuwsmedia? In welke mate is er sprake van journalistieke professionaliteit? Dit deelonderzoek heeft als doel om het concept 'journalistieke professionaliteit' te operationaliseren en te meten aan de hand van de nieuwsinhoud. Ten tweede wil dit onderzoek de professionaliteit op kwantitatieve wijze over lange termijn meten, waarbij de verschillende types van media worden vergeleken. Ten slotte worden de kernaspecten van de journalistieke professionaliteit op een kwalitatieve en case-gerichte wijze bestudeerd.

- Financieel-economisch nieuws

Hoe wordt over financieel-economisch nieuws bericht? Is er een diversiteit aan actoren die geïnterviewd worden? Worden verschillende interpretaties voorgesteld? Wat is de mate van duiding van het vakjargon?

- Criminaliteitsnieuws

Hoe wordt over criminaliteitsnieuws bericht? Wat zijn de kenmerken van deze berichtgeving? Hoe worden slachtoffers in de media gebracht?

- Soft nieuws

In welke mate komt soft nieuws voor in de Vlaamse nieuwsmedia? Is er een evolutie naar meer infotainment of tabloidisering? Wat is het aandeel van voxpops (de man in de straat) en celebrities in het nieuws?

DIVERSITEIT

Dit project heeft als doel om de open en reflectieve diversiteit in het Vlaamse nieuwslandschap te monitoren en te evalueren. Nieuwsdiversiteit is namelijk één van de cruciale elementen van een democratische samenleving (o.a. McQuail, 1992; Napoli, 1999). Via twee geconstrueerde weken in de periode 2012-2015 onderzoekt het steunpunt zowel de aangehaalde thema's, de geografische spreiding van de nieuwsverhalen als de opgevoerde actoren in zowel televisiejournaals, kranten als op online nieuwssites. Via kwantitatieve framing-analyse op basis van Semetko en Valkenburg (2000) brengt het steunpunt de door de journalisten gehanteerde interpretatiekaders in kaart. In een kwalitatief luik worden

geselecteerde nieuwscases met diverse actoren onderling vergeleken en uitgediept. Open diversiteit wordt daarnaast via bronnenanalyse (o.a. Davis, 2008; Hijmans, Buijs & Schafrad, 2009) onderzocht. Via kwalitatieve vergelijking met het nieuwsagentschap Belga wordt de onafhankelijke journalistieke activiteit van de Vlaamse pers opgespoord. Tot slot wordt de reflectieve diversiteit gemeten via koppeling van het nieuwsaanbod aan kijkcijferonderzoek (o.a. Koeman, Peeters & d'Haenens, 2007). Voor alle gepresenteerde televisienieuwsitems in de geconstrueerde weken achterhalen de onderzoekers de diversiteit van het kijkerspubliek. Het is immers niet voldoende om diversiteit aan te bieden (d.i. open diversiteit), het moet ook worden opgepikt door het publiek (d.i. reflectieve diversiteit).

- In hoeverre weerspiegelt nieuwsinhoud de toenemende diversiteit in de samenleving? De evolutie van gender, etnische en culturele diversiteit in het nieuws wordt vergeleken met 'real life indicators'.

- Slagen de nieuwsmedia erin om de volledige Vlaamse bevolking te bereiken? Surveydata over nieuwsgebruik worden gerelateerd aan gegevens over onder meer maatschappelijke integratie, racisme en vertrouwen.

Nieuwsgebruik

Hoe gebruikt en gaat het publiek om met nieuwsmedia? Dit onderzoek wil het mediagebruik, de mate van participatie in en door nieuwsmedia en mediavaardigheden van de Vlaamse bevolking begrijpen en in kaart brengen. In een veranderende mediaomgeving die steeds complexer wordt, is het belangrijk de concepten en operationalisering van nieuwsgebruik, participatie en mediawijsheid te actualiseren.

KWANTITATIEF ONDERZOEK

- Het gebruik van media(inhouden)
- Participatie in en door (nieuws-)media
- De graad van mediawijsheid en overeenkomstige vaardigheden en attitudes tegenover media- en nieuwsinhoud

KWALITATIEF ONDERZOEK

- Participatie in en door nieuwsmedia
 - Nieuwsconsumptie als vorm van maatschappelijk engagement
 - Deelname aan het nieuws via user generated content die bijdraagt tot de publieke sfeer
- De graad van mediawijsheid en overeenkomstige vaardigheden en attitudes tegenover media- en nieuwsinhouden
 - Prioritaire doelgroepen: kinderen en jongeren
 - (Digitale) vaardigheden
 - Attitudes t.o.v. media-inhouden (bv kritische reflectie omtrent nieuwsframing)
 - Creatieve vaardigheden

Beleidsadviezen

De inzichten en bevindingen die op wetenschappelijke basis verworven worden in het fundamentele onderzoek, worden binnen het steunpunt Media vertaald naar beleidsadviezen. Die adviezen informeren het mediabeleid van de Vlaamse overheid. Die beleidsadviezen worden ook geformuleerd op basis van een 'code of best practices': de nationale initiatieven die op Europees niveau bestaan omtrent journalistieke professionaliteit, diversiteit en mediawijsheid worden in comparatief perspectief geanalyseerd.

WERKING VAN HET STEUNPUNT

Samenstelling

Het steunpunt wordt gevormd door een consortium van:

- Universiteit Antwerpen, die als initiator optreedt,
 - Media, Middenveld en Politiek (M²P)
 - Media, Policy and Culture (MPC)
- Vrije Universiteit Brussel,
 - Studies on Media, Information and Telecommunication (SMIT)
 - Center for Media and Culture Studies (Cemeso)
- KU Leuven,
 - Centrum voor Politicologie (CP)
 - Instituut voor Mediastudies (IMS)
 - Interdisciplinair Centrum voor Recht en Informatica (ICRI)
- Universiteit Gent,
 - Center for Journalism Studies (CJS)
 - Centre for Cinema and Media Studies (CIMS)
 - Media & ICT (MICT)

Promotor-coördinator

- Prof. dr. Stefaan Walgrave, Universiteit Antwerpen

Project-coördinator

- Julie De Smedt, Universiteit Antwerpen

Verantwoordelijken

- Prof. dr. Stefaan Walgrave, Universiteit Antwerpen
- Prof. dr. Hilde Van den Bulck, Universiteit Antwerpen
- Prof. dr. Marc Hooghe, KU Leuven
- Prof. dr. Leen d'Haenens, KU Leuven
- Prof. dr. Peggy Valcke, KU Leuven
- Prof. dr. Baldwin Van Gorp, KU Leuven
- Prof. dr. Karin Raeymaeckers, Universiteit Gent
- Prof. dr. Daniël Biltereyst, Universiteit Gent
- Prof. dr. Lieven De Marez, Universiteit Gent
- Prof. dr. Caroline Pauwels, Vrije Universiteit Brussel
- Prof. dr. Katia Segers, Vrije Universiteit Brussel
- Prof. dr. Dave Sinardet, Vrije Universiteit Brussel

Onderzoekers

- Anoeska Schipper, Universiteit Antwerpen
- Hanne Vandenberghe, KU Leuven
- Laura Jacobs, KU Leuven
- Ellen Wauters, KU Leuven
- Ike Picone, Vrije Universiteit Brussel
- Alexander Deweppe, Vrije Universiteit Brussel
- Benjamin De Cleen, Vrije Universiteit Brussel
- Jeroen De Keyser, Universiteit Gent
- Sara De Vuyst, Universiteit Gent
- Sofie Van Bauwel, Universiteit Gent
- Stijn Joye, Universiteit Gent
- Pieter Verdegem, Universiteit Gent

OVERHEID EN STUURGROEP

Stuurgroep

VOORZITTER

- Mevr. Debbie Esmans, Kabinet van de Vlaamse minister van Innovatie, Overheidsinvesteringen, Media en Armoedebestrijding

LEDEN

- Mevr. Christine Claus, Departement Cultuur, Jeugd, Sport en Media
- Mevr. Leen D'Haenens, KU Leuven
- Dhr. Stijn Joye, Centre for Cinema and Media Studies
- Mevr. Caroline Pauwels, Vrije Universiteit Brussel
- Mevr. Katia Segers, Vrije Universiteit Brussel
- Dhr. Tom Sierens, vertegenwoordiger van de coördinerende minister
- Mevr. Hilde Van den Bulck, Universiteit Antwerpen
- Dhr. Stefaan Walgrave, Universiteit Antwerpen
- Dhr. Wim Winderickx, Departement Economie, Wetenschap en Innovatie

SECRETARIS

- Mevr. Julie De Smedt, Universiteit Antwerpen

Functioneel bevoegde ministers

- Viceminister-president van de Vlaamse Regering, en Vlaams minister van Innovatie, Overheidsinvesteringen, Media en Armoedebestrijding – de functioneel aansturende minister

Cofinancierende beleidsdomeinen

- Departement Cultuur, Jeugd, Sport en Media

Steunpunt Milieu en Gezondheid

Steunpunt Milieu en Gezondheid
Vrije Universiteit Brussel
Pleinlaan 2
1050 Brussel

www.milieu-en-gezondheid.be

ONDERZOEK

Vlaams Humaan Biomonitoringsprogramma

Het nieuwe biomonitoringsprogramma (2012-2015) wil de blootstelling aan vervuilende stoffen van specifieke doelgroepen en in kleiner afgebakende regio's nog beter kunnen evalueren en opvolgen. Dankzij de resultaten uit de vorige campagnes is het nu mogelijk om tijdstrends binnen Vlaanderen op te volgen. Daarom stelt het nieuwe programma een gelijkaardige strategie voor: een onderzoek naar milieuvervuilende stoffen en gezondheidseffecten bij mensen in 'algemeen Vlaanderen' en een hotspot onderzoek. Welke stoffen en effecten er precies onderzocht worden, zal pas worden bepaald na een grondige evaluatie in functie van concrete beleidsvragen en de vraag naar het effect van dergelijke stoffen naar gezondheidsschade. Ook op de vraag welke hotspot ditmaal aan een humane biomonitoring zal worden onderworpen, kan momenteel nog niet worden beantwoord. Logischerwijs is dit het industriegebied in de Gentse Kanaalzone, aangezien dit gebied na Genk-Zuid en de regio Menen op de eerstvolgende plaats komt volgens de selectieprocedure voor het bepalen van prioritaire hotspots. Echter, aangezien deze procedure vier jaar geleden werd opgezet, moet eerst worden bekeken of de situatie in de Gentse Kanaalzone nog actueel is. Vervolgens moet ook worden nagegaan of humane biomonitoring geschikt is om de complexe problematiek (met name fijn stof, maar ook andere vervuiling) te onderzoeken.

Faseplan: Voorbereidende stappen naar beleidsmaatregelen

Omdat het steunpunt beleidsgericht onderzoek verricht met een belangrijke maatschappelijke finaliteit, mogen deze resultaten niet enkel dienen om de berg bestaande rapporten te vergroten. Er moet ook iets gebeuren met de resultaten. Daarom ontwikkelde het eerste generatie Steunpunt Milieu en Gezondheid, in overleg met de overheid, een faseplan om de beleidsvertaling van biomonitoringsresultaten op een gestructureerde, participatieve en transparante manier te laten verlopen. Dit faseplan leidde eind 2009 tot twee concrete actieplannen rond de problematiek van gechloreerde verbindingen enerzijds en het toenemen van de astma-incidentie in stedelijke omgeving anderzijds. Eind 2011 werd door het steunpunt een voorselectie gemaakt van de belangrijkste onderzoeksresultaten van het tweede generatie steunpunt. Naast de twee specifieke hotspots (Genk-Zuid en Menen) werden 4 meer transversale thema's geselecteerd: kankerrisico, hormoonverstoring en fertiliteit, perinatale blootstelling aan schadelijke stoffen (blootstelling vóór en vlak na de geboorte) en blootstelling aan ftalaten (schadelijke stoffen in o.a. plastic). Consultatie met experts, stakeholders en burgers moet uitwijzen welke thema's prioriteit verdienen en hoe ze kunnen aangepakt worden.

De vertaling van de resultaten naar concrete beleidsmaatregelen vereist heel wat bijkomende stappen. Zo kan het bijvoorbeeld helpen om de relatie te kennen tussen een bepaalde hoeveelheid aan vervuilende stoffen in het lichaam en het voorkomen van een gezondheidseffect dat kan leiden tot een verhoogd voorkomen van bepaalde ziekten (bijv. kanker of hart-en vaat-aandoeningen). Het steunpunt zal daarom op zoek gaan naar de kans dat biomonitoringsgegevens al dan niet gelinkt zijn aan gegevens over sterfte en het voorkomen van ziekte. Het zal aan de hand van een literatuuronderzoek nagaan hoeveel extra kans er bestaat op een ziekte of aandoening ten gevolge van blootstelling aan een bepaalde vervuilende stof. Nadien zullen twee cases worden uitgewerkt. Als eerste casus zal Genk-Zuid bestudeerd worden. Het doel is om alle beschikbare gegevens van de humane biomonitoring, tot omgevingsmetingen en sterfte en ziekte met elkaar in verband te brengen om zo tot een inzicht te komen over maximale gezondheidswinst. Een tweede casus, verschillend op gebied van geografie, leeftijdsgroep en geslacht van Genk-Zuid, zal later worden bekend gemaakt. De studie van de twee

cases moet toelaten de elementen te identificeren die nodig zijn om goede beleidskeuzes te kunnen maken tussen mogelijke alternatieve milieumaatregelen gericht op een maximale gezondheidswinst.

Opvolging van pasgeborenen en volwassenen in tijd

De opvolging van dezelfde mensen in de tijd geeft een belangrijke meerwaarde naar de gezondheid toe. Opvolging van eenzelfde deelnemersgroep is het best uitvoerbaar met de pasgeborenengroep. Daarbij komt dat deze leeftijdsgroep ook zeer interessante informatie over prenatale blootstelling oplevert. De pasgeborenen van het eerste generatie steunpunt werden aan de hand van vragenlijsten over groei, seksuele en neurologische ontwikkeling, astma en allergie opgevolgd tijdens het tweede generatie steunpunt. Het nieuwe programma 2012-2015 wil deze opvolging verder zetten, samen met de opvolging van de 250 pasgeborenen die tijdens het tweede generatie steunpunt werden onderzocht. Daarnaast stelt het steunpunt voor om een nieuwe geboortecohorte op te starten van baby's die in een stedelijke omgeving wonen. Wanneer we de wooncondities van de meeste Vlamingen bekijken, merken we niet alleen dat meer en meer mensen in de stad wonen, maar ook dat het platteland verstedelijkt.

Aangezien een opvolgingsonderzoek niet altijd via klinisch onderzoek of rechtstreekse bevraging hoeft te gebeuren, zal het steunpunt de mogelijkheden onderzoeken om bestaande gezondheidsregisters- of databanken te gebruiken. Eén hiervan is INTEGO, een databank met patiëntengegevens (symptomen, diagnoses, resultaten van onderzoeken en voorgeschreven medicatie) van 55 huisartsenpraktijken in Vlaanderen. Momenteel bevat INTEGO meer dan 175.000 verschillende patiënten en bijna 2.000.000 diagnoses sinds 1994. Het steunpunt zal onder andere nagaan of het mogelijk is om via deze databank een 200-tal volwassenen te rekruteren voor humane biomonitoring.

Risicocommunicatie

Het Steunpunt Milieu en Gezondheid hanteert een open en transparante communicatie van de resultaten van het humaan biomonitoringsonderzoek naar zowel de deelnemers als naar het brede publiek. Deze aanpak werd in de vorige generaties als zeer waardevol en uniek beschouwd en wordt daarom verder gezet.

Echter, tijdens de communicatie van de resultaten van de voorbije onderzoeken, viel vaak op dat deelnemers van de biomonitoringscampagnes milieuvervuiling als een persoonlijke kwestie opvatten, die maatschappelijke betrokkenheid inhoudt. Humane biomonitoring levert immers individuele én groepsresultaten op die op gespannen voet staan, en in de communicatie vaak voor verwarring zorgen. Veel mensen nemen deel aan de studie uit interesse of ongerustheid over hun eigen resultaten (of over hun gezondheid!), maar er kan maar weinig voorspellend gezegd worden over individuele resultaten. Het Steunpunt wil zich daarom de komende jaren verder verdiepen in 'gepersonaliseerde risicoprofielen'. Kunnen we het risico dat een milieuprobleem met zich meebrengt voor een bevolkingsgroep verfijnen naar een individueel niveau? En hoeveel aandacht moet worden besteed aan die individualisering in termen van het beleid? Dergelijke vragen wijzen op interessante dilemma's die verder zullen worden uitgediept tijdens het nieuwe steunpunt.

Onderzoek en Ontwikkeling

Aangezien tijdens het vorige steunpunt (2007-2011) fundamenteel beleidsrelevant onderzoek inzake fijn stof/verkeer, hormoonverstorende stoffen en de link tussen humane biomerkers en gezondheidseffecten werd uitgevoerd, wordt in het onderzoeksprogramma van het nieuwe steunpunt voorgesteld deze onderzoeksprojecten gedurende de eerste helft van 2012 te evalueren. Op basis hiervan wordt bekeken of en op welke manier deze activiteiten worden verlengd of ingepast in het huidige programma. Naast de evaluatie van voorafgaande onderzoeksprojecten zal het steunpunt Milieu en Gezondheid ook enkele korte termijnopdrachten vervullen:

- Zo zal onder andere een advies worden voorbereid over hoe humane biomonitoring kan worden ingezet in geval van milieurampen.
- Ook zal worden onderzocht in hoeverre effect gericht meten – dit is het meten van bepaalde combinaties van stoffen zoals in de lucht voorkomen en invloed kunnen hebben op het ontstaan van DNA-schade, hormoonverstoring of ontstekingen - kan worden toegepast ter voorbereiding of vervanging van een humane biomonitoringscampagne.
- Er zal worden gekeken naar de gezondheidsimpact van geïndustrialiseerde nano-materialen.
- En tot slot zal het Steunpunt Milieu en Gezondheid een publieksdebat over de aanvaardbaarheid van milieugebonden carcinogene risico's voorbereiden en organiseren.

WERKING VAN HET STEUNPUNT

Samenstelling

Het steunpunt wordt gevormd door een consortium van:

- Vrije Universiteit Brussel, die als initiator optreedt,
 - Vakgroep Analytische en Milieuchemie (ANCH)
- Universiteit Gent,
 - Vakgroep Maatschappelijke Gezondheidskunde
- KU Leuven
 - Vakgroep Arbeids-, Milieu- en Verzekeringsgeneeskunde
- Universiteit Hasselt
 - Centrum voor Milieukunde
 - Centrum voor Statistiek
- Universiteit Antwerpen
 - Faculteit Politieke en Sociale Wetenschappen
- Vlaamse Instelling voor Technologisch Onderzoek (VITO)
 - Departement Milieutoxicologie
- Provinciaal Instituut voor Hygiëne

Promotor-coördinator

- Prof. dr. Willy Baeyens, Vrije Universiteit Brussel

Verantwoordelijken

- Prof. dr. Willy Baeyens, Vrije Universiteit Brussel
- Prof. dr. Tim Nawrot, Universiteit Hasselt
- Prof. dr. Benoit Nemery De Belleaux, KU Leuven
- Prof. dr. Stefaan De Henauw, Universiteit Gent
- Prof. dr. Ilse Loots, Universiteit Antwerpen
- Prof. dr. Greet Schoeters, Vlaamse Instelling voor Technologisch Onderzoek
- Dr. Vera Nelen, Provinciaal Instituut voor Hygiëne
- Drs. Els Van de Mierop, Provinciaal Instituut voor Hygiëne

Promotor-woordvoerder

- Dr. Vera Nelen, Provinciaal Instituut voor Hygiëne

Beheersassistent

- Karen Goeyens, Vrije Universiteit Brussel

Wetenschappelijke medewerkers

- Kim Croes, Vrije Universiteit Brussel
- Isabelle Sioen, Universiteit Gent
- Liesbeth Bruckers, Universiteit Hasselt
- Bert Morrens, Universiteit Antwerpen
- Dries Coertjens, Universiteit Antwerpen
- Elly Den Hond, Vlaamse Instelling voor Technologisch Onderzoek
- Gudrun Koppen, Vlaamse Instelling voor Technologisch Onderzoek
- Ann Colles, Vlaamse Instelling voor Technologisch Onderzoek
- Els Van De Mierop, Provinciaal Instituut voor Hygiëne

OVERHEID EN STUURGROEP

Stuurgroep

CO-VOORZITTER

- Dhr. Luc Vuylsteke de Laps, Kabinet van de Vlaamse minister van Welzijn, Volksgezondheid en Gezin

LEDEN

- Dhr. Willy Baeyens, Vrije Universiteit Brussel
- Mevr. Myriam Bossuyt, Vlaamse Milieumaatschappij
- Mevr. Hana Chovanová, Vlaams Agentschap Zorg en Gezondheid
- Mevr. Rita De Prêtre, Departement Economie, Wetenschap en Innovatie
- Dhr. Stefaan Dehenauw, Universiteit Gent
- Dhr. Geert Goemans, Instituut voor Natuur- en Bosonderzoek
- Dhr. Luc Goeteyn, vertegenwoordiger van de coördinerende minister
- Mevr. Karen Goeyens, Vrije Universiteit Brussel
- Mevr. Ilse Loots, Universiteit Antwerpen
- Dhr. Tim Nawrot, KU Leuven
- Mevr. Vera Nelen, Provinciaal Instituut voor Hygiëne (PIH)
- Dhr. Benoit Nemery De Bellevaux, KU Leuven
- Mevr. Greet Schoeters, VITO
- Mevr. Caroline Teughels, Departement Leefmilieu, Natuur en Energie
- Mevr. Griet Van Gestel, Openbare Vlaamse Afvalstoffenmaatschappij

SECRETARIS

- Mevr. Karen Goeyens, Vrije Universiteit Brussel

Functioneel bevoegde ministers

- Vlaams minister van Leefmilieu, Natuur en Cultuur – de functioneel aansturende minister,
- Vlaams minister van Welzijn, Volksgezondheid en Gezin

Cofinancierende beleidsdomeinen

- Departement Leefmilieu, Natuur en Energie
- Vlaams Agentschap Zorg en Gezondheid

Steunpunt Ondernemen en Regionale Economie

Steunpunt Ondernemen en
Regionale Economie
Faculteit Economie &
Bedrijfswetenschappen, VIVES
Naamsestraat 61
3000 Leuven

www.steunpuntore.be

ONDERZOEK

Het steunpunt wordt thematisch georganiseerd volgens drie onderzoekssporen: (i) Ondernemerscultuur in Vlaanderen, (ii) Ontwikkeling en doorgroei van KMO's, en (iii) Ontwikkeling en groei van industriële clusters in Vlaanderen. De drie onderzoekslijnen worden verder onderverdeeld in 11 specifieke werkpakketten die elk dieper ingaan op relevante beleidsthema's. De werkpakketten omschrijven de onderzoeksvragen die op middellange termijn worden onderzocht enerzijds en anderzijds wordt capaciteit voorzien binnen deze werkpakketten om in te spelen op korte termijn onderzoeksvragen vanwege de overheid. Deze werkpakketten worden uitgevoerd door de verschillende leden en medewerkers in het consortium en in overleg met spoorwerkgroepen die de inhoudelijke opvolging verzorgen van de drie onderzoekssporen:

Ondernemerscultuur in Vlaanderen

DE CULTUREEL-COGNITIEVE DRAGERS VAN ONDERNEMERSCHAPSCULTUUR IN VLAANDEREN

- Het in kaart brengen en verzamelen van indicatoren die de ondernemerschapscultuur in Vlaanderen kunnen beschrijven en duiden. Hierbij zal gestreefd worden naar een verfijning op sectoraal, subregionaal en clusterniveau en internationale vergelijking, om de verscheidenheid aan culturele drempels en hefboomen voor ondernemerschap zo concreet mogelijk te maken. Daarnaast wordt ook de link gemaakt met instroom in ondernemerschap, conform de doelstellingen in het Pact 2020.
- Het analyseren van beleidsinstrumenten voor stimulering van ondernemen en ondernemerscultuur in overleg met de spoorwerkgroep.
- Het verstrekken van heldere beleidsaanbevelingen om de relevante spelers die ondernemerschapscultuur kunnen beïnvloeden te leiden naar instrumenten en discours die hun rol kunnen versterken en verbeteren.
- Het voeden van het "regional data warehouse" met de ontwikkelde beoordelingsmaatstaven.

DE NORMATIEVE DRAGERS VAN ONDERNEMERSCHAPSCULTUUR IN VLAANDEREN

- Het in kaart brengen van meetmethoden voor normatieve culturele dragers van ondernemerschap en relevante data in binnen- en buitenland.
- Het opbouwen van databanken over de penetratie van ondernemerschap in het onderwijs en het discours over ondernemerschap in de populaire media over de tijd.
- Het analyseren van de relevante acties en maatschappelijke actoren die een invloed kunnen hebben op ondernemerschapsonderwijs en het discours over ondernemerschap, in overleg met spoorwerkgroep.
- Het verstrekken van heldere beleidsaanbevelingen om hindernissen/tekortkomingen te remediëren aan de hand van de voorgaande analyses.
- Het voeden van het "regional data warehouse" met de ontwikkelde beoordelingsmaatstaven.

REGIONAAL ONDERNEMERSCHAP – KAPITAAL EN CLUSTERS

- Het in kaart brengen van ondernemerschap-kapitaal in Vlaanderen voor gedetailleerde industriële en geografische classificaties en het benchmarken ervan in een (West-)Europees perspectief.
- Een analyse van de factoren die de distributie van het ondernemerschap-kapitaal in Vlaanderen verklaren.
- Een onderzoek naar de relatie tussen ondernemerschap-kapitaal en het succes van nieuwe ondernemingen.
- Het voeden van het “regional data warehouse” met ontwikkelde maatstaven.

Ontwikkeling en groei van KMO's

ANALYSE VAN DE POPULATIE VAN STARTENDE ONDERNEMINGEN IN VLAANDEREN

In dit werkpakket ligt de focus op het verder uitbouwen en verfijnen van de START database. Het betreft hier een survey die is opgestart door het Steunpunt Ondernemen en Internationaal Ondernemen (STOIO), gericht op startende ondernemingen in Vlaanderen. Doel van het werkpakket is om duidelijke indicatoren rond Vlaamse starters te ontwikkelen en om een beeld te krijgen van hun performantie na startdatum. Dit laatste wordt gedaan door de survey informatie te koppelen aan balansgegevens, beschikbaar via de databases Belfirst en Amadeus samengesteld door Bureau van Dijk. Vermits er een vertraging zit op de publicatie van de jaarrekening dient de ‘matching’ tussen de START survey en de jaarrekeningen worden geactualiseerd met de meest recente cijfers uit de jaarrekeningen. Op middellange termijn zal, in overleg met de spoorwerkgroep, een follow-up van de START survey worden georganiseerd, hetzij door in te zoemen op een specifieke sector van belang voor het NIB en VIA, hetzij door een benchmarkoefening op te starten naar starters in andere regio's. Meer bepaald zullen de volgende zaken uitgewerkt worden:

- Een globaal overzicht van de ondernemersgraad in Vlaanderen en de evolutie van ondernemingsprestaties na opstart (onder meer internationalisering).
- Het kijken naar sectorale verschillen tussen starters en een onderzoek naar het belang van regionale clusters. Hierbij zal er ook aandacht zijn voor de innovatiespeerpunten die de Vlaamse Overheid heeft opgesteld.
- Een analyse van de belangrijkste beperkingen en drivers van startende bedrijven. Zijn starters voornamelijk innovatieve high-tech bedrijven?

DE GROEIKANSEN VAN KLEINE EN MIDDELGROTE ONDERNEMINGEN (KMO)

- Formuleren en testen van specifieke hypothesen inzake de groeikansen van KMO's. Op basis van een extensieve databank, inclusief gegevens over de binnenlandse- en buitenlandse verrichtingen over een langere periode, de heterogeniteit in groei tussen de verschillende KMO's analyseren.
- Identificeren van nieuwe groei-indicatoren voor KMO's. Criteria die de groei kunnen linken aan inspanningen op het vlak van innovatie en internationalisatie.
- Het verband tussen de groei indicatoren en de contextuele omstandigheden in Vlaanderen onderzoeken, met inbegrip van het specifieke beleidsondersteunende klimaat.
- Vanuit een beleidsondersteunend perspectief een methode ontwikkelen, om zowel de doeltreffendheid van beleidsinstrumenten op macro- als micro niveau in relatie tot ondernemingsgroei te evalueren.

DE KWANTITATIEVE EN KWALITATIEVE EVOLUTIE VAN HET FAMILIEBEDRIJF NA DE OVERDRACHT

- Wat is de kwantitatieve evolutie (aantal werknemers, winst, groei, ...) van het bedrijf na de overdracht en verschilt die evolutie naargelang van het overdrachtscenario (familiale opvolging, verkoop en familiale controle)? Hoe kan die kwantitatieve evolutie worden verklaard? De resultaten van de kwantitatieve evolutie zullen worden geïntegreerd in de regionale datawarehouse.
- Wat is de kwalitatieve evolutie (strategie, innovatie, ...) van het bedrijf na de overdracht en verschilt die evolutie naargelang van het overdrachtscenario (familiale opvolging, verkoop en familiale controle)? Hoe kan die kwalitatieve evolutie worden verklaard?
- Wat is de evolutie van de familie na de overdracht (inzake ondernemersoriëntatie, familieharmonie, ...) en hoe kan die evolutie worden verklaard?

- Welke beleidsmaatregelen kunnen worden genomen om de ondernemersoriëntatie van de familie te koesteren en de bedrijfsprestaties te verhogen?

In het kader van dit werkpakket zal ook meer brede kennis en data verzameld worden ter ondersteuning van het beleid inzake opvolging en overname. In het bijzonder zal een indicator ontwikkeld en opgevolgd worden voor de mate waarin Vlaamse ondernemers hun opvolging of overdracht voorbereiden.

DE IMPACT VAN DE DYNAMIEK VAN ONDERNEMINGEN OP DE CREATIE EN DESTRUCTIE VAN JOBS

- Welke dynamiek van ondernemingen en jobs in Vlaanderen?
We ontwikkelen een historische dataset (2000-2014) voor Vlaanderen met informatie over de start en stopzetting van werkgevers, de groei en krimp van bedrijven en de jobcreatie en destructie die ermee gepaard gaat. De methodologie volgt baanbrekend internationaal onderzoek dat heeft aangetoond dat “klassieke” datasets een foutief beeld opleveren van de reële dynamiek van ondernemingen en jobs. Relaties tussen bedrijven (splittingsen, spin-off's, overnames en fusies) veroorzaken immers een belangrijk deel van deze dynamiek. Het steunpunt tracht dit proces te verstaan voor Vlaanderen maken het zichtbaar in tijdreeksen en indicatoren.
- Maken starters en micro-ondernemingen het verschil?
Een nauwkeurige analyse van de bijdrage van verschillende groepen van ondernemingen aan de creatie en destructie van jobs. We onderscheiden enerzijds “organische” groei en krimp - door starters, stopzettingen, bestaande ondernemingen - en anderzijds verschuivingen van jobs tussen bedrijven - door afsplitsingen, fusies, relocatie van activiteiten. We verwerven inzicht in de bijzondere bijdrage die starters, micro-ondernemingen, KMO's en jonge bedrijven leveren aan de duurzame creatie van werkgelegenheid. Vertrekkend van de turbulentie tijdens de voorbije recessie analyseren we de overlevingskansen in perioden van economische terugval. De gehanteerde definities worden afgestemd met de andere werkpakketten en Eurostat-richtlijnen.
- Welke rol voor de overheid?
Een analyse van de interactie tussen overheidsbeleid en ondernemingsdynamiek in tijden van economische onzekerheid. De crisis verscherpte de knelpunten inzake de creatie en het behoud van werkgelegenheid. Terwijl bepaalde ondernemingsgroepen in hoge mate gebruikmaakten van mogelijkheden om het arbeidsvolume tijdelijk aan te passen en bestaande jobs te behouden, geven voorlopige resultaten aan deze ‘tijdelijke buffer’ door kleinere ondernemingen minder werd aangewend. We gaan na in welke ondernemingsgroepen de verschillen zich situeren en hoe het beleid kan afgestemd worden op een meer efficiënte aanpak tijdens perioden van crisis.

In het kader van dit werkpakket zal ook expliciet ondersteuning geboden worden rond de oorzaken/achtergronden en de impact van herstructureringen op het economische weefsel en de werkgelegenheid.

Ontwikkeling en evolutie van industriële clusters in Vlaanderen

CLUSTERS VAN ECONOMISCHE ACTIVITEIT METEN EN ANALYSEREN

- Het belang, de opkomst en de evolutie van (industriële) clusters van economische activiteit identificeren en hun belang meten. Hierbij worden de ‘lead plants’ en ‘lead markets’ waarvan sprake in het Nieuw Industriebeleid (NIB) in kaart gebracht.
- De impact van industriële clusters op de productiviteit en concurrentievermogen van bedrijven (en dus ook op regionale groei) meten. Als “multiplier” effecten van een regionale concentratie van bedrijven belangrijk zijn, dan zou het NIB deze in rekening moeten brengen. In de literatuur worden deze “multiplier” effecten agglomeratie-effecten genoemd.
- Een analyse van de mate waarin dienstensectoren en industrie gekoppeld zijn. In het bijzonder stelt zich de vraag of clusters van industriële activiteit een belangrijke impuls vormen voor het ontstaan van een diensteneconomie en vice versa in welke mate een efficiënte diensteneconomie een impact heeft op de productiviteit in de industrie. De mate waarin onder meer ‘co-locatie’ van de industrie en de dienstensectoren belangrijk is, heeft implicaties voor het beleid over de verankering van de industrie in Vlaanderen, waarnaar verwezen wordt in het NIB.
- Het voeden van het “regional data warehouse” met de ontwikkelde beoordelingsmaatstaven.

Als een doelstelling op lange termijn willen we nieuwe fundamentele inzichten verwerven in het effect van agglomeratie-effecten op de Vlaamse economie en deze effecten vergelijken met andere regio's in overleg met de spoorwerkgroep. Dan gaat het over het in kaart brengen van (i) kennis-spillovers; (ii)

relaties tussen leveranciers en afnemers (de productieketen); (iii) externaliteiten door regionale concentratie van arbeidsmarktcompetenties. Daaruit willen we hands-on hulpmiddelen creëren voor het beleid; meer bepaald willen we een set van indicatoren ontwikkelen die de regionale comparatieve voordelen meten, zodat een indicator van regionale concurrentiekracht kan worden ontwikkeld.

HET TRANSFORMATIEPROCES VAN DE VLAAMSE INDUSTRIE OP WEG NAAR DE “FABRIEK VAN DE TOEKOMST”

- Het in kaart brengen van de evolutie van de Vlaamse economie op weg naar de “Fabriek van de toekomst” aan de hand van een uitgekende set van beoordelingsmaatstaven aangepast aan de noden van het Nieuw Industrieel Beleid (NIB) en de specifieke structuur van de Vlaamse economie. Dit bestaat erin verschuivingen in economische activiteit tussen verschillende sectoren en ondernemingen te analyseren. Dergelijke verschuivingen zijn enerzijds het gevolg van lange termijn tendensen, maar anderzijds ook het gevolg van de schokken veroorzaakt door de economische crisis. Bijzondere aandacht gaat hierbij uit naar de door de Vlaamse Raad voor het Wetenschapsbeleid geïdentificeerde clusters en speerpunten (VRWB, 2008; Vlaamse Regering, 2006), meer bepaald:

- Transport – Logistiek – Diensten – Supply Chain Management
- ICT en diensten voor de gezondheidszorg
- Gezondheidszorg – Voeding – Preventie en behandeling
- Nieuwe materialen – Nanotechnologie – Verwerkende industrie
- ICT voor socio-economische innovatie
- Energie en milieu voor diensten en verwerkende industrie.

Gegeven de competenties van het wetenschappelijk onderzoeksprogramma van de leden van het Steunpunt ORE en de noden van het NIB wordt op korte en middellange termijn de nadruk in dit onderzoekstraject gelegd op de pijlers “Productiviteit- en concurrentiebeleid” en “Industrieel innovatiebeleid” van het NIB, zie Vlaamse Overheid (2011).

- Het identificeren van de spilfactoren die in deze transformatie bepalend zijn voor succes of mislukking, hierbij steunend op micro-econometrische analyses van gegevens op het niveau van de individuele onderneming, zie rubriek “Literatuur, model en data.”
- Het verstrekken van heldere beleidsaanbevelingen om het NIB te sturen in de richting van het transformatieproces en mogelijke hindernissen/tekortkomingen onderweg te remediëren aan de hand van de voorgaande maatstaven en analyses.
- Het voeden van het “regional data warehouse” met de ontwikkelde beoordelingsmaatstaven.

SLIMME SPECIALISATIE IN VLAANDEREN: NAAR EEN STRATEGISCH REGIONAAL EN SUBREGIONAAL BELEID

De bepaling van de ruimtelijke spreiding/concentratie van economische activiteit in Vlaanderen en van mogelijke ruimtelijke gespecialiseerde clusters met betrekking tot de geïdentificeerde speerpunten. Verder wordt de specialisatie op verschillende schaalniveaus onderzocht (gemeenten/subregio's/regio). Daarnaast worden de netwerken van de VRWB-clusters, zowel lokaal als (inter)nationaal, gelokaliseerd. Hierbij wordt nagegaan aan welk soort ruimtelijk-economische entiteit (steden, havengebieden, kennisinstituut, ...) deze clusters gelinkt kunnen worden. In een eerste fase worden twee speerpunten meer diepgaand geanalyseerd (Logistiek en transport, en nanotechnologie/nieuwe materialen), waarna met de opgedane kennis ook de andere speerpunten onder de loep worden genomen.

Naast de bepaling van ruimtelijke distributie van clusters wordt de waardeketen van deze clusters bekeken. De achterwaartse- en voorwaartse verbindingen (toelevering/uitbesteding) tussen verschillende sectoren in de waardeketen worden geïdentificeerd. Naast de eerder “traditionele” databronnen (Belfirst, Amadeus, NBB) en technieken (input-output analyse) zal het steunpunt ook meer innovatieve methoden hanteren om de ruimtelijk-economische dynamiek binnen (en tussen) de gedefinieerde speerpunten te onderzoeken (netwerk). Recent onderzoek gebruikt onder meer patentaanvragen, wetenschappelijke publicaties en sociale media (vb. LinkedIn) om clusters en netwerken te detecteren en te analyseren. Waar nodig zullen dergelijke technieken worden toegepast om een vinger aan de pols te houden van de ruimtelijk-economische dynamiek in Vlaanderen. Tevens wordt nagegaan aan welk soort ruimtelijk-economische entiteit deze clusters gelinkt kunnen worden (steden, havengebieden, kennisinstituut,...).

De onderzoekers gaan dus na waar specialisatie zich voordoet. Verder wordt ook de evolutie van clusters bekeken. Clusters moeten steeds innoveren om niet afhankelijk te worden van één industrie en om te vermijden dat ze te zeer in zichzelf gekeerd handelen. In deze analyse zullen ook verschuivingen kunnen waargenomen worden.

Ontwikkelen van strategische projecten/ regionale capaciteitsopbouw. Om industriële clusters te laten groeien en bloeien kunnen beleidsmakers heel wat instrumenten inzetten. Steeds moet daarbij een evenwicht gezocht worden tussen het inzetten van een variëteit aan instrumenten om risico te spreiden en anderzijds het concentreren van middelen om voldoende massa te hebben. Door het bundelen van middelen en instrumenten in een project wordt het beleid geïntegreerd. Om de kloof tussen een traditionele verticaal georganiseerde overheid en de ondernemingswereld te overbruggen werden in Vlaanderen en Europa heel wat instellingen opgericht om onderzoek en ontwikkeling te stimuleren, infrastructuur te voorzien, subsidieprogramma's op te volgen, netwerken te bouwen tussen partners en dergelijke meer. Lokale en subregionale overlegorganen kunnen in een vroeg stadium concrete problemen detecteren die dan gezamenlijk door lokale en regionale actoren kunnen aangepakt worden. Dikwijls zijn problemen sector en/of locatiespecifiek zodat de nodige terreinkennis voorhanden moet zijn om in te grijpen. Desalniettemin is een overkoepelend beleid nodig om initiatieven op elkaar af te stemmen en schaaieconomieën te genereren. Daarom wordt nagegaan welke instituties reeds hun waarde bewezen hebben en hoe deze kennis in de toekomst kan worden gebruikt om de groei van clusters te promoten en achteruitgang te voorkomen.

EEN NIEUW DETAILHANDELSBELEID VOOR DE VLAAMSE REGIO IN DE POST-BOLKESTEIN PERIODE

- Het in kaart brengen van het Vlaamse detailhandelslandschap en verklaren waarom dit er zo uitziet. Er wordt onderzocht waarom welke winkels zich op een bepaalde locatie vestigen en wat de invloed van het beleid is op de locatiekeuze. Bijzondere aandacht gaat naar de problematiek van geclusterde versus geïsoleerde locaties, stedelijke versus perifere locaties.
- Omwille van de verandering in Europese wetgeving volgend op de Bolkestein richtlijn dient het detailhandelbeleid aangepast te worden. Bij de overgang van een economisch restrictief naar een ruimtelijk restrictief beleid dient men blijvend aandacht te hebben voor de productiviteit en het ondernemerschap in de sector. Een nieuwe detailhandelplanning wordt ontwikkeld op basis van detailhandelclusters. Er wordt op basis van economische, sociale en ruimtelijke argumenten (binnen de mogelijkheden geboden door de Europese richtlijn) aangeduid welke soort clusters verder kunnen worden ontwikkeld, alsook waar nieuwe clusters nodig zijn.
- Voorspellingen van de spreiding van detailhandel worden uitgevoerd volgens verschillende scenario's.
- Een draaiboek voor *multilevel governance* wordt opgesteld op (sub)regionaal niveau.

Dit onderzoek zal aansluiten bij het op te richten kenniscentrum voor de detailhandel en rekening houden met de principes van kernversterking zoals opgenomen in het Vlaamse Regeerakkoord.

WERKING VAN HET STEUNPUNT

Samenstelling

Het steunpunt wordt gevormd door een consortium van:

- KU Leuven, die als initiator optreedt,
 - Vlaams Instituut voor Economie & Samenleving (VIVES)
 - Onderzoekseenheid Bedrijfseconomie, Strategie en Innovatie (MSI)
 - Onderzoeksinstituut voor Arbeid en Samenleving (HIVA)
- Vlerick Leuven Gent Management School,
- Universiteit Antwerpen
 - Departement Transport en Ruimtelijke Ordening
- Universiteit Gent
 - Departement Algemene Economie
- Hogeschool-Universiteit Brussel

Promotor-coördinator

- Prof. dr. Joep Konings, KU Leuven

Verantwoordelijken en promotoren

- Prof. dr. Joep Konings, KU Leuven
- Prof. dr. Ann Verhetsel, Universiteit Antwerpen
- Prof. dr. Hans Crijns, Vlerick Leuven Gent Management School
- Prof. dr. Bruno Merlevede, Universiteit Gent
- Prof. dr. Johan Lambrecht, Hogeschool-Universiteit Brussel
- Prof. dr. Ludo Struyven, KU Leuven
- Prof. dr. René Belderbos, KU Leuven

Secretariaat

- Veerle Rogge, KU Leuven

Onderzoekscoördinator

- Dr. Jo Reynaerts, KU Leuven

OVERHEID EN STUURGROEP

Stuurgroep

VOORZITTER

- Dhr. Karel Tobback, Kabinet van de Vlaamse minister van Economie, Buitenlands Beleid, Landbouw en Plattelandsbeleid

LEDEN

- Dhr. René Belderbos, KU Leuven
- Dhr. Frank Bostyn, vertegenwoordiger van de coördinerende minister
- Dhr. Hans Crijns, Vlerick Leuven Gent Management School
- Dhr. Paul De Hondt, Kabinet van de Vlaamse minister van Economie, Buitenlands Beleid, Landbouw en Plattelandsbeleid
- Dhr. Bernard De Potter, Agentschap Ondernemen
- Dhr. Erwin Eysackers, Sociaal Economische Raad Vlaanderen
- Dhr. Joep Konings, KU Leuven
- Dhr. Johan Lambrecht, EHSAL
- Dhr. Bruno Merlevede, Universiteit Gent
- Dhr. Leo Sleuwaegen, KU Leuven
- Dhr. Ludo Struyven, KU Leuven
- Dhr. Tom Tournicourt, Departement Economie, Wetenschap en Innovatie
- Dhr. Thierry Vergeynst, Studiedienst Vlaamse Regering
- Mevr. Ann Verhetsel, Universiteit Antwerpen
- Dhr. Wim Winderickx, Departement Economie, Wetenschap en Innovatie

SECRETARIS

- Mevr. Sophie Callewaert, Departement Economie, Wetenschap en Innovatie

Functioneel bevoegde ministers

- Minister-president van de Vlaamse Regering, Vlaams minister van Economie, Buitenlands Beleid, Landbouw en Plattelandsbeleid – de functioneel aansturende minister

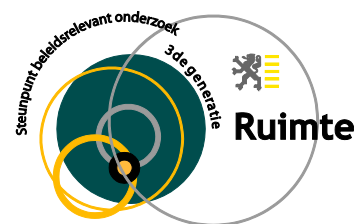
Cofinancierende beleidsdomeinen

- Departement Economie, Wetenschap en Innovatie

Steunpunt Ruimte

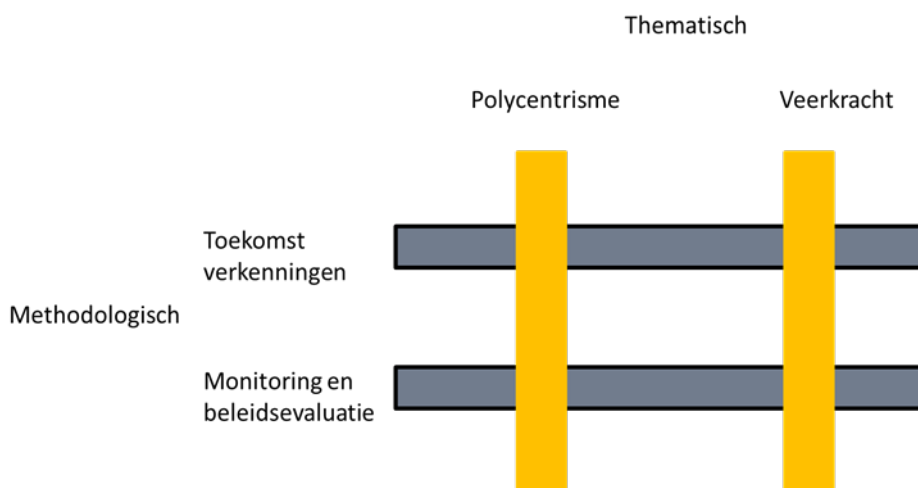
Steunpunt Ruimte
Kasteelpark Arenberg 51 bus 2429
3001 Heverlee

www.steunpuntruimte.be

ONDERZOEK

In essentie valt het onderzoek binnen het Steunpunt uiteen in twee thematische onderzoekslijnen, Polycentrisme en Veerkracht, doorkruist door twee meer methodologische onderzoekslijnen: Toekomstverkenningen en Monitoring/Beleidsevaluatie. Hoewel deze onderzoekslijnen afzonderlijk onderzoek doen naar concepten, methodieken, beschikbare data en de manier waarop de ontwikkelde kennis kan geïntegreerd worden in een cyclische planningsbenadering, is het de bedoeling om bevindingen, resultaten, benaderingen,... onderling uit te wisselen; met andere woorden: een interdisciplinaire benadering staat centraal.

Polycentrisme

Het begrip polycentrisme is niet nieuw. Het dateert van het begin van de twintigste eeuw waar het verschijnt in de literatuur over stedelijke structuur, onder meer bij Patrick Geddes die de nieuwe term “conurbatie” invoert. Sinds de jaren negentig stellen we echter een groeiende populariteit van de term vast bij ruimtelijke planners, beleidsmakers en academici. Ondanks het wijdverspreide gebruik van de term, blijft polycentrisme een vaag gedefinieerd begrip, dat enerzijds op verschillende schaalniveaus en anderzijds op verschillende thema's kan toegepast worden. De verschillende benaderingen die hieruit voortvloeien bepalen de klijtlijnen van de vier deelstudies van dit werkpakket.

INTRASTEDELIJK POLYCENTRISME EN DAGELIJKSE VERPLAATSINGEN

Vaak wordt aangenomen dat een polycentrische ruimtelijke structuur samen gaat met kortere verplaatsingsafstanden, een kleiner aandeel autoverplaatsingen, en een groter aandeel verplaatsingen met het openbaar vervoer, de fiets, of te voet. Als dit klopt, dan zou de ontwikkeling van een polycentrische stedelijke structuur samengaan met lagere emissiewaarden en een betere gezondheid. In deze deelstudie worden deze hypothesen getest op het schaalniveau van stedelijke gebieden en agglomeraties in Vlaanderen.

In een eerste fase zullen bestaande vormen van intrastedelijk polycentrisch beleid in kaart worden gebracht, waarbij bijzondere aandacht gaat naar de veronderstelde of vastgestelde implicaties voor de verplaatsingspatronen. In een tweede fase wordt getracht bestaande intrastedelijke subcentra te

detecteren aan de hand van een selectie aan indicatoren, zoals clusters van dienstverlenende activiteiten, concentraties van werkgelegenheid, vastgoedprijzen en knooppunten van het openbaar

vervoer. Daarnaast worden indicatoren ontwikkeld die gebaseerd zijn op het verplaatsingsgedrag van de gebruikers van deze subcentra. Correlatie van deze gegevensbronnen moet leiden tot het inschatten van het belang en potentieel van het versterken van intrastedelijke subcentra als instrument om tot een meer duurzaam verplaatsingspatroon te komen.

INTERSTEDELIJK EN INTERREGIONAAL POLYCENTRISME: ECONOMISCHE CLUSTERVORMING EN STEDELIJKE NETWERKEN

Op hogere schaalniveaus gaan studies over polycentrisme primair over de rol van het gehele stedelijk systeem in bijvoorbeeld de economie, het onderwijs of een andere maatschappelijke functie. In de traditionele Christalleriaanse ordening van centrale plaatsen wordt vaak uitgegaan van een ordening van functies in hiërarchische centra. Dat geeft een traditionele monocentrische structuur. In meer polycentrische stedelijke systemen zijn de functies van een gelijk hiërarchisch niveau verspreid over meerdere centra. In andere woorden: er vindt specialisatie plaats en steden worden complementair aan elkaar.

In dit deelonderzoek wordt voor Vlaanderen stilgestaan bij de rol van interstedelijk en interregionaal polycentrisme voor economische ontwikkeling. Echter, hoewel het stedelijke systeem vooral betrekking heeft op het functioneren van de bedrijfsomgeving spelen woon-, arbeids- en mobiliteitsmarkten ook een belangrijke rol in het onderzoek. Zowel op regionaal als internationaal niveau. De eerste fase van het onderzoek betreft een functionele inventarisatie van het Vlaamse stedelijk systeem op basis van bestaande data maar gebruik makend van nieuwe inzichten in de internationale wetenschappelijke literatuur. In een tweede fase door wordt dit gecombineerd door de ontwikkeling van een instrument om de 'ruimtelijk-economische' voetafdruk van bedrijven te meten. Hiermee kan men vaststellen in hoeverre een verschillende typen bedrijven als polycentrische ruimtelijke entiteiten fungeren en hoe dit samenhangt met de ontwikkeling van het stedelijke systeem.

REGIONALE WOONMARKTEN

De vraag naar woningen neemt voortdurend toe. Redenen daarvoor zijn de bevolkingsgroei (o.m. door migratie) en de gezinsverdunding. Bovendien zorgt de algemene welvaartstoename ook voor een toenemende vraag naar individuele woonruimte, en naar woonkwaliteit. Reconversie van oude woningen betekent in een aantal gevallen dat twee oude woningen één nieuwe worden, of, omgekeerd, dat één voormalige rijwoning omgevormd wordt tot meerdere appartementen.

Los van de "autonome" ontwikkelingen, zoals ze zich binnen het huidige ruimtelijke en regulatieve kader voordoen, stelt zich ook de vraag welke van deze ontwikkelingen als duurzaam kunnen worden beoordeeld, en dus zouden moeten gestimuleerd worden, en welke eerder een niet-duurzaam karakter hebben, en dus ontmoedigd zouden moeten worden.

Het deelonderzoek naar regionale woonstructuren wil het specifieke aspect van de woonmarkt bestuderen in de context van polycentrisme en clustering binnen een regionale ruimtelijke structuur. De onderzoeksvraag luidt als volgt: Welke regionale verschillen bestaan er in de dynamiek van de woonmarkt in Vlaanderen, en welke aspecten hiervan verdienen ondersteuning, of zouden net ontmoedigd moeten worden, in het licht van een duurzame ruimtelijke ontwikkeling op basis van polycentrisme en clustering?

DE ROL VAN INFRASTRUCTUUR IN POLYCENTRISCHE NETWERKEN

Een startpunt voor het onderzoek is een literatuuronderzoek rond beschikbare kennis rond polycentrisme, de impact op verplaatsingen en verkeersstromen en de bijhorende netwerkstructuur. Vanuit theoretische oogpunt en vanuit buitenlandse ervaring worden aandachtspunten verzameld naar de praktische betekenis en invulling van een vervoersnetwerken in een polycentrische omgeving.

Vervolgens stelt zich de vraag in welke mate dit polycentrisme zich effectief laat voelen in het verplaatsingsgedrag in Vlaanderen: in welke mate kunnen we binnen de huidige verplaatsingspatronen reeds spreken van een polycentrisch patroon? Is er sprake 'netwerkvorming' waarbij voornamelijk radiale structuren worden gebruikt, of kan er gesproken worden van een toenemende behoefte aan tangentiële verplaatsingen?

Dezelfde vraag kan ook gesteld worden ten aanzien van het verplaatsingsgedrag met het openbaar vervoer. In de toekomstplannen van De Lijn voor Gent en Antwerpen worden bijvoorbeeld enkel radiale tramverlengingen voorzien, terwijl een polycentrisch systeem net de behoefte aan tangentiële relaties lijkt te benadrukken. De impact van een polycentrisch verplaatsingsgedrag kan onderzocht worden aan de hand van het effectieve gebruik van bestaande tangentiële OV-lijnen, zoals de lijn Heizel-Vanderkindere van de Brusselse premetro.

Tenslotte dient een eerste stap gemaakt te worden van het verplaatsingsgedrag naar het effectieve vervoer en het gebruik van het (wegen)netwerk. Hiertoe zal een vergelijking worden gemaakt tussen de werkelijke routekeuze en de gewenste routekeuze conform de categorisering van het wegennet.

Ruimtelijke veerkracht

Het concept veerkracht kent zijn oorsprong in de ecologie in de jaren 1970. Sindsdien werd het begrip opengetrokken naar socio-ecologische systemen, maar een eenduidige doorvertaling naar het ruimtelijk systeem ontbreekt. Veerkracht heeft te maken met de capaciteit van een systeem om schokken te weerstaan of op te vangen en zichzelf te herstellen of reorganiseren. Deze schokken kunnen zowel intern als extern zijn en hebben zeer vaak een onzeker karakter. Het concept is bijzonder interessant als we kijken naar de (toekomstige) uitdagingen voor de ruimtelijke planning in een regio als Vlaanderen, zoals (r)evoluties in de globale markt, klimaatimpacten, demografische veranderingen, private en speculatieve krachten, ... Binnen de deelstudies wordt ingegaan op drie specifieke thema's of schokken.

Het concept veerkracht is in de literatuur, zeker wat betreft het ruimtelijk systeem, niet eenduidig afgebakend. Daarom is een belangrijke eerste stap het opstellen van een gemeenschappelijke definiëring of invulling van het concept, waaraan vervolgens de verschillende deelstudies kunnen opgehangen worden.

VEERKRACHT EN KLIMAAT

Klimaatschokken kunnen zowel veroorzaakt worden door de inherente schommelingen en extremen binnen een klimaat, als door klimaatverandering ten gevolge van menselijke activiteit. Hoewel de omvang en snelheid van klimaatverandering en de impact ervan op Vlaanderen nog steeds onzeker zijn, is de wetenschappelijke wereld het erover eens dat deze impact zal toenemen. Daarnaast heeft het verleden reeds aangetoond dat Vlaanderen - los van klimaatverandering - ook gevoelig is voor andere extreme weersomstandigheden zoals overstromingen.

De laatste tien jaar is het bewustzijn gegroeid dat een deel van de waargenomen klimaatverandering onomkeerbaar is, en naast mitigatie als langetermijnstrategie, ook adaptatie op kortere termijn noodzakelijk is. Het verhogen van de veerkracht kan in deze context als strategie gezien worden voor het omgaan met de onzekerheid van klimaatschokken.

In een eerste stap zal er ingegaan worden op de expertise en informatie over de uitdagingen die het meest relevant zijn voor een klimaatveerkrachtige ruimtelijke strategie voor Vlaanderen. Hierbij wordt een vergelijking gemaakt van lopend onderzoek in België en andere regio's in Europa rond de ruimtelijke effecten van klimaatverandering. Daarnaast kan ook het ruimtelijk beleid van landen die reeds klimaatadaptatiestrategieën hebben geïmplementeerd geanalyseerd worden.

VEERKRACHT EN VERGRIJZING / MIGRATIE

Binnen de tweede deelstudie staan drie vragen centraal. Hoe veerkrachtig is de Vlaamse ruimte ten aanzien van vergrijzing en (externe) migratiestromen, wat is de ruimtelijke impact van deze demografische trends en hoe verhoudt dit zich tot een duurzaam landgebruik?

Het doel van de tweede deelstudie is het zowel kwantitatief als kwalitatief analyseren van de ruimtelijk gedifferentieerde impact van externe migratiestromen en de vergrijzing van de bevolking op de Vlaamse ruimtelijke structuur. Er zal in detail worden nagegaan hoe de lokale en bovenlokale actoren in zogenaamde migratie- en vergrijzing 'hot spots' omgaan met deze uitdagingen en welke ruimtelijke beleidsmaatregelen zij hiervoor implementeren.

Vervolgens willen de onderzoekers een strategisch ruimtelijk planningsconcept ontwikkelen en operationaliseren dat focust op een grotere veerkracht van de Vlaamse ruimte ten aanzien van de fluctuerende externe migratiestromen en de vergrijzing van de bevolking. Met betrekking tot migratie zal

het onderzoek zich niet enkel beperken tot de eerste migratiebeweging (i.e. van het buitenland naar Vlaanderen), maar ook aandacht besteden aan de verdere interne migratietrajecten zodat mogelijke verschuivingen in het migratielandschap kunnen worden blootgelegd. Wat tot slot vergrijzing betreft zal het steunpunt zich hoofdzakelijk richten op gezinnen in rurale of suburbane gebieden met een eerder lage woningdichtheid.

Het onderzoeken van de impact van demografische processen zoals vergrijzing en externe migratie op de Vlaamse ruimte biedt heel wat perspectieven voor het beleid. Zo vormt externe migratie een belangrijke maatschappelijke uitdaging voor ruimtelijke planners, maar tot op heden werd hier zelden dieper op ingegaan. De 'Visienota Ruimtegebruik 2020-2050' van het Steunpunt Ruimte en Wonen (i.s.m. afdeling RWO, 2009) stelt dat internationale migratie een belangrijke maatschappelijke uitdaging vormt voor de toekomst, maar ook kansen biedt.

VEERKRACHT EN BIOPRODUCTIEVE RUIMTE

Uiteenlopende factoren als integratie van de Vlaamse landbouw- en voedingssector in globale markten en de daaraan gekoppelde prijsevoluties, leiden tot toenemende onzekerheden en kunnen mogelijk resulteren in tekorten of prijsspieken van grondverbonden bioproducten op de binnenlandse markt. Tezelfdertijd stijgt het besef dat het verlagen van de ecologische voetafdruk voor de voorziening van Vlaanderen in deze producten noodzakelijk is. Vanuit deze context wordt het argument naar voor geschoven voor het behoud van een zekere graad van zelfvoorziening in de provisie van bioproductieve diensten als buffer tegen interne en externe verschuivingen of schokken. De globale doelstellingen binnen deze onderzoekslijn kunnen samengevat worden in een aantal stappen. Een eerste fase is het definiëren van verschuivingen en schokken die tot een substantiële crisis van de bioproductieve ruimte in Vlaanderen kunnen leiden, of waarvoor een transformatie van de ruimtelijke organisatie van deze ruimte vereist is. Vervolgens wordt bepaald welke bio-productieve diensten kunnen aangeboden worden onder de huidige configuratie. Dit moet een basis bieden voor het uitwerken van een bruikbaar concept voor het beschrijven en begroten van veerkracht van de Vlaamse bioproductieve ruimte. In een volgende stap, wordt er nagegaan hoe men door een herschikking van het ruimtegebruik, het verweven van diverse diensten de capaciteit om verschuivingen en schokken op te vangen kan vergroten. Vervolgens gebeurt een terugkoppeling van deze inzichten door middel van het ontwikkelen van relevante strategieën voor duurzaam landgebruik. Dit kan onder meer door het definiëren van een nieuwe ruimtelijke typologie die rekening houdt met veerkracht en voedselzekerheid. In een casusonderzoek, in nauwe samenwerking met andere pakketten, worden modellen voor ruimtelijke allocatie en inrichting uitgewerkt.

Toekomstverkenningen

Verkenningen van mogelijke en wenselijke toekomsten zijn essentieel om de toekomstige context voor ecologische, sociale en economische duurzaamheid te kunnen begrijpen, en om te kunnen inschatten welke rol de ruimtelijke ontwikkeling hierbij heeft (o.a. door het stimuleren van verwevenheid, bundeling, ont-linting, defragmentatie en betere toegankelijkheid). Dit vereist een ontwerp van nieuwe kwalitatieve methodes (technieken en processen) en hun toepassing in een context die zeer onvoorspelbaar is en een aantal veranderingsmodaliteiten toont.

De begrippen 'scenario-analyse' en 'toekomststudies' hebben betrekking op uitgebreide catalogi van methoden, die zijn onderzocht en getest in verschillende regio's en in verschillende beleidsdomeinen (cf. Van Notten ea, 2003, Börjeson ea 2006, Hopkins, Zappata 2007). Het beleidsdomein Ruimtelijke Ordening in Vlaanderen is uitgedaagd om zijn eigen weg te vinden tussen, aan de ene kant beproefde en geteste methoden, en aan de andere kant, het zoeken naar innovatieve benaderingen die beter zijn aangepast aan het hedendaagse institutioneel kader en aan specifieke vraagstukken in ruimtelijk beleid in Vlaanderen.

Alhoewel scenario-analyse reeds grondig bestudeerd was in de academische wereld, is de combinatie van scenario-analyse en ontwerpmatig onderzoek - wat een typisch instrument is voor ruimtelijke ontwikkeling- veel minder bestudeerd. Dit onderzoek wil scenario-analyse en ontwerpmatig onderzoek plaatsen in het domein van evolutionaire planning, met mogelijks kruisbestuiving met het domein van evolutionaire economie (met onder andere onderzoek naar padafhankelijkheid, reproductie, contingentie, innovatie) en duurzaamheid (zie o.a. Bertolini 2007).

Het voorstel spitst zich toe op drie perspectieven/deeltaken: (1) de kritische analyse en de operationele ontwikkeling van (concept-gedreven en narratieve) scenario-analyse in ruimtelijk beleid, (2) de

ontwerpmatige ontwikkeling van ruimtelijke modaliteiten en regionale verandering en (3) de ontwikkeling van toekomstverkenningen als integraal deel van cyclische strategische ruimtelijke planning, waarnaar reeds was gerefereerd in de visienota over ruimtelijk beleid in Vlaanderen (Muyters, 2009).

DE KRITISCHE ANALYSE EN DE OPERATIONELE ONTWIKKELING VAN (CONCEPT-GEDREVEN EN NARRATIEVE) SCENARIO-ANALYSE IN RUIMTELIJK BELEID

Onderzoeksvragen: Wat zijn de relevante elementen en de schaal van analyse, die een evolutionaire analyse van de bestaande vormen van transformatie van het Vlaamse grondgebied kan ondersteunen? Hoe kunnen deze worden gerepresenteerd, opdat ze een basis voor het formuleren van transformatie scenario's bepalen waarbij de kloof tussen evolutionaire continuïteit en meer speculatieve vormen van visievorming wordt overbrugt? Welke variaties in de ontwikkelingspaden ontstaan uit deze modaliteiten van verandering bij analyse van duurzaamheidsbegrippen?

Een evolutionaire lens en de focus op ontwerpmatige benaderingen in perspectief 2 richt zich op nieuwe, aanvullende inzichten voor het eerste perspectief. Een voor deeltaak 2 belangrijk uitgangspunt is dat de formulering van ruimtelijk relevante scenario's afhankelijk is van de bestaande ruimtelijke context. Om een beschrijving te kunnen maken van de ruimtelijke dynamiek werd inspiratie geput uit inzichten van de evolutionaire economie: ruimtelijke ontwikkeling wordt beschreven als een combinatie van drie processen (Pflieger et al., 2009), als samenspel van inertie, contingentie en innovatie. De studie van ruimtelijke dynamiek is m.a.w. gericht op het onderscheid tussen snel en traag veranderende ruimtelijke systemen (inertie), op de rol van het redundante, onbepaalde, over-bepaalde en de rol van variaties (contingentie), en tevens op de actieve introductie van bijvoorbeeld nieuwe infrastructuur, technologieën of vormen (innovatie). Deze studie zal plaatsvinden binnen een concreet casegebied, dewelke wordt afgebakend in nauw overleg met de opdrachtgever en met onderzoekers van andere werkpakketten.

DE ONTWIKKELING VAN TOEKOMSTVERKENNINGEN ALS INTEGRAAL DEEL VAN CYCLISCHE STRATEGISCHE RUIMTELIJKE PLANNING.

Onderzoeksvragen: Hoe kan scenario-analyse en ontwerpmatig onderzoek worden ingebouwd in de cyclische dimensie van de ruimtelijke planning? Kan deze worden ontwikkeld als een geïntegreerde aanpak? Hoe kunnen discursieve en grafische voorstellingen op een kritische wijze worden gecombineerd als zijnde complementair?

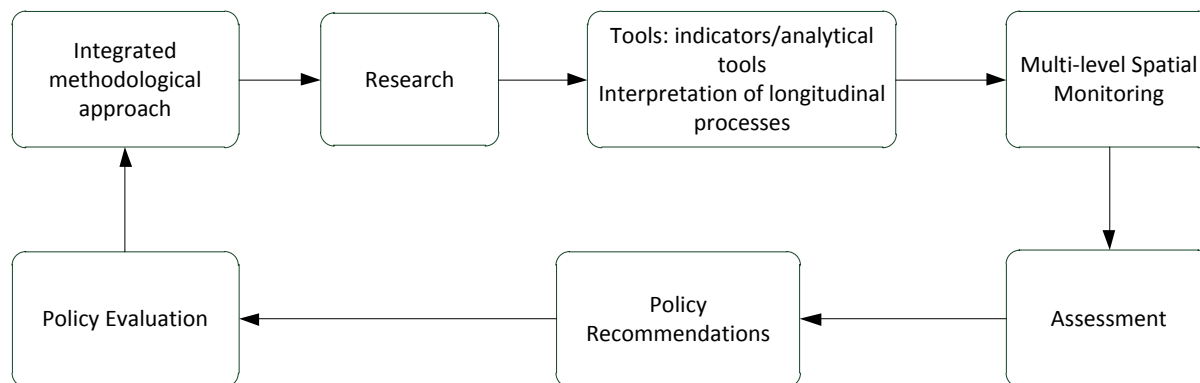
Deeltaken 1 en 2 starten gelijktijdig en zijn met elkaar verbonden, maar tezelfdertijd ook relatief onafhankelijke tracks tijdens de eerste twee en een half jaar. Het derde perspectief tracht om de brug te slaan tussen ontwerp en concept-gedreven benaderingen (Vandenbroeck, 2011:77). De toepassingen van scenario-benaderingen die bestudeerd worden in deeltaak 1, en de analyse van ontwerpmatige vragen in de omgang met padafhankelijkheden bij ruimtelijke transformaties in deeltaak 2, worden onderzocht op hun vermogen om te worden samengevoegd tot één veelzijdige aanpak voor toekomststudies in ruimtelijke planning in Vlaanderen. Bijzondere aandacht gaat hierbij naar de inpassing in cyclische planningsprocessen en naar de mogelijkheid om toekomstverkenningen als een vorm van co-productie te ontwikkelen.

Overwegende dat de toekomststudies zich vaak vooral richten op verhalen en kwantitatieve gegevens, zijn de onderzoekers van mening dat de combinatie met grafische voorstellingen aanzienlijk de kwaliteit van het ontwikkelen en communiceren van toekomstverkenningen kan verbeteren, met name in het domein ruimtelijke planning waar een hybride gebruik van tekst en beeld, van verhalen en grafische voorstellingen kenmerkend is (Schreurs, Kuhk 2011). Uitgangspunt hierbij is dat een combinatie van verschillende soorten voorstellingen processen van co-productie zouden mogelijk maken, waarbij verschillende actoren, met verschillende capaciteiten en achtergronden collectief perspectieven voor de toekomst ontwikkelen (zie Vandenbroeck 2011:63, 'policy-making communities').

Monitoring en evaluatie

Tot op heden werd monitoring van de ruimte opgevat als het ruimtelijk analyseren en samenbrengen van sectorale onderzoeksresultaten. Dit resulteerde in nieuwe inzichten in sectorale ruimtelijke processen en transformaties, maar bleek onvoldoende om een geïntegreerd ruimtelijk beleid te ondersteunen. In essentie werd monitoring herleid tot het toegankelijk maken van onderzoeksresultaten en het beschrijven van ruimtelijke processen en transformaties. De Ruimtemonitor, die ontwikkeld werd in het vorige steunpunt op basis van de technische componenten van een geografische data infrastructuur, bleek vooralsnog niet geschikt om de strategische en operationele doelstellingen van het Vlaamse ruimtelijk beleid te meten en te evalueren.

De hoofddoelstelling van dit onderzoek is dan ook om de ruimtemonitor opnieuw te concipiëren en een nieuw kader te ontwikkelen dat enerzijds nieuwe indicatoren kan faciliteren om de ruimtelijke differentiatie en de evolutie ervan in kaart te brengen, en anderzijds de bouwstenen bevat om het ruimtelijke beleid te analyseren en te evalueren. Er zal onderzocht worden of recente initiatieven zoals Linked Open Data (LOD) complementair zijn met de componenten van een SDI, en kunnen bijdragen tot een performante uitwisseling en publicatie van data en indicatoren. Daarnaast zal ook geanalyseerd worden hoe de monitor als instrument kan ingeschakeld worden in een cyclisch planningssysteem. In tegenstelling tot het vorige onderzoek- en implementatietraject van de monitor, zal een nieuw conceptueel kader van bij de start van het onderzoek opgemaakt worden, zodat het als leidraad kan dienen voor het verdere onderzoek binnen het Steunpunt Ruimte.

De doelstellingen van dit onderzoek kunnen als volgt verfijnd worden:

ONDERSTEUNEN VAN DE COHERENTIE TUSSEN DE ONDERZOEKSLIJNEN EN TUSSEN DE RUIMTELIJKE PROCESSEN OP VERSCHILLENDE SCHALEN.

De nieuwe inhoudelijke onderzoekslijnen polycentrisme en veerkracht binnen het steunpunt Ruimte zijn bij uitstek transversaal van aard, en zullen nieuwe transversale inzichten bieden in de evolutie en transformatie van de Ruimte. Deze inzichten zullen bekomen worden met nieuwe werkmethodes en uiteindelijk resulteren in een nieuwe set van kwantitatieve en kwalitatieve indicatoren. De Ruimtemonitor zal verder ontwikkeld worden om deze indicatoren te harmoniseren, alsook de kwaliteit en metadata ervan te documenteren. Daarnaast zal ook aandacht gaan naar de verschillende schaalniveaus (Europees, Regionaal, lokaal) en hoe de monitor een rol kan spelen in het integreren van ruimtelijke processen op deze schaalniveaus.

VOORSTELLEN VAN NIEUWE KWANTITATIEVE EN KWALITATIEVE METHODEN OM RUIMTELIJKE PROCESSEN EN TRANSFORMATIES RUIMTELIJK TE ANALYSEREN

De huidige Ruimtemonitor is een instrument gericht op omgevingsindicatoren die verzameld werden doorheen de sectorale georiënteerde werkpakketten van het vorige steunpunt. De interpretatie van de indicatoren wordt ondersteund door een beschrijving van de werkmethode en eventuele referenties naar publicaties. Echter, om de ruimtemonitor als beleidsondersteunend instrument te gebruiken is er nood aan een duidelijke weergave van een ruimtelijke trend en een zekere indicatie van relevante drempelwaarden. Daarnaast is het belangrijk om na te gaan welke verbanden er tussen indicatoren bestaan, en hoe deze verbanden gebruikt kunnen worden om clusters van indicatoren of samengestelde indicatoren te vormen die een ruimtelijk proces of transformatie weergeven.

VERDER ONTWIKKELEN VAN DE RUIMTEMONITOR VAN EEN INSTRUMENT DAT DE TOESTAND VAN DE RUIMTE IN KAART BRENGT NAAR EEN BELEIDSONDERSTEUNEND SYSTEEM GESCHIKT VOOR EEN CYCLISCH PLANNINGSYSTEEM

De onderzoeken naar polycentrisme en veerkracht enerzijds, en de scenario-analyses anderzijds zijn gericht op het evalueren van veranderingen in de Vlaamse Ruimte. Dit onderzoek zal aangeven:

- Welke veranderingen verwacht kunnen worden;
- Wat de sterktes, zwaktes, opportuniteiten en bedreigingen zijn voor Vlaanderen inzake deze veranderingen;
- Welke veranderingen gemeten, gestimuleerd of bestreden moeten worden;
- Welke processen beïnvloed kunnen worden door Ruimtelijk beleid;
- Welke acties nodig zijn;
- Welke beleidsinstrumenten beschikbaar zijn;
- Wat de criteria en determinanten voor succes zijn.

De antwoorden op deze vragen dienen vertaald te worden naar kwantitatieve en kwalitatieve indicatoren die de voorgenomen ruimtelijke veranderingen en scenario's in beeld brengt, alsook indicatoren en tools die kunnen dienen om de beleidsuitvoering, -output en –effecten te meten.

ONTWIKKELEN VAN VERSCHILLENDE METHODES VOOR BELEIDSEVALUATIE EN HET EVALUEREN VAN EEN AANTAL RUIMTELIJKE PROCESSEN/PROJECTEN MET HET OOG OP HET FORMULEREN VAN SUGGESTIES VOOR AANPASSINGEN VAN DE PLANNINGSINSTRUMENTEN, -PROCESSEN EN -CONCEPTEN.

In het verleden werd evaluatie van het beleid vaak gezien als de laatste stap in een beleidscyclus die uit vier fases bestaat (beleidsvoorbereiding, -bepaling, -uitvoering en tenslotte beleidsbeoordeling of evaluatie). Binnen het kader van dit onderzoek ziet het steunpunt evaluatie als een proactieve strategie, ingebed in alle fases van de beleidscyclus. Door het gebruik van evaluatie in de fase voor de beleidsbepaling, kan afgetoetst worden of de doelstellingen ambitieus maar tegelijk realistisch zijn en welke instrumenten noodzakelijk zijn ter uitvoering. In de fase van beleidsuitvoering is het niet alleen belangrijk om de vooruitgang te monitoren, maar ook om na te gaan of de strategieën en instrumenten al dan niet werken. Op deze manier kan de overheid ten gepaste tijde op de problemen reageren die zonder aanpassing zouden leiden tot een falen van het beleid. Op het einde van de beleidscyclus is het belangrijk terug te kijken naar de volledige cyclus om verschillende redenen: het afleggen van verantwoording voor het beleid (vb. Welke doelen werden bereikt, heeft het beleid impact gehad en geleid tot realisatie op het veld?), het verbeteren van activiteiten en het functioneren binnen de beleidssector en het beleidsleren. De lessen die men kan trekken uit deze evaluaties worden best gecombineerd met het monitoren van sociale en ruimtelijke ontwikkelingen om het ruimtelijk beleid te verbeteren.

In de eerste fase van het onderzoek wordt een overzichtsrapport opgesteld met daarin de verschillende evaluatiemethodes, bruikbaar voor de Vlaamse ruimtelijke planningscontext. Er wordt een onderscheid gemaakt tussen onder meer ex ante, tussentijdse en ex post evaluatie, proces- en projectevaluatie, kwalitatieve en kwantitatieve evaluatie. In een tweede fase worden cases geselecteerd die geëvalueerd worden aan de hand van de technieken uit het overzichtsrapport (uit de eerste fase). De planningsconcepten, visies en realisaties alsook het planproces en de participatie worden geëvalueerd.

Tenslotte worden de resultaten van zowel het onderzoek naar monitoring als het onderzoek naar evaluatie vertaald naar suggesties voor een cyclisch ruimtelijk planningssysteem (met bijhorende instrumenten, processen, concepten en strategieën) in Vlaanderen.

WERKING VAN HET STEUNPUNT

Samenstelling

Het steunpunt wordt gevormd door een consortium van:

- KU Leuven, die als initiator optreedt,
 - Departement Architectuur, Stedenbouw en Ruimtelijke Ordening (ASRO)
 - R&D Divisie voor Ruimtelijke Informatieverwerking
 - Departement Aard- en Omgevingswetenschappen
 - Instituut voor de Overheid
- Universiteit Gent,
 - Afdeling Mobiliteit en Ruimtelijke Planning
 - Vakgroep Architectuur en Stedenbouw
 - Vakgroep Geografie
- Universiteit Antwerpen
 - Centrum - Ongelijkheid, Armoede, Sociale uitsluiting en de Stad (OASeS)
- LUCA School of Arts
- Artesis Hogeschool Antwerpen

Promotor-coördinator

- Prof. dr. Georges Allaert, Universiteit Gent
- Prof. dr. Jan Schreurs, KU Leuven

Het steunpunt stelt gedurende de twee eerste jaren Georges Allaert, aan als promotor-coördinator 'beleid' en Jan Schreurs als promotor-coördinator 'bestuur'. Vanaf januari 2014 verenigt Jan Schreurs beide verantwoordelijkheden als promotor-coördinator,

Verantwoordelijken

- Prof. dr. Georges Allaert, Universiteit Gent
- Prof. dr. Geert Bouckaert, KU Leuven
- Dr. Tom Coppens, Artesis Hogeschool Antwerpen
- Dr. Pascal De Decker, LUCA School of Arts
- Prof. dr. Bruno de Meulder, KU Leuven
- Prof. dr. Michiel Dehaene, Universiteit Gent
- Prof. dr. Hubert Gullinck, KU Leuven
- Prof. dr. Dirk Lauwers, Universiteit Gent
- Prof. dr. Stijn Oosterlynck, Universiteit Antwerpen
- Prof. dr. Ann Pisman, Universiteit Gent
- Prof. dr. Jan Schreurs, KU Leuven
- Prof. dr. Thérèse Steenberghen, KU Leuven
- Prof. dr. Pieter Uyttenhove, Universiteit Gent
- Prof. dr. Liesbet Vranken, KU Leuven
- Prof. dr. Frank Witlox, Universiteit Gent

OVERHEID EN STUURGROEP

Stuurgroep

VOORZITTER

- Dhr. Peter Cabus, Departement Ruimtelijke Ordening, Woonbeleid en Onroerend Erfgoed (plaatsvervangend: Dhr. Christophe Pelgrims)

LEDEN

- Dhr. Georges Allaert, Universiteit Gent
- Mevr. Rita De Prêtre, Departement Economie, Wetenschap en Innovatie
- Mevr. Veerle Geerinckx, Departement Ruimtelijke Ordening, Woonbeleid en Onroerend Erfgoed
- Mevr. Sofie Houvenaghel, Departement Ruimtelijke Ordening, Woonbeleid en Onroerend Erfgoed
- Mevr. Isabel Jacobs, Kabinet van de Vlaamse minister van Financiën, Begroting, Werk, Ruimtelijke Ordening en Sport
- Mevr. Els Lievois, KU Leuven
- Dhr. Filiep Loosveldt, Strategische Adviesraad Ruimtelijke Ordening en Onroerend Erfgoed (SARO)
- Dhr. Jan Schreurs, KU Leuven
- Dhr. Gert Van de Genachte, Kabinet van de Viceminister-president Lieten van de Vlaamse Regering

SECRETARIS

- Mevr. Elsebeth Faber, KU Leuven

Functioneel bevoegde ministers

- Vlaamse minister van Financiën, Begroting, Werk, Ruimtelijke Ordening en Sport – de functioneel aansturende minister

Cofinancierende beleidsdomeinen

- Departement Ruimtelijke Ordening, Woonbeleid en Onroerend Erfgoed

Steunpunt Sport

Steunpunt Sport
Vrije Universiteit Brussel
Pleinlaan 2
1050 Brussel

www.steunpuntsport.be

ONDERZOEK

Naar een duurzaam Sport voor Allen-beleid: Analyse van kritieke succesfactoren van georganiseerde sportbeoefening bij adolescenten

DOELSTELLINGEN

- Georganiseerde sport meer toegankelijk maken voor 12 tot 18-jarigen
- Jeugd te stimuleren om vrijwilliger te worden en dit met aandacht voor kwetsbare groepen

ONDERZOEKSVRAGEN

Wat bepaalt de aantrekkingskracht van een sportclub voor adolescenten in het algemeen en maatschappelijk kwetsbare jongeren in het bijzonder?

- Hoe kan de actieve betrokkenheid van adolescenten in de georganiseerde sport verhoogd en behouden worden?
- Wat is de rol en impact van verschillende stakeholders op de toename en duurzaamheid van georganiseerde sportparticipatie onder jongeren en op hun persoonlijke en sociale ontwikkeling binnen en buiten sport?
- In welke mate kan toegankelijke sportinfrastructuur een impact hebben op (het niveau van) de georganiseerde sportparticipatie van adolescenten?

METHODOLOGIE

Inventarisatie en documentanalyse van good practices in Vlaanderen en buurlanden (bv. Nederland, England) waarbij aangepaste organisatievormen, begeleidende of empowerende leiderschapstrategieën worden toegepast in jeugdsportcontexten.

Gebaseerd op deze inventarisatie en analyse, zullen specifieke relevante practices worden geselecteerd

- een zo breed mogelijke range van organisatorische benaderingen
- in elke case specifieke aandacht voor 'achtergestelde' groepen en actieve betrokkenheid van adolescenten

Door middel van het verzamelen van practice-based evidence (formatieve en interactieve begeleiding en beoordeling) (Coalter 2007 ; Pawson and Tilley, 1996) zal er een diepteanalyse van minstens 5 geselecteerde praktijken plaatsvinden, dewelke zullen worden gemonitord, geanalyseerd en geëvalueerd op basis van ontwikkelde research tools.

Onder de verschillende praktijken, zullen de bottlenecks en succesfactoren worden onderzocht. Diepteanalyse van de praktijken in termen van effectiviteit en efficiëntie in relatie tot duurzaamheid van sportparticipatie en empowerment van adolescenten

Studie naar factoren die bijdragen tot de ontwikkeling van getalenteerde en elite jonge atleten naar elite seniors vanuit ontwikkelings- en holistisch perspectief

DOELSTELLINGEN

Identificeren van de factoren en processen die van invloed zijn op het succes van de transitie van getalenteerde en elite junior atleten naar elite senior level

Aanbevelingen voor de stakeholders in elite sport formuleren (bijvoorbeeld elite sport federaties, elite sportscholen, elite coaches...) over:

- Getalenteerde en elite junior atleten hun voorbereiding voor de junior-senior transitie
- Getalenteerde en elite atleten hun junior-senior transitie
- Eerste en tweede jaar elite senior atleten hun vooruitgang op senior niveau

ONDERZOEKSVRAGEN

Hoe ervaren/welke problemen ondervinden junior/senior elite atleten vóór, tijdens, en na hun junior-senior transitie op atletisch, psychologisch, psychosociaal, academisch/educatief, financieel en fysiek niveau.

METHODOLOGIE

Combinatie van kwalitatief (semi-gestructureerde interviews) en kwantitatief (vragenlijsten) onderzoek. Longitudinaal onderzoek: 2 jarige follow-up.

Prospectieve studie naar fysieke (in)activiteit, fysieke fitness en gezondheidsgerelateerde parameters bij Vlaamse volwassenen

DOELSTELLINGEN

- De opvolging bestuderen van sedentariteit, fysieke activiteit, sportparticipatie, sedentair gedrag, levensstijl, fysieke fitheid en gezondheid bij Vlaamse volwassenen gedurende de voorbije 10 jaar;
- Onderzoeken of specifieke subgroepen (verdeeld volgens leeftijd, geslacht, socio-economische status) meer risico lopen om ongezond gedrag (inactiviteit, sedentariteit, ongezonde voeding, roken) te vertonen en of zij een evolutie vertonen in fysieke en mentale gezondheid;
- Nagaan welke psychosociale determinanten en omgevingsdeterminanten van fysieke activiteit gerelateerd zijn aan levenslange sportparticipatie en fysieke activiteit. Ook wordt onderzocht welke factoren gerelateerd zijn aan (individuele) veranderingen in sportparticipatie en sedentair gedrag over de laatste 10 jaar;
- Onderzoeken of (individuele) veranderingen in gezondheidsgedrag (fysieke activiteit, sedentair gedrag, voeding, alcoholconsumptie en roken) gerelateerd zijn met (individuele) veranderingen in fysieke en mentale gezondheid

ONDERZOEKSVRAGEN

- Wat is de 10-jaar evolutie in fysieke activiteit, sedentariteit, sportparticipatie, voeding, fysieke en gezondheidsparameters bij volwassen Vlamingen?
- Wat is de relatie tussen een veranderde levensstijl (veranderingen in (in-)activiteits en voedingspatroon) met veranderingen in fysieke fitheid en gezondheid over een 10-jaar periode? Welke determinanten kunnen deze relaties verklaren?
- Kunnen genetische risicoprofielen de status 10 jaar geleden en de verschillen tussen individuele evoluties over een 10-jaar periode verklaren en dit voor een aantal fitheidsdomeinen en gezondheidsparameters?

METHODOLOGIE

▪ Subjecten

De subjecten die deelgenomen hebben aan de vorige studie (2002 -> 2006), zullen opnieuw gecontacteerd worden om deel te nemen aan deze studie. In de toenmalige studie waren zowel mannen als vrouwen van alle leeftijdscategorieën (18 tot 75 jaar) en vanuit heel Vlaanderen vertegenwoordigd. In totaal werden er 1300 participanten gemeten en getest.

Verwacht wordt dat niet alle 1300 participanten opnieuw zullen kunnen gemeten en getest worden: Het steunpunt schat dat er ongeveer 800 personen opnieuw zullen deelnemen aan de studie. De redenen voor drop-out tussen beide studies kan heel divers zijn: overlijden, ziekte, tijdsgebrek, Uiteraard zal worden getracht om de reden van drop-out te bevragen. Recruitering verloopt via een uitnodiging per brief en een opvolgend telefoongesprek.

▪ Metingen

- Medische screening
- Bloedafname
- Vragenlijst betreffende Fysieke activiteit en sedentariteit (FPACQ)
- Gezondheidsgerelateerde fitheid
- Vragenlijst betreffende gezondheid en gezondheidsgedrag
- DNA-analyse

Sport en gezondheid bij senioren in Vlaanderen

DOELSTELLINGEN

- Het nagaan van de lange termijn effecten van verschillende bewegingsprogramma's.
- Meten van het huidig fysiek activiteitsniveau van ouderen (70+) met bijzondere aandacht voor de meest zwakken (verblijvend in Woon- en verzorgingscentra/WZC).
- Ontwikkelen van nieuwe bewegingsprogramma's voor specifieke groepen van ouderen.

ONDERZOEKSVRAGEN

- Wat zijn de lange termijn effecten (1 jaar follow up) op vlak van fysieke activiteit, fitheid, welbevinden en sociaal functioneren ten gevolge van een intensieve bewegingsinterventie van 1 jaar bij ouderen (60+)?
- Hoe kunnen bewegingsprogramma's ontwikkeld worden voor ouderen die niet of onvoldoende bewegen?

METHODOLOGIE

- Analyse van de fysieke activiteit, fitheid en functionaliteit bij ouderen die in serviceflats of woonzorgcentra verblijven.
- Uittesten van een bewegingsprogramma bij deze doelgroep met specifieke aandacht voor het lange termijn effect.

Binnen Vlaamse Woon- en Zorgcentra en Serviceflats worden de fysieke activiteit, fitheid en functionaliteit bij de doelgroep gemeten. Tegelijkertijd worden een aantal meettoestellen gevalideerd bij de doelgroep.

Op basis van het huidig FA-niveau bij de doelgroep, wordt een laagdrempelig bewegingsprogramma op een fietsergometer ontwikkeld.

Er wordt nagegaan welke resultaten dit programma oplevert bij de doelgroep: op vlak van participatie, fitheid, functionaliteit, mentaal welbevinden, sociaal,... en welke begeleidingsaanpak het meest garantie biedt op een lange termijn participatie.

Verbetering van de toegang tot sport settings en sportdiensten / lichte sportvormen

DOELSTELLINGEN

- De identificatie van bestaande vormen van 'lichtgeorganiseerde' sport en sportorganisaties
- De detectie van (marketing-)tools die lichte sportgemeenschappen gebruiken om deelnemers te binden
- Het in kaart brengen van het socio-demografisch profiel van participanten in lichte vormen van sport
- Het verwerven van inzicht in de ontwikkeling van de sportcarrière van deelnemers in lichte sportvormen
- De beschrijving van mogelijkheden die lichte sportgemeenschappen bieden in de ontwikkeling van een gezonde en levenslange actieve deelname aan sport

ONDERZOEKSVRAGEN

- Wie zijn de lichte sportbeoefenaars?
- Wat zijn hun motieven om in licht georganiseerd verband aan sport te doen?
- Hoe kunnen zwaarder georganiseerde sportaanbieders uit overheid, markt en middenveld inspelen op dit fenomeen van lichte sportvormen?

METHODOLOGIE

- Kwantitatief onderzoek vraagzijde op basis van beschikbaar onderzoeksmateriaal uit bestaande datasets, waaronder KUL Tijdstrendanalyse in sportparticipatiestijlen, SBV'69-'09, PAS'09, OKRA'09, Leuvense Loopsport Survey, Leuvense Fietssport Survey, etc.
- Kwantitatief onderzoek vraagzijde: ontwerp nieuwe vragenlijst PAS'14 (i.s.m. partners Steunpunt voor Beleidsrelevant Onderzoek Sport)

Kwalitatief onderzoek aanbodzijde: Individuele interviews en focusgroepgesprekken

- Middenveld: sportclubs + sportfederaties
- Overheid: lokale gemeentebesturen (sportdiensten)
- Markt: commerciële sportaanbieders

Kwalitatief onderzoek vraagzijde ('lichte' sportparticipanten): Post-race surveys en individuele interviews, recrutering via verschillende settings: Massasportevenementen, start to-initiatieven, openbare sportinfrastructuur, commerciële voorzieningen, ...

Kritische factoren om drop-out te voorkomen in sport en fysieke activiteit van de Vlaamse jeugd

DOELSTELLINGEN

- Analyse van het beweegprofiel (duur, intensiteit, tijdstip, context) van kinderen en jongeren op basis van een (objectieve) monitoring van fysieke activiteit
- Determinantenanalyse van veranderingen in sportparticipatie en fysieke activiteit bij jongeren door middel van prospectief en retrospectief onderzoek.
Bepalen van kritische factoren om een daling in fysieke activiteit tegen te gaan en in het bijzonder om drop-out van jongeren in de (georganiseerde) sport tegen te gaan.

ONDERZOEKSVRAGEN

- Welk profiel op het vlak van fysieke (in)activiteit kunnen we op basis van een objectieve monitoring vaststellen bij de huidige generatie kinderen en jongeren in Vlaanderen en wat is de relatie met hun fysieke fitheid?
- Welk temporele patronen op het vlak van fysieke (in)activiteit kunnen we vaststellen bij de huidige generatie kinderen en jongeren in Vlaanderen?
- Welke verschuivingen in (georganiseerde) sportdeelname treden op tijdens de overgang van de kindertijd naar adolescentie?

- Welke socio-demografische, psychosociale en omgevingsgebonden factoren tijdens de kindereenjaren verklaren “drop-out” uit de georganiseerde sport tijdens de adolescentie?
- Wat is het verband tussen (georganiseerde) sportdeelname tijdens de vroege adolescentie (middelbare studies) en sportdeelname en andere vormen van bewegen op volwassen leeftijd?

METHODOLOGIE

- Monitoring van het beweeggedrag bij kinderen en jongeren (6-18 jaar).
 - Objectief: Sensewear Pro Armband + dagboek
 - Subjectief: FPACQ
- Prospectieve cohort studie naar (determinanten van) verandering in sportparticipatie en FA bij jongeren.
- Retrospectieve studie naar determinanten voor drop-out in sport (koppeling met participatiesurvey)

De rol van de volwassen status in het talent identificatieproces in sport

DOELSTELLINGEN

Onderzoek naar de invloed van maturiteit op de talentontwikkeling van jonge beloftevolle atleten

ONDERZOEKSVRAGEN

- Hoe sterk is de samenhang/overeenkomst tussen invasieve (gouden standaard) en niet-invasieve methoden om biologische maturiteit in te schatten?
- Hoe sterk is de samenhang/overeenkomst tussen invasieve (gouden standaard) en niet-invasieve methoden om lichaamslengte op volwassen leeftijd in te schatten?
- Verschillen jonge sporters met verschillende maturiteitsstatus op selectiemomenten in fysieke karakteristieken?
- In welke mate is de maturiteitsstatus op belangrijke selectiemomenten bepalend voor de sportieve loopbaan?

METHODOLOGIE

Gouden standaard (invasief): RX- TWIII: skeletale leeftijd (t.a.v. chronologische leeftijd) versus niet-invasieve methoden:

- Khamis-Roche (gest, gew, mid-gestalte ouders)
 - Estimatie maturity-offset (Mirwald et al.: gestalte, gestalte in zit, gewicht, geslacht, leeftijd)
- Populatie (onderzoekslijn 1): zwemmers, triatleten, voetballers geïdentificeerd als beloftevolle jongere. Basismetingen uit de periode 2006-2010 via diverse verwante projecten KU Leuven en Ugent (opvolging vanaf 2012).

Populatie (onderzoekslijn 2): leerlingen Vlaamse Topsportscholen. Basismetingen maturiteit uit de periode 2007-2011 via diverse verwante projecten KU Leuven en Ugent (opvolging vanaf 2012);

- Drop-out
- Actuele prestatieniveau
- Lange termijn prestatie evolutie tot 2015

Maturiteitsbepaling adhv invasieve methode (zw, triatlon) en/of non-invasieve methode (andere topsporttakken) opvolging vanaf 2012

- Drop-out
- Actuele prestatieniveau
- Lange termijn prestatie evolutie tot 2015
- Actuele basiseigenschappen (morfologie, fysiek, coördinatie)
- Lange termijn evolutie basiseigenschappen

Sportletselpreventie via leerkrachten lichamelijke opvoeding: haalbaarheid, effectiviteit en overdraagbaarheid

DOELSTELLINGEN

Via de leerkracht lichamelijke opvoeding in het secundair onderwijs sportletselpreventiecompetenties en -gedrag bij adolescenten bewerkstelligen door sportletselpreventieprogramma's. Hierbij maakt het steunpunt gebruik van een SDT-gebaseerde aanpak (cfr Aelterman e.a., 2012). Er wordt hierbij bijzondere aandacht besteed aan de optimalisatie transfer naar leerlingen/sporters.

Dit onderzoek is dan ook opgedeeld in twee fases: een sportletselpreventieprogramma voor leerkrachten lichamelijke opvoeding en de optimalisering van sportletselpreventie bij leerlingen/sporters.

ONDERZOEKSVRAGEN

Kan een intrinsiek sportletselpreventieprogramma voor leerkrachten lichamelijke opvoeding in het secundair onderwijs met aandacht voor motiverende aanpak en transfer naar leerlingen:

- de letselpreventiecompetentie en -gedrag bij leerkrachten lichamelijke opvoeding doen toenemen?
- sportblessures bij leerkrachten lichamelijke opvoeding doen dalen?
- leerkrachten lichamelijke opvoeding meer letselpreventiecompetenties in hun lessen en/of sportbegeleiding laten transfereren? (* en hoe optimaliseren?)
- de letselpreventiecompetentie en -gedrag bij leerlingen-sporters doen toenemen?

METHODOLOGIE

Prospectieve Blessureregistratie Leerkrachten LO (schooljaar 2012-13)

Ontwikkeling en piloottest interventie +SDT+transfer (jan - aug 2013)

Interventiestudie bij Leerkrachten LO volgens RCT (schooljaar 2013-14)

- Outcomes Leerkrachten
 - Blessure-incidentie (online registratie)
 - competentie-gedrag-transfer (school en evt. club) (online vragenlijsten; observatie; focusgroep interview)
- Outcomes leerlingen
 - competentie-gedrag (online vragenlijsten; observatie; focusgroep interview)

Naschoolse sport als middel tot blijvende sportparticipatie

DOELSTELLINGEN

- Onderzoeken of schoolsportprogramma's kinderen en jongeren aantrekken die (nog) niet actief zijn in sportclubs.
- Karakteristieken in kaart brengen van bestaande schoolsportprogramma's: inhoud en het motivatieaspect in begeleidingsstrategieën.
- Een workshop ontwikkelen voor schoolsportbegeleiders en nagaan of de effecten van naschoolse sportprogramma's hierdoor kunnen worden geoptimaliseerd.
- Het verspreiden van de resultaten van het onderzoek via een opleiding of studiedag voor schoolsportbegeleiders.

ONDERZOEKSVRAGEN

- Zijn jongeren die deelnemen aan de schoolsport meer of minder gemotiveerd om te sporten dan jongeren die niet deelnemen aan de schoolsport?
- Sporten jongeren die deelnemen aan de schoolsport meer in hun vrije tijd dan jongeren die niet deelnemen aan de schoolsport?
- Zijn jongeren die deelnemen aan de schoolsport meer of minder fysiek actief dan jongeren die niet deelnemen aan de schoolsport?

METHODOLOGIE

Fase 1: Bevraging van 3000 jongeren:

- 30 lagere scholen (klas van 5e en 6e leerjaar)
- 30 secundaire scholen (klassen van elke graad)
- vragenlijst gebaseerd op de Flemish Physical Activity Questionnaire, de Behavioral Regulation in Exercise Questionnaire en de Psychological Need Satisfaction in Exercise Scale.

Fase 2: ontwikkeling en evaluatie van een interventie om de rol van schoolsport als sportpromotor te optimaliseren

- in kaart brengen van kenmerken van schoolsportinitiatieven
- interviews en focusgroep-gesprekken met schoolsportverantwoordelijken
- video-opnames schoolsportsessies
- ontwikkelen van de workshop en deze geven aan schoolsportbegeleiders uit 30 scholen
- testen van de effectiviteit van de workshop

EFFECTIVITEIT VAN DUURZAME INTERORGANISATIONELE SAMENWERKINGEN: CASE BUURTSPOORT

DOELSTELLINGEN

Dit onderzoek wil tegemoetkomen aan twee specifieke noden. Ten eerste, een methodiek aanleveren om sportpromotie-initiatieven te evalueren, i.h.b. lokale Sport voor Allen-initiatieven gericht op duurzame sportbeoefening. In dit Steunpuntproject wordt de effectiviteit voor de gekozen sportpromotie cases nagegaan en wordt een methodiek aangereikt en adviezen geformuleerd voor een meer evidence-based aanpak binnen lokale sportpromotie. Op basis van het onderzoek worden meetbare determinanten bepaald. Hierbij is het belangrijk de ruimere context op te nemen waarin de sportpromotie-initiatieven plaatsvinden.

Ten tweede, de determinanten bepalen van duurzame sportspecifieke samenwerkingen. Complexe beleidsvraagstukken zoals het promoten van sport voor allen vereisen een netwerk-aanpak waarbij diverse stakeholders samenwerken. Er bestaan heel wat ad hoc samenwerkingen maar deze zijn vaak niet duurzaam en er is weinig inzicht in hun succes en succesfactoren. Een goede samenwerking tussen sportclubs, sportdiensten, scholen, buurtwerking, sociale diensten, federaties en diverse andere organisaties is noodzakelijk voor het bereiken van niet-sporters en voor een vlotte doorstroming van sporters tussen diverse initiatieven; alsook om de succesvolle initiatieven duurzaam te verankeren.

ONDERZOEKSVRAGEN

- Hoe kan de effectiviteit van sportpromotie-initiatieven op het vlak van duurzame sportparticipatie worden gemeten?
- Wat zijn de determinanten van duurzame en effectieve lokale samenwerkingsverbanden voor de promotie van sport voor allen?

METHODOLOGIE

Voor dit onderzoek wordt verder gebouwd op het RE-AIM model dat reeds een bewezen valide methodiek is voor gezondheidspromotie initiatieven. Deze methodiek wordt aangepast naar sportpromotie en aangevuld met contextuele en netwerkvariabelen. Als case voor de ontwikkeling en toetsing van het model wordt buurtsport gekozen dat lokale duurzame sportparticipatie beoogt door sportpromotie initiatieven en waarbij diverse organisaties samenwerken.

In een pilootstudie in 2012 wordt de effectiviteit van buurtsport als strategie voor het verhogen van sportparticipatie onderzocht in Antwerpen. Daarna worden twee metingen uitgevoerd in andere gemeenten en steden waarbij participanten en organisatoren van buurtsport ondervraagd worden. Een eerste toetsing van het model gebeurt in 2013, de opvolgmeting is gepland voor 2014-2015.

Participatiesurvey i.s.m. andere steunpunten (cultuur, jeugd en media)

DOELSTELLINGEN

De call die werd gelanceerd voor de Steunpunten Beleidsrelevant Onderzoek, bevatte de opdracht om een survey uit te voeren rond de participatie aan sport-, cultuur-, jeugd- en media initiatieven van de Vlaming.

Bedoeling is om aan de hand van deze groots opgezette survey onder coördinatie van het Steunpunt Cultuur, inzicht te krijgen in het participatiegedrag van de Vlaming, in participatiedrempels, de wijze en context van participatie, de mechanismen die een impact hebben op participatie en de eventuele overlap en/of verschillen in participatie.

Anderzijds is het ook de bedoeling van een aantal trends in (sport)participatie zichtbaar te maken door vergelijking met de gegevens uit de grootschalige participatiesurvey uit het vorige Steunpunt Cultuur, Jeugd en Sport.

ONDERZOEKSVRAGEN

- Wat is de situatie van de participatie?
- Wie participeert en wie niet?
- Waarom participeren sommige groepen meer of minder?
- Zijn er patronen in participatie en linken die met levensstijl?
- Met welke verwachtingen en motieven participeren mensen?
- Hoe is de participatie gelinkt aan sociale oriëntatie?
- Wat is de sociale en recreatiecontext in welke mensen participeren?

METHODOLOGIE

Dit onderzoek bestaat uit 2 luiken: een luik dataverzameling dat onder aansturing van het steunpunt Cultuur zal gebeuren en een luik data-analyse dat binnen elk van de vier betrokken steunpunten wordt uitgevoerd.

- Datacollectie via interviews aan de hand van een gestandaardiseerde kwaliteitsvolle vragenlijst die wordt afgenomen bij een representatieve steekproef van 3000 Vlamingen tussen 14 en 85 jaar.
- De vragenlijst bevat vragen die ook in de vorige surveys aan bod kwamen, dit om longitudinale vergelijkingen mogelijk te maken.
- De resterende ruimte (elke vragenlijst mag maximum 60 à 70 minuten duren) wordt evenredig verdeeld over de deelnemende Steunpunten.
- Een marktonderzoeksbureau wordt ingeschakeld voor het uitvoeren van de bevraging tussen januari en oktober 2014.

Nadat de verzamelde data verfijnd en gedocumenteerd werden, zullen de 3 universiteiten in 2015 de verwerking op zich nemen, elk vanuit een andere invalshoek. Bedoeling is om naar het beleid toe een gefundeerde basis aan te reiken waarop nieuwe Sport-voor-Allen initiatieven kunnen ontwikkeld worden.

WERKING VAN HET STEUNPUNT

Samenstelling

Het steunpunt wordt gevormd door een consortium van:

- Vrije Universiteit Brussel, die als initiator optreedt,
 - Vakgroep Sportbeleid en Management - Onderzoeksgroep Sociale Bewegingsagogiek
 - Vakgroep Sportbeleid en Management
 - Vakgroep Menselijke Biometrie en Biomechanica
 - Vakgroep Bewegingsvorming en Sporttraining
- KU Leuven,
 - Onderzoeksgroep Fysieke Activiteit, Sport & Gezondheid
 - Onderzoeksgroep Sport- en Bewegingsbeleid
- Universiteit Gent
 - Onderzoeksgroep Fysieke Activiteit Fitheid en Gezondheid
 - Onderzoeksgroep Sportmanagement
 - Onderzoeksgroep Didactiek van de Lichamelijke Opvoeding
 - Onderzoeksgroep Biomechanica en Motorisch Leren

Promotor-coördinator

- Prof. dr. Marc Theeboom, Vrije Universiteit Brussel

Verantwoordelijken en promotoren

- Prof. dr. Marc Theeboom, Vrije Universiteit Brussel
- Prof. dr. Paul Wylleman, Vrije Universiteit Brussel
- Prof. dr. Jo Van Hoecke, Vrije Universiteit Brussel
- Prof. dr. Veerle De Bosscher, Vrije Universiteit Brussel
- Prof. dr. Peter Clarys, Vrije Universiteit Brussel
- Prof. dr. Benedicte Deforche, Vrije Universiteit Brussel
- Prof. dr. Kristine De Martelaer, Vrije Universiteit Brussel
- Prof. dr. Johan Lefevre, KU Leuven
- Prof. dr. Jeroen Scheerder, KU Leuven
- Prof. dr. Bart Vanreusel, KU Leuven
- Prof. dr. Christophe Delecluse, KU Leuven
- Prof. dr. Martine Thomis, KU Leuven
- Prof. dr. Filip Boen, KU Leuven
- Prof. dr. Jan Seghers, KU Leuven
- Prof. dr. Ilse De Bourdeaudhuij, Universiteit Gent
- Prof. dr. Leen Haerens, Universiteit Gent
- Prof. dr. Annick Willem, Universiteit Gent
- Prof. dr. Dirk De Clercq, Universiteit Gent
- Prof. dr. Matthieu Lenoir, Universiteit Gent
- Prof. dr. Renaat Philippaerts, Universiteit Gent
- Prof. dr. Greet Cardon, Universiteit Gent

OVERHEID EN STUURGROEP

Stuurgroep

VOORZITTER

- Mevr. Christine Claus, Departement Cultuur, Jeugd, Sport en Media

LEDEN

- Mevr. Ilse De Bourdeaudhuij, Universiteit Gent
- Dhr. Brecht De Vos, Kabinet van de Vlaamse minister van Financiën, Begroting, Werk, Ruimtelijke Ordening en Sport
- Dhr. Jan Korthoutd, Departement Internationaal Vlaanderen
- Dhr. Johan Lefevre, KU Leuven
- Mevr. Chris Massez, Agentschap voor de Bevordering van de Lichamelijke Ontwikkeling, de Sport en de Openluchtrecreatie (BLOSO)
- Dhr. Marc Theeboom, Vrije Universiteit Brussel
- Dhr. Wim Winderickx, Departement Economie, Wetenschap en Innovatie
- Mevr. Helena Wittock, Vrije Universiteit Brussel

SECRETARIS

- Mevr. Astrid Vervaet, Departement Cultuur, Jeugd, Sport en Media

Functioneel bevoegde ministers

- Vlaams minister van Financiën, Begroting, Werk, Ruimtelijke Ordening en Sport – de functioneel aansturende minister

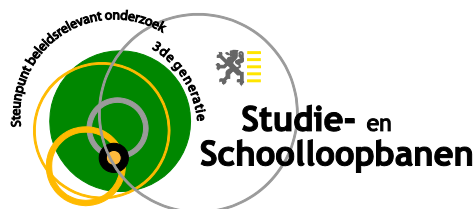
Cofinancierende beleidsdomeinen

- Departement Cultuur, Jeugd, Sport en Media

Steunpunt Studie- en Schoolloopbanen

Steunpunt Studie- en Schoolloopbanen
HIVA
Parkstraat 47 bus 5300
3000 Leuven

www.steunpuntssl.be

ONDERZOEK

Het steunpunt SSL voert beleidsrelevant onderzoek uit om de Vlaamse regering en haar partners te informeren over strategische beleidskeuzen. De lange termijn-doelstellingen voor Vlaanderen op het vlak van onderwijs zitten vervat in het Pact 2020 van Vlaanderen in Actie (ViA). De ViA-doorbraak 'de lerende Vlaming' moet ervoor zorgen dat iedereen, ook oudere werknemers, kansengroepen en vrouwen, zijn talenten ten volle kan ontwikkelen en benutten. Het SSL-meerjarenprogramma 2012–2015 omvat vier onderzoeksdomeinen waarmee ons steunpunt een bijdrage kan leveren om deze doorbraak te bereiken.

Macro-perspectief van het Vlaamse onderwijssysteem

Het onderzoeksdomein 'Macro-perspectief van het Vlaamse onderwijssysteem' omvat twee onderzoekslijnen. Enerzijds beoogt het steunpunt de kwaliteit en de gelijkheid van het Vlaamse onderwijssysteem in kaart te brengen (zowel in vergelijking met andere landen als over de tijd heen) en anderzijds wordt er gewerkt aan de ontwikkeling van indicatoren voor de monitoring van het aantal vroege schoolverlaters.

SYSTEEMKENMERKEN EN UITKOMSTEN VAN HET VLAAMSE ONDERWIJS IN VERGELIJKEND PERSPECTIEF

Het steunpunt plaatst het Vlaamse onderwijssysteem in een internationaal vergelijkend perspectief. Dit kan zowel door landen als door onderwijssystemen met elkaar te vergelijken. Hiervoor wordt gebruik gemaakt van internationale data zoals EAK, TIMSS of PISA. Het steunpunt neemt zowel de kenmerken van het Vlaamse onderwijssysteem als de uitkomsten ervan onder de loep. De hoofdbedoeling is de evolutie inzake de kwaliteit en de gelijkheid van onderwijssystemen – in het bijzonder het Vlaamse – te beschrijven en zo mogelijk te verklaren.

MONITORING VAN HET VLAAMSE ONDERWIJSSYSTEEM OP BASIS VAN ADMINISTRATIEVE DATABANKEN

Het steunpunt verwerkt ruwe gegevens uit administratieve databanken tot indicatoren van voortijdig schoolverlaten per regio en per school. Zo ontstaan er ook profielen van scholen in termen van de leerlingstromen tussen scholen. Deze indicatoren en profielen dienen om beleidsmakers, schooldirecties en leerlingbegeleiders te ondersteunen bij het uitwerken en evalueren van maatregelen om het aantal vroege schoolverlaters te verminderen. Ze vormen tegelijk een interessant instrument om de impact van hervormingen in het secundair onderwijs op te volgen.

Loopbanen van leerlingen

Het onderzoeksteam 'Loopbanen van leerlingen' zet in Vlaanderen een grootschalig longitudinaal onderzoek op om de studieloopbanen van leerlingen doorheen het secundair onderwijs te onderzoeken. Daarnaast ligt de focus op gelijke onderwijskansen. Enerzijds worden de evolutie, de determinanten en de effecten van sociaal-etnische segregatie aan het licht gebracht. Anderzijds evalueert het steunpunt de verschillende aspecten van het beleid inzake gelijke onderwijskansen.

LONGITUDINALE ANALYSE VAN STUDIELOOPBANEN IN HET SECUNDAIR ONDERWIJS (LISO)

'Loopbanen in het secundair onderwijs' (LISO) is een grootschalig longitudinaal onderzoek in Vlaanderen dat wordt opgezet om de studieloopbanen van leerlingen doorheen het secundair onderwijs te onderzoeken. Er zal één cohorte leerlingen gevolgd worden vanaf het eerste jaar secundair onderwijs (2013-2014). Er worden gegevens verzameld via toetsen en vragenlijsten. Deze nieuwe databank zal in de komende jaren beleidsrelevant onderzoek met betrekking tot het secundair onderwijs mogelijk maken.

SEGREGATIE / SOCIALE MIX

Het decreet betreffende het inschrijvingsrecht van eind 2011 beoogt expliciet een sociale mix in de scholen. Op basis van bestaande gegevens brengt het steunpunt de evolutie, de determinanten en de effecten van sociaal-etnische segregatie aan het licht. Hiervoor zijn monitoring-instrumenten nodig. Het steunpunt onderzoekt de effecten van sociale mix op cognitieve prestaties en leervorderingen en dit zowel in het basisonderwijs als in het secundair onderwijs. Voor het secundair onderwijs worden tevens de effecten van sociale mix op loopbanen van leerlingen geanalyseerd.

EVALUATIE VAN HET BELEID INZAKE GELIJKE ONDERWIJSKANSEN

Het beleid inzake gelijke onderwijskansen omvat verschillende aspecten zoals het inschrijvingsrecht en het schooleigen GOK-beleid. De onderzoekers belichten de effecten van het GOK-beleid op segregatie en schoolcompositie en onderzoeken de evolutie in de uitvoering van het GOK-beleid op schoolniveau. Tot slot wordt de invloed nagegaan van leerkrachtverwachtingen, zittenblijven en verwijzingen naar het buitengewoon lager onderwijs op de onderwijsskloof tussen kansarme en kansrijke leerlingen.

Loopbanen van leerkrachten

In het kader van het brede debat over lerarenloopbanen in Vlaanderen wil het onderzoeksteam 'Loopbanen van leerkrachten' onderzoek doen en beleidsadviezen formuleren over wat er nodig is om de kwaliteit en de omvang van het lerarenkorps in de toekomst af te stemmen op de behoeften.

Vooreerst gaat het steunpunt op zoek naar de determinanten van de in- en uitstroom van leerkrachten in het beroep en van hun loopbaanduur. Ook de invloed van de school als werkcontext op de loopbaan van leerkrachten komt ruim aan bod. Omdat we vermoeden dat de professionele ontwikkeling van leerkrachten een belangrijke rol speelt in het loopbaan debat, verkennen we de verschillen in loopbaanfasen op het vlak van leren op de werkplaats.

DETERMINANTEN VAN INSTROOM, LOOPBAANDUUR EN UITSTROOM

We gaan op zoek naar verklaringen voor de verschillen in instroom en uitstroom van leerkrachten in het beroep. We gaan tevens op zoek naar de determinanten van de duur van hun loopbaan. Hiervoor maken we maximaal gebruik van reeds bestaande gegevens. Om de verklarende factoren te vinden, houden we telkens rekening met zowel individuele kenmerken, schoolkenmerken als de macro-economische context.

LEERKRACHTEN OP SCHOOL: EEN CONTEXTUELE ANALYSE VAN LEERKRACHTENLOOPBANEN

We analyseren de invloed van de schoolcontext en de schoolprocessen op de loopbaan van leerkrachten. Onze focus ligt op de schoolcontext als werkcontext voor leerkrachten. Hoe kunnen loopbanen van leerkrachten uitdagend blijven en tegelijkertijd ook voldoening geven in elke fase van hun leven? Waar zijn de risico's gesitueerd?

ANTECEDENTEN, KENMERKEN EN UITKOMSTEN VAN DE PROFESSIONELE ONTWIKKELING VAN LEERKRACHTEN: VERKENNING VAN VERSCHILLEN IN LOOPBAANFASEN

De professionele ontwikkeling van leerkrachten en in het bijzonder het leren op de werkplaats verschilt naar gelang de fase in de loopbaan. Zowel in basisscholen als in secundaire scholen brengen we in kaart wat de antecedenten, de kenmerken en de effecten zijn van het leren op de werkplaats. Dit geldt niet alleen voor studenten in de lerarenopleiding maar ook voor ervaren leerkrachten. Scholen zijn krachtige leeromgevingen. In de analyses houden we rekening met culturele en structurele kenmerken van deze omgevingen: leiderschap, componenten van de professionele leergemeenschap, samenwerkingsstructuren, evaluatie en feedback en de samenwerking tussen de school en de instellingen voor lerarenopleiding.

Aansluiting tussen onderwijs en arbeidsmarkt

Het onderzoeksdomein 'Aansluiting tussen onderwijs en arbeidsmarkt' is binnen SSL de 'natuurlijke' schakel tussen het beleidsdomein onderwijs en het beleidsdomein werk. Dit uit zich o.m. in de deelname aan de Werkgroepen Strategisch Arbeidsmarktonderzoek. De inhoudelijke klemtoon van het onderzoek ligt op hoger onderwijs, op (mis)match tussen onderwijs en werk en op levenslang leren.

VERANDERINGEN IN LOOPBANEN DOORHEEN HET HOGER ONDERWIJS EN DE OVERGANG VAN SCHOOL NAAR WERK

In de loop van het vorige decennium is het hoger onderwijs in Vlaanderen fundamenteel hervormd door de invoering van de BaMa-structuur en door het flexibiliseringsdecreet. We beogen de gevolgen van deze structurele veranderingen in het hoger onderwijs te analyseren en te evalueren. Vooreerst leveren we een overzicht van de beschikbare literatuur over de recente hervormingen van het hoger onderwijs in Europa. Daarna volgt een empirische analyse van de effecten van de institutionele hervormingen in het Vlaamse hoger onderwijs. Welke stromen en transities zijn er van secundair naar hoger onderwijs? Hoe groot zijn de slaagkansen in het hoger onderwijs en hoe lang is de (totale) studieduur? Tot slot evalueren we de gevolgen van de wijzigingen in het hoger onderwijs in Vlaanderen door een vergelijking van onderwijsloopbanen voor en na de hervormingen in het hoger onderwijs.

MISMATCH IN KWALIFICATIES EN VAARDIGHEDEN IN DE VLAAMSE JONGERENARBEIDSMARKT: ANALYSE VAN ONDERLIGGENDE MECHANISMEN

Een deel van de jongeren op de Vlaamse arbeidsmarkt komt terecht in jobs die niet aansluiten bij hun kwalificaties, zowel in termen van niveau als in termen van inhoud. Onze focus ligt op de mechanismen die dit gebrek aan aansluiting kunnen verklaren. Wat weten we over de match tussen onderwijs en werk in Vlaanderen? Wat is de positie van Vlaanderen in internationaal perspectief? Wat is de rol van studiemotieven in de verklaring van mismatch? Deze en andere onderliggende mechanismen worden geanalyseerd.

ONTWIKKELING VAN VAARDIGHEDEN EN COMPETENTIES IN HET ONDERWIJS EN DE INITIËLE ARBEIDSLOOPBAAN

We streven ernaar meer inzicht te krijgen in competentieontwikkeling ten voordele van de inzetbaarheid op de arbeidsmarkt. Met vaardigheden ter bevordering van de inzetbaarheid op de arbeidsmarkt bedoelen we niet meer uitsluitend het beschikken over de juiste inhoudelijke en technische vaardigheden maar ook basisvaardigheden (vb. ICT-geletterdheid) en loopbaancompetenties. Onze aandacht gaat vooral uit naar de ontwikkeling van deze 'employability'; en dit een leven lang. We onderzoeken eveneens de relatie met de deelname aan levenslang leren en met systeemkenmerken.

Databanken

De databanken 'Schoolloopbanen in het basisonderwijs' (SiBO) en 'Studie van de overgang van onderwijs naar arbeidsmarkt' (SONAR) zijn het resultaat van de vorige vijfjarenprogramma's van het steunpunt SSL.

Tijdens het schooljaar 2013-2014 start een nieuwe gegevensverzameling over 'Loopbanen in het secundair onderwijs' (LiSO).

SiBO

'Schoolloopbanen in het basisonderwijs' (SiBO) is een grootschalig longitudinaal onderzoek in Vlaanderen dat werd opgezet om de schoolloopbanen van kinderen doorheen het basisonderwijs te onderzoeken. Dit onderzoek startte in het schooljaar 2002-2003 met het volgen van een groep van 6000 kinderen uit de derde kleuterklas (uit ongeveer 200 scholen). De algemene bedoeling van het SiBO-project is aan de hand van informatie over studieloopbanen van de leerlingen een aantal wezenlijke kenmerken van het basisonderwijs bloot te leggen. Deze bedoeling laat zich vertalen in vier doelstellingen:

- een beschrijving geven van de (verschillen in) ontwikkeling van leerlingen en hun schoolloopbaan vanaf het kleuteronderwijs tot het einde van het lager onderwijs. Met andere woorden: het in kaart brengen van verschillende patronen of trajecten van schoolse ontwikkeling over een langere tijd;

- een verklaring bieden voor de individuele verschillen in schoolloopbanen vanuit de kenmerken van het kind en zijn/haar omgeving. Wat de kenmerken van de omgeving betreft, wordt vooral gekeken naar de invloed van gezinskenmerken enerzijds en school- en klaskenmerken anderzijds. Het meten van de invloed van individuele factoren en omgevingsfactoren op de ontwikkeling kan leiden tot het vaststellen van protectieve factoren en risicofactoren. Tegelijk worden (mediërende) mechanismen bestudeerd volgens dewelke die factoren de ontwikkeling beïnvloeden;
- vaststellen wat de effecten zijn van het gevoerde onderwijs- en schoolbeleid (onder meer het gelijkeonderwijskansenbeleid) op de schoolloopbanen van leerlingen in het algemeen en van doelgroep leerlingen in het bijzonder;
- op basis van deze bevindingen komen tot voorstellen voor een mogelijk toekomstig beleid.

Tijdens het schooljaar 2010-2011 werden de laatste gegevens voor SiBO verzameld. Zo werden de loopbanen van één cohorte leerlingen gevolgd tot het einde van het basisonderwijs en zelfs tot het eerste jaar van het secundair onderwijs in het geval van normaal vorderende leerlingen.

SONAR

'Studie van de overgang van onderwijs naar arbeidsmarkt' (SONAR) is een grootschalige longitudinale databank die vanaf 1999 werd uitgebouwd om meer inzicht te verwerven in de manier waarop Vlaamse jongeren de overgang van school naar werk maken. De onderzoeksvragen die aan de basis van SONAR liggen, zijn:

- Welke paden volgen jongeren bij de overgang van onderwijs naar arbeidsmarkt?
- Welke mechanismen sorteren jongeren over deze paden?
- Welke factoren beïnvloeden het slagen of falen van deze overgang?

Om enerzijds het pad van een cohorte jongeren over een langere tijd te kunnen volgen en anderzijds de overgangspatronen over de tijd te kunnen vergelijken, werden drie geboortecohorten van 3000 jongvolwassenen bevraagd ('cross-sectie') en op welbepaalde tijdstippen herbevraagd ('panel').

In een face-to-face interview werd retrospectief gevraagd naar o.m. het verloop van de schoolloopbaan, het zoekgedrag naar werk en de kenmerken van de eerste job.

LiSO

'Loopbanen in het secundair onderwijs' (LiSO) is een grootschalig longitudinaal onderzoek in Vlaanderen dat wordt opgezet om de studieloopbanen van leerlingen doorheen het secundair onderwijs te onderzoeken. Er zal één cohorte leerlingen gevolgd worden vanaf het eerste jaar secundair onderwijs (2013-2014). Er worden gegevens verzameld via toetsen en vragenlijsten.

WERKING VAN HET STEUNPUNT

Samenstelling

Het steunpunt wordt gevormd door een consortium van:

- KU Leuven, die als initiator optreedt,
 - Onderzoeksinstituut voor Arbeid en Samenleving (HIVA)
 - Centrum voor Onderwijseffectiviteit en –evaluatie
 - Centrum voor Schoolpsychologie
 - Centrum voor Gezins- en Orthopedagogiek
 - Centrum voor Professionele Opleiding en Ontwikkeling en Levenslang Leren (POOLL)
- Universiteit Gent
 - Study Hive for Economic Research and Public Policy Analysis (SHERPPA)
 - Vakgroep Onderwijskunde
 - Vakgroep Sociologie (CuDOS)
- Vrije Universiteit Brussel,
 - Vakgroep Sociologie (TOR)
- Hogeschool-Universiteit Brussel
 - Human Relations Research Group
- Thomas More (Lessius Antwerpen)
 - Departement Handelswetenschappen

Promotor-coördinator

- Prof. dr. Ides Nicaise, KU Leuven

Verantwoordelijken

- Prof. dr. Ides Nicaise, KU Leuven
- Prof. dr. Bieke De Fraine, KU Leuven
- Prof. dr. Karine Verschueren, KU Leuven
- Prof. dr. Katja Petry, KU Leuven
- Prof. dr. Filip Dochy, KU Leuven
- Prof. dr. Eddy Omev, Universiteit Gent
- Prof. dr. Martin Valcke, Universiteit Gent
- Prof. dr. Mieke Van Houtte, Universiteit Gent
- Prof. dr. Ignace Glorieux, Vrije Universiteit Brussel
- Prof. dr. Dieter Verhaest, Hogeschool-Universiteit Brussel
- Prof. dr. Mike Smet, Lessius Antwerpen

Secretariaat

- Kristel Michiels, KU Leuven

OVERHEID EN STUURGROEP

Stuurgroep

VOORZITTER

- Mevr. Micheline Scheys, Departement Onderwijs en Vorming

LEDEN

- Mevr. Katrijn Ballet, Departement Onderwijs en Vorming
- Mevr. Katrien Bonneux, Departement Onderwijs en Vorming
- Mevr. Bieke De Fraine, KU Leuven
- Mevr. Rita De Prêtre, Departement Economie, Wetenschap en Innovatie
- Mevr. Katleen De Rick, KU Leuven
- Mevr. Liselotte De Vos, vertegenwoordiger van de coördinerende minister
- Dhr. Anton Derks, Departement Onderwijs en Vorming
- Mevr. Isabelle Erauw, Departement Onderwijs en Vorming
- Dhr. Dirk Festraets, Studiedienst Vlaamse Regering
- Dhr. Steven Groenez, KU Leuven
- Mevr. Katrien Mondt, Departement Onderwijs en Vorming
- Dhr. Dries Moorkens, Departement Onderwijs en Vorming
- Dhr. Ides Nicaise, KU Leuven
- Dhr. Eddy Omev, Universiteit Gent
- Dhr. Mike Smet, Thomas More
- Dhr. Koen Stassen, Vlaamse Onderwijsraad
- Mevr. Mieke Valcke, Sociaal Economische Raad Vlaanderen
- Dhr. Walter Van Trier, KU Leuven
- Mevr. Mayke Vandeputte, KU Leuven
- Dhr. Dieter Verhaest, Hogeschool-Universiteit Brussel

SECRETARIS

- Mevr. Naomi Wauterickx, Departement Onderwijs en Vorming

Functioneel bevoegde ministers

- Vlaams minister van Onderwijs, Jeugd, Gelijke Kansen en Brussel – de functioneel aansturende minister,

Cofinancierende beleidsdomeinen

- Departement Onderwijs en Vorming

Steunpunt Transitie voor Duurzame Ontwikkeling

Steunpunt TRADO (Transities voor
Duurzame Ontwikkeling)
HIVA – Onderzoeksinstituut voor Arbeid
en Samenleving, KU Leuven
Parkstraat 47 bus 5300
3000 Leuven

www.steunpunttrado.be

ONDERZOEK

Het Steunpunt TRADO (2012-2015) verricht onderzoek naar verschillende aspecten van duurzaamheidstransities: structuur en actordynamiek, evaluatie en monitoring, stadsprojecten, financiering en het gebruik van scenario's. Daarnaast focust TRADO ook op impactanalyse en op duurzame overheidsopdrachten, ter ondersteuning van het Vlaamse duurzameontwikkelingsbeleid. Met het Inter-Steunpunten Transitieplatform (INTRAP) promoot TRADO de transitieaanpak in de Vlaamse onderzoekswereld.

In verschillende onderzoekslijnen past TRADO actieonderzoek toe. Dat wil zeggen dat de onderzoekers zelf deelnemen aan de processen die ze bestuderen, niet alleen om diepgaande inzichten te verwerven in de praktijk, maar ook om een bijdrage te leveren aan de voortdurende verbetering van die processen.

Structuren en actordynamiek in transitiegovernanceprocessen en transitie-experimenten

Het onderzoek vertrekt vanuit de vaststelling in transitietheorie dat er structurele veranderingen nodig zijn in maatschappelijke systemen om naar een duurzamere maatschappij te evolueren. Structuren veranderen meestal traag, hebben dikwijls af te rekenen met lock-ins en padafhankelijkheid. Als er diepgaande, structurele verandering plaatsvindt – transitie dus – dan is die het gevolg van een langdurige interactie tussen en in landschap, regimes, niches. De verbinding en het samenspel tussen evoluties op die niveaus opent 'windows of opportunity' voor diepgaande verandering.

De rol van actoren die actief inspelen op en verbindingen leggen tussen de evoluties op die verschillende niveaus is cruciaal om van veranderingskansen gebruik te kunnen maken. Bewust handelen van actoren bepaalt mee of, hoe en hoe snel een bepaalde transitie zich afspeelt. Een onderzoeker als Grin onderscheidt drie soorten rollen: handelen op het niveau van niches om innovatieve praktijken te versterken, handelen op het niveau van het regime om structurele veranderingen te bewerkstelligen, en handelen waarbij innovatieve praktijken en regimeverandering met elkaar gekoppeld worden om een versterkend effect te realiseren. Transitiegovernanceprocessen (zoals de aanpak van transitie-management) proberen in feite de manoeuvreerruimte van veranderingsgezinde actoren te verruimen om hen zo toe te laten hun impact te vergroten.

De centrale onderzoeksvraag in deze onderzoekslijn is daarom wat verschillende vormen van handelen ('agency') stimuleert of hindert in transitieprocessen, hoe de wisselwerking is met bestaande structuren, en hoe transitieprocessen bewust kunnen omgaan met kansen en hindernissen voor ageren. Dat hoeven absoluut geen typische transitie-managementprocessen te zijn. Er is zelfs dringend nood aan kennisopbouw over en praktijkervaring met andere benaderingen om aan transitie te werken.

Meer specifiek wordt er onderzoek verricht naar:

- de motivaties van actoren om wel of niet in transitieprocessen te stappen, de strategieën die ze volgen en de afwegingen die ze maken;
- de mate waarin structuren, instituties, cultuur, routines in een bepaalde omgeving handelingsmogelijkheden belemmeren of stimuleren;
- hoe sociale leerprocessen en experimenten opgezet kunnen worden om structuren, instituties, cultuur, routines te veranderen en handelingsmogelijkheden te verruimen.

Het is zeker niet enkel de bedoeling theoretische inzichten te verwerven, integendeel. Het onderzoek wil zowel relevant zijn voor beleid als relevant voor de processen waarin geparticipeerd wordt. Er is namelijk bij de meeste onderzoekslijnen in TRADO voor een aanpak van actieonderzoek gekozen. Actieonderzoek wil enerzijds een diep, praktijkgericht inzicht ontwikkelen over de processen waarin de onderzoeker betrokken is en dat inzicht ook delen met de betrokkenen; anderzijds wil het onderzoek bijdragen aan de verandering waar de processen naar streven. De onderzoeker denkt mee en doet mee in de processen die hij onderzoekt, maar reflecteert ook op de praktijk en de verhouding theorie-praktijk. Tegelijk worden de deelnemers in de processen uitgenodigd om te participeren in de kennisopbouw, waarbij de wisselwerking onderzoek-praktijkervaringen moet leiden tot leren bij deelnemers en onderzoeker.

Evaluatie en monitoring van transities

Duurzaamheidstransities zijn systeemveranderingsprocessen gericht op het bereiken van een duurzame staat van een maatschappelijk systeem op de lange termijn. Tengevolge van het systeemgebonden karakter, het langetermijnperspectief, de veelzijdigheid van actoren, de veranderingsgerichte insteek, het duurzaamheidsdoel, ... is onzekerheid troef. Die inherente onzekerheid maakt dat noch het doel van een duurzaamheidstransitie, noch de weg ernaartoe, gekend zijn bij aanvang. Duurzaamheidstransities zijn dus impliciet zoekprocessen, waarbinnen het leeraspect centraal staat. Daaruit volgt op zijn beurt de noodzaak om transitieprocessen op te volgen, of te monitoren, en de gedane en geplande stappen te evalueren in het licht van de opgedane ervaring en kennis.

Deze onderzoekslijn richt zich dan ook expliciet op het aspect van monitoring en evaluatie (M&E) van duurzaamheidstransities. In deze onderzoekslijn bekijken we in de eerste plaats in welke mate bestaande M&E-tradities van monitoring en evaluatie toepasbaar zijn in een transitiecontext. Daarbij wordt nagegaan hoe het best omgegaan wordt met het procesgebonden en leergerichte karakter van transities, met het oog op het ontwerpen van een methodologie. Dat moet op zijn beurt uitmonden in een set van indicatoren die gehanteerd kan worden door transitietrekkers bij het opvolgen van transitieprocessen, hetgeen de grondstof moet leveren voor een M&E-tool voor huidige en toekomstige transitieprocessen.

Om een voortdurende kwaliteitsbewaking te garanderen, zal het onderzoek uitgevoerd worden aan de hand van actieonderzoek, waarbij de onderzoeker zelf deelneemt aan de bestudeerde transitieprocessen.

Scenario's en transities

In dit onderzoek wil TRADO leren hoe toekomstdenken en scenario's tot stand kwamen en worden gebruikt in Vlaamse en buitenlandse transitieprocessen. Het steunpunt vertrekt vanuit het idee dat zowel normatieve (i.e. visievorming) en exploratieve scenario's als mogelijke andere soorten scenario's zinvol zijn in bepaalde luiken van een transitieproces. Vertrekkend vanuit ervaringen bij scenario-oefeningen en toekomstverkenningen in bestaande transitiepraktijken, zullen de onderzoekers ook een bijdrage leveren bij het opzetten van nieuwe scenariotrajecten in twee nieuwe of lopende transitieprocessen.

Duurzame overheidsopdrachten

Deze onderzoekslijn is gericht op het (beter) begrijpen van de drijvende krachten, stimulansen en barrières voor het gebruik van LCC (life cycle costing – levenscycluskostenbenadering) bij overheidsopdrachten en op het verkennen van de mogelijkheden voor een bredere toepassing van levenscyclusdenken (en -kosten) binnen duurzame overheidsopdrachten.

Meer specifiek richt het onderzoek zich op de volgende onderzoeksvragen:

- Wat is de stand van zaken in de huidige kennis over het gebruik van levenscycluskosten in duurzame overheidsopdrachten?
- Op welke manier wordt LCC al toegepast in de praktijk van het plaatsen van overheidsopdrachten in Vlaanderen? Welke LCC 'goede praktijken' zijn geschikt voor meer algemene toepassing in Vlaanderen? Wat is hun potentieel en wat zijn de belangrijkste belemmeringen voor de (bredere) toepassing ervan?
- Milieutechnische ondersteuning geven bij de ontwikkeling van duurzaamheidscriteria voor een aantal productfiches.

Steden in transitie?! Duurzame stadsprojecten in Vlaanderen

De onderzoekslijn 'Steden in transitie' richt zich op de duurzaamheid van stadsprojecten in de 13 centrumsteden van Vlaanderen. Het onderzoek bevat twee sporen.

Spoor 1 gaat uit van actieonderzoek en bestaat uit zowel een 'top-down' als uit een 'bottom-up' aanpak. Het top-downverhaal loopt parallel met het ViA-traject 'Naar duurzame en creatieve steden'. Bij de 'bottom-up' aanpak wordt een klein aantal projecten opgevolgd en begeleid.

Spoor 2 legt zich toe op verklarend en beschrijvend onderzoek en focust op het ontrafelen en reconstrueren van complexe besluitvormingsprocessen van duurzame stadsprojecten. Het onderzoek zal bestaan uit wetenschappelijk literatuuronderzoek over cities in transition, een brede screening van duurzame stadsprojecten in Vlaanderen die passen binnen het transitiedenken en de reconstructie van de realisatie van drie duurzame Vlaamse stadsprojecten.

Financiering van transities

Het sturen van transitieprocessen in een duurzame richting is een erg ambitieuze doelstelling met vergaande repercussies. Sommige ingrepen zullen ingrijpend (moeten) zijn en tot stand moeten worden gebracht door verschillende maatschappelijke actoren. Een van de uitdagingen is de financiering van deze transities en transitieprocessen. Klassieke financieringsvormen van beleid, in de vorm van overheidsinvesteringen, subsidies of andere, zullen niet meer volstaan.

In deze onderzoekslijn wordt onderzocht welke innovatieve financieringsinstrumenten en -constructies al bestaan en in de toekomst ontwikkeld kunnen/moeten worden, rekening houdend met de uitdagingen van de transitie op de lange termijn.

Impactanalyse

Deze onderzoekslijn bestaat uit twee luiken:

- de verdere begeleiding van het ontwikkelings- en toepassingsproces van impactanalyse voor duurzame ontwikkeling in Vlaanderen (aan de hand van casestudies en door middel van integratie in het RIA-proces);
- een analyse van de inbedding van - participatieve - impactanalyses in transitieprocessen voor duurzame ontwikkeling.

Inter-Steunpunten Transitieplatform (INTRAP)

Het Steunpunt TRADO wil de transitieaanpak verder bekend maken en ondersteunen in de Vlaamse onderzoekswereld. Daarom werd het Inter-Steunpunten Transitieplatform (INTRAP) opgericht, een forum waarop TRADO in dialoog treden met de twintig andere Steunpunten Beleidsrelevant Onderzoek.

Aan de hand van jaarlijkse workshops en een virtueel forum wordt gedurende vier jaar gewerkt rond conceptuele, methodologische en praktische vragen inzake duurzaamheidstransities in beleidsrelevant onderzoek in Vlaanderen. Op die manier wil TRADO, vanuit de academische wereld, ondersteuning bieden aan de transversale transitieaanpak die gepromoot wordt in het toekomstproject Vlaanderen in Actie.

WERKING VAN HET STEUNPUNT

Samenstelling

Het steunpunt wordt gevormd door een consortium van:

- KU Leuven, die als initiator optreedt,
 - Onderzoeksinstituut voor Arbeid en Samenleving (HIVA)
 - Groep Ontwerp- en Bouwmethodiek - Departement Architectuur, Stedenbouw en Ruimtelijke Ordening
 - Afdeling Bio-Economie (Departement Aard- en Omgevingswetenschappen)
- Universiteit Gent,
 - Centrum voor Duurzame Ontwikkeling
- Vlaamse Instelling voor Technologisch Onderzoek (VITO)
- Erasmus Universiteit Rotterdam,
 - Dutch Research Institute for Transitions (DRIFT)

Promotor-coördinator

- Prof. dr. Hans Bruyninckx, KU Leuven

Verantwoordelijken

- Prof. dr. Hans Bruyninckx, KU Leuven
- Prof. dr. Frank De Troyer, KU Leuven
- Prof. dr. Erik Mathijs, KU Leuven
- Prof. dr. Thomas Block, Universiteit Gent
- Dr. Frank Nevens, Vlaamse Instelling voor Technologisch Onderzoek
- Prof. dr. Derk Loorbach, Dutch Research Institute for Transitions

Onderzoekers

- Erik Paredis, Universiteit Gent
- Matthias Bussels, KU Leuven
- Veronique Van Hoof, Vlaamse Instelling voor Technologisch Onderzoek
- Stella Vanassche, Vlaamse Instelling voor Technologisch Onderzoek
- Sophie Devolder, Universiteit Gent
- Kris Bachus, KU Leuven
- dr. Tom Waas, Universiteit Gent
- dr. Sander Happaerts, KU Leuven

OVERHEID EN STUURGROEP

Stuurgroep

VOORZITTER

- Dhr. Tom De Saegher, Kabinet van de Vlaamse minister van Economie, Buitenlands Beleid, Landbouw en Plattelandsbeleid

LEDEN

- Mevr. Flor Avelino, Erasmus Universiteit Rotterdam
- Dhr. Thomas Block, Universiteit Gent
- Dhr. Hans Bruyninckx, KU Leuven
- Dhr. Jan De Mulder, Departement Bestuurszaken
- Mevr. Rita De Prêtre, Departement Economie, Wetenschap en Innovatie
- Dhr. Peter De Smedt, Studiedienst Vlaamse Regering
- Mevr. Sophie Devolder, Universiteit Gent
- Mevr. Ilse Dries, Departement Diensten van het Algemeen Regeringsbeleid
- Dhr. Luc Goeteyn, vertegenwoordiger van de coördinerende minister
- Dhr. Sander Happaerts, KU Leuven
- Mevr. Brigitte Mouligneau, Departement Diensten van het Algemeen Regeringsbeleid
- Dhr. Frank Nevens, VITO
- Dhr. Bram Opsomer, Vlaamse Adviesraad voor Bestuurszaken (VLABEST)
- Dhr. Erik Paredis, Universiteit Gent
- Dhr. Walter Tempst, Openbare Vlaamse Afvalstoffenmaatschappij
- Dhr. Peter Van Humbeeck, Sociaal Economische Raad Vlaanderen
- Mevr. Han Vandevyvere, KU Leuven
- Dhr. Jan Verheeke, Milieu- en Natuurraad van Vlaanderen

SECRETARIS

- Dhr. Dieter Braekeveld, Departement Diensten van het Algemeen Regeringsbeleid

Functioneel bevoegde ministers

- Minister-president van de Vlaamse Regering, Vlaams minister van Economie, Buitenlands Beleid, Landbouw en Plattelandsbeleid – de functioneel aansturende minister

Cofinancierende beleidsdomeinen

- Departement Diensten voor het Algemeen Regeringsbeleid

Steunpunt Verkeersveiligheid

Steunpunt Verkeersveiligheid
Universiteit Hasselt
Wetenschapspark 5 bus 6
3590 Diepenbeek

T 011 26 91 12
F 011 26 91 99

www.steunpuntverkeersveiligheid.be

ONDERZOEK

Het Steunpunt Verkeersveiligheid voert onderzoek uit in 5 inhoudelijke werkpakketten.

Data & indicatoren

In dit werkpakket worden verkeersveiligheidsdata en -indicatoren verzameld, geanalyseerd en ontsloten. Op basis van de uitgevoerde analyses wordt een verkeersveiligheidsmonitor voor Vlaanderen ontwikkeld, en publiceert het steunpunt het jaarrapport verkeersveiligheid.

VLAAMSE VERKEERSVEILIGHEIDSMONITOR

In het eerste project wordt een instrument ontwikkeld: de Vlaamse Verkeersveiligheidsmonitor. Het doel daarbij is om een actieve gemeenschap op te starten, waarin data, analysetechnieken en resultaten worden ontwikkeld, toegepast, geëvalueerd, verfijnd en gedeeld. Dit instrument wordt ontwikkeld in een GIS omgeving en laat nieuwe ontwikkelingen toe van bestaande instrumenten in het domein van mobiliteit en verkeersveiligheid in Vlaanderen. Dat vereist een eigen ontologie en semantiek in het domein van verkeersveiligheid, en data (en meta-data) harmonisatie. Het instrument wordt geïntegreerd in een GIS, met semantische documentatie en communicatie mogelijkheden (veel gestelde vragen, forum, enz.).

JAARRAPPORT VERKEERSVEILIGHEID

Het tweede project gaat over de evolutie van verkeersveiligheid, uitgedrukt in indicatoren. Dat wordt als tastbaar resultaat gepubliceerd in het jaarrapport verkeersveiligheid. Dit rapport geeft inzicht in het profiel van verkeersslachtoffers, de soorten ongevallen, de overtreders, de handhaving, enz. Een aparte analyse zal zich toespitsen op specifieke doelgroepen zoals fietsers of kinderen. Bovendien zal, door het systematisch gebruik van eenzelfde basisset van indicatoren, de evolutie verduidelijkt worden, alsook de beleidsimpact en de mate waarin beleidsdoelstellingen worden bereikt.

Risico-analyse

In dit werkpakket staat de analyse van geregistreerde data centraal. Door het bestuderen van ongevallen- en blootstellingsdata kunnen we het relatieve veiligheidsniveau op verschillende locaties berekenen. Door ook infrastructurele kenmerken op te nemen in de analyse, kan bovendien een nog vollediger verkeersveiligheidsscore berekend worden voor een weglocatie. Bovendien is het nuttig om ook op een meer gedetailleerd niveau data te analyseren (bv. één locatiesegment) omdat letsels en ongevallenpatronen sterk kunnen verschillen tussen de segmenten. Tenslotte zal verkeersveiligheid ook ruimtelijk benaderd worden om inzicht te krijgen in de relatie tussen verkeerskenmerken en de omliggende omgeving.

VEILIGHEIDSMANAGEMENT VAN HET NETWERK

Dit project is erop gericht om beleidsmakers te adviseren bij de identificatie van wegsegmenten met een hoge ongevalconcentratie op het Vlaamse netwerk van autosnelwegen en gewestwegen. Daarnaast kijken we in dit project meer in detail naar het veiligheidsniveau van een weg door een verkeersveiligheidsscore te berekenen op basis van gedetailleerde infrastructurele kenmerken en blootstellingsdata.

ANALYSE VAN ONGEVALPATRONEN DOOR GEBRUIK VAN MANOEUVREDIAGRAMMEN

In dit project bestudeert het steunpunt ongevalpatronen en hun voorkomen (zowel in het algemeen als voor bepaalde types van weggebruikers) op verschillende wegsegmenten van een locatie. Hierbij gebruiken we de exacte locatie van ongevallen en manoeuvrediagrammen. Door ongevalldata op een zodanig gedetailleerd niveau te analyseren, wordt het mogelijk om specifieke aanbevelingen in termen van ontwerp van weginfrastructuur te doen.

RUIMTELIJKE BENADERING VAN VERKEERSVEILIGHEID

De doelstelling van dit project is driedig. Een dynamische Vlaamse samenleving vereist een efficiënt, veilig en aantrekkelijk transportsysteem. Het bestaande landschap van dichtbevolkte stadswijken nabij autosnelwegafritten en toegangswegen verhindert dit echter in bepaalde mate. In eerste instantie zoomen we daarom in op specifieke locaties om inzicht te krijgen in lokale omstandigheden, percepties en verplaatsingsgedrag om zo de interactie tussen verkeer en omgeving goed te kunnen begrijpen. Verder gaan we in dit project aan de hand van een gevalstudie het potentieel na van nieuwe dataverzamelings- en analysetechnieken zoals videobeelden die verzameld worden voor 'mobile mapping' doeleinden. Tot slot wordt de overdraagbaarheid bestudeerd van de resultaten van de gevalstudie en de beoordelingsmethode voor andere locaties in Vlaanderen.

Menselijk gedrag met betrekking tot systeemcomponenten voertuig-omgeving

De systeembenadering van verkeersongevallen op de weg stelt dat de fouten die mensen maken het gevolg zijn van fouten-veroorzakende of latente omstandigheden die aanwezig zijn in het (verkeers)systeem. Een algemeen bekende systeembeschrijving in de verkeersveiligheidsliteratuur is de "bestuurder-omgeving-voertuig" benadering waarbij verkeersongevallen beschouwd worden als het gevolg van een fout in één of meerdere elementen (bestuurder, omgeving of voertuig) van het wegsysteem. Aan de hand van drie projecten wordt in dit werkpakket gezocht naar innovatieve oplossingen voor elk van de drie dimensies.

MENSELIJK GEDRAG IN HET VEILIGHEIDSSYSTEEM

De focus in dit project ligt op de relaties tussen ouders en kinderen inzake verkeersveiligheid. Er is aangetoond dat ouders de voornaamste invloed uitoefenen bij de socialisering van hun kinderen en een blijvende impact hebben op het gedrag gedurende het hele leven van hun kinderen. Positieve attitudes, vaardigheden en gedrag, aangeleerd door professionele leraars (leerkrachten, rij-instructeurs) kunnen bovendien versterkt (of verzwakt) worden als ouders het juiste gedrag (of niet) zelf tonen en toepassen. Positieve overdracht van attitudes, vaardigheden en gedrag is echter niet automatisch verzekerd, maar is afhankelijk van een aantal voorwaarden. In dit project gaan we na in hoeverre er aan deze voorwaarden voldaan is en hoe beleidsmakers concrete acties kunnen ondernemen om het socialiseringsproces tussen ouders en kinderen te verbeteren.

WISSELWERKING TUSSEN OMGEVING EN DE GEDRAGSCOMPONENT

Aan de hand van dit project willen we een beter inzicht krijgen in de factoren die een ongeval veroorzaken en dit met behulp van de (video-gebaseerde) observatie en analyse van verkeersconflicten en van normaal interactief gedrag op geselecteerde delen van de weginfrastructuur. Door technieken voor observatie van conflicten te gebruiken in plaats van klassieke ongevalgegevens kunnen we nieuwe datatypes (namelijk bijna-conflicten en normaal interactief gedrag) analyseren. Bovendien kunnen we zo de doeltreffendheid van verschillende types van verkeersveiligheidsmaatregelen veel sneller inschatten dan met de klassieke benadering waarin voldoende ongevalgegevens (dikwijls voor verschillende jaren) verzameld moeten worden vooraleer statistisch onderbouwde conclusies kunnen getrokken worden.

INTERACTIE TUSSEN HET GEDRAG VAN DE WEGGEBRUIKER, HET VOERTUIG EN DE INFRASTRUCTUUR

Dit project legt de nadruk op de wisselwerking tussen drie componenten van het verkeersveiligheidssysteem: het gedrag van de weggebruiker, het voertuig en de infrastructuur. Er wordt gefocust op onderzoek naar de verwachte verkeersveiligheidsimpact van de elektrische fiets. Het project brengt eerst en vooral de beschikbare gegevens en kennis samen over functioneel fietsgebruik, -veiligheid en –infrastructuur in Vlaanderen. Deze informatie wordt aangevuld met nieuwe gegevens, verzameld via GPS-logging en Stated Preference enquêtes. Gebaseerd op de empirische analyse van deze informatie wordt vervolgens een verfijnd fietsmodel ontwikkeld dat kan geïntegreerd worden in het multi-modaal planningsmodel van Vlaanderen. Dit omvat eerst en vooral een beschrijving van het fietsnetwerk en de ontwikkeling van een adequaat routekeuzemodel voor de fietsmodus. Daaruit kunnen de weerstandsmatrices voor fietsverplaatsingen afgeleid worden die een input leveren in de modale keuze en toelaten om het effect te simuleren van aanpassingen in het fietsnetwerk op de modale keuze. Daarnaast kan op basis van de verzamelde gegevens de module voor de modale keuze geüpdatet en indien nodig verfijnd worden. Dit alles moet toelaten om een kwantitatieve analyse te maken van de verkeersveiligheidsimpact van enerzijds veranderingen in functioneel fietsgebruik (veroorzaakt door veranderingen in fiets- en infrastructuurbeleid) en van anderzijds een meer verspreid gebruik van elektrische fietsen.

Werkpakket 4: Ontwikkeling van verkeersveiligheidsmaatregelen

Dit werkpakket concentreert zich op de technologische en educatieve strategieën die bestuurders intrinsiek kunnen motiveren tot veilig gedrag. Meer in het bijzonder zullen drie verschillende benaderingen inzake gedragsbeïnvloeding onderzocht worden, namelijk simulatorgebaseerde training, voertuig-interne technologie en wegontwerp & infrastructuur. Belangrijk vanuit een methodologisch standpunt is dat de drie projecten binnen dit werkpakket elk een rijnsimulator-component in hun opzet zullen voorzien. Bovendien zal doorheen dit werkpakket de notie 'ex-ante evaluatie' centraal staan. Het is voor beleidsmakers immers belangrijk om op tijd te weten of investeringen al dan niet effect zullen hebben, zodat beschikbare budgetten optimaal ingezet kunnen worden.

COGNITIEF-PERCEPTUELE TRAINING VOOR JONGE, ONERVAREN BESTUURDERS

Cognitief-perceptuele trainingsprogramma's focussen op hogere orde vaardigheden zoals informatie-verwerking, gevaardetectie, omgevingsbewustzijn, aandachtscontrole, tijdsverdeling en zelf-calibratie. Deze programma's zijn veelal gericht op de doelgroep van jonge, onervaren bestuurders, aangezien is aangetoond dat zij significant slechter presteren op dit soort hogere orde (cognitief-perceptuele) vaardigheden dan meer ervaren bestuurders. De meeste bestaande trainingsprogramma's werken met foto's, videobeelden en on-road commentaar en blijken positieve, maar slechts beperkte effecten te hebben, voornamelijk omdat het trainingsmateriaal minder interactief is. In dit project wordt een simulatorgebaseerde zelf-commentaar training geïmplementeerd om gevaarperceptievaardigheden bij onervaren bestuurders te verbeteren. Dit wordt gecombineerd met een follow-up survey met betrekking tot het rijverleden om na te gaan in welke mate de training transfereert en het effect behouden blijft.

EFFECT BEGELEIDENDE VERKEERSMAATREGELEN OP BEVORDEREN VAN ALERTHEID EN GEPAST RIJGEDRAG

Begeleidende verkeersmaatregelen kunnen allerhande vormen aannemen, gaande van allerlei soorten wegmarkeringen zoals transversale trilstroken, tot meer traditionele verkeerstekens zoals adviserende snelheidslimieten, trajectbegeleidende (vis)graatmarkeringen en aflijningen, enz. Meer en meer bekend zijn de zogenoemde digitale informatiepanelen en dynamische informatieborden. Deze kunnen bijzonder nuttig zijn in situaties waar een dynamische regeling van snelheid gewenst is, zoals bijvoorbeeld, in het geval van wegenwerken in een snelwegomgeving. Dit project stelt een experiment voor dat plaats zal vinden in de rijnsimulator. Afhankelijk van de technische uitvoerbaarheid zullen zowel de specifieke begeleidende maatregelen of ingrepen, als de specifieke verkeerssituaties en de doelpopulatie(s) die getest moeten worden, bepaald worden. In termen van de te testen verkeerssituaties, zouden werfzones in een snelwegomgeving een te onderzoeken potentiële kandidaat kunnen zijn. In termen van te onderzoeken testsamples zouden verschillende bestuurdersprofielen een optie kunnen zijn, gaande van jongeren tot volwassenen of oudere bestuurders, zowel als professionele bestuurders zoals vrachtwagenchauffeurs.

WEGONTWERP EN INFRASTRUCTUUR

Dit project houdt verband met de technologische beleidszuil en is daarbij specifiek gericht op wegontwerp en infrastructuur. Zowel op Vlaams als op Europees niveau zijn heel wat beleidsintenties gebaseerd op een variëteit aan infrastructurele maatregelen om de gestelde doelstellingen inzake verkeersveiligheid te realiseren. Mogelijke maatregelen zijn de verbetering en uitbreiding van voetgangers- en fietsersfaciliteiten, de implementatie van dynamisch verkeersmanagement, de optimalisatie van signalisatie in werkzones en tunnels, de ontwikkeling van zelf-verklarende en vergevingsgezinde wegen opdat het wegnetwerk correct kan worden gecategoriseerd, enz.

Samen met AWW zal beslist worden welke maatregelen er geëvalueerd kunnen worden. In dit project wordt een dubbele aanpak voor de ex-ante evaluatie van een specifieke maatregel voorgesteld: een simulatorexperiment en een voor- en na veldstudie met betrekking tot de testsetting.

Ranking en evaluatie van maatregelen

De doelstelling van dit werkpakket bestaat erin om verschillende verkeersveiligheidsmaatregelen te evalueren en een rangschikking op te stellen van maatregelen die door het brede publiek geaccepteerd worden teneinde bij te dragen aan de vooropgestelde verkeersveiligheidsdoelstellingen in Vlaanderen en daarbij tegelijkertijd ervoor te zorgen dat de beschikbare middelen op de best mogelijke manier worden aangewend. We beschouwen drie grote categorieën van verkeersveiligheidsmaatregelen: handhaving (publieke en private), infrastructurele maatregelen en educatieve sensibiliseringscampagnes. Daarnaast introduceren we het concept ‘amenability to treatment’ (of vrij vertaald: de opportuniteit tot het nemen van een bepaalde maatregel) teneinde beleidsmakers te ondersteunen in het besluitvormingsproces.

EFFICIËNTIE VAN VERKEERSVEILIGHEIDSHANDHAVING

In dit project ligt de focus op handhaving. In België worden de inkomsten van verkeersboetes toegewezen aan politiezones op basis van vastgelegde criteria. Elke politiezaone kan deze inkomsten gebruiken voor wel afgeleide taken. Voor sommige prioritaire acties zijn extra fondsen beschikbaar. Dit project tracht een antwoord te zoeken op de volgende concrete vragen gerelateerd aan het efficiënt gebruik van deze middelen:

- Wat is de meest efficiënte allocatie van de inkomsten uit verkeersboetes over de verschillende politiezones en de verschillende taken?
- Is er een rol weggelegd voor private handhaving in een efficiënt verkeersveiligheidsbeleid?

AMENABILITY TO TREATMENT

De opportuniteit tot het nemen van een bepaalde maatregel is de focus van dit project. We stellen een algemeen kader voor om een keuze te maken uit verschillende verkeersveiligheidsmaatregelen. Ten eerste wordt de omvang van het verkeersveiligheidsprobleem gemeten en de publieke aanvaarding om er iets aan te doen. Deze kunnen gebruikt worden om te beslissen of men een specifiek verkeersveiligheidsprobleem wenst aan te pakken of niet. Ten tweede, wanneer dit antwoord positief is, kan het concept ‘amenability to treatment’ helpen om te bepalen welke maatregelen het meest aangewezen zijn. Daarbij worden drie belangrijke elementen in overweging genomen:

- Effectiviteit: in hoeverre leidt een maatregel tot de vooropgestelde doelen?
- Publieke aanvaarding: wordt de maatregel ondersteund door de bevolking en zijn ze bereid hem te accepteren?
- Kosten: wat is de kostprijs van de maatregel?

We integreren de beschikbare expertise over deze drie elementen en stellen een bruikbaar evaluatiekader voor dat toelaat om op een eenvoudige manier de sterktes en zwaktes van specifieke maatregelen te evalueren.

IMPACT VAN INFRASTRUCTURELE VERKEERSVEILIGHEIDSMATREGELEN OP VERKEERSVEILIGHEID

Heel wat inspanningen worden genomen om de Vlaamse weginfrastructuur te verbeteren teneinde de verkeersveiligheid te verhogen. Echter, het is niet altijd goed geweten wat precies de effecten op de verkeersveiligheid zijn van deze genomen infrastructuurmaatregelen. Ex-post evaluatie van infrastructurele ingrepen is daarom noodzakelijk om eventuele bijstellingen van maatregelen te kunnen doen en om lessen te trekken naar de toekomst. Bovendien kunnen ex-ante en ex-post evaluatie helpen om na te gaan of de beschikbare middelen efficiënt ingezet worden rekening houdend met de beleidsdoelen die men heeft vooropgesteld. In dit project zullen we daarom wijzigingen in de weginfrastructuur en het beheer ervan evalueren in termen van hun effectiviteit en de kosten en baten voor het geheel van de Vlaamse gemeenschap. Waar relevant zullen we aandacht hebben voor de ruimere netwerkeffecten van lokale maatregelen die kunnen ontstaan wanneer lokale maatregelen leiden tot herrotering van verkeer naar andere delen van het netwerk.

METEN IS WETEN: EVALUATIE VAN DE EFFECTIVITEIT VAN EDUCATIEVE SENSIBILISERINGSPROGRAMMA'S

Dit soort programma's hebben recent in aandacht gewonnen onder de impuls van de ruimere verspreiding van de Goals for Driving Education (GDE) matrix. Ze focussen op hogere orde vaardigheden en spitsen zich toe op de motivationele aspecten van rijgedrag. Echter, ondanks hun toenemende populariteit (ook in Vlaanderen) is er weinig geweten over hun effectiviteit. Het is daarom aangewezen om een evaluatie van dit soort programma's uit te voeren zoals ook aangegeven in de beleidsnota Mobiliteit en Openbare Werken 2009-2014 (Vlaams Parlement, 2009) teneinde hun meerwaarde in te kunnen schatten. In dit project wordt voorgesteld om het Vlaamse educatieve sensibiliseringsprogramma 'Verkeersgetuigen' te evalueren. Verkeersgetuigen is een educatief programma gericht op scholen waarbij verkeersslachtoffers getuigen over hun ervaringen. Het resultaat is een effectevaluatie op basis waarvan beleidsaanbevelingen kunnen opgesteld worden om bestaande of nieuwe educatieve programma's te verbeteren.

WERKING VAN HET STEUNPUNT

Samenstelling

Het steunpunt wordt gevormd door een consortium van:

- Universiteit Hasselt, die als initiator optreedt,
 - Instituut voor Mobiliteit (IMOB)
- KU Leuven
 - Divisie voor Ruimtelijke Informatieverwerking (SADL)
 - Onderzoeksgroep Energie, Transport en Milieu (ETE)
 - Centrum voor Industrieel Beleid, Verkeer en Infrastructuur (CIB)
- Vlaamse Instelling voor Technologisch Onderzoek (VITO)
 - Transport, Energie en Omgeving – Transport & Mobiliteit

Promotor-coördinator

- Dr. Stijn Daniels, Universiteit Hasselt

Verantwoordelijken

- Prof. dr. Geert Wets, Universiteit Hasselt
- Dr. Stijn Daniels, Universiteit Hasselt
- Leen Govaerts, Vlaamse Instelling voor Technologisch Onderzoek
- Prof. dr. Thérèse Steenberghen, KU Leuven
- Prof. dr. Stef Proost, KU Leuven
- Prof. dr. Chris Tampère, KU Leuven

OVERHEID EN STUURGROEP

Stuurgroep

VOORZITTER

- Dhr. Filip Boelaert, Kabinet van de Vlaamse minister van Mobiliteit en Openbare Werken

LEDEN

- Dhr. Tom Brijs, Universiteit Hasselt
- Dhr. Stijn Daniels, Universiteit Hasselt
- Dhr. Fernand Desmyter, Departement Mobiliteit en Openbare Werken
- Dhr. Ief Janssens, vertegenwoordiger van de coördinerende minister
- Dhr. Eddy Klynen, Vlaamse Stichting voor Verkeerskunde
- Mevr. Inge Mayeres, KU Leuven
- Mevr. Greta Remy, Departement Mobiliteit en Openbare Werken
- Mevr. Miran Scheers, Belgisch Instituut voor de Verkeersveiligheid
- Dhr. Bavo Smits, Kabinet van de Vlaamse minister van Mobiliteit en Openbare Werken
- Mevr. Thérèse Steenberghen, KU Leuven
- Dhr. Hans Tindemans, Mobiliteitsraad van Vlaanderen
- Mevr. Eva Van den Bossche, Departement Mobiliteit en Openbare Werken
- Dhr. Jean-Pierre Vijverman, Vlaams Verkeerscentrum
- Dhr. Wim Winderickx, Departement Economie, Wetenschap en Innovatie
- Dhr. Sammy Wuyts, Kabinet van de Vlaamse minister van Mobiliteit en Openbare Werken

SECRETARIS

- Dhr. Pascal Lammar, Departement Mobiliteit en Openbare Werken

Functioneel bevoegde ministers

- Vlaams minister van Mobiliteit en Openbare Werken – de functioneel aansturende minister

Cofinancierende beleidsdomeinen

- Departement Mobiliteit en Openbare Werken

Steunpunt Welzijn, Volksgezondheid en Gezin

Steunpunt Welzijn,
Volksgezondheid en Gezin
Kapucijnenvoer 39, bus 5310
3000 Leuven

www.steunpuntwvg.be

ONDERZOEK

Het consortium verenigt de wetenschappelijke expertise van hoogleraren en onderzoekers in diverse disciplines. Via kwaliteitsvol wetenschappelijk onderzoek ondersteunt het steunpunt de minister van Welzijn, Volksgezondheid en Gezin bij het uittekenen van een innovatief beleid.

Het Steunpunt

- tekent een gecoördineerde interdisciplinaire wetenschappelijke onderzoeksbenadering uit die rekening houdt met de contextuele complexiteit waarin het beleid zich situeert.
- ontwikkelt via interdisciplinaire samenwerking kritische massa die de dialoog tussen wetenschap en beleid voedt.
- verspreidt op een toegankelijke wijze de beleidsrelevante wetenschappelijke kennis die het via zijn meerjarenplan en het korte termijnonderzoek opbouwt.

Monitoren van zorgbehoeften en –gebruik

HET MONITOREN VAN HORIZONTAAL EN INTERSECTORAAL ZORGGEBRUIK. EEN HAALBAARHEIDSTUDIE NAAR DE MOGELIJKHEDEN EN KNELPUNTEN VAN HET KOPPELEN VAN REGISTRATIE-SYSTEMEN VAN DE WELZIJNSSECTOREN

Zorggebruikers gebruiken verschillende vormen van zorg, op één moment of doorheen de tijd. In Vlaanderen zijn weinig cijfers beschikbaar over intersectoraal zorggebruik van kinderen en jongeren (Poelman & Hermans, 2011). Kennis over intersectoraal zorggebruik laat een nieuw licht schijnen op de efficiëntie en billijkheid van het huidige systeem. Dit onderzoek brengt de meerwaarde van het koppelen van registratiesystemen in beeld en brengt het intersectoraal zorggebruik in kaart aan de hand van beschikbare data via een proeve van koppeling.

NAAR EEN GEÏNTEGREERD REGISTRATIESYSTEEM IN DE SECTOREN GEZONDHEID EN WELZIJN?

Een geïntegreerd registratie- een classificatiesysteem voor de sectoren gezondheid en welzijn bestaat nog niet in Vlaanderen. Harmonisering en integratie van de classificatiesystemen bevordert de uitwisseling van informatie tussen deze sectoren sterk en faciliteert het wederzijds verwijsproces. Het compatibel zijn van een geïntegreerd classificatiesysteem in Vlaanderen met internationale classificatiesystemen maakt internationale vergelijking mogelijk en zorgt voor meer informatiecontinuïteit in de zorg.

HET SYSTEMATISCH IN KAART BRENGEN VAN ZORGBEHOEFTE EN ZORGGEBRUIK

Om de zorgbehoeften en het zorggebruik van kinderen en jongeren, kwetsbare volwassenen en ouderen systematisch in kaart te brengen, is het relevant om (zelf)gerapporteerde longitudinale onderzoeksgegevens en geregistreerde gegevens samen te analyseren. Het Steunpunt WVG bereidt een koppeling voor van SWVG onderzoeksdata met geregistreerde gegevens van het Intermutualistisch Agentschap (IMA) en het Datawarehouse Arbeidsmarkt (DWA).

KWALITEITSVOLLE ZORG VOOR KINDEREN EN JONGEREN: SYSTEMATISCHE MONITORING ALS INSTRUMENT VAN PREVENTIE, CONTINUÏTEIT VAN ZORG EN BELEIDSONDERSTEUNING

Wat zijn de zorgvragen en behoefte aan hulp van kinderen, jongeren en hun gezinnen. In welke mate maken zij gebruik van zorg? Wat zijn determinanten? Dit onderzoek bouwt verder op JOnG!, een multidisciplinaire longitudinale studie bij een cohorte van 0-, 6- en 12-jarigen in Vlaanderen.

OPVOEDING IN RELATIE TOT OPVOEDINGS- EN GEZINSONDERSTEUNENDE TRAJECTEN

Hoe voeden ouders hun kinderen op? Hoe beleven ouders het opvoeden? Hebben ouders behoefte aan ondersteuning en zorg met betrekking tot opvoeding en gezin? Hoe evolueert opvoeding over de tijd, en hoe hangt de opvoedingsbeleving en behoefte/gebruik van zorg daarmee samen? Is de nood aan ondersteuning eerder tijdelijk, of blijven zorgen over de opvoeding bestaan over langere tijd? De JOnG! studie bij de leeftijdcohortes van 0-, 6- en 12-jarigen kan bijdragen tot een antwoord op deze vragen.

Evaluatie van preventieve en zorginterventies

SAMENWERKING ONDERSTEUNEN IN PLEEGZORG

In Vlaanderen is pleegzorg de eerste te onderzoeken hulpverleningsvorm voor kinderen die omwille van een probleemsituatie niet in hun gezin kunnen verblijven. Echter niet alle plaatsingen verlopen probleemloos en soms zijn er samenwerkingsproblemen tussen de ouders, de pleegouders of de pleegzorgdienst. Een goede samenwerking van de ouders met de pleegouders, de pleegzorgbegeleider en de verwijzer is een belangrijk element voor het welslagen van de pleegzorgplaatsing.

NEEMT DE KWALITEIT VAN ZORG IN DE THUISITUATIE VOOR KWETSBARE GROEPEN IN VLAANDEREN TOE DOOR DE IMPLEMENTATIE VAN SLEUTELELEMENTEN VAN EFFECTIEVE GEMEENSCHAPSGERICHTE ZORG?

Het project onderzoekt of de kwaliteit van gemeenschapsgerichte zorg in de thuissituatie voor kwetsbare groepen in Vlaanderen toeneemt door de implementatie van evidence-based praktijken. Het onderzoek spitst zich toe op de thuiszorg voor (1) personen met psychische problemen, (2) ouderen met dementie, (3) thuislozen en (4) personen met mentale beperkingen.

PREVENTIE EN VROEGTIJDIGE BEHANDELING VAN COMORBIDE DEPRESSIE BIJ CHRONISCH ZIEKEN IN DE VLAAMSE EERSTELIJNSZORG

Vlaanderen verwacht een aanzienlijke toename van de oudere bevolking, wat samenhangt met een toename van het aantal chronisch zieken. Dit zal leiden tot een zware last bij zorgverstrekkers in de eerste lijn. Personen met een chronische ziekte hebben een vergroot risico om comorbide depressie te ontwikkelen. De meeste zorgverstrekkers in de eerste lijn zijn echter beperkt opgeleid om dergelijke risicopatiënten te detecteren en te helpen. Het onderzoek gaat na of een evidence-based ICT-tool met als doel om milde tot matige depressie te diagnosticeren en behandelen in deze setting implementeren een oplossing kan bieden.

ONTWIKKELING, EVALUATIE EN IMPLEMENTATIE VAN ONLINE INTERVENTIE STRATEGIEËN TER PROMOTIE VAN EEN GEZONDE LEVENSTIJL MET ALS DOEL OM DE KWALITEIT EN KWANTITEIT VAN PRIMAIRE PREVENTIE TE VERBETEREN BINNEN DE EERSTE LIJN

Dit onderzoek wil bijdragen tot een goede kwaliteit en kwantiteit van preventieve zorg in de eerstelijnszorg. Het onderzoek ontwikkelt en evalueert online interventie strategieën ter promotie van een gezonde levensstijl. Het verhogen van empowerment en van het probleemoplossend vermogen van zorgvragers en het verbeteren van de communicatie tussen hulpverlener en patiënt zijn doelstellingen.

INTERSECTORALE SAMENWERKING VOOR GEZONDHEIDSPROMOTIE VOOR MOEILIK BEREIKBARE GROEPEN IN DE VLAAMSE SAMENLEVING - ONTWIKKELING EN EVALUATIE VAN GEZONDHEIDSPROMOTIE METHODIEKEN VOOR IMPLEMENTATIE IN DE SOCIALE ECONOMIE

Preventie van leefstijlgerelateerde aandoeningen moet zich richten op alle doelgroepen in de samenleving. Universele interventies zijn echter niet voldoende. Interventies moeten geïmplementeerd worden op een schaal en met een intensiteit die aangepast is aan de mate van kansarmoede. Laag

opgeleide mensen hebben in Vlaanderen de hoogste prevalenties van roken, ongezonde eetgewoonten, niet aangepaste beweging en andere gezondheidsgerelateerde leefstijlaspecten (HIS, 2008, WIV). In de sociale economie zijn werknemers tewerkgesteld die in het gewone bedrijfsleven moeilijk werk vinden en die ook moeilijk te bereiken zijn met initiatieven ter promotie van de gezondheid. Dit onderzoek zal samenwerken met de sociale economie sector en zal nagaan hoe methodieken ter gezondheidspromotie effectief kunnen geïmplementeerd worden.

ECONOMISCHE EVALUATIE

Op een selectie van voornoemde evaluatieonderzoeken die in aanmerking komen voor een dergelijke evaluatie, wordt in nauwe samenwerking met de respectieve equipes een economische evaluatie uitgevoerd..

Zorgorganisatie en -beleid

EVALUATIE VAN DE EERSTELIJNSGEZONDHEIDSZORG IN VLAANDEREN

Tot op heden is de eerstelijnsgezondheidszorg in Vlaanderen nog niet uitgebreid geëvalueerd. Niettemin bestaat de nood aan een oefening die de performantie van de eerstelijnsgezondheidszorg evalueert en de resultaten ervan plaatst binnen een Europees perspectief. Deze studie bouwt verder op de gehanteerde methode en de resultaten beschreven in het rapport "Toekomstig ziekenhuislandschap in Vlaanderen". Er zal aandacht zijn voor de gevolgen van de staatshervorming die voorziet in de overheveling van belangrijke domeinen op vlak van gezondheidszorg. Het onderzoek heeft als doelstelling een voorstel te ontwikkelen voor het duurzaam monitoren van de eerstelijnsgezondheidszorg in Vlaanderen.

DE IMPACT VAN INFORMATIETECHNOLOGIE OP DE GEZONDHEIDSZORG VAN KWETSBARE OUDEREN IN DE EERSTELIJNSZORG

Gezondheidsinformatie- en communicatietechnologieën zijn technologieën binnen de gezondheidszorg die helpen bij het opslaan, verwerken en delen van informatie op een elektronische manier. Voorbeelden zijn elektronische medische dossiers (EMD), databanken op internet, videoconferenties, op het web gebaseerde afspraaksystemen, medische beslissingsondersteunende systemen en communicatiesystemen. Deze informatietechnologieën vormen een belangrijke schakel tussen gezondheidswerkers zelf en hun patiënten. De mate van samenwerking tussen gezondheidszorgberoepen kan de kwaliteit van de geleverde zorg beïnvloeden. Een pilootstudie zal nagaan op welke wijze informatietechnologie kan bijdragen tot het optimaliseren van de zorg op een juridisch verantwoorde manier.

FINANCIERING VAN DE WELZIJNSZORG IN VLAANDEREN

Welk innovatiepotentieel bestaat er in de financiering van de welzijnszorg in Vlaanderen? Hoe zullen nieuwe financieringsmechanismen ingevoerd worden in de kinderopvang, de ouderenzorg en de zorg voor personen met een handicap? Dit vraagt een analyse van de financieringsmechanismen op een micro-, meso- en macroniveau. Innovatie in de financiering moet gericht zijn op kwaliteit, integratie en coördinatie van de zorg, betaalbaarheid en houdbaarheid.

JURIDISERING VAN DE ZORGSECTOR

Zowel vanuit juridisch als zorgverlenend perspectief wordt de verhouding tussen recht en zorgverlening en de functies die het recht kan opnemen sterk bevraagd. Aangevoelde spanningen tussen juridische, hulpverlenende, medische, (ped)agogische, ethische perspectieven van situaties, handelingswijzen en problemen gaan hiermee gepaard. Dit wordt aangeduid met het containerbegrip 'juridisering'. Vanuit de hypothese dat recht een toenemende rol speelt in de zorgsector en in de wederzijdse verhoudingen tussen de betrokken actoren (overheid, zorgaanbieders en cliënten), zal dit onderzoek op drie niveaus werken rond het thema 'juridisering van de zorgsector'. Dit onderzoek wil beter zicht krijgen op het begrip 'juridisering', wil ondersteunend materiaal aanbieden om met bepaalde aspecten van juridisering om te gaan, en wil bijdragen aan rechtsontwikkeling en het Vlaams beleid op het vlak van welzijns- en gezondheidszorg.

SAMENWERKING TUSSEN ZORGVERLENERS – MOGELIJKHEDEN, BELEMMERINGEN EN GRENZEN

In het zorgbeleid zijn transversaal werken, integrale zorgverlening, netwerken, hulpverleningstrajecten centrale concepten (bv. integrale jeugdhulpverlening). Het doel is de zorg meer behoeftegestuurd te organiseren en beschotten tussen historisch gegroeide en veelal doelgroepgerichte sectoren te overstijgen. Dat gebeurt traditioneel eerder door verschillende manieren van samenwerking te stimuleren of via vormen van cliëntbudgetten, dan door sectoren af te bouwen of te integreren met andere sectoren. Op diverse domeinen doet samenwerking vragen rijzen.

Kortetermijnonderzoek

Het Steunpunt WVG voert jaarlijks op vraag van de minister van Welzijn, Volksgezondheid en Gezin korte termijnonderzoeken uit die inspelen op acute beleidsvragen.

Het korte termijnonderzoek wordt begeleid door stuurgroepen samengesteld uit vertegenwoordigers van het beleidsdomein Welzijn, Volksgezondheid en Gezin en onderzoekers. Het Steunpunt streeft hierbij naar een constructieve dialoog tussen het beleid en het wetenschappelijk onderzoek.

De momenteel lopende onderzoeken zijn:

- Wetenschappelijke ondersteuning vervolgtraject 'onderbescherming / lokale proactieve dienstverlening'
- Evaluatie van de OndersteuningsTeams Allochtonen (OTA's) in de Bijzondere Jeugdbijstand
- Financiering van de diensten gezinszorg en aanvullende thuiszorg en de diensten voor logistieke hulp
- Nulmeting / registratie gebruik reguliere welzijnsdiensten door personen met een handicap
- Inschatting van de behoefte aan geestelijke gezondheidszorg
- Gebruik van kinderopvang voor baby's en peuters
- Samenwerking in een Governance-context: Bestuurlijke uitdagingen voor de preventieve gezinsondersteuning
- Perspectiefplan 2020 – Evaluatie Diensten Ondersteuningsplan
- Perspectiefplan 2020 – Evaluatie opstart MFC's (multifunctionele centra minderjarigen)
- Analyse van de organisatie van het eerstelijns welzijnswerk in een grootstedelijke context
- Onderzoek naar de haalbaarheid en implementatie van een WVG- Kennisdelingsplatform
- "Protocol van moed" - een experiment inzake het spreekrecht en het casusgebonden overleg bij situaties van kindermishandeling
- Wetenschappelijk onderzoek projecten eerstelijnspsychologische functie

WERKING VAN HET STEUNPUNT

Samenstelling

Het steunpunt wordt gevormd door een consortium van:

- KU Leuven, die als initiator optreedt,
 - Lucas, Centrum voor zorgonderzoek en consultancy
 - Instituut voor Sociaal Recht
 - Dienst Jeugdgezondheidszorg
 - Onderzoeksinstituut voor Arbeid en Samenleving (HIVA)
- Universiteit Gent,
 - Vakgroep Maatschappelijke Gezondheidskunde
 - Vakgroep Huisartsgeneeskunde en Eerstelijnsgezondheidszorg
 - Vakgroep Bewegings- en Sportwetenschappen
- Vrije Universiteit Brussel
 - Vakgroep Klinische en Levensloopspsychologie

Het steunpunt heeft als partners:

- Universiteit Hasselt
 - Centrum voor Statistiek
- Universiteit Antwerpen
 - Centrum voor Huisartsgeneeskunde
 - Vaccin & Infectieziekten Instituut
- Thomas More (Katholieke Hogeschool Kempen)
- Thomas More (Lessius Antwerpen)
 - Bachelor Toegepaste Psychologie
- Artevelde Hogeschool
 - Bachelor Sociaal Werk

Promotor-coördinator

- Prof. dr. Chantal Van Audenhove, KU Leuven

Coördinator

- Valérie Carrette, KU Leuven

Leden van het dagelijks bestuur

- Prof. dr. Chantal Van Audenhove, KU Leuven
- Prof. dr. Johan Put, KU Leuven
- Prof. dr. Karel Hoppenbrouwers, KU Leuven
- Prof. dr. Jozef Pacolet, KU Leuven
- Prof. dr. Lea Maes, Universiteit Gent
- Prof. dr. Jan De Maeseneer, Universiteit Gent
- Prof. dr. Ilse De Bourdeaudhuij, Universiteit Gent
- Prof. dr. Lieven Annemans, Universiteit Gent
- Prof. dr. Johan Vanderfaeillie, Vrije Universiteit Brussel
- Dr. Guido Cuyvers, Katholieke Hogeschool Kempen

Verantwoordelijken

- Prof. dr. Chantal Van Audenhove, KU Leuven
- Prof. dr. Johan Put, KU Leuven
- Prof. dr. Karel Hoppenbrouwers, KU Leuven
- Prof. dr. Jozef Pacolet, KU Leuven
- Prof. dr. Lea Maes, Universiteit Gent
- Prof. dr. Jan De Maeseneer, Universiteit Gent
- Prof. dr. Ilse De Bourdeaudhuij, Universiteit Gent
- Prof. dr. Johan Vanderfaeillie, Vrije Universiteit Brussel
- Prof. dr. Geert Molenberghs, Universiteit Hasselt
- Prof. dr. Paul Van Royen, Universiteit Antwerpen
- Prof. dr. Pierre Van Damme, Universiteit Antwerpen
- Dr. Guido Cuyvers, Katholieke Hogeschool Kempen
- Prof. dr. Peter De Graef, Lessius Antwerpen
- Prof. dr. Pascal Verhoest, Arteveldehogeschool

Secretariaat

- Lut Van Hoof, KU Leuven
- Manuela Schröder, KU Leuven
- Kevin Agten, KU Leuven

OVERHEID EN STUURGROEP

Stuurgroep

VOORZITTER

- Mevr. Karine Moykens, Kabinet van de Vlaamse minister van Welzijn, Volksgezondheid en Gezin

LEDEN

- Dhr. Patrick Barbé, Zorginspectie
- Dhr. Patrick Bedert, Departement Welzijn, Volksgezondheid en Gezin
- Dhr. Marc Callens, Studiedienst Vlaamse Regering
- Mevr. Margot Cloet, Kabinet van de Vlaamse minister van Welzijn, Volksgezondheid en Gezin
- Mevr. Kim Craeynest, Agentschap Jongerenwelzijn
- Dhr. Tom De Boeck, vertegenwoordiger van de coördinerende minister
- Mevr. Rita De Prêtre, Departement Economie, Wetenschap en Innovatie
- Mevr. Sofie De Smet, Departement Welzijn, Volksgezondheid en Gezin
- Dhr. Michel Dethée, Sociaal Economische Raad Vlaanderen
- Dhr. Koenraad Jacob, Departement Welzijn, Volksgezondheid en Gezin
- Mevr. Inge Jeandarme, Openbaar Psychiatrisch Zorgcentrum Rekem
- Dhr. Walter Krikilion, Openbaar Psychiatrisch Zorgcentrum Rekem
- Mevr. Lea Maes, Universiteit Gent
- Dhr. Luc Moens, Departement Welzijn, Volksgezondheid en Gezin
- Mevr. Catherine Molleman, Vlaams Agentschap voor Personen met een Handicap
- Dhr. Gunter Naets, Strategische Adviesraad Welzijn, Gezondheid, Gezin
- Dhr. Johan Put, KU Leuven
- Mevr. Chantal Van Audenhove, KU Leuven
- Dhr. Diederik Vancoppenolle, Kind en Gezin
- Dhr. Johan Vanderfaeillie, Vrije Universiteit Brussel
- Dhr. Tom Vermeire, Kabinet van de Viceminister-president Lieten van de Vlaamse Regering

SECRETARIS

- Mevr. Natalie Stragier, Departement Welzijn, Volksgezondheid en Gezin

Functioneel bevoegde ministers

- Vlaams minister van Welzijn, Volksgezondheid en Gezin

Cofinancierende Beleidsdomeinen

- Departement Welzijn, Volksgezondheid en Gezin

Steunpunt Werk en Sociale Economie

Steunpunt Werk en Sociale Economie
Parkstraat 45 bus 5303
3000 Leuven

www.steunpuntwse.be

ONDERZOEK

Het Steunpunt Werk en Sociale Economie bestaat uit vier onderzoekscentra, waarvan één instaat voor de uitbouw van de monitoring van de Vlaamse arbeidsmarkt en de drie andere zich specifiek richten op onderzoek van een bepaald thema gerelateerd aan werk, arbeidsmarkt en sociale economie:

Expertisecentrum Arbeidsmarktmonitoring

Het Expertisecentrum Arbeidsmarktmonitoring (Centre of Expertise for Labour Market Monitoring, CELM) neemt de taken over van de Unit Data-Ontwikkeling uit de vorige Steunpuntperiode.

De belangrijkste taken van het CELM zijn de ontsluiting van arbeidsmarktinformatie voor beleidsdoelen, de ontwikkeling van de Arbeidsrekening (geïntegreerd arbeidsmarktstatistiekmodel) en strategische boordtabellen over de Vlaamse arbeidsmarkt, de simulatie van activiteits- en werkzaamheidsgraden, de methodologische ondersteuning van VLAMT (Vlaams Arbeidsmarktonderzoek voor de Toekomst), de opvolging van de vacaturemarkt en de benchmarking van de Vlaamse arbeidsmarktprestaties in Europees perspectief.

Het CELM is de draaischijf voor arbeidsmarktinformatie in Vlaanderen, ontwikkelt daartoe een interactieve website en continueert het tijdschrift Over.Werk. Het CELM werkt actief samen met het Departement WSE.

Centrum voor Loopbaanonderzoek

Het Centrum voor Loopbaanonderzoek (Centre for Career Research, CCR) legt zich toe op de studie van transitie op de arbeidsmarkt, met bijzondere aandacht voor de transitie van werk naar werk, de analyse van zoekgedrag bij transitie en de succesvoorwaarden van heroriëntering in arbeidslaanen.

In het CCR krijgt ook het onderzoek naar de (determinanten van vervroegde) uittrede uit en herintrede in de arbeidslaan bij 50-plussers bijzondere aandacht. Ook de implicaties voor het beleidsinstrumentarium van bijvoorbeeld de overgang van job- naar loopbaanzekerheid en de verlenging van de actieve loopbaan krijgen volop aandacht in het CCR.

Onderzoekscentrum Activerend Arbeidsmarktbeleid

Het Onderzoekscentrum Activerend Arbeidsmarktbeleid (Centre for Research on Active Labour Market Policies, CALP) legt zich toe op het onderzoek naar de efficiëntie en effectiviteit van activeringsinstrumenten (bijvoorbeeld het sluitend maatpak, de uitbreiding systematische aanpak 50-plus, loonkostensubsidies, sociale inschakelingsinstrumenten, enzovoort).

Hierbij gaat bijzondere aandacht naar de inschakeling van kansengroepen en de transitie van werkloosheid naar werk, maar er is ook ruimte voor onderzoek naar de werking van loopbaaninstrumenten ter ondersteuning van transitie van werk naar werk.

Onderzoekscentrum Sociale Economie

Het Onderzoekscentrum Sociale Economie (Social Economy Research Centre, SERC) specialiseert zich in de sociale en meerwaardeneconomie en het sociaal ondernemerschap. Het SERC zal instaan voor de uitbreiding van de monitor van de sociale economie (uitbreiding van populatie en indicatoren).

Gedreven door het 'empowerment'-paradigma (in aansluiting op en in synergie met het Vlaams Armoedesteunpunt) worden instrumenten en schalen ontwikkeld voor de meting van empowerment en worden beleidsaanbevelingen geformuleerd voor een faciliterend beleid.

Tevens worden de tewerkstellingsmogelijkheden voor kansengroepen in de toekomst onderzocht, alsook de feitelijke transitie van doelgroepwerknemers naar duurzame jobs.

WERKING VAN HET STEUNPUNT

Samenstelling

Het steunpunt wordt gevormd door een consortium van:

- KU Leuven, die als initiator optreedt,
 - Onderzoeksgroep Personeel & Organisatie
 - Onderzoeksinstituut voor Arbeid en Samenleving (HIVA)
- Thomas More (Lessius Antwerpen)
 - Departement Handelswetenschappen
- Universiteit Gent
 - Study Hive for Economic Research and Public Policy Analysis (SHERPPA)
- Hogeschool Gent
 - Onderzoeksgroep Sociale Innovatie en Ondernemerschap
- Universiteit Antwerpen
 - Centrum voor Longitudinaal en Levensloop Onderzoek (CELLO)
- Antwerp Management School

Promotor-coördinator

- Prof. dr. Luc Sels, KU Leuven

Verantwoordelijken

- Prof. dr. Luc Sels, KU Leuven
- Wim Herremans, KU Leuven
- Dr. Caroline Gijssels, KU Leuven
- Prof. dr. Bart Cockx, Universiteit Gent
- Prof. dr. Nathalie Moray, Hogeschool Gent
- Prof. dr. Dimitri Mortelmans, Universiteit Antwerpen
- Prof. dr. Ans De Vos, Antwerp Management School
- Prof. dr. Anneleen Forrier, Lessius Antwerpen

OVERHEID EN STUURGROEP

Stuurgroep

VOORZITTER

- Dhr. Dirk Vanderpoorten, Departement Werk en Sociale Economie

LEDEN

- Mevr. Helga Coppen, vertegenwoordiger van de coördinerende minister
- Dhr. Bjorn Cuyt, UNIZO
- Dhr. Jean-Marie De Baene, ABVV
- Dhr. Willem De Klerck, Departement Werk en Sociale Economie
- Dhr. Anton Derks, Departement Onderwijs en Vorming
- Dhr. Wim Herremans, KU Leuven
- Dhr. Bert Meulemans, Belgische Boerenbond
- Mevr. Anneleen Peeters, Kabinet van de Vlaamse minister van Financiën, Begroting, Werk, Ruimtelijke Ordening en Sport
- Dhr. Luc Sels, KU Leuven
- Mevr. Sonja Teughels, VOKA
- Dhr. Gert Truyens, ACLVB
- Dhr. Peter Van Der Hallen, ACV
- Mevr. Barbara Van den Bossche, Kabinet van de Vlaamse minister van Energie, Wonen, Steden en Sociale Economie
- Mevr. Ann Van den Cruyce, Departement Werk en Sociale Economie
- Dhr. Wim Winderickx, Departement Economie, Wetenschap en Innovatie

SECRETARIS

- Dhr. Johan Troch, Departement Werk en Sociale Economie

Functioneel bevoegde ministers

- Vlaams minister van Financiën, Begroting, Werk, Ruimtelijke Ordening en Sport – de functioneel aansturende minister,
- Vlaams minister van Energie, Wonen, Steden en Sociale Economie

Cofinancierende beleidsdomeinen

- Departement Werk en Sociale Economie
- Vlaams Subsidieagentschap Werk en Sociale Economie (VSWSE)

Steunpunt Wonen

Steunpunt Wonen
HIVA
Parkstraat 47 bus 5300
3000 Leuven

www.steunpuntwonen.be

ONDERZOEK

In de opdracht van het Steunpunt Wonen wordt een onderscheid gemaakt tussen basisonderzoek en ad hoc onderzoek. De inhoud van het basisonderzoek is vastgelegd in het meerjarenplan, dat 10 werkpakketten bevat, die we hierna beknopt toelichten. Naast het basisonderzoek beslist de verantwoordelijke minister jaarlijks over de ad hoc opdrachten, die meestal vertrekken vanuit concrete en actuele beleidsvragen. Voor 2012 zijn tot nu toe vijf ad hoc opdrachten gedefinieerd. Zo wordt onder meer onderzoek verricht naar aanleiding van de geplande overheveling van de bevoegdheid voor de woninghuurwet van het federale naar het regionale niveau, wordt een inschatting gemaakt van de behoefte aan sociale koopwoningen, wordt een instrument ontwikkeld waarmee sociale huisvestingsmaatschappijen bij hun huurders een tevredenheidsmeting kunnen organiseren, wordt nagegaan hoe de maximum huurprijzen in het stelsel van de huursubsidie regionaal kunnen worden gedifferentieerd en ten slotte wordt onderzoek verricht naar de 'huiskorting'. Voor meer informatie daarover verwijzen we naar www.steunpuntwonen.be.

Woonsurvey 2012

De huidige planning voorziet dat het veldwerk van de 'Woonsurvey 2012' (het 'Grote Woononderzoek') zal lopen van oktober 2012 tot september 2013. Het Steunpunt Wonen zal tijdens die periode mee instaan voor de voorbereiding en opvolging van het veldwerk, de aanvraag van de steekproef bij het Rijksregister, het bewaken van de kwaliteit van de datavergaring en de analyse van de non-respons. Na de oplevering van de databestanden en de cleaning ervan, zullen de analyses starten. De eerste resultaten zijn te verwachten voorjaar 2014.

Meting van de leegstand, niet-officiële bewoning en grijs wooncircuit

Op dit ogenblik laat geen enkele databank toe na te gaan hoeveel woningen er exact zijn in Vlaanderen en hoeveel van deze woningen leeg staan. Ook de omvang van wat genoemd wordt het 'grijze wooncircuit' is onbekend. In dit werkpakket worden methodes ontwikkeld om hierover op termijn gegevens te hebben. In de eerste plaats wordt daarvoor gebruik gemaakt van wat nog steeds bekend staat onder de naam 'kadaster'. Er zal worden nagegaan hoe het 'kadaster' overeenstemt met het rijksregister. De analyses zullen gebeuren met GIS en CADMAP en afdalen tot het niveau van de gemeenten of statistische sectoren. Voor enkele casegebieden worden de resultaten gecheckt op het terrein. In een tweede deel worden de kadasterdata vergeleken met andere – meer gefragmenteerde – inventarissen van niet-officiële bewoning, zoals gemeentelijke inventarissen van studentenhuisvesting en tweede woonsten, het leegstandregister, inventarissen van vluchtelingenorganisaties, schattingen van 'illegale' immigratie ... Op basis van de resultaten uit de eerste twee delen van de studie wordt dan een algemene schatting gemaakt van de niet-officiële bewoning, leegstand en het grijs wooncircuit in Vlaanderen. Bij dit alles wordt mede inspiratie gezocht in onze buurlanden.

De onderkant van de woningmarkt

Met de 'onderkant van de woningmarkt' wordt het deel van de woningmarkt bedoeld waar betaalbaarheid en kwaliteit van wonen en woonzekerheid het meest onder druk staan. In dit deel van de markt vinden we de meest kwetsbare groepen. Aangezien deze groepen moeilijk te bereiken zijn met bevestigingen zoals de Woonenquête, is het belangrijk daarover kwalitatief onderzoek te doen. In 2012 zullen eerst drie thematische papers worden geschreven die nog gebruik maken van het vroeger verzamelde interviewmateriaal. Daarna zullen bijkomende interviews worden uitgevoerd om een beter zicht te krijgen op de woonpaden van mensen pas vertrokken zijn uit publieke instellingen, meer bepaald de bijzondere jeugdzorg, de gevangenen en de psychiatrie. Tot slot worden de woonpaden van Oost-Europese arbeidsmigranten onder de loep genomen.

Private verhuurders

Uit onderzoek weten we dat de private huurmarkt in Vlaanderen de deelmarkt is waar de betaalbaarheid en de kwaliteit het meest onder druk staan. Er is al heel wat informatie over de vraagzijde op de huurmarkt. Over de aanbodzijde weten we minder. Gekend is dat het aanbod aan private huurwoningen in Vlaanderen wordt gedomineerd door kleine particuliere verhuurders. Met de Woonenquête 2012 zullen naar schatting een 700-tal verhuurders worden bereikt. Aan deze verhuurders worden vragen voorgelegd over de opbrengst en de kosten van de verhuur, de selectie van de huurders en de plannen die de verhuurders hebben met hun huurwoningen. Daarnaast zal verder gewerkt worden aan een 'return on investment' model over de samenhang van de prijsvorming op huur- en koopmarkt. Dit model zal worden omgebouwd tot een 'scenario-tool', die moet toelaten te simuleren wat de effecten op de huurprijs zijn van mogelijke beleidsmaatregelen t.a.v. de private huurmarkt.

Analyse van de EPC-databank

Na de invoering van het Energieprestatiecertificaat (EPC) legde het Vlaams Energie Agentschap (VEA) een databestand aan dat intussen voor Vlaanderen meer dan 430.000 certificaten bevat van bestaande woningen, appartementen en appartementsgebouwen. In dit werkpakket wordt op basis van deze databank een analyse gemaakt van de gemiddelde energieprestatie van de woningvoorraad, de aanwezigheid van energiebesparende maatregelen (isolatie, dubbele beglazing, ventilatiesystemen etc.), de relatie tussen energieprestatie en bouwperiode/licking en de zwakke punten in de energieprestatie. De analyses hebben mede tot doel voorstellen te formuleren om de dataverzameling en de berekeningsmethode van het EPC te verbeteren.

Ontwikkeling van indicatoren

Oorspronkelijk het Kenniscentrum voor Duurzaam Woonbeleid en nadien het Steunpunt Ruimte en Wonen werkten aan een set van indicatoren op basis waarvan de Vlaamse overheid de ontwikkelingen op de woningmarkt en de output van het woonbeleid kan opvolgen (Winters e.a., 2010). De voorgestelde indicatoren zijn gebaseerd op de huidige wetenschappelijke kennis en op het actuele beleidskader en houden rekening met de beschikbaarheid van data. Het Steunpunt Wonen zal deze indicatorenset jaarlijks bijsturen in functie van nieuwe wetenschappelijke inzichten en de evolutie van het beleid. Daarnaast moeten meerdere van de andere werkpakketten uitmonden in nieuwe indicatoren, zoals een indicator voor woningkwaliteit op basis van de inwendige woningopname in de Woonenquête 2012, een woningprijsindex, een indicator voor de beschikbaarheid van woningen, indicatoren voor de kwaliteit van de woonomgeving, voor sociale inclusie/integratie, voor effectiviteit en efficiëntie van het woonbeleid en voor de beschikbaarheid van woningen in situaties van extreme uitsluiting.

Bereik en effecten van het woonbeleid

Binnen het Steunpunt Ruimte en Wonen gingen Heylen en Winters (2012) met behulp van de gebruikskostenmethode na hoe de voordelen van subsidies zijn verdeeld over groepen. Het Steunpunt Wonen zal hierop verder werken, o.a. met een uitbreiding van de analyse naar sociale koop en een vergelijking van de resultaten met Nederland en andere Europese landen. Verder zal worden gewerkt aan een simulatiemodel dat de Vlaamse administratie zal toelaten om de herverdelende effecten in te schatten van voorgenomen beleidsopties. In 2015 zal de volledige verdelingsanalyse van 2011-2012

worden geactualiseerd op basis van zowel administratieve data (bv. sociale huur, huursubsidie) als de Woonsurvey 2012 (fiscale voordelen).

Analyse van de in- en uitstroom van de sociale huisvesting

Het aandeel sociale huisvesting is in Vlaanderen relatief laag. De wachtlijsten voor het huren van een woning bij een sociale huisvestingsmaatschappij (SHM) en een sociaal verhuurkantoor (SVK) zijn lang. De beperkte sociale woningvoorraad moet dus goed beheerd worden. Essentieel daarbij is wie wel en wie niet terecht komt in de sociale huisvesting, welke bewoners in welke woningen gehuisvest worden en welke bewoners de sociale huisvesting verlaten. Over al deze stromen van huishoudens in en uit de sociale huisvesting is tot nu toe weinig bekend. Dit pakket beoogt deze leemte in de kennis te vullen. Het bevat zowel een kwantitatief luik, waarbij analyses worden uitgevoerd op databanken van de VMSW, als een kwalitatief luik, met interviews bij sociale huurders.

Prijsvorming op de woningmarkt

Dit economisch georiënteerde onderzoeksluik bestaat uit vier delen. In het eerste deel wordt in 2012 de databank betreffende de fiscale inkomens van de FOD Economie onderzocht, die ook informatie bevat over de kadastrale inkomens. Ten tweede wordt in 2013 een hedonisch prijsmodel ontwikkeld voor woningprijzen in Vlaanderen dat toelaat het effect op de woningprijs na te gaan van de locatie, de woningkenmerken en de energieprestatie. In een derde deel ligt de focus op de macro-economische dimensie van vraag en aanbod van wonen en de regionale verschillen hierin. In het vierde deel ten slotte wordt de interactie tussen de verschillende deelmarkten bestudeerd.

Territoriale selectiviteit in het woonbeleid

Dit werkpakket start met een bespreking van de territoriale selectiviteit van het Vlaamse woonbeleid en van de verschillende territoriale benaderingen die worden gehanteerd bij beleidsmaatregelen. Daarbij wordt ook de relatie gelegd naar andere ruimtelijke categorie-indelingen met relevantie voor wonen. Het onderzoek heeft tot doel na te gaan of een loutere update van de huidige categorisering voldoende is dan wel of een nieuwe ruimtelijke categorisering gewenst is. Indien er nood blijkt te zijn aan een nieuwe ruimtelijke categorisering, dan zal deze afgestemd worden op ruimtelijke indelingen die in andere beleidsdomeinen worden gebruikt, zoals ruimtelijke planning, regionale en landelijke ontwikkeling, sociaal beleid etc.

Binnen dit werkpakket worden in 2015 ook de mechanismen achter de woningproductie in Vlaanderen nader bestudeerd. Deze woningproductie gebeurt algemeen beschouwd in een statische markt, terwijl de stedelijke regio's steeds meer kenmerken van een dynamische markt vertonen. Een voorbeeld hiervan vinden we bij de toegenomen productie van kleinere woningen in de steden in antwoord op de vraag naar woningen voor ouderen en kleinere huishoudens. Veranderingen in de structuur van de woningproductie kunnen leiden tot een verandering in de territoriale selectiviteit.

WERKING VAN HET STEUNPUNT

Samenstelling

Het steunpunt wordt gevormd door een consortium van:

- KU Leuven, die als initiator optreedt,
 - Centrum voor Economische Studiën (CES)
 - Onderzoeksinstituut voor Arbeid en Samenleving (HIVA)
 - Onderzoekseenheid Stedenbouw en Architectuur (OSA)
 - Instituut voor de Overheid (IO)
 - Afdeling Geografie (AG)
- LUCA School of Arts
- Provinciale Hogeschool Limburg (PHL)
- Universiteit Antwerpen
- Onderzoeksinstituut OTB - TUDelft

Promotor-coördinator

- Prof. dr. Erik Buyst, KU Leuven

Coördinator

- Sien Winters, KU Leuven

Verantwoordelijken

- Prof. dr. Erik Buyst, KU Leuven
- Sien Winters, KU Leuven
- Prof. dr. Bruno De Meulder, KU Leuven
- Prof. dr. Dominique Vanneste, KU Leuven
- Prof. dr. Pascal De Decker, LUCA School of Arts
- Prof. dr. Griet Verbeeck, Provinciale Hogeschool Limburg
- Prof. dr. Stijn Oosterlynck, Universiteit Antwerpen
- Prof. dr. Marja Elsinga, Onderzoeksinstituut OTB - TUDelft

OVERHEID EN STUURGROEP

Stuurgroep

VOORZITTER

- Dhr. James Van Casteren, Agentschap Wonen - Vlaanderen

LEDEN

- Dhr. Erik Buyst, KU Leuven
- Dhr. Pascal De Decker, Hogeschool Gent
- Mevr. Rita De Prêtre, Departement Economie, Wetenschap en Innovatie
- Mevr. Nadine Dufait, Vlaams Energieagentschap (VEA)
- Dhr. Michael Ryckewaert, KU Leuven
- Dhr. Stefaan Tubex, Agentschap voor Binnenlands Bestuur
- Mevr. Benediekt Van Damme, Kabinet van de Vlaamse minister van Energie, Wonen, Steden en Sociale Economie
- Dhr. David Van Vooren, Vlaamse Woonraad
- Dhr. Gert Van de Genachte, vertegenwoordiger van de coördinerende minister
- Mevr. Griet Verbeeck, Provinciale Hogeschool Limburg
- Mevr. Sien Winters, KU Leuven

SECRETARIS

- Dhr. Valéry Stevens, Agentschap Wonen - Vlaanderen

Functioneel bevoegde ministers

- Vlaams minister van Energie, Wonen, Steden en Sociale Economie – de functioneel aansturende minister

Cofinancierende beleidsdomeinen

- Beleidsdomein Ruimtelijke Ordening, Woonbeleid en Onroerend Erfgoed

